

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

DISERTAČNÍ PRÁCE

Tiskové zákonodárství ČSR v legislativním procesu a
judikatuře Nejvyššího soudu v letech 1918 – 1938

Czechoslovak Press Laws in the Legislative Process and the Rulings
of the Supreme Court from 1918 until 1938

Autor disertační práce: JUDr. et Ing. Martin Kohout

Školitel: doc. JUDr. Ladislav Soukup, CSc.

Anotace

Disertační práce se zabývá tématem vývoje tiskového práva v první Československé republice, a to především legislativním procesem tiskových předpisů, resp. předpisů s tiskovým právem souvisejících, přijímaných prvorepublikovým Národním shromážděním, a dále odrazem přijatých předpisů, zejména zákona na ochranu republiky z roku 1923 a tiskové novely z roku 1924, v judikatuře prvorepublikového Nejvyššího soudu. Předkládá ucelený pohled na vývoj tiskového práva první republiky založeného na recipovaných a posléze novelizovaných rakouských a uherských právních předpisech na straně jedné a nových předpisech přijatých v době první republiky na straně druhé. Dále práce analyzuje společné rysy legislativního procesu jednotlivých tiskových předpisů a alespoň částečně roli Nejvyššího soudu při interpretaci platného práva.

Klíčová slova:

cenzura – časopis – kolportáž – ochrana cti – svoboda tisku – tisk – tiskopis – tisková oprava – tiskové delikty – tiskové právo – zabavení – zadostiučinění

Abstract

This dissertation deals with the topic of development of Czechoslovak press law during the First Republic, primarily through the legislative process of press law or of legislation related to press law, adopted by the National Assembly of the First Republic, and also by the impact that adopted legislation, and in particular the Act on Protection of the Republic in 1923 and amendments of press law in 1924, had on the rulings of the Supreme Court during the First Republic. It takes a comprehensive look at the development of press law during the First Republic based on the one hand on legislation carried over from Austro-Hungarian and later amended, and on the other hand on new legislation adopted during the First Republic. The study also analyses the common features of the legislative process of individual press regulations and at least in part the role of the Supreme Court in the interpreting of valid law.

Key words:

censorship – colportage – confiscation – freedom of the press – magazine – press – press law – press offences – protection of honour – publications – retractions – satisfaction

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. března 2014

.....
Martin Kohout

Dovolte mi, abych poděkoval panu doc. JUDr. Ladislavu Soukupovi, CSc., za odborné vedení během mého doktorského studia, veškeré konzultace k mé disertační práci, četné podněty, poznámky i kritické připomínky. S vědomím jejich vysoké odborné hodnoty jsem se jich snažil využít co nejvíce.

Martin Kohout

OBSAH

Úvod.....	8
1. Vývoj tiskového práva do roku 1918.....	15
1.1. <i>Revoluční léta 1848 a 1849 v tiskovém právu a jeho následný vývoj</i>	16
1.2. <i>Bachovský neoabsolutismus a tiskové právo</i>	19
1.3. <i>Tiskové právo od obnovení ústavnosti do vydání prosincové ústavy z roku 1867.....</i>	21
1.4. <i>Tiskové právo po vydání prosincové ústavy z roku 1867.....</i>	29
2. Ústavní základy vývoje tiskového práva za první republiky.....	42
2.1. <i>Prozatímní ústava z roku 1918 a občanská práva a svobody.....</i>	45
2.2. <i>Svoboda tisku v ústavní listině Československé republiky z roku 1920.....</i>	48
2.3. <i>Soustava soudů a zásady ovládající jejich činnost</i>	53
2.4. <i>Projednávání zákonů v Národním shromáždění.....</i>	56
2.5. <i>Vyhlašování zákonů.....</i>	64
2.6. <i>Právní úprava dočasné suspenze základních občanských práv a svobod.....</i>	67
3. První novelizace tiskových předpisů	72
3.1. <i>Zákon o odstranění nedůvodných zákazů tiskopisů</i>	73
3.2. <i>Návrh zákona o tisku z roku 1919.....</i>	77
4. Vládní návrh zákona o tisku z roku 1921	90
4.1. <i>Volná kolportáž</i>	92
4.2. <i>Ustanovení pořádková.....</i>	94
4.3. <i>Tisková oprava</i>	99
4.4. <i>Zabavení.....</i>	103
4.5. <i>Odpovědnost za obsah tiskopisů.....</i>	106
4.6. <i>Trestní řízení ve věcech tiskových.....</i>	110
5. Tisková ustanovení zákona na ochranu republiky.....	115
5.1. <i>Jednotlivé skutkové podstaty trestných činů</i>	119
5.2. <i>Tiskové delikty u Státního soudu.....</i>	132
5.3. <i>Projednávání osnov ve sněmovnách Národního shromáždění</i>	134
6. Tisková novela z roku 1924	143
6.1. <i>Procesní ustanovení tiskové novely</i>	156
6.2. <i>Zadostiučinění uraženému.....</i>	162
6.3. <i>Ochrana tisku</i>	165
6.4. <i>Zneužití ustanovení osnovy a jeho následky</i>	167
6.5. <i>Účinnost tiskové novely</i>	170
7. Osnova tiskového zákona z roku 1932.....	175
7.1. <i>Velký tiskový zákon.....</i>	177

7.2.	<i>Malý tiskový zákon</i>	194
8.	Novelizace zákona na ochranu republiky z roku 1933	205
8.1.	<i>Jednotlivé změny</i>	205
8.2.	<i>Projednávání novely v Národním shromáždění</i>	207
9.	Zákon o ochraně cti a tiskové právo	209
9.1.	<i>Základní skutkové podstaty trestných činů</i>	210
9.2.	<i>Důvody vylučující trestnost</i>	214
9.3.	<i>Upuštění od potrestání a další instituty zákona</i>	216
9.4.	<i>Procesní ustanovení zákona</i>	217
9.5.	<i>Změna tiskové novely z roku 1924</i>	219
9.6.	<i>Projednávání osnovy v poslanecké sněmovně</i>	222
10.	Novelizace malého tiskového zákona a zákona na ochranu republiky z roku 1934	227
10.1.	<i>Změny zákona na ochranu republiky</i>	227
10.2.	<i>Změny malého tiskového zákona</i>	230
10.3.	<i>Projednávání novelizace v poslanecké sněmovně</i>	237
11.	Přehled změn tiskového zákona z roku 1862 a další právní předpisy	241
	Závěr	246
	Prameny a literatura	255
	Resumé	271
	Summary	273

Úvod

Předkládaná disertační práce se zabývá tématem vývoje tiskového práva v první Československé republice, a to především legislativním procesem tiskových předpisů, resp. předpisů s tiskovým právem souvisejících, přijímaných prvorepublikovým Národním shromážděním, a dále odrazem přijatých předpisů, zejména zákona na ochranu republiky a tiskové novely z roku 1924, v judikatuře prvorepublikového Nejvyššího soudu.

Svoboda tisku představuje v moderní demokratické společnosti a při budování svobodné soutěže politických stran jedno z nejvýznamnějších subjektivních práv veřejnoprávní povahy, které je projevem svobody myšlení každého jedince a současně jeho práva své myšlenky, třeba i kritické, veřejně a bez cenzurních zásahů prezentovat. Není tedy divu, že takové politické právo je v současné době zakotveno nejen v národních předpisech nejvyšší právní síly (v případě České republiky v čl. 17 Listiny základních práv a svobod), ale i v pramenech práva mezinárodního (např. čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). Pokud již má docházet ze strany státu k dílčímu omezování svobody projevu, musí se jednat o omezení nezbytné, jehož nezbytnost byla „přesvědčivě zjištěna a konfrontována s naléhavou společenskou potřebou“ omezení tohoto práva (nález Ústavního soud ČR sp. zn. I. ÚS 394/04 ze dne 27. 9. 2005). Široce koncipovaná svoboda projevu se však může dostat do konfliktu s jinými ústavně zaručenými právy dalších subjektů stojícími na téže úrovni, zejména ochranou jejich osobnostních práv (ochrana lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a jména). Svoboda projevu a s ní související právo na informace by v ideálním stavu měly být v rovnováze s osobnostními právy konkrétního subjektu s tím, že ani jednomu právu by neměla být bezdůvodně dána přednost před právem druhým (nález Ústavního soud ČR II. ÚS 171/12 ze dne 15. 5. 2012). Historie však ukazuje, že zakotvení tiskové svobody a hledání oné rovnováhy nebylo jednoduchým společenským úkolem.

Autor si vytyčil cíl předložit ucelený pohled na vývoj tiskového práva první republiky založeného na recipovaných a posléze novelizovaných rakouských a uherských právních předpisech na straně jedné a nových předpisech přijatých v době první republiky na straně druhé. Dalším cílem je analyzovat společné rysy

legislativního procesu jednotlivých tiskových předpisů a alespoň částečně roli Nejvyššího soudu při interpretaci platného práva, a prověřit dále uvedené předpoklady.

Autor vychází z předpokladu, že vývoj tiskového práva lze rozdělit do několika fází, kdy první fáze zahrnuje vypořádání s konfiskačními nálezy v prvních letech existence republiky a volně se prolíná se snahami o vytvoření nového komplexního tiskového zákona, v druhé fázi legislativní proces reaguje represivně na uvolněné tiskové poměry první poloviny 20. let 20. století, a to zejména vydáním zákona na ochranu republiky z roku 1923 a tiskové novely z roku 1924. Třetí fáze vývoje tiskového práva je pak ovlivněna hospodářskou a mezinárodně politickou situací na počátku 30. let 20. století, projevující se i v předpisech upravujících tiskové právo, a to především v oblasti zvyšování pravomocí správních orgánů ve vztahu k tisku, konkrétně jeho rozšiřování a případného zastavování.

Ve vztahu k judikatuře Nejvyššího soudu autor předpokládá, že tato se v otázkách tiskového práva věnuje ze značné části skutkovým podstatám deliktů upravených v zákoně na ochranu republiky, jež v převážné většině případů vykládá až extenzivně.

Pokud se jedná o legislativní proces předpisů tiskového práva, pak autor chce zkoumat, jak vznikala stěžejní rozhodnutí zákonodárského sboru v oblasti tiskového práva a jaké byly možnosti opozice zasahovat do tohoto procesu, přičemž vychází z předpokladu, že zásadní rozhodnutí se neudála na jednání schůze pléna poslanecké sněmovny či senátu, ale na půdorysu vládní koalice, případně v ústavněprávním výboru poslanecké sněmovny, a že jakoukoli ingerenci opozičních stran do výsledné podoby tiskových předpisů vládní zákonodárci i přes bouřlivé debaty nepřipustili.

Struktura práce je koncipována jako chronologický přehled vývoje prvorepublikového tiskového práva. Třebaže je obsah práce relativně striktně časově ohraničen, a to z jedné strany koncem první světové války, resp. vznikem Československé republiky, a na druhé straně rokem 1938, dobou vrcholící německé politické agrese, nelze dobu před rokem 1918 ponechat zcela bez povšimnutí, a to nejen z obecně historických důvodů, ale i z důvodů

právněhistorických, zejména recepce rakouského a uherského právního řádu do prvorepublikového Československa. Z tohoto důvodu bude tedy jako první kapitola zařazeno ohlédnutí za vývojem tiskového práva od roku 1848 se zaměřením na vývoj tiskového práva po vydání prosincové ústavy v roce 1867 a stav tiskového práva na sklonku monarchie. Autor se v této kapitole bude zabývat vývojem tiskového práva především v oblasti „Předlitavska“ – pokud se jedná o vývoj uherského tiskového práva, pak autor učiní v závěru této kapitoly pro komplexnost toliko stručnou poznámku o stavu uherského tiskového práva, následně převzatého do práva československého. Obdobně v dalších kapitolách bude autor činit ohledně vývoje tiskového práva na Slovensku a Podkarpatské Rusi (oblast dřívější působnosti uherského tiskového práva) pouze dílčí poznámky, když detailní výzkum této otázky předpokládá ve svém dalším historickoprávním studiu.

Druhá kapitola, časově zařazená již do období první republiky, by měla mapovat ústavněprávní zakotvení svobody projevu tiskem v období první republiky. Bude se tedy zabývat recepčním zákonem, se zaměřením na recepční normu v něm zakotvenou, prozatímní ústavou z roku 1918 a dále ústavní listinou z roku 1920. S přihlédnutím k tématu práce se kapitola zaměří na zakotvení tiskové svobody v předpisech nejvyšší právní síly, úpravu zákonodárského procesu, zakotvení soudní moci, zásad jí ovládajících a současně nejvyšší soudní instanci. Abychom právní úpravu legislativního procesu učinili komplexní, zmíníme se i o vyhlášení právních předpisů. Poslední část druhé kapitoly bude věnována zákonu o mimořádných opatřeních ve světle institutu dočasné suspenze základních občanských práv a svobod.

Třetí kapitola, souhrnně nazvaná „První novelizace tiskových předpisů“, bude obsahovat rozbor zákona o odstranění nedůvodných zákazů tiskopisů vyslovených v objektivním řízení „před převratem“. Dva další zkoumané předpisy, návrh tiskového zákona poslanců kolem V. Boučka z roku 1919, jakož i zdařilý vládní návrh zákona o tisku z roku 1921, legislativním procesem úspěšně neprošly. Pro jejich kvality, liberální právní úpravu a především skutečnost, že jsou zrcadlem dobových snah o reformu tiskového práva, jim bude věnována značná pozornost. Prvnímu z nich přímo v této kapitole, druhému návrhu, z roku 1921, pak v samostatné čtvrté kapitole.

Pátá kapitola pak bude optikou tiskového práva analyzovat zákon na ochranu republiky z roku 1923. Ač se v první řadě nejedná o právní předpis výlučně tiskového práva, ale obecného práva trestního, je jeho význam ve vývoji prvorepublikového tiskového práva zásadní, a to především v následující praxi stíhání deliktů zakotvených tímto předpisem a spáchaných veřejně, tj. podle zákona na ochranu republiky mimo jiné i tiskem.

Šestá kapitola se bude věnovat tiskové novele z roku 1924 (zákonu o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrhání a urážek na cti, spáchaných tiskem), vedle zákona na ochranu republiky z roku 1923, stěžejnímu právnímu předpisu tiskového práva první republiky. Novela vážně zasáhla do postavení odpovědných redaktorů a tiskopisů vůbec. Jedním ze zásadních ustanovení je pak změna příslušnosti soudů při projednávání tiskových zločinů a přečinů – napříště měly v těchto věcech místo dosavadních porotních soudů rozhodovat soudy kmetské, v nichž laický prvek hrál zanedbatelnou roli.

Na sklonku 20. let a počátku 30. let 20. století budeme svědky přípravy posledního komplexního návrhu tiskového zákona. Této osnově se budeme věnovat v sedmé kapitole práce. Komplexní osnova legislativním procesem úspěšně neprošla, zbyl z ní pouze tzv. malý tiskový zákon přijatý v roce 1933 a upravující toliko kolportáž, tiskopisy ohrožující mládež, cizozemské tiskopisy a tiskovou opravu, a tiskové poměry opět zpřísnující. Současně s tzv. malým tiskovým zákonem byla přijata i novela zákona na ochranu republiky z roku 1923, mj. zvyšující ochranu Národního shromáždění a rozšiřující možnosti zastavování tiskopisů. Novela bude zpracována v osmé kapitole práce.

S právní úpravou tiskového práva úzce souvisí právní úprava ochrany cti. Z těchto důvodů bude v deváté kapitole práce zkoumán zákon na ochranu cti z roku 1933.

O rok později, v roce 1934, byly malý tiskový zákon a zákon na ochranu republiky novelizovány. Společným znakem, blíže rozvedeným v desáté kapitole práce, je opět zpřísnění tiskových poměrů.

Poslední kapitola práce se ve své první části bude opět zabývat recipovanými právními předpisy, zejména rakouským tiskovým zákonem z konce roku 1862 v jeho podobě na sklonku první republiky. Druhá část bude poté věnována dalším

právním předpisům, které primárně nejsou předpisy tiskového práva, jeho poměru se však více či méně dotýkají.

Pokud se jedná o informační zdroje k vypracování disertační práce, vycházel autor jak z primárních pramenů, tak z pramenů sekundárních. Neméně důležitou roli sehrál dobový stranický tisk zrcadlící názory a nálady jednotlivých politických subjektů.

Z primárních pramenů nabízí zásadní informace fond „Vrchní státní zastupitelství (VSZ)“ spravovaný Národním archívem (dále jen „NA“), který zachycuje konfiskační praxi mj. první republiky, resp. let 1918 až 1948, a to jak periodických, tak neperiodických tiskopisů. Zdrojem informací je rovněž fond „Krajský soud trestní Praha (KST Praha)“ spravovaný Státním oblastním archívem v Praze, který vedle dokumentace obecného trestního práva obsahuje i řadu cenných dokumentů mapujících vývoj tiskového trestního práva v době první republiky, zejména dokumentů vztahujících se k ochraně cti ohrožené tiskem. Jiný pohled na zkoumanou problematiku pak přináší další fond Národního archívu - JUDr. Theodora Bartoška, který je pro nás cenný nejen jako pohled advokáta na uplatňování prvorepublikového tiskového práva, ale současně i poslance Československé strany socialistické, později Nezávislé socialistické strany, KSČ a Volné myšlenky. Obdobný pohled přináší ve svých pamětech JUDr. Zikmund Stein, advokát (2004) obhajující především dělnický tisk. Tato publikace samozřejmě není primární zdroj a je na ni proto nutno pohlížet kritičtěji. Autor při zpracování disertační práce nahlédl i do dalších fondů NA, např. fondu „Tisková sbírka ilegálních časopisů KSČ“ či fondu „Ministerstvo spravedlnosti“. Rovněž užil i dobových komentářových publikací tiskového práva – v této oblasti zaujmají čelní postavení díla Jana Hrabánka, v řadě případů zpracovaná ve spolupráci s Albertem Mílotou (1928, 1933, 1938).

Sekundární informační zdroje lze rozdělit na dvě skupiny. První skupinu tvoří dobové zdroje mapující tiskové právo, především jako součásti trestního práva, coby tehdy platného práva. Problematikou tiskového práva procesního se ve svých textech z obecného trestního práva procesního zabývá August Miříčka (1932) či Jaroslav Kallab (1930). Opomenout nelze ani dílčí statě [Rudolf Thurner se zabývá zprávami o veřejných jednáních zákonodárných sborů uveřejňovaných v tisku (1929), August Miříčka zákonem na ochranu republiky (1923), Jaroslav

Stránský tiskovou opravou (1930)] či sbírky rozhodnutí Nejvyššího soudu, ať již ucelené Františka Vážného či rejstříky Jana Bolomského. Druhou skupinu tvoří zdroje zabývající se tiskovým právem již z pohledu obecně historického či pohledu právněhistorického. Do této skupiny je třeba zahrnout především zdařilou publikaci Ladislava Vojáčka - Urážky, pomluvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu, jež se problematikou tiskového práva zabývá především v kontextu ochrany cti. Vývojem institutu povinného výtisku se pak detailně ve své disertační práci zabývá Ladislav Michael Wallis. Detailnější pohled na vývoj tiskového práva první republiky podal i Ladislav Soukup ve svém kandidátském spise Tiskové zákonodárství předmnichovské ČSR, který k danému tématu pak publikoval i dílčí studie, ať již se týkají vývoje tiskového práva do roku 1918 (1989), nebo prvních novelizací tiskových předpisů (1975) či zákona na ochranu republiky (1984). Upozorníme rovněž na sborník Svoboda projevu a tisku obsahující článek L. Vojáčka o prvorepublikových deliktech proti bezpečnosti cti (2004).

Specifickou skupinou zdrojů jsou pak publikace nikoli primárně právní, ale z oblasti vývoje tisku samotného. Zde je třeba upozornit na předlistopadové publikace Mileny Beránkové či polistopadové – kolektivu autorů kolem Jakuba Končelíka (2010) či kolektivu autorů kolem Petra Bednařika (2011). Zmínku je třeba učinit i o publikaci Tomáše Sokola (2001), v jejíž předmluvě shrnuje vývoj tisku a jeho zásadní mezníky Karel Malý.

V případě dobového tisku bylo autorovým cílem nastítnit ve své práci tehdejší politické názory na přijímané předpisy tiskového práva. Nahlédl tedy především do komunistického Rudého práva, Národních listů, Lidových novin, Práva lidu či agrárního Venkova.

Nastíněná struktura práce, jakož i dostupné informační zdroje, předurčují metody, které autor při zpracování disertační práce užil. V první řadě se jednalo o analytické studium primárních zdrojů a jejich následná syntéza. Při výkladu jednotlivých právních předpisů, resp. legislativních návrhů, normujících oblast tiskového práva, autor užil zejména deskripce tehdy platného práva (v rámci níž užíval standardní i nadstandardní metody interpretace, zejména gramatický, logický, teleologický a historický výklad) a dále komparace při stanovení shodných, případně odchylných znaků jednotlivých osnov, ústící k následné

abstrakci. Metodou dílčích signifikantních případů (soudně projednávané právní věci) pak autor přibližuje praxi uplatňování tiskových právních předpisů. Legislativní návrhy jsou pak autorem hodnoceny i po stránce legislativně technické.

1. Vývoj tiskového práva do roku 1918

Před tím, než přistoupíme k hlavnímu tématu práce, tedy k vývoji tiskového práva v období let 1918 až 1938, tj. v období, které je obecně označované jako tzv. první republika, učiňme alespoň stručný přehled o vývoji tiskového práva v době po revolučních letech 1848 – 1849, v době druhé poloviny 19. století a na počátku století dvacátého, před započítáním první světové války.

Zařazení této kapitoly není náhodné a bezdůvodné.

Za prvé, zařazení vývoje práva do základních historických souvislostí je nezbytností k pochopení konkrétní nastolené právní úpravy a rovněž k jejímu následnému výkladu, zejména za pomoci historické či teleologické metody interpretace. Každá nastolená právní úprava je totiž odrazem existence určitého společenského problému, který přijatá právní úprava reguluje, nebo má alespoň tuto ambici, stejně tak jako každá právní úprava zakládá konkrétní reakce života samotného, které vedou, ve většině případů, k její úpravě a přizpůsobení nastalé situaci. Tedy řečeno slovy sociologické koncepce poznání práva, právo je *„regulativní systém, který se s lidmi nezrodil, nýbrž který si lidé sami dávají a který se postupně ve společnosti vyvinul z potřeby pravidel lidského chování a v historickém vývoji se odlišil od jiných normativních systémů a osamostatnil.“*¹

Za druhé, když byl 28. října 1918 vyhlášen první zákon nově vzniklého československého státu, publikovaný následně ve Sbírce zákonů a nařízení pod č. 11/1918, o zřízení samostatného československého státu, obsahoval recepční ustanovení ve znění, že *„veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.“* Do prvorepublikového právního řádu tak byly převzaty právní předpisy zaniklé monarchie, včetně norem tiskového práva, jak rakouského, tak uherského. Nastolen byl tak základní úkol, s nímž se první republika v řadě případů nevypořádala, tedy unifikovat právní řád tak, aby byl odstraněn dualismus způsobený recepcí předpisů rakouských, platných na českém území nově vzniklého státu, a uherských, platných na slovenské části nového státu. Do prvorepublikového právního řádu se tak v oboru tiskového práva

¹ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, 247 s. ISBN 34-064-0177-5, s. 27.

dostávají právní předpisy, jejichž původ spadá do období 60. let 19. století². Zařazení tohoto ustanovení do historického zákona první Československé republiky je odůvodněno zachováním stability ve společnosti a vytvořením minimálně dočasného mechanismu regulace lidského chování. Jak totiž k problematice kontinuity práva připomíná V. Knapp, „*vzhledem k tomu, že se právo (právní norma) po svém vzniku osamostatňuje, ale zároveň zůstává právem určitého státu, je svým bytím vázáno především na tento stát. To znamená, že trvá, dokud trvá identita státu, jehož je právem.*“³

1.1. Revoluční léta 1848 a 1849 v tiskovém právu a jeho následný vývoj

Nové poměry revolučních let 1848 až 1849, jejichž projevem bylo např. zrušení cenzury v březnu roku 1848⁴, přinesly vývoji tisku a tiskového práva nový impuls. Začíná etapa historického vývoje novinářství, která je spojena s politizací tisku, tzn., že jednotlivá periodika se postupně politicky vyhraňují a stávají se nástrojem k masové prezentaci politickým názorů myšlenkových skupin, jež reprezentují⁵.

Již před vydáním dubnové ústavy v roce 1848, na sklonku března téhož roku, byl přijat (ale nikdy publikován) prozatímní tiskový zákon. Pro svá značně přísná ustanovení, jakož i v důsledku rychle se měnících poměrů první poloviny roku 1848, nikdy nenabyl platnosti a nebyl realizován. K jeho prospěchu snad lze uvést, že zaváděl pro tiskové delikty nový obžalovací a ústní proces, který rakouské trestní právo, opírající se o trestní zákoník z roku 1803, založený na tajném a písemném inkvizičním procesu, neznal. Stejně tak tento předpis neznal objektivní řízení, tj. řízení proti obsahu tiskopisu.

² V daném případě se jedná zejména o zákon č. 6/1863 ř.z.2 (zákon o tisku) a zákon č. 7/1863 ř.z. (zákon o řízení ve věcech tiskových). K právní kontinuitě srov. např. STIEBER, Miloslav. Právní kontinuita po převratu. In: *Naše právo a stát: Sborník k šedesátému výročí založení Spolku československých právníků Všehrd*. Praha: Všehrd, 1928, s. 15 - 22.

³ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, 247 s. ISBN 34-064-0177-5, s. 60. Ke kontinuitě práva srov. ještě BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří a GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. 347 s. ISBN 80-7357-030-0, s. 307 a násl. či GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1, s. 267 a násl.

⁴ Prezidiálním dvorským dekretem ze dne 16. března 1848 č. 1126 Sb.z.s.

⁵ Ke vzniku a rozvoji politického tisku v Čechách srov. např. BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. 439 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8, s. 85 a násl.

Citovaný prozatímní tiskový předpis nahradily o dva měsíce později, v květnu roku 1848, dva předpisy ministerské úrovně⁶. Právě tato nařízení, obsahující řadu liberálních ustanovení⁷ (např. nezaly kauce), svěčovaly rozhodování o tiskových deliktech poprvé do rukou porot⁸. „*Kolébkou instituce soudů porotních je Anglie. Z Anglie dostala se tato instituce za velké revoluce do Francie, odkudž později, kolem poloviny 19. století, počala vnikati i do jiných států evropských.*“⁹

Další vývoj tiskového práva byl pak spojen s přípravou kroměřížského návrhu ústavy, obsahujícím z hlediska tiskového práva velice liberální právní úpravu. Faktický vývoj, ovlivněný zejména snahou vládnoucích skupin o potlačení revolučního hnutí, však šel k omezování liberálně zakotvené svobody projevu tiskem, a to zejména prostřednictvím prováděcích předpisů vydávaných ministerstvem.¹⁰

Ústavu, která měla vyjít z lidu, resp. sněmu k tomu svolanému, nahradila oktrojovaná ústava datovaná 4. březnem 1849 a označovaná jako Stadionova. Doprovodný císařský patent o základních občanských právech zakotvoval svobodu projevu tiskem a zakazoval cenzuru. Další vývoj však ukázal, že pouze formálně. Prováděcí předpisy z tiskové oblasti, které byly v poměru speciality k obecné trestněprávní úpravě, na sebe nenechaly dlouho čekat – vydány byly již 13., resp. 14. března 1849 pod č. 161 a 164 ř.z. Z jejich obsahu bylo patrné, že si vláda uvědomila význam politicky orientovaných tiskovin, které vznikaly v roce 1848, a že revolucí nastolené liberalizační tendence bylo třeba zabrzdit. Ve

⁶ Nařízení vlády (ministerské rady) ze dne 18. května 1848 č. 1150 a 1151 Sb.z.s.

⁷ K tomu je třeba dodat, že o „absolutním liberalismu“ předpisu rozhodně nelze hovořit, např. v případě urážek na cti je předpis přísnější než trestní zákoník z roku 1803.

⁸ V roce 1852 je však příslušnost porotních soudů v projednávání tiskových deliktů zrušena, srov. tiskový řád ze dne 27. května 1852 č. 122 ř.z. a trestní řád z roku 1853.

⁹ MÍŘIČKA, August. *Trestní právo procesní*. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1932, 289 s. Publikace Všehrd; č. 30, s. 13. Po vydání trestního řádu v roce 1850 byly poroty povolány i k rozhodování o politických deliktech a těžkých zločinech, byť pro otázky tiskového trestního procesu obsahovala úprava dílčí odchylky. O dva roky později, v roce 1852, však byly poroty, jak ve věcech tiskových, tak v trestním procesu vůbec, zrušeny. Obnoveny byly až po vydání prosincové ústavy, opět nejprve pro věci tiskové (zákonem č. 32/1869 ř. z., o zavedení soudů porotních pro zločiny a přečiny spáchané obsahem tiskopisu, a zákonem č. 33/1869 ř. z., o sestavení seznamů porotních pro soudy tiskové), následně pak trestním řádem z roku 1873 pro trestné činy politické a těžké zločiny.

¹⁰ L. Soukup si všímá nařízení ministra vnitra vydaného dne 20. prosince 1848, jehož obsah vedl k „omezování tisku, zejména při jeho rozšiřování (zákaz vyvěšování plakátů a bezplatného rozdělení nebo prodeje letáků na veřejných místech) a předběžnou cenzuru časopisů politického charakteru...“, srov. SOUKUP, Ladislav. K vývoji tiskového práva v českých zemích po r. 1848. In: *Právněhistorické studie* 29. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1989, 115 - 133.

vývoji tiskového práva znamenaly tyto prováděcí předpisy krok zpět, neboť znaly např. i systém kaucí, sloužících mimo jiné pro úhradu uložených peněžitých trestů. Kauce představovaly pro jednotlivá periodika především ekonomickou zátěž a z toho plynoucí likvidaci, pokud této zátěži periodikum nebylo schopno čelit. Jejich výše přímo úměrně odpovídala množství výtisků a počtu obyvatel místa, kde bylo periodikum vydáváno. Staly se, vedle rozšiřujícího se okruhu osob odpovědných za obsah tiskopisu, dalším nástrojem k omezování formálně zakotvené svobody projevu tiskem. Další zostření pak přišlo s vyhlášením výjimečného stavu v květnu 1849.

Praktické uplatňování norem tiskového práva v první polovině roku 1849 je patrné z procesu s Karlem Havlíčkem Borovským, který 14. března 1849 vydal v Národních novinách článek s nikterak pohoršujícím názvem „Výklad oktroyované ústavy od 4. března“. Z příkladu tohoto procesu je zřejmé, s jakými rozpaky byla přijímána oktrojovaná Stadionova ústava, ale i přísnost kritérií, která byla uplatňována při hodnocení závadnosti tematicky souvisejících článků. Uvedený soudní proces, na nějž byl Havlíček připraven nejen argumentačně po skutkové stránce, ale i po stránce znalostí procesního práva,¹¹ nebyl jediným, který byl koncem 40. a začátkem 50. let proti Havlíčkovi veden, pravděpodobně nejznámějším procesem je proces vedený roku 1851 před c.k. zemským soudem v Kutné Hoře, který Havlíčka rovněž shledal nevinným¹². Dne 12. listopadu 1851 se Havlíček coby bývalý odpovědný redaktor „Slovanu“ postavil za neobvykle vysokého zájmu veřejnosti a za účasti četnictva v soudní síni před porotní soud, a to pro sepsání a uveřejnění článků „Správa záležitostí obecních“, v osmém svazku časopisu Slovan z roku 1851, a „Proč nejsem občanem“, uveřejněným ve dvanáctém svazku časopisu Slovan téhož roku. Těmito články, jak pravila obžaloba, „jiným spoluobčanům úmyslně vštípati chtěl smýšlení takové, které nejen nesvornost mezi jednotlivými třídami občanstva, zpouzení se proti poslušnosti ouřadům, jakož i nedůvěru a odpor k vládě a k orgánům vlády vzbuzovati musí.“¹³

¹¹ Blíže srov. Karel Havlíček Borovský před pražskou porotou v r. 1849. Mladá Boleslav: V.P.Nešněra, 1896, s. 21.

¹² Celý proces je popsán in GRÉGR, Edvard. *Porotní soud Karla Havlíčka Borovského, který dne 12. listopadu 1851 odbyván byl C.K. Zemského soudu v Hoře Kutné.: Po dvaceti letech.* Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1871.

¹³ Tamtéž, s. 21.

Vedle samotných kaucí, zavedených, jak bylo uvedeno již výše, se další ekonomickou zátěží tisku stalo i zavedení inzertní daně. Tu museli vydavatelé samozřejmě promítnout do konečné ceny periodika, což vedlo k jeho zdražení a přímo úměrně ke snížení počtu předplatitelů. Dovršení represivních opatření pak přineslo zavedení systému výstrah v červenci roku 1851. Pouhou správní cestou, po dvou úředních výstrahách, mohl být periodický tisk zastaven. Tak se stalo např. i v případě již zmiňovaného časopisu *Slovan*, který vydával Karel Havlíček Borovský v Kutné Hoře poté, co *Národní noviny* byly zakázány.

Represivní opatření, nastolená po porážce revoluce, zejména vysoké kauce, inzertní daň, systém výstrah, rozšíření okruhu odpovědných osob (mj. i rozšíření platnosti vojenského trestního zákona i na nakladatele časopisu v případě porušení vyhlášky o výjimečném stavu, jak si všímá L. Soukup¹⁴), znamenal nastolení takových podmínek pro realizaci svobody projevu tiskem, která dříve nebo později musela vést k zániku prakticky veškerých nově vzniklých politických periodik.¹⁵

1.2. Bachovský neoabsolutismus a tiskové právo

Historické období českých dějin, vymezené vydáním tzv. silvestrovských patentů na sklonku roku 1851, resp. třemi kabinetními listy ze srpna téhož roku, a vydáním Říjnového diplomu 20. října 1860, je označováno jako bachovský absolutismus¹⁶.

Období, stížené především komplikovanou válečnou situací Rakouska, je historicky vnímáno značně negativně – v otázkách národnostních tomuto pohledu nelze ničeho vytknout. V otázkách rozvoje obchodu a průmyslu, případně vytváření struktury státní správy, která se ve svých základech udržela po mnoho následujících desetiletí, však tomuto období jistá pozitiva upřít nelze, ať již se

¹⁴ SOUKUP, Ladislav. K vývoji tiskového práva v českých zemích po r. 1848. In: *Právněhistorické studie* 29. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1989, s. 117.

¹⁵ Z hlediska teoretického je pak možno závěrem zmínit postřeh A. Miříčky, který v této souvislosti upozorňuje na skutečnost, že ačkoli v řadě případů předpisy tiskové práva „nevstoupily v život“, je z nich nepopíratelně seznatelná vazba k francouzskému právu, belgickému právu či k právu jednotlivých tehdejších německých spolkových států. Rakouské právo zde našlo inspiraci nejen v názvosloví užívaném v tiskovém právu, ale i v nastavení vztahu mezi předpisy tiskovými a předpisy trestními. Blíže srov. MÍŘIČKA, August. *Delikty tiskové: ve vědě, zákonodárství i judikatuře*. Praha: Bursík & Kohout, 1908. 154 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Řada A; Č. 19, s. 61.

¹⁶ Proces obnovení ústavnosti v Rakousku doprovázený rozhodnutím císaře o svolání rozšířené říšské rady byl dovršen vydáním Říjnového diplomu v roce 1860 a následně přijetím oktrojované tzv. únorové (Schmerlingovy) ústavy 26. února 1861.

jedná o položení základů organizace, které se udržely až do období po roce 1945, či liberální opatření obchodního či živnostenského práva, která umožňovala rozvoj obchodu a průmyslu, byť na úkor realizace politických práv.

V oblasti trestního práva se tiskového práva dotýká trestní zákon vydaný v květnu roku 1852. Společně se zákonem – a s ním významně provázán - byl totiž vydán i nový tiskový zákon¹⁷, odpovídající potřebám obnoveného absolutismu. Zaváděl koncesi pro vydávání tisku, aniž by stanovil podmínky pro její vydání, resp. odmítnutí jejího vydání, neopouštěl ani kauce, které naopak zvyšoval, zachovával hojně užívaný systém dvou výstrah, stejně tak inzertní daň, kterou postupně vláda zvyšovala a doplňovala i o tzv. novinářský kolek využívaný již v minulosti. Ten byl vylepován na každý potištěný arch a z logiky věci musel vést opět ke zdražení tiskoviny. Za své vzalo i odstranění tzv. předběžné cenzury – povinné výtisky musela předkládat jak periodika, tak neperiodické tiskoviny. Těsně před vydáním pak mohl být náklad zkonfiskován, přičemž toto – toliko správní – rozhodnutí nepodléhalo soudnímu přezkumu, a to ani *ex post*. Taková právní úprava se dostává až za hranici přísnosti právní úpravy výjimečného stavu.

Značných změn se dostalo i projednávání tiskových deliktů před soudy – zavedené porotní soudy byly ještě před novelou trestního řádu¹⁸ v roce 1852, jak již bylo řečeno, zrušeny, a to všeobecně, jak pro delikty tiskové, tak pro delikty obecně trestné, neboť „*krutý absolutismus Bachovský odstraniti hleděl všech svobodomyšlnějších ústavů, které jeho národy potlačovacím ordonancím naproti stály.*“¹⁹ Nově byly trestní věci přikázány zemským soudům skládajícím se z 5 soudců a předsedy. Nastolená absence objektivního řízení by mohla svádět k nesprávnému pozitivnímu závěru o charakteru normy. Jeho absence však byla vysvětlitelná jeho nadbytečností, neboť jak si všímá A. Miříčka, „*tohoto ovšem nebylo ani potřeba vzhledem ke způsobu, kterým tiskové zabavení v § 25 cit. tiskového řádu bylo upraveno. Mohlť každý tiskopis, jehož obsah zakládal trestní čin oficiální, úřadem bezpečnostním býti zabaven. Proti zabavení přípustná*

¹⁷ Tiskový řád ze dne 27. května 1852 č. 122 ř.z.

¹⁸ Císařským nařízením z 11. ledna 1852 č. 5 ř.z.

¹⁹ GRÉGR, Edvard. *Porotní soud Karla Havlíčka Borovského, který dne 12. listopadu 1851 odbyván byl C.K. Zemského soudu v Hoře Kutné.: Po dvaceti letech.* Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1871, s. 7.

*stížnost k místodržitelství a dále k nejvyššímu úřadu policejnímu bez účinku suspenzivního.*²⁰

Právní úprava tisku byla na sklonku bachovského absolutismu v roce 1859 ovlivněna několika zmírňujícími ustanoveními, zejména v otázce dědičnosti udělené koncese, případně v otázce výstrah.

Z popsaného vývoje tiskového práva v době tzv. bachovského absolutismu je zřejmé, že nastartovaný rozvoj českého tisku, zejména politického, byl neoabsolutismem silně zasažen. M. Beránková upozorňuje, že „...*rozhodně lépe než tisk český byl na tom v období nástupu reakce politický tisk německý, jenž se patrně vládním kruhům nezdál tak nebezpečný. V roce vydání nového tiskového zákona 1852 vycházelo v Praze 6 politických listů německých...*“²¹ Dále pak k tomu M. Beránková na jiném místě doplňuje, že „*vycházely v českých zemích v padesátých letech pouze dvoje české politické noviny: v Praze Pražské noviny, které byly úplně ve vládních službách, a v Brně Moravské noviny, vycházející s měnícím se názvem po celou dobu absolutismu, i po jeho pádu (do roku 1872).*“²² K tomu doplňme, že z těch nepolitických, zejména literárních či osvětových, vycházely např. Lumír (od roku 1851) či Humoristické listy (od roku 1858), od roku 1854 i Hospodářské noviny mající ráz odborný.

1.3. Tiskové právo od obnovení ústavnosti do vydání prosincové ústavy z roku 1867

Období, které bychom mohli zjednodušeně vymezit vydáním únorové a prosincové ústavy, se v Rakousku a potažmo i v Čechách, neslo mj. ve znamení dalších válečných konfliktů. Dlouhotrvající spory prusko-rakouské končí u Hradce Králové v létě roku 1866, kdy byla rakouská armáda poražena. V Čechách se v tomto období rýsoval český politický program. Ačkoli rozsáhlé požadavky na samostatnost českých zemí v rámci Rakouska nebyly prosazeny, byly alespoň projednávány na říšské radě. Národnostní úspěchy byly však patrné v otázce školství (rozdělení středních škol dle jazykového kritéria) a rovněž v oblasti

²⁰ MIŘIČKA, August. Delikty tiskové: ve vědě, zákonodárství i judikatuře. Praha: Bursík & Kohout, 1908. 154 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Řada A; Č. 19, s. 77.

²¹ BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky*: [vysokošk. učebnice pro posl. fak. žurnalistiky]. Díl 1, Český periodický tisk do roku 1918. Praha: Novinář, 1981. 274 s., s. 116.

²² Tamtéž, s. 129.

samosprávy. Neúspěchu Rakouska v prusko-rakouské válce nejnámenněji využívala maďarská vládnoucí třída. Rakousko se v roce 1867 rozpadlo na dva celky. Prosincová ústava²³, skládající se z několika zákonů, tak byla první rakouskou ústavou, která platila pouze pro Předlitavsko. Mimo jiné zakotvila svobodu projevu, tiskem nevyjímaje.

V důsledku obnovení ústavnosti a postupného uvolňování trestní a tiskové legislativy došlo k renesanci procesu budování moderního politického novinářství, který započal v revolučních letech 1848 – 1849²⁴. Tisk se postupně diferencoval podle politických postojů, které zastával, vznikala i lokální tisk. Staročechy v tomto období reprezentoval především časopis *Národ*, mladočeskou politiku pak *Národní listy*, které se pod vedením J. Grégra²⁵ staly prakticky nejnámennějším listem. Vedle liberálního tisku (*Národní noviny*) hrál svou roli i tisk konzervativní, spojený s vysokou šlechtou a katolickou církví, otázky hospodářské a sociální řešil dělnický (socialistický) tisk, jehož vznik byl spojen s rostoucím významem tohoto sociálního hnutí (ať již jde nejprve o Hlásníka či o jeho následovatele – časopis *Dělník*).

Relativní uvolnění tiskových poměrů přinesly nový tiskový zákon a jeho procesní doprovodný právní předpis, zákony č. 6/1863 ř.z. (zákon o tisku) a zákon č. 7/1863 ř.z. (zákon o řízení ve věcech tiskových). Tři části zákona o tisku, čítající 41 ustanovení, rozdělovaly předpis na ustanovení obecná, včetně živnostenských, kdy otázky vydávání a rozšiřování tisku upravovaly živnostenské předpisy, dále pak pořádková ustanovení (*ustanovení o tom, co se má zachovati u věcech tiskových*), která obsahovala např. výčet povinných údajů na tiskovině, náležitosti oznámení o zahájení vydávání časopisu, předkládání výtisků k cenzuře, podmínky

²³ Formálně navazující na únorovou, která byla v roce 1865 zrušena.

²⁴ K vývoji českého tisku po roce 1860 srov. např. BEDNARÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. 439 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8, s. 109 a násled.

²⁵ Zdokumentován a knižně vydán byl tiskový proces J. Grégra, který pobíhal v červnu r. 1862, jehož přepis, doprovázený stěžejními právními předpisy, pak Grégr vlastním nákladem vydal [*Tiskový soud Dra. Julia Grégra, redaktora Národních listů v měsíci červnu r. 1862: (přiloženy jsou veškeré ústavní listiny rakouské)*]. Praha: Nákladem Julia Grégra, 1862. 365 s.]. Před Zemským trestním soudem Praha byl dne 4. června 1862 postaven Grégr pro sedm článků uveřejněných v *Národních novinách*. Během devítidenního hlavního líčení mu byly kladeny za vinu zločiny rušení veřejného pokoje a přečiny pobuřování proti jednotlivým orgánům vládním. Zemský soud Praha jej shledal částečně vinným, a to zločinem rušení veřejného pokoje. Odsoudil jej za tento delikt k žaláři v délce 4 měsíců, dále k propadnutí části kauce (1.300 zlatých) a k úhradě nákladů tohoto řízení. Nadřízenému vrchnímu soudu zemskému se však trest jevil jako mírný – žalář proto zvýšil na 10 měsíců a propadnutou část kauce na 3.000 zlatých.

tiskové opravy, ale i zákaz volné kolportáže apod., a konečně též ustanovení upravující trestněprávní otázky (*ustanovení o činech trestuhodných, které se páchají obsahem spisů tištěných*), tj. založení vztahu speciality k platnému trestnímu zákoníku.

Zákon o tisku je klíčovou právní normou upravující tiskové otázky druhé poloviny 19. století a zásadní části první poloviny 20. století, třebaže v několikrát novelizované podobě. Zákon totiž platil nejen do konce existence Rakouska-Uherska, ale byl i převzat do prvorepublikového právního řádu, který si jako svou ambici vytyčil jej nahradit novým moderním tiskovým zákonem.

Zákon přišel, oproti „bachovské právní úpravě“, s řadou ústupků uvolňujících tiskové poměry. Řadu represivních opatření si však, alespoň v umírněné formě, ponechal. Je nutno poukázat zejména na odstranění koncesí pro legální vydávání tisku, které nahradila pouze ohlašovací povinnost. Nelze se tedy divit nárůstu počtu vydávaných tiskovin. Odstraněn byl nenáviděný systém výstrah, zachovány jsou však kauce²⁶, které byly zrušeny až v roce 1894 a které ekonomicky paralyzovaly – vedle novinářského kolku či inzertní daně – nejen (ale především) dělnický tisk. Předběžnou cenzuru, hojně uplatňovanou za Bachova absolutismu (a mimo jiné posléze obnovenou v roce 1869), nahradila v případě periodických tiskopisů cenzura souběžná, když tiskař měl povinnost souběžně se zahájením rozšiřování²⁷ (rozdávání nebo rozesílání) periodického tiskopisu odevzdat výtisk správnímu úřadu v místě jeho vydávání. V případě každého jiného tištěného spisu, který neobsahoval více než 5 tištěných archů, tuto povinnost musel tiskař splnit²⁸ alespoň 24 hodin před započatím rozšiřování. Znamenalo to, že „neperiodika“ nad pět tištěných archů musela být nadále k předběžné cenzuře předkládána.

²⁶ *Kauci položití povinen jest každý vydavatel spisu periodického, kterýž vychází častěji nežli dvakrát za měsíc, a v kterém, i třeba jen vedle, rozbírají se politické příběhy denní nebo se v něm píše o denních záležitostech politických, náboženských nebo společenských.* (§ 13)

²⁷ K pojmu „rozšiřování tisku“ srov. ustanovení § 10 zákona o tisku, případně rozhodnutí kasačního soudu ze dne 29. ledna 1883 č. 12461 či ze dne 3. května 1884 č. 1984, sb. č. 635 (na nějž upozorňuje A. Rašín, srov. RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, s. 13.)

²⁸ Právní úprava se tu podle našeho názoru neodklání od dosud zastávaného názoru (a v průběhu první republiky opakovaně judikovaného), že tuto povinnost, rozuměj předložit povinný výtisk, nelze přenést na jinou osobou s tím, že by se tímto přenesením tiskař zbavoval trestní odpovědnosti, srov. např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 422/1930 ze dne 23. 9. 1932, sb. 4471 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnícká knihovna; Svazek 11, s. 41).

Z pořádkových ustanovení upozorněme zejména na ustanovení § 9 zákona o tisku, které stanovovalo povinné údaje na každém tiskopise. Mimo jiné muselo být na každém čísle periodika uvedeno jméno alespoň jednoho odpovědného redaktora²⁹, a to dle judikatury skutečného³⁰, přičemž A. Rašín³¹ upozorňuje na judikaturu, podle níž „jmenování několika redaktorů na listě má za následek zodpovědnost všech, nejenom redaktora, jenž je označen za zodpovědného.“³² Následující ustanovení (§ 10 zákona o tisku) stanovovalo údaje, jejichž oznámením státnímu zástupci bylo splněním ohlašovací povinnosti. Výslovně muselo být např. uvedeno, zda tiskopis bude referovat o politických otázkách, případně, zda bude přijímat inzeráty³³.

Ustanovení § 13 až 16 obsahovalo právní úpravu kaucí. Povinnost skládat kauce, která byla později zrušena zákonem č. 161/1894 ř.z., se dotýkala periodických politických tiskopisů, které vycházely častěji než dvakrát do měsíce.

Právní úpravy se v ustanovení § 19 dostalo i tiskové opravě, a to jak ve prospěch státních úřadů, tak ve prospěch soukromých osob. Opravu musel tisk provést v relativně krátké lhůtě, v nejbližším, nebo po něm následujícím čísle. Navíc, judikatura, jak upozorňuje i A. Rašín, dávala prostor „opravovat“ nejen objektivní faktické chyby, ale i dezinterpretace či překrucování skutečného stavu věci.³⁴ Do opravy odpovědný redaktor zasahovat nemohl, neboť oprava tvořila nedílný celek a nevyhovovala-li nějaká část opravy zákonným ustanovením, musela být zamítnuta celá oprava.³⁵

Úřední výnosy byly povinny otisknout pouze periodika, která přijímala inzerci (§ 20 zákona o tisku). Nařízení a nálezy trestních soudů pro obsah periodika musely

²⁹ Odpovědným redaktorem mohl být jen 24letý rakouský občan plně způsobilý k právním úkonům.

³⁰ „Redaktor na listině podepsaný musí vskutku redigovati list; uvedení pouhého »panáka« nevystačí.“ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 1892, č. 141, převzato z RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, s. 17.

³¹ Blíže k A. Rašínovi srov. KARFÍKOVÁ, Marie. Karel Engliš. In: SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde Praha, a.s., 2009, 637 - 639. ISBN 9788072017508.

³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 1879 č. 6489, převzato z RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, s. 17.

³³ RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, s. 18.

³⁴ „Také proti zkroucenému stavu věci, jež způsobeno bylo zamlčením skutečností, lze užití opravy dle § 19“, srov. Plenární rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17.4.1890 č. 1631, sbírka č. 1342 (převzato z RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, s. 27).

³⁵ Plenární rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16.10.1894 č. 12365, sb. č. 1806 (převzato z téhož zdroje).

být uveřejněny v nejbližším čísle, a to na první straně. Stejně jako u tiskové opravy nebyl možný zásah ze strany odpovědného redaktora, dokonce do téhož čísla nemohly být zařazeny „*případky či poznámky co do obsahu*“ (§ 22 zákona o tisku).

Pokud odpovědný redaktor nevyhověl povinnostem stanoveným v ustanovení § 19 a 20 zákona o tisku, vystavoval se uložení peněžitého trestu. Vedle peněžité sankce mohl soud nařídit i zastavení periodika, a to až do okamžiku splnění povinnosti uveřejnění nařízení či nálezu. Splněním povinnosti, tj. uveřejněním opravy či soudního rozhodnutí, úřední zastavení ze zákona pomíjelo a k dalšímu rozšiřování nebylo třeba výslovného povolení.³⁶

Trhlinu v dokonale organizovaném státním aparátu potírajícím nežádoucí tisk znamenalo odstranění předběžné cenzury u periodického tisku. To mělo za následek, že se mnohem častěji využívalo institutu zabavení. Rakouské tiskové právo, stejně jako následně převzaté československé (a dokonce i v nově navrhovaných prvorepublikových právních úpravách) rozlišovalo zabavení podle účelu, k němuž mělo sloužit. Policejně mohla být tiskovina zabavena např., pokud nebyla rozšiřována (kolportována) v souladu s tehdejšími předpisy, a to bez ohledu na to, zda text obsažený v tiskovině je závadný, či nikoli (pořádkové delikty)³⁷. Opravného prostředku proti zabavení nebylo. Vzhledem k tomu, že se tedy nestaly zakázanými, nebylo nařízeno ani jejich zničení. Podle úřední instrukce k ustanovení § 14 zákona o tisku takové propadlé tiskoviny připadaly (stejně jako pokuty či jiné propadlé cenné předměty) chudinskému fondu.³⁸

Další kategorií bylo zabavení „pro účely průvodní“, tedy jako důkaz pro budoucí trestní řízení – v tomto případě nebylo nutné zabavit celý náklad, ale stačilo několik exemplářů. Takové zabavení se řídilo obecnými ustanoveními platných trestních předpisů upravujících zajišťování důkazů.

Zásadní následky, připomínající až Bachův absolutismus hojně využívající předběžnou cenzuru, mohlo mít rovněž „exekuční zabavení“, tedy zabavení předem pro účely realizace rozsudku, který mohl stanovit (s ohledem na právní kvalifikaci závadného jednání) i trest zničení nebo propadnutí tiskopisu. Pokud

³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.1.1892 (převzato z RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, s. 33).

³⁷ Na tomto místě ale zdůrazňujeme, že rakouská právní úprava neznala volnou kolportáž.

³⁸ RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, s. 39.

pak byl soudem trest propadnutí či zničení uložen, realizoval se na exekučně zabaveném. Zničení navíc mohlo být ve smyslu ustanovení § 37 zákona o tisku doprovázeno i zničením stroje určeného k rozmnožování, ploten, forem, kamenů apod. Jak poznamenává A. Miříčka, v takovém případě však muselo být postupováno tak, aby smyslu a účelu bylo dosaženo s co nejmenším způsobením škody, tedy stačilo omytí nebo oškrábání ploten či rozebrání sazby.³⁹

Pokud však byl nařízen „jen“ zákaz dalšího rozšiřování⁴⁰, nikoli tedy propadnutí či zničení, vrátil bezpečností úřad zabavené tisky oprávněnému s tím, že však byl povinen učinit taková opatření, aby tisk nemohl být rozšiřován. Zákaz byl rovněž uveřejněn v úředních listech a vyvěšen v budově soudu. Porušení takového zákazu bylo trestné, nicméně z hlediska obecné teorie trestního práva složitě stíhatelné, neboť pachatelé muselo být prokázáno zavinění porušení tohoto zákazu. Jak doplňuje A. Miříčka: „*ovšem stačí... zaviněné nevědění o zákazu, které spatřuje judikatura kasačního soudu již v tom, že osoba tiskopisy po živnostensku se obírající (redaktor, nakladatel, knihkupec aj.) opominula si opatřiti nebo jinak učiniti sobě přístupnými prameny, z nichž by vědomost o soudní záповědi čerpat mohli.*“⁴¹

Pro úplnost je třeba doplnit, že tiskové delikty (přečiny a přestupky) jak pořádkové, tak obsahové se promlčovaly v relativně krátké promlčecí lhůtě 6 měsíců ode dne jejich spáchání, pokud trestní zákoník nestanovil lhůtu kratší.⁴²

Zákon č. 7/1863 ř.z. (zákon o řízení ve věcech tiskových) obsahoval realitně krátké lhůty, v nichž musel státní zástupce podat návrh na potvrzení prozatímního zabavení, ať se jednalo o delikt pořádkový či delikt obsahový. Nález ve věci vydal

³⁹ MIŘIČKA, August. Delikty tiskové: ve vědě, zákonodárství i judikatuře. Praha: Bursík & Kohout, 1908. 154 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Řada A; Č. 19, s. 11.

⁴⁰ Obligatorně se ukládal, byl-li obsahem tiskopisu spáchán zločin, fakultativně pak v případech, kdy závadné jednání bylo kvalifikováno pouze jako přestupek či přečin (§ 36 zákona o tisku).

⁴¹ MIŘIČKA, August. Delikty tiskové: ve vědě, zákonodárství i judikatuře. Praha: Bursík & Kohout, 1908. 154 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Řada A; Č. 19, s. 14. A. Miříčka v této souvislosti odkazuje na rozhodnutí ze dne 4. května 1885, číslo 1933, ze dne 21. dubna 1887, číslo 1051 sb., ze dne 30. září 1887, čisl. 1093 Sb., ze dne 11. června 1898, číslo 4034 (číslo 1485 přísl. věstníku min. práv z r. 1898), ze dne 28. dubna 1900, číslo 2464, ze dne 26. ledna 1901, číslo 2558 sb. a další).

⁴² Tehdejší německé právo, jak si všímá A. Miříčka, znalo dokonce pouze 3měsíční promlčecí lhůtu v případě přestupků. Takto krátce nastavená právní úprava promlčení pochází z francouzského tiskového zákona z roku 1819. Odůvodňována byla zejména tím, že tiskové delikty jsou svou povahou ihned stíhatelné, navíc jejich stíhání po uplynutí určité doby postrádá, zejména u politického tisku, zcela smyslu. (MIŘIČKA, August. Delikty tiskové: ve vědě, zákonodárství i judikatuře. Praha: Bursík & Kohout, 1908. 154 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Řada A; Č. 19, s. 7.)

soud. Státní zástupce musel uvedený návrh učinit ve lhůtě tří dnů, soud musel rozhodnout o tom, zda zabavení potvrdí či zruší, v téže lhůtě. Neučinil-li tak soud ani v 8denní lhůtě, muselo být zabavení zrušeno. F. Storch ke lhůtě stanovené státnímu zástupci správně uvádí, že se nejednalo o prekluzivní lhůtu, neboť šlo o úkony, k nimž je státní zástupce ze zákona povinen. Uzavírá, že o potvrzení tedy státní zástupce mohl žádat i po uplynutí této třídenní lhůty, a to až do uplynutí lhůty osmidenní⁴³. Bylo-li zabavení soudně potvrzeno, měl státní zástupce stejnou lhůtu, tj. 8 dní, k zahájení trestního řízení, a to buď ve formě přípravného vyšetřování, nebo rovnou předložením obžalovacího spisu. Navrhnout mohl též zavedení objektivního řízení. Soudně potvrzené zabavení pak trvalo až do skončení trestního řízení. Naopak marným uplynutím osmidenní lhůty účinek zabavení pomíjel. Konečně je třeba doplnit, že stížnost státního zástupce do rozhodnutí soudu o zamítnutí návrhu na potvrzení zabavení měla odkladný účinek, naopak proti potvrzení zabavení nebylo opravného prostředku.

Dalším nástrojem, který usnadňoval boj s nepohodlným tiskem, bylo tzv. objektivní řízení, tj. řízení proti obsahu tiskopisu⁴⁴. Státní zástupce mohl, aniž by stíhal konkrétní osobu, obvykle v návaznosti na prozatímní zabavení, pohnat před soud přímo samotný závadný tiskopis (nebo tento tisk „postavit před soud“ až ve chvíli, kdy v řízení proti určité osobě byl neúspěšný). Navíc byla zákonná formulace nastavena tak, že umožňovala i paralelní stíhání odpovědné osoby i tisku, tedy vést souběžně objektivní a subjektivní řízení, a ani jednu z variant stíhání nikterak neupřednostňovala.

Zmínku je třeba učinit i o institutu zastavení periodického tiskopisu, které bylo, v umírněnější podobě než za bachovského neoabsolutismu, uplatňováno (vedle sankcí uložených odpovědné osobě) především u deliktů pořádkového charakteru, zejména pokud začal být tisk vydáván dříve, než byla složena kauce, případně nebyla plněna řádně oznamovací povinnost vůči bezpečnostnímu úřadu⁴⁵. Zastavení mohlo být dále uplatněno, pokud „v oznámení udáno něco nepravdivého nebo byl-li by za redaktora pojmenován někdo, jenž k tomu dle

⁴³ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. Díl II., [část druhá]*. Praha: Nákladem Právnické jednoty, 1897, s. 321-691, s. 659.

⁴⁴ Tedy za obsahový tiskový delikt, nikoli za delikt pořádkový.

⁴⁵ Zákon o tisku obsahoval v ustanovení § 10 náležitosti, které takové oznámení muselo obsahovat.

*zákona jest nezpůsobilý.*⁴⁶ Za určitých okolností, vymezených v ustanovení § 21 zákona o tisku, mohlo dojít k zastavení tiskopisu i v případě porušení ustanovení o tiskové opravě, resp. uveřejnění rozhodnutí tiskového soudu, jak bylo uvedeno již výše.

Za delikty tiskové nedbalosti odpovídali pisatel (za trestný obsah konkrétního článku), vydavatel nebo nakladatel, tiskař (za zanedbání povinné péče porušením ustanovení o povinných údajích na tiskopise a cenzuře), rozšiřovatel (odpovídal za porušení předpisů upravujících rozšiřování), v případě periodických tisků odpovědný redaktor. Jejich odpovědnost byla zakotvena v ustanovení § 29 až 33 zákona o tisku.⁴⁷

Jak je vidět ze shora uvedeného, postbachovská právní úprava byla posunem směřujícím k uvolnění tiskových poměrů⁴⁸, jejich absolutní uvolnění však vláda, vědoma si moci politického tisku, nemohla připustit⁴⁹. Úprava tak znala ekonomické nástroje represe, výrazně ztěžující realizaci tiskové svobody (kauce, novinářské kolky, inzertní daně) i policejní a trestněprávní nástroje (zejména cenzuru, třebaže oproti době A. Bacha u periodik již „jen“ souběžnou). Za pozitivum lze jistě označit skutečnost, že prakticky neomezená možnost policejních orgánů aplikovat jednotlivá represivní opatření tiskového práva běžná v době před obnovením ústavnosti, byla policejním složkám - ve prospěch státních zástupců a především soudů - ve většině případů odňata, případně minimálně zúžena⁵⁰.

Doplňme, že zachovaných represivních opatření bylo v Čechách hojně využíváno zvláště po rakousko-uherském vyrovnání, kdy se česká politická reprezentace

⁴⁶ § 11 zákona č. 7/1863 ř.z.

⁴⁷ Ustanovení zrušena a nahrazena ustanovení čl. III zákona č. 142/1868.

⁴⁸ Nelze opomenout ani skutečnost, že v souvislosti se změnami, které přinesly zákony z roku 1862, byla provedena i novelizace trestního práva, do níž byly zakomponovány další delikty, jichž se bylo možné dopustit tiskem.

⁴⁹ Jak píše A. Mířička: „*Když totiž ústavním a tiskovým zákonodárstvím zaručována tak zvaná svoboda tisku či správněji řečeno, více či méně obsáhlé zproštění tisku pout, jimiž spjat byl před tím ve státě policejním, pokládáno z různých důvodů za žádoucí, aby pro trestné činy tiskopisy spáchané, jevící se jako zneužití svobody tiskové, zavedena byla řada zvláštních ustanovení, zejména o odpovědnosti takové přečiny, o jich promlčení, o soudní příslušnosti, o přípustnosti některých opatření objektivních a jiných více.*“ MÍŘIČKA, August. *Delikty tiskové: ve vědě, zákonodárství i judikatuře*. Praha: Bursík & Kohout, 1908. 154 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Řada A; Č. 19.

⁵⁰ § 6 a násl. zákona č. 7/1863 ř.z.

snažila po vzoru Maďarů dosáhnout alespoň částečných úspěchů na poli českého státního práva.

1.4. Tiskové právo po vydání prosincové ústavy z roku 1867

Poslední třetina 19. století znamenala pro Čechy a konečně i pro celou monarchii období značného vzestupu, nejen po stránce definitivního zakotvení konstitucionalismu, ale i po stránce rozvoje hospodářství, vědy, techniky, umění a životní úrovně vůbec.

Základem dalšího právního vývoje se stala tzv. prosincová ústava, základní právní předpis přijatý v roce 1867, platný v návaznosti na rakousko-uherské vyrovnání již jenom pro Předlitavsko. Měla sice řadu ustanovení, která připomínala „starou dobu“⁵¹, byla však, zejména s ohledem na zakotvení základních občanských práv, zjevným posunem a do značné míry i spouštěcím mechanismem dalšího rozvoje, kdy hospodářský rozvoj této doby byl nepředstavitelný bez zaručené osobní svobody jedince.

Jedním z ústředních témat této doby, vedle samotného postavení Koruny české v rámci monarchie, se stal boj za volební právo (případně nastavení volební geometrie), které se stalo jedním z ústředních témat nastupujícího dělnického hnutí.

V české politice trvalo již od roku 1863 období tzv. politiky pasivní resistance, jejímž cílem mělo být naplnění státoprávních požadavků České koruny a jejímž projevem byla neúčast českých poslanců na činnosti říšského sněmu. Ústřední otázkou české politiky se koncem 60. let a počátkem 70. let 19. století stala dlouho neřešená otázka česko-rakouského vyrovnávání. V 70. letech 19. století pak byla postupně opouštěna politika pasivní resistance. Zkoumané období poslední třetiny 19. století, s přesahem do prvních let 20. století, pak přináší i rozmach dělnického hnutí.

Řekli jsme, že poslední třetina 19. století byla dobou rozvoje hospodářství, vědy, techniky, umění a životní úrovně vůbec. K tomu doplňme, že Čechy se v druhé polovině 19. století, i přes krizi v roce 1873, staly hospodářským jádrem celého

⁵¹ Např. postavení císaře, jeho zákonodárnou pravomocí či nevyváženou volební geometrií ve prospěch německého obyvatelstva.

Rakouska, a to i díky bohatým ložiskům nerostného bohatství. K samotnému rozvoji pak rozhodně přispěla ústavně zaručená osobní svoboda, kdy se závislost na vrchnosti měnila v ekonomickou závislost zaměstnance na zaměstnavateli, který, byť vystupoval ve vztahu k zaměstnanci jako formálně rovný s rovným, měl silnější postavení.

Bylo již řečeno, že po obnovení ústavnosti se začaly pomalu liberalizovat tiskové poměry, které doposud sloužily potlačování opozičního tisku, především toho českého. Obecné poměry rovněž umožnily, aby se definitivně ustavil a diferencoval politický tisk⁵². Dominantním tiskem 2. poloviny 19. století se staly *Národní listy*⁵³. Konzervativní tisk, směřující k obnovení původního českého státní práva a respektující postavení katolické církve, byl vídeňský *Vaterland* (od roku 1860), v Praze pak vycházel jako katolický list, a to až téměř do vypuknutí druhé světové války *Čech*. Specifickou skupinu, v tomto období především perzekuovanou, tvořil dělnický tisk.⁵⁴

Přelom devatenáctého a dvacátého století se nesl ve znamení další politické diferenciaci tisku a spojení jednotlivých tisků s politickými stranami. Tento jev se přenesl i do první Československé republiky. K již zmiňovaným skupinám tisku přistupuje i tisk agrární.

Základní právní úpravu tiskového práva obsahoval zákon o tisku z prosince roku 1862, a to ve spojení s doprovodným procesním předpisem, a v neposlední řadě i s dalšími normami trestního práva.

Poslední třetina 19. století se nesla v duchu odstraňování či zmírňování řady represivních institutů, které právní řád dosud znal⁵⁵, ať již se jedná o suspenzi tisku po trojím zabavení, inzertní daň, kauce či novinový kolek. Od roku 1869 byly k rozhodování tiskových deliktů opět povolány porotní soudy (viz dále). To logicky vedlo ke vzrůstajícímu počtu titulů. „*Zatímco v roce 1863 vycházelo u*

⁵² Liberálně byl zaměřený *Čas*, který začal vycházet již v roce 1860. Staročeskou politikou podporují (v chronologické posloupnosti) deníky *Národ*, *Národní pokrok* přejmenovaný později na *Pokrok* a v roce 1886, v době upadající staročeské politiky, na *Hlas národa*.

⁵³ V roce 1865 se sloučily s *Hlasem*, a to minimálně do roku 1896, kdy umírá jejich vlastník a šéfredaktor, Julius Grégr. Úmrtí Grégra je také historickým mezníkem, kdy novinářství vstupuje do další fáze svého vývoje.

⁵⁴ První pokus, *Hlásník*, se objevuje již v revolučním roce 1848, na přelomu 60. a 70. let vychází čtrnáctideník *Dělník* vydávaný pod faktickým vedením F.L. Chlebodára. Následuje *Oul*, *Český dělník* či *Dělnické listy*. Vzniknuvší sociální demokracie vydává čtrnáctideník *Budoucnost*.

⁵⁵ Hojně jich bylo využíváno hlavně v letech 1868 až 1870.

*nás 10 politických českých listů a 17 časopisů odborných, v roce 1895 to bylo 120 listů politických a 210 časopisů odborných. Od počátku sedmdesátých let počíná také český politický tisk co do počtu titulů převyšovat tisk německý.*⁵⁶

Zákon o obecných právech občanů⁵⁷, jako součást prosincové ústavy, zakotvoval v ustanovení čl. 13, že „každý má právo, mínění své v mezech zákona slovem, písmem, tiskem nebo vyobrazením volně pronášeti. Tisku není dovoleno ani pod censuru dávat, ani propůjčováním koncesí obmezovati“⁵⁸. Liberálně koncipované ustavení však plnohodnotný odraz v praxi nacházelo jen složitě a ve většině případů se muselo sklonit před formulací prováděcího předpisu.

Po stránce procesní byl důležitým další ze zákonů tvořícím prosincovou ústavu, a to zákon o moci soudcovské⁵⁹. Ten v ustanovení čl. 11 stanovil věcnou příslušnost porotních soudů k projednání tiskových deliktů⁶⁰. Ty nahradily dosavadní tiskové soudy krajské a zemské. Ústavně zakotvená příslušnost byla pak v život uvedena dvěma zákony, a to č. 32/1869 ř.z. a č. 33/1869 ř. z., o sestavení seznamů porotních pro soudy tiskové.

Předčasné nadšení z ústavního zakotvení svobody tisku je však třeba mírnit poukazem na zákon č. 66/1869 ř. z., o výjimečném stavu⁶¹. Ten totiž umožňoval dočasně a místně suspendovat ústavně zakotvená občanská práva, v případě tiskového práva, ustanovení citovaného čl. 13. Tak se mohla vrátit praxe zastavování vydávání a rozšiřování časopisů a především předběžná cenzura.

K prvním změnám v tiskovém právu dochází tiskovou novelou č. 142 z roku 1868. Byl doplněn čl. 12, byly zúženy podmínky pro osobní nezpůsobilost pro výkon funkce odpovědného redaktora, byla zrušena sankce zastavení časopisu pro delikt nezveřejnění tiskové opravy. Změny se dostalo i ustanovení § 38 – napříště již soud nezastavoval časopis v případě odsouzení pro obsahový zločin trestný

⁵⁶ BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky*: [vysokošk. učebnice pro posl. fak. žurnalistiky]. Díl 1, Český periodický tisk do roku 1918. Praha: Novinář, 1981, 274 s., s. 149.

⁵⁷ Zákon č. 142/1867 ř. z., o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených

⁵⁸ Tiskové zákony z roku 1862 však ani jeden z těchto institutů již neznaly

⁵⁹ Základní zákon státní č. 144/1867 ř.z.

⁶⁰ Vedle tiskových deliktů rozhodovali porotci též o zločinech, za jejichž spáchání hrozilo obžalovanému uložení těžkého trestu, pokud tak stanovil zákon, a dále o zločinech a přečinech politických.

⁶¹ K jednomu z případů vyhlášení výjimečného stavu srov. např. GRÉGR, Eduard. *Řeč dra. Edv. Grégra proti výjimečnému stavu, přednesená na říšské radě dne 12. prosince 1893*. 2. vyd. Kolín: Neodvislost, 1893, 37 s.

nejméně pětiletým žalářem.⁶² Liberálních změn se dočkala i tisková nedbalost. Odpovědnost autora a vydavatele byla zcela odstraněna, nakladatelova odpovědnost pak byla omezena toliko na neperiodické tiskopisy. Navíc, u odpovědného redaktora se napříště vyžadovalo zavinění, tzn., že trestně odpovědný byl jen tehdy, pokud mu bylo prokázáno, že kdyby býval dostal všech svých povinností plynoucích z postavení odpovědného redaktora, trestný obsah by se do tiskopisu nedostal.

Ke změnám došlo i v objektivním řízení. V první řadě se objektivní řízení nově vztahovalo i na tiskové přestupky.

Jak už jsme řekli, státní zástupce mohl vést řízení jen proti obsahu, případně paralelně jak řízení subjektivní, tak objektivní, tedy mohl vedle obsahu stíhat i konkrétní osobu. To bylo ve zjevném rozporu se smyslem a účelem zavedení objektivního řízení, a to sankcionovat závadný obsah tehdy, pokud nebylo možné před soud pohnat odpovědnou osobu, tedy subsidiárně. Pro státního zástupce bylo objektivní řízení zjevně snazší, protože o jeho návrhu na zavedení objektivního řízení rozhodoval tiskový soud na základě návrhu státního zástupce, přičemž slyšen byl pouze státní zástupce. Až od roku 1868 byl zaveden opravný prostředek proti rozhodnutí, jímž byl v obsahu tiskopisu shledán trestný čin.

Novela z roku 1868 odstranila souběžné stíhání tím, že v textu zákona vypustila slovo „auch“⁶³, nicméně alternativně možnost objektivního řízení stále existovala, a to nikoli jen subsidiárně.⁶⁴ Trestní řád z roku 1873 se opět vracel k souběžnému stíhání.

Novela z roku 1868 se též dotkla již zmiňovaného projednání návrhu státního zástupce na zavedení objektivního řízení. Napříště již měla každá z dotčených osob možnost podat proti rozhodnutí soudu, jímž návrhu státního zástupce na vydání objektivního nálezu vyhověl, opravný prostředek. Opravný prostředek sice projednával tentýž soud, devolutivní účinek se neuplatnil, nicméně již ve

⁶² K tomu srov. SOUKUP, Ladislav. K vývoji tiskového práva v českých zemích po r. 1848. In: *Právněhistorické studie* 29. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1989, 115 - 133, s. 129.

⁶³ K souběžnému stíhání srov. MIŘIČKA, August. *Delikty tiskové: ve vědě, zákonodárství i judikatuře*. Praha: Bursík & Kohout, 1908. 154 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Řada A; Č. 19, s. 86.

⁶⁴ Bylo již taktéž řečeno, že s trestním řádem z roku 1873 se do tiskového zákona opět vrací slovo „auch“ a tedy i praxe souběžného stíhání osob i obsahu.

veřejném zasedání a po výslechu všech zúčastněných. Zbývá ještě doplnit, že státní zástupce proti soudnímu odmítnutí vydání objektivního nálezu brojit nemohl. Smyslem a účelem tohoto opravného prostředku totiž bylo, aby druhé straně bylo umožněno ústně a veřejně vznést námitky proti objektivnímu nálezu.⁶⁵

V takto liberalizovanější podobě přešlo následně objektivní řízení do trestního řádu z roku 1873, který ostatně přejímá kompletní procesní úpravu tiskového řízení do té doby upravenou samostatným zákonem z roku 1862. Na tiskové poměry se tedy užila obecná úprava trestního řízení s odchylkami stanovenými pro tiskové věci, zejména v oblasti věcné a místní příslušnost soudů, zabavení, objektivního řízení a objektivního nálezu.

Krátce po vydání tiskového řádu z roku 1873 byla zrušena i inzertní daň.

Systém kaucí, významný ekonomicko-represivní nástroj, byl v Rakousku zrušen až zákonem č. 161/1894 ř.z. Uvedená novela rovněž připustila, aby za zákonem stanovených podmínek měla osoba, která byla „neospraveditelným“ policejním zabavením, poškozena⁶⁶, nárok na náhradu takto způsobené prokazatelné škody ze státní pokladny.

Na sklonku 19. století, v roce 1899, byl pak zrušen novinářský kolek, další ekonomická zátěž tisku.

Pokud jde o příslušnost soudů k projednání tiskových deliktů, pak v případě místní příslušnosti ke změnám oproti úpravě z roku 1862 nedošlo, rozhodné bylo, až na drobné výjimky u tiskových přestupků, místo spáchání tiskového deliktu. Změnou byla dotčena již opakovaně zmiňovaná věcná příslušnost - do budoucna měly o tiskových deliktech rozhodovat porotní soudy.

Obnovení porot

Porotní soudnictví se jako věcně příslušné k projednání tiskových deliktů vracelo do rakouského tiskového práva dvěma zákony z března roku 1869⁶⁷, „aby

⁶⁵ STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. Díl II., [část druhá]*. Praha: Nákladem Právnické jednoty, 1897, s. 673.

⁶⁶ Jak uvádí F. Storch, nemuselo se jednat jen o vlastníka tištěného spisu, vydavatele či nakladatele, mohlo jít třeba i o předplatitele či inzerenta, srov. STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. Díl II., [část druhá]*. Praha: Nákladem Právnické jednoty, 1897, s. 664.

⁶⁷ První z nich „znovuzavádí poroty“, druhý pak upravuje sestavování porotních seznamů.

*ustanovení čl. 11 státního základního zákona o moci soudcovské z dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. zák., vzhledem k zločinům a přečinům obsahem tiskopisu spáchaným uvedena byla ve skutek ještě před platností nového řádu trestního.*⁶⁸

Je třeba znovu upozornit, že porotní soudnictví se vztahovalo jen na zločiny a přečiny spáchané tiskem, nikoli na přestupky. To mělo za následek legislativní tendence směřující k tomu, že některé deliktní jednání nebylo posuzováno jako zločin či přečin, ale jako přestupek, čímž bylo deliktní jednání vyňato z pravomoci porotních soudů.

Byl-li dán souběh trestných činů, z nichž některé trestné činy spadaly do pravomoci porotních soudů, konalo se o tiskových deliktech zvláštní řízení a bylo vydáno zvláštní rozhodnutí. Stíhání tiskových deliktů bylo možné pouze na podkladě žaloby státního zástupce, případně soukromého žalobce. Obžalovaný musel mít obhájce v případě, že byl stíhán pro zločin. Pokud by jej neměl, pak zákon výslovně stanovil, že takové řízení bylo neplatné.

Porotní soud se skládal ze soudního dvora, majícího svého předsedu a dva přísedící (v případě zločinu, za jehož spáchání hrozilo uložení trestu vyššího než 5 let žaláře, měl soudní dvůr čtyři přísedící) a 12 porotců. Jednotliví porotci byli vybíráni *ad hoc* ke každému případu, přičemž ke každému líčení se povolávalo 36 porotců. Porotce byl vyloučen (i) z týchž důvodů, pro něž by byl vyloučen v konkrétním případě soudce, (ii) pokud by měl užitek, resp. škodu z toho, že by obžalovaný prohlášen za nevinného, resp. odsouzen, (iii) pokud měl v řízení postavení svědka, znalce, obhájce, příp. zástupce žalobce, (iv) pokud již v řízení v hlavním líčení jako porotce rozhodoval (pokud se konalo líčení znovu). V úvodu hlavního líčení pak porotci skládali přísahu. V průběhu řízení pak měli právo pokládat otázky obžalovanému, svědkům i znalcům.

Konkrétní porotci byli stanoveni losem, přičemž po vylosování konkrétního porotce měli žalobce i obžalovaný oprávnění odmítnout porotce, aniž by své rozhodnutí odůvodňovali. Žalobce i obžalovaný však měli právo odmítnout jen stejný počet porotců. Losování končilo v situaci, kdy bylo vylosováno 12 neodmítnutých porotců, případně pokud součet neodmítnutých vylosovaných porotců a porotců, kteří byli dosud v osudí, dávali dohromady předeepsaný počet

⁶⁸ Zákon daný dne 9. března 1869, jenž se týká zavedení soudů porotních pro zločiny a přečiny spáchané obsahem tiskopisu, preambule.

porotců tvořících porotu (12). Tím byla eliminována situace, kdy by z třiceti šesti porotců nebyla vybrána kompletní porota.

Vlastnímu projednání deliktu před porotním soudem předcházelo předběžné vyšetřování. To bylo zahájeno za předpokladu, že příslušný vyšetřovací soud, v krátké třídní lhůtě od podání žaloby, dospěl k závěru, že žaloba je důvodná, resp. že jsou důvody pro stíhání oznámeného trestného činu. Pro případ, že soud dospěl k závěru, že zde důvody dány nejsou, byla proti jeho odmítavému rozhodnutí možnost podat opravný prostředek, o němž rozhodoval vrchní zemský soud. Je třeba upozornit, že předmětem zavedeného předběžného vyšetřování nebylo rozhodování o vině, ale toliko „*aby obvinění určité osoby z trestného činu prozatím bylo zkoušeno, skutečná událost vyhledána a ty věci na jisto postaveny, které způsobilými jsou, aby připravili nařízení hlavního pře líčení a vedení důkazu při něm.*“⁶⁹ Po ukončení předběžného vyšetřování měl žalobce pouze osmidenní lhůtu k podání žaloby. Marné uplynutí této lhůty měla za následek zastavení řízení.

Řízení před porotním soudem podle nového zákona bylo veřejné, a to pod sankcí neplatnosti. Veřejnost mohla být vyloučena jen z důvodů mravnostních, případně veřejného pořádku.

Po formálním zahájení hlavního líčení následoval přednes obžalovacího spisu a vyjádření obžalovaného k jeho obsahu. Podobně jako současné trestně procesní předpisy považovaly i tehdejší právní předpisy hlavní líčení za těžiště celého řízení, proto byla i omezena možnost číst protokoly o výsledku obviněných, svědků a vyjádření znalců (§ 31 a násl. zákona).

Po ukončení dokazování byli žalobce, obžalovaný a poškození vyzváni k vyjádření se k provedenému dokazování, případně přednesení dalších důkazních návrhů. Mohli též provést „rozklad provedeného dokazování“, tj. vývody z provedeného dokazování, které mají vytvořit základ rozhodnutí porotců.

Stěžejní částí řízení pak bylo následné položení otázek porotcům, tj. položení základní otázky, zda je obžalovaný vinen, či nikoli. Při položení otázky musel brát soud na zřetel, zda tu nebyly dány okolnosti vylučující trestnost jednání

⁶⁹ Zákon daný dne 9. března 1869, jenž se týká zavedení soudů porotních pro zločiny a přečiny spáchané obsahem tiskopisu, § 7 odst. 2.

obžalovaného, zda se jednalo o dokonaný trestný čin (případně jen o pokus), zda nebyla dána forma nějakého účastenství (např. že obžalovaný by byl „jen“ pomocníkem trestného činu) a konečně, zda skutek nespadal na místo tiskového zákona pod trestní zákoník, který by byl pro obžalovaného méně (či stejně) přísný. Bez souhlasu obžalovaného však porotcům nebylo možné položit otázku, která by kvalifikovala jednání obžalovaného přísněji než obžaloba. Za určitých okolností bylo možné porotcům klást i otázky týkající se polehčujících a přitěžujících okolností.

Porotcům se kladly výlučně otázky zjišťovací, tj. otázky, na něž lze odpovědět „ano“, či „ne“. Otázky mohly být položeny rovněž podmíněně v tom smyslu, že jejich položení bylo relevantní jen za předpokladu, že na předchozí otázku bylo odpovězeno kladně, či záporně. Proti formulaci otázek mohl podat žalobce i obžalovaný námitky, o nichž ihned rozhodl soud.

Po položení otázek soud porotce poučil o znacích trestného činu, výsledcích hlavního líčení a předpisem o jejich dalším postupu. Porotci se s písemně položenými otázkami, obžalovacím spisem a důkazy odebrali do poradní místnosti. Tu opouštěli až ve chvíli, kdy se usnesli na výroku. Do té doby nesměla do poradní místnosti bez písemného povolení předsedajícího soudce žádná třetí osoba; stejně tak se porotci v této době nemohli stýkat se třetími osobami.

Nutno upozornit, že porotci odpovídali jen na otázky jim položené, nikoli mimo ně. Stejně tak nerozhodovali o následcích pro případ, že shledají obžalovaného vinným. O trestu rozhodoval následně samotný tiskový soud.

Porotci rozhodovali většinou hlasů. V otázce viny či přitěžujících okolností musela být dána většina dvou třetin hlasů. Naopak v případě polehčujících okolností, resp. zmírnění trestu pak stačila většina prostá. Každý porotce hlasoval slovem „ano“ či „ne“ k jednotlivé otázce, svou odpověď mohl modifikovat tím, že přisvědčil, případně nepřisvědčil jen částečně. Pro případ rovného výsledku hlasování rozhodovalo mínění pro obžalovaného příznivější.

Po poradě se porota vracela do jednací síně s tím, že vrchní porotce vyhlásil výsledek. Pro případ, že by porota shledala obžalovaného vinným a soud dospěl k jednomyslnému závěru, že se porota zmýlila, rozhodl, že věc bude přikázána

před jinou porotu. Pokud shodně rozhodla i nově ustavená porota, bylo takové rozhodnutí pro soud závazné.

Rozhodla-li porota o nevině obžalovaného, vydal soud bezodkladně osvobozující rozsudek. Rozhodla-li porota o vině obžalovaného, byly následně strany slyšeny k vyjádření o výměře trestu. Měl-li však soud za to, že skutek, pro nějž byl obžalovaný shledán vinen, nebyl trestným činem, vydal osvobozující nález. V ostatních případech, zohledniv přitěžující a polehčující okolnosti, uložil přiměřený trest. Výměru trestu byl soud povinen odůvodnit.

Nový zákon upravoval i rozsudek pro zmeškání, řečeno slovy tehdejšího zákona, rozsudek pro nestání. Hlavní líčení se konalo tehdy, pokud to navrhl žalobce a obžalovaný byl k líčení řádně předvolán. Takto vydaný rozsudek mohl obžalovaný zvrátit tehdy, pokud prokázal, že se k hlavnímu líčení nemohl dostavit z důvodu nemoci či jiné relevantní překážky. Proto byl tento rozsudek vykonatelný až marným uplynutím osmidenní lhůty. Pokud by obžalovaný nepřišel ani k náhradnímu hlavnímu líčení, prohlásil soud rozsudek za platný, přičemž proti tomu rozhodnutí již nebylo opravného prostředku.

Z hlediska řádných opravných prostředků lze v plném rozsahu odkázat na obecné předpisy trestního práva. Konečné rozhodnutí tiskového soudu bylo možné ještě napadnout zmatečnými stížnostmi, o níž rozhodoval Nejvyšší kasační dvůr. Zákonné důvody zmatečnosti stanovil zákon z roku 1869 ve svém ustanovení § 59. Pokud došlo ke zrušení rozsudku tiskového soudu, byl právní názor vyslovený Nejvyšším kasačním dvorem pro soud nižšího stupně závazný.

Osnova nového tiskového zákona

Na počátku 20. století se na pořad jednání vlády (1902) i poslanecké sněmovny (1906) dostaly dvě osnovy nového tiskového zákona⁷⁰. Jejich neúspěšné projednání jakoby se snad stalo předzvěstí, že stejně tak dopadnou komplexní osnovy z let 1919 a 1921 či tzv. velký tiskový zákon z počátku 30. let 20. století.

⁷⁰ O návrzích se zmiňuje i L. Vojáček, srov. VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-868-6151-1, s. 69, či A. Miříčka, srov. MIŘIČKA, August. *Delikty tiskové: ve vědě, zákonodárství i judikatuře*. Praha: Bursík & Kohout, 1908. 154 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Řada A; Č. 19, s. 87 a násl.

Navrhovaného výrazného omezení porotního soudnictví, které předkladatel nikterak nezastíral a které mělo být založeno na nové právní kvalifikaci určitých trestných činů, si všímá L. Vojáček: „S výjimkou útoků na subjekty vyjmenované v prvním odstavci čl. V. zákona č. 8/1863 ř.z., jejichž okruh ovšem chtěla zúžit, se měly ostatní urážlivé útoky spáchané tiskem posuzovat jako přestupky. Vláda toto ustanovení otevřeně odůvodňovala snahou vyjmout je z rozhodování porotních soudů.“⁷¹ Stejně poznamenává i A. Mířička: „Avšak tyto předpisy mající dle výslovného doznání motivů za účelem především, aby soukromé urážky degradací na pouhé přestupky odňaty byly judikatuře soudů porotních.“⁷² Vláda si totiž byla vědoma skutečnosti, že delikty spáchané tiskem byly ústavně přikázány porotním soudům jen v případě, pokud se jednalo o zločiny či přečiny, nikoli však v případě přestupků⁷³. Pokud by tedy byla většina deliktů proti bezpečnosti cti (s výjimkou případů, kdy byla poškozeným ústavní instituce, orgán, ústavní činitel, státní úředník, voják, ale i duchovní) „degradována“ na přestupek, znamenalo to, že do budoucna o nich měly rozhodovat okresní soudy. Jak již naznačeno, omezující návrh neprošel ani samotným parlamentním výborem.

Stejný osud (odmítnutí již v samotném legislativním procesu) čekal i řadu obsahových přestupků, které osnova měla zakotvit, např. uveřejňování zpráv či vyobrazení ze soukromého nebo rodinného života, které jsou způsobivé toho, koho se týkají, poškodit co do jeho vážnosti a společenského postavení.⁷⁴

Změny se mělo dostat i tiskové nedbalosti. Odpovědný redaktor, nakladatel, tiskař a rozšiřovatel měli být napříště odpovědni ve stejném rozsahu, a to za nedbalostní jednání spočívající v tom, že nevyvinuli dostatečné úsilí k tomu, aby bylo zabráněno ve zhotovení, uveřejnění nebo rozšíření tiskopisu, jehož obsah byl trestný jako zločin či přečin⁷⁵. Takové jednání odpovědných osob muselo být zaviněné. Osnova obsahovala i způsoby, jakými se bylo možné z trestní odpovědnosti vyvinut, např. v případě nakladatele, tiskaře a rozšiřovatele (nikoli

⁷¹ VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-868-6151-1, s. 68,

⁷² MÍŘIČKA, August. *Delikty tiskové: ve vědě, zákonodárství i judikatuře*. Praha: Bursík & Kohout, 1908. 154 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Řada A; Č. 19, s. 90.

⁷³ Zákon č. 144/1867 ř.z., o moci soudcovské, čl. 11.

⁷⁴ MÍŘIČKA, August. *Delikty tiskové: ve vědě, zákonodárství i judikatuře*. Praha: Bursík & Kohout, 1908. 154 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Řada A; Č. 19, s. 90.

⁷⁵ A. Mířička následně upozorňuje, srov. Tamtéž, s. 87 a násl., že v parlamentu mělo být okruh tiskových deliktů rozšířen i o přestupky.

však odpovědného redaktora, jak akcentuje A. Miříčka⁷⁶) se tak mohlo stát, za určitých podmínek, označením pisatele závadného článku. Obdobnou právní úpravu později nalezneme např. v tiskové novele z roku 1924.

Osnova se nevracela ke zrušenému institutu kaucí, neznala ani zastavování periodických tiskopisů, což ovšem nahrazovala širším uplatněním institutu propadnutí. Zatímco dosavadní právní úprava znala tuto sankci jen v případě porušení ustanovení o kolportáži (§ 23 platného tiskového zákona), navrhovaná právní úprava umožňovala uložit tuto sankci k návrhu žalobce, jak v řízení subjektivním, tak v řízení objektivním, a to za veškeré delikty obsahové, tiskovou nedbalost i vybrané delikty pořádkové. V řízení proti určité osobě navíc tato sankce mohla být uložena ve spojení se sankcí zničení rozmnožovacích nástrojů.

Moderně mělo být přizpůsobeno i objektivní řízení, které se svým smyslem a účelem mělo vrátit ke svým kořenům, tedy být aplikované pouze v případě, že nelze aplikovat řízení subjektivní. Objektivní řízení tedy bylo možné podle osnovy vést pouze za předpokladu, že nebylo možné vést řízení proti konkrétní osobě, neboť tato osoba byla neznámá, neznámého pobytu, případně pobytu v cizině, nebo jejíž trestnost pominula, případně byla vyloučena. Jedinou výjimku z této subsidiarity tvořil delikt uveřejňování zpráv o vojenských operacích, a to jen v případě, že byl tento delikt spáchán za válečného stavu.

Podstatných změn se mělo dočkat i tzv. předběžné zabavení, tedy zabavení bez apriorního souhlasu soudu. Toto zabavení bylo (i) výrazně omezeno co do tiskových deliktů, u nichž lze aplikovat, (ii) podchyceno krátkými lhůtami pro podání návrhu a rozhodnutím o něm a konečně (iii) omezeno co do rozsahu užití opravných prostředků, když do budoucna měla být možnost podat opravný prostředek (stížnost) jen v případě, pokud zabavení soudem bylo potvrzeno.

Uherské tiskové právo

Abychom učinili zadost nezbytnému exkurzu do rakouského, resp. rakouského a uherského recipovaného práva, je třeba alespoň poukázat i na předpisy práva uherského.

⁷⁶ Tamtéž, s. 89.

V první řadě je třeba konstatovat, že v Uhersku byl na prahu první světové války, v roce 1914, přijat nový tiskový zákon. Do té doby upravovaly tiskové poměry předpisy z revolučního roku 1848, které se tedy staly, s jistými změnami a s výjimkou období bachovského absolutismu, určujícím právním rámcem tiskového práva až do přijetí tiskového zákona z roku 1914.

Prosazování tiskové svobody v Uhersku mělo rychlejší spád, v revolučním roce byla zrušena jak předběžná cenzura, tak koncese, které byly nahrazovány oznamovací povinnostmi. Z hlediska věcné příslušnosti spadaly tiskové delikty do kompetence porotních soudů. Uherská právní úprava naopak znala kauce u periodických politických tiskopisů, přičemž o tom, zda je nějaký list listem politickým, rozhodovaly správní orgány. Znala i právní úpravu subjektivního (proti odpovědné osobě) i objektivního řízení (proti obsahu), včetně konfiskací.⁷⁷

Uherský tiskový zákon z roku 1914 rozšířil po vzoru rakouského tiskového práva trestní odpovědnost konkrétních osob, stejnou inspiraci našel i v případě tiskové opravy. V jistém omezení připouštěl pouliční kolportáž. Porotní soudnictví zachovával, nicméně státním složkám „naděлил“ oprávnění zasahovat do místní příslušnosti porot, tzn. přikázat projednání věci jiné než místně příslušné porotě.⁷⁸

Ze shora učiněného exkurzu do rakouského a stručně i do uherského tiskového práva je možné učinit obraz tiskového práva před vznikem samostatného Československa. Základní ústavněprávní normou byla prosincová ústava z roku 1867, garantující tiskovou svobodu. Zákonný rámec pak tvořil tiskový zákon z roku 1862 a dále obecné trestněprávní předpisy. Z právního řádu byla postupně odstraněna některá nejkřiklavější ustanovení represivního charakteru, mizela inzertní daň, kauce, novinový kolek. Nově bylo upraveno i objektivní řízení. Obnoveny byly v 60. letech též poroty. I přes to, že za posledních 70 let trvání monarchie ušlo tiskové právo značný „kus cesty“, nelze tiskové poměry, i přes jistou liberalizaci na konci století, považovat za liberální. Krom samotného zákonného rámce přispívala k narušování tiskové svobody i samotná praxe správních orgánů. To ostatně potvrzuje na sklonku 19. století, v červnu roku 1900,

⁷⁷ SOUKUP, Ladislav. K vývoji tiskového práva v českých zemích po r. 1848. In: *Právněhistorické studie* 29. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1989, s. 131.

⁷⁸ Tamtéž.

i A. Rašín, když píše: „*Nechci říci, že jest mnoho příznivých ustanovení v tomto zákoně, jež množstvím policejních opatření tlumí volnost tiskovou a ponechává dosti pole, aby praxe mohla násilnými výklady ničit i ty droby svobod zákonem skýtaných. Naopak, právě na zákoně o tisku proveden důkaz, jak veliká, krásná slova základních státních zákonů nebyla podrobně vyložena a prakticky uskutečněna a jak přes dodatky a novelly vynucené zvrácenou praxí základní nátěr policejní na tomto zákoně o nejdůležitější svobodě pevně lpí.*“⁷⁹

V tomto rozsahu bylo tedy rakouské a uherské tiskové právo recipováno do prvorepublikového právního řádu – a nejen právo, ale i struktura tisku jako celku.

⁷⁹ RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, Předmluva.

2. Ústavní základy vývoje tiskového práva za první republiky

Výklad o vývoji tiskového práva v období první československé republiky nelze zahájit jinak než pohledem na ústavní základy svobody projevu tiskem a současně, vzhledem k úzké provázanosti mezi tiskovým právem a právem procesním, zejména trestním, pohledem na ústavní zakotvení základních principů procesního práva. S ohledem na zaměření práce současně nelze opomenout ústavní zakotvení moci soudní a právní úpravu projednávání a vyhlásování zákonů. Autor si zde neklade za cíl postihnout veškerý obsah ústavních dokumentů, ale jen ty jejich části, které se tematicky vážou k práci.

Historické okolnosti vzniku samotného československého státu na troskách světovou válkou zdecimovaného Rakouska – Uherska netřeba blíže uvádět. Datum přijetí zákona o vzniku samostatného československého státu, 28. října 1918⁸⁰ (vydaného později pod č. 11/1918 Sb. z. a n.)⁸¹, je po právní stránce dnem vzniku samostatného československého státu.⁸²

Nejbližší dny a týdny nové republiky se nesly v duchu faktického přebírání moci, vytváření vrcholných státních orgánů či přijímání základních právních dokumentů nového státu.

Nebyla to však nijak idylická činnost – v první řadě je třeba upozornit na hrozící německý převrat, tj. snahu o realizaci německého „práva na sebeurčení národů“, obsazování „revoltujícího pohraničí“ koncem roku 1918 či generální stávkou vyhlášenou německou sociální demokracií v únoru 1919 končící tragicky 4. března 1919. S tím souvisí i našemu tématu přílehlavá poznámka Z. Kárníka o tom, že v těchto dnech došlo k zastavení jednoho z nejstarších deníků v Čechách –

⁸⁰ K tomu J. Bárta doplňuje: „*Tento zákon vyšel až v částce 2 Sbirky, datované 6.11.1918; nový stát se zřizoval pěkně od podlahy, v roce 1/1918 nese zákon, kterým se zřizuje sama „Sbirka zákonů a nařízení státu československého“; aby bylo kde samostatnost úředně oznámit.*“, srov. BÁRTA, Jan. Pravomoci prezidenta v československé ústavě. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 85-86. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.

⁸¹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-720-1433-1., s. 327. K tomu doplňme, že zákon je publikován ve Sbírce 6. listopadu 1918, a to s drobnými odchylkami, jak si všimá F. Weyr (WEYR, František. *Československé právo ústavní*. s. 84).

⁸² WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských; s. 82.

*Deutsche Zeitung Bohemia*⁸³, a to v souvislosti se špionážní aférou a vykázaním německého generálního konzula, a dále *Dělnického denníku*. Je to doba, kdy ministerstvo vnitra poprvé zasahuje mj. proti neřízené volnosti tehdejšího tisku.⁸⁴

Druhou zásadní otázkou těchto týdnů byl slovenský převrat – jeho právní i faktické vymezení a správa.⁸⁵ Samostatnou kapitolou bylo i území Podkarpatské Rusi. Řešení vyžadovala i hospodářská a sociální situace poválečné republiky. Ta měla minimálně dva aspekty, za prvé, válečné důsledky jako takové (snížení odbytu spojené s koncem války, zvyšující se nezaměstnanost⁸⁶), za druhé, vznik zcela nového státního útvaru – Československa (a přetrhání existujících hospodářských vazeb či důsledky měnové reformy z roku 1919). V neposlední řadě činily problémy i značné rozdíly ve vyspělosti jednotlivých částí Československa – industrializované Čechy oproti převážně zemědělskému Slovensku.

Na mezinárodním poli byla rozhodující a historicko-právně významnou Pařížská mírová konference určující poválečné uspořádání střední Evropy.

První poválečnou vládu – jako všenárodní - skládal Karel Kramář. Její působení ukončily obecní volby červnu 1919, kde očekávaně zvítězili sociální demokraté. Všenárodní koalici střídá rudo-zelená Tusarova koalice.

První volby do Národního shromáždění, obou jeho komor, se konaly v dubnu 1920, ani ne dva měsíce po přijetí definitivní Ústavy. Volby sice vyhrála sociální demokracie, nicméně se socialistickými stranami většinovou koalici nebyla schopna složit.

Z hlediska vývoje tiskového práva je třeba poznamenat, že jednotlivá periodika byla v počátcích nové republiky a dále po celou dobu své existence jako dědictví zaniklé monarchie úzce spjata s jednotlivými politickými stranami a stávala se tak orgány politických stran a nástrojem proklamování jejich politických názorů. Není

⁸³ Třebaže jen na necelé tři a půl měsíce, pozn. M.K.

⁸⁴ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005. 571 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-195-7, s. 68.

⁸⁵ K tomu blíže srov. KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005. 571 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-195-7, s. 44 a násl.

⁸⁶ K otázce nezaměstnanosti v období první republiky srov. např. RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha: Karolinum, 2008, 457 s. ISBN 978-80-246-1429-8.

proto k podivu, že se o prvorepublikovém tisku hovoří spíše jako o stranickém než zpravodajském.⁸⁷ Upozornit je však třeba na skutečnost, že první republika si „z Rakouska“ přinesla i nedořešenou otázku právní subjektivity politických stran – to znamená, že fakticky se hovořilo o tom, že ty či ony listy patřily určité politické straně, po právní stránce však tato politická strana, s ohledem na nedostatek své právní subjektivity (a pouhou faktickou existenci), vydavatelem periodika být nemohla. Prakticky se tato otázka řešila tím, že v „roli“ vydavatelů a majitelů vystupovali straniční funkcionáři.

V prvních letech nové republiky vznikaly nové listy s celostátní působností, např. Tribuna šéfredaktora Ferdinanda Peroutky, Rudé právo jako ústřední tiskový orgán KSČ či Lidové listy. Projevem snahy o informační soběstačnost byl i vznik České tiskové kanceláře v roce 1918, byť řadu měsíců ještě závislé na svém „informačním zprostředkovateli“ ve Vídni. O pět let později začal vysílat rozhlas. K největším tiskovým koncernům patřila vydavatelství a nakladatelství *Melantrich*, mj. vydávající tisk Národně socialistické strany, dále Agrární stranou ovládaná *Novina* či *Pražské akciové tiskárny*.

Recepční ustanovení zákona o zřízení samostatného státu československého ze dne 28. října 1918 (recepční zákon)⁸⁸

Pro účely tématu naší práce je zásadní zejména ustanovení čl. 2 recepčního zákona, podle něhož veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají v platnosti.⁸⁹ Z hlediska práva tiskového se z rakouských předpisů jedná zejména o předpisy výsostně tiskové, tj. zákon o tisku z roku 1862, novelizovaný v roce 1868 a v roce 1894, a dále předpisy obecného trestního práva, v určitých

⁸⁷ BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky*: [vysokošk. učebnice pro posl. fak. žurnalistiky]. Díl 3, Český a slovenský tisk v letech 1918 - 1944. Praha: Novinář, 1988. 332 s., s. 59.

⁸⁸ K. Malý upozorňuje na nutnost zakotvit existenci nového státu i po stránce mezinárodní. Klíčová je zde smlouva s dohodovými státy ze dne 10. 9. 1919, uzavřená v Saint-Germain en Laye, následně ratifikovaná Národním shromážděním. K tomu blíže MALÝ, Karel. Československá ústava z roku 1920 : otevření cesty k demokratické společnosti. In: ČECHUROVÁ, Jana a ŠLEHOFER, Lukáš. *Ústava 1920: vyvrcholení konstituování československého státu*. Praha: Leges, 2011, s. 9-18, s. 12. Teoretik. ISBN 978-80-87212-67-7.

⁸⁹ F. Weyr zde poukazuje na teoretické nepřesnosti, neboť formulace, že „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají v platnosti“ vzbuzuje dojem, že nevznikl nový právní řád československý, ale že trvá dále ten rakouský, resp. rakousko-uherský. Opak je však pravdou (srov. WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských; s. 85)

případech tiskového práva výrazně se dotýkající (trestní zákon z roku 1852, ve znění účinném ke dni 28. října 1918, či trestní řád z roku 1873). Z uherských, relativně moderních předpisů, je třeba upozornit na tiskový zákoník z roku 1914, v témže roce doplňovaný, trestní zákoník z roku 1878, přestupkový trestní zákoník z roku 1879. Z procesních předpisů pak vzpomeňme trestní řád z roku 1896. Shodně s V. Kindlem lze uzavřít, že součástí československého právního řádu se vedle zákona č. 142/1867 ř. z., o všeobecných právech státních občanů (což lze dovodit z jeho zmínky v čl. 6 prozatímní ústavy) stal nepochybně i zákon č. 144/1867 ř.z., o nezávislosti moci soudní, z čehož lze rovněž dovodit, i přes formulaci preambule recepčního zákona, nepodřízenost soudních orgánů moci Národního výboru.⁹⁰

2.1. Prozatímní ústava z roku 1918⁹¹ a občanská práva a svobody

Činnost Národního výboru, coby universálního nositele vůle národa a státní svrchovanosti, sestaveného na základě výsledků voleb do říšské rady v roce 1911, skončila přijetím prozatímní ústavy – zákona č. 37/1918 Sb., o prozatímní ústavě, na jeho posledním zasedání dne 13. listopadu 1918. Následně, v souladu s dikcí prozatímní ústavy, byla moc ve státě rozdělena – zjednodušeně řečeno - mezi Revoluční národní shromáždění, vzniknuvší jako rozšířené plénum Národního výboru⁹², vládu, jejíž členové byli voleni právě Národním shromážděním⁹³, a

⁹⁰ KINDL, Vladimír. O původně rakouských právních předpisech, které se dnem 28. října 1918 staly součástí československého právního řádu, a o jejich vyhlášení. *Právní fórum*. Praha, 2008, roč. 5, č. 8, s. 3.

⁹¹ O tom, že se bude jednat o prozatímní ústavu, se začíná hovořit až v posledních dnech příprav tohoto zákonného textu. K tomu blíže srov. KUKLÍK, Jan. Podíl českých právníků na vzniku samostatného československého státu. In: MALÝ, Karel, ed. a SOUKUP, Ladislav, ed. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě: [sborník příspěvků]. Svazek 1*. Praha: Karolinum, 2010. 594 s. ISBN 978-80-246-1718-3, 321-358, s. 326 či KUKLÍK, Jan. Příprava a přijetí prozatímní ústavy. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-79 a 81. *Ekonomika, právo, politika*, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.

⁹² Tento způsob ustavení zákonodárného sboru považovali, jak poukazuje i L. Soukup, srov. SOUKUP, Ladislav. O prozatímní ústavě Československé republiky. *Právník*. Praha, 1988, roč. 127, č. 10, 869-876, s. 870. ISSN 0231-8625, někteří za nedemokratický. Navíc, klíč pro stanovení počtu zástupců podle voleb do říšské rady v roce 1911 nebyl na Slovensku aplikovatelný, a to ani obdobně, neboť v posledních volbách do uherského sněmu v roce 1910 byly zvoleny pouze tři slovenští poslanci (RYCHLÍK, Jan. Problém slovenského jazyka a postavení Slovenska při přípravě ústavy 1919 – 1920. In: ČECHUROVÁ, Jana a ŠLEHOFER, Lukáš. *Ústava 1920: vyvrcholení konstituování československého státu*. Praha: Leges, 2011, s. 89. Teoretik. ISBN 978-80-87212-67-7.)

prezidenta republiky.

Prozatímní ústava, jejímž hlavním (nikoli však jediným⁹⁴) autorem byl sociálně demokratický poslanec a advokát Alfréd Meissner (pracoval na ní již od července roku 1918⁹⁵), nikterak neupravovala občanská práva a svobody, s výjimkou ustanovení čl. 6, které hovoří o usnášeníschopnosti Národního shromáždění. Kvalifikovaná většina se totiž vyžadovala mj. v případě změny zákona o všeobecných právech občanů. Ze zařazení zákona o všeobecných právech občanů⁹⁶ do tohoto ustanovení lze potvrdit již jednou vyřčenou tezi, že tento zákon byl do československého právního řádu recipován.⁹⁷ Paralelně s prozatímní ústavou byl vypracováván nový katalog občanských práv a svobod. Jak uvádí J. Kuklík, jeho autorem měl být s největší pravděpodobností V. Bouček, jméno, které je hodno pro účely mapování vývoje prvorepublikového tiskového práva zapamatování. J. Kuklík doplňuje, že zákon, který mimo jiné zakotvoval tiskovou svobodu, svobodu shromažďovací, spolčovací či vědeckého bádání, přijat nebyl - stalo se tak zejména pro jeho ustanovení upravující poměry mezi státem a církví a další náboženské otázky⁹⁸.

V závěru projednávání návrhu prozatímní ústavy přišel A. Meissner s doprovodným návrhem reagujícím na skutečnost, že byla nadále v platnosti nařízení, která omezovala či suspendovala občanská práva a svobody, a to na

⁹³ L. Soukup v této souvislosti upozorňuje, že v návrzích prozatímní ústavy bylo toto těleso označováno archaicky „vladařská rada“, srov. SOUKUP, Ladislav. O prozatímní ústavě Československé republiky. *Právník*. Praha, 1988, roč. 127, č. 10, 869-876, s. 869. ISSN 0231-8625.

⁹⁴ KUKLÍK, Jan. Podíl českých právníků na vzniku samostatného československého státu. In: MALÝ, Karel, ed. a SOUKUP, Ladislav, ed. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě: [sborník příspěvků]*. Svazek 1. Praha: Karolinum, 2010. 594 s. ISBN 978-80-246-1718-3, 321-358, s. 327.

⁹⁵ RYCHLÍK, Jan. Ústava ČSR z roku 1920 – historické souvislosti. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 48. *Ekonomika, právo, politika*, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.

⁹⁶ Zákon č. 142/1867 ř. z., o všeobecných právech státních občanů jakou součástí tzv. prosincové ústavy.

⁹⁷ KINDL, Vladimír. O původně rakouských právních předpisech, které se dnem 28. října 1918 staly součástí československého právního řádu, a o jejich vyhlášení. *Právní fórum*. Praha, 2008, roč. 5, č. 8, s. 3.

⁹⁸ KUKLÍK, Jan. Příprava a přijetí prozatímní ústavy. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, 77-84, s. 81. *Ekonomika, právo, politika*, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299 či KUKLÍK, Jan. Podíl českých právníků na vzniku samostatného československého státu. In: MALÝ, Karel, ed. a SOUKUP, Ladislav, ed. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě: [sborník příspěvků]*. Svazek 1. Praha: Karolinum, 2010. 594 s. ISBN 978-80-246-1718-3, s. 331.

podkladě zákona č. 66/1869 ř. z., o výjimečném stavu. Po vypuknutí první světové války a vyhlášení výjimečného stavu v celém Rakousku byla císařským nařízením suspendována ochrana domovní svobody, byla zrušena osobní svoboda, suspendována svoboda tisková, shromažďovací a spolková a listovní tajemství. Tento stav po skončení války trval již jen právně, nikoli fakticky - omezující ustanovení, zvláště v oblasti práva tiskového (obnovená cenzura), spolkového a shromažďovacího, aplikována nebyla, nicméně *de iure* byla součástí právního řádu. Meissnerův předložený návrh měl uvést právní stav do souladu se stavem faktickým a případně zamezit zneužití těchto stále platných a omezujících ustanovení.

Meissnerův návrh se však vesměs nesetkal s pochopením. Poslanec Hajn upozorňoval, že již nyní zneužívají faktického absolutně uvolněného stavu tiskového práva zejména německé periodické listy a znepokojují obyvatelstvo zpochybněním platnosti neformálně uzavřených dohod, které mají stvrzeny mírovými konferencemi. Připomněl, že ani takové státy, jako je Francie či Anglie, dosud předpisy obdobného charakteru nezrušily. Konečně uzavřel, že nástroj v podobě soudně *ex post* potvrzovaných konfiskací, který by po zrušení válečných omezení v rukou státních orgánů pouze zůstal, by byl nedostatečný a nezamezil by tomu, aby se mezi obyvatelstvo šířily znepokojující informace. Prof. Engliš⁹⁹ poukazoval na nedostatečné právní nástroje, kterými by mohlo být závadné jednání tiskem trestáno. Další skupina poslanců (např. Sokol, Stránský, Rašín) pak považovala rušení omezujících předpisů za předčasná a navrhovala, aby o nich rozhodlo až ustavené Národní shromáždění. Naopak na stranu A. Meissnera se připojil V. Bouček, autor následné první komplexní rekonstrukce tiskového práva z února 1919. Národní výbor na svém posledním zasedání nakonec rozhodl o odročení tohoto bodu k projednání Národním shromáždění.¹⁰⁰

Prozatímní ústava byla dvakrát novelizována (v březnu a květnu roku 1919), samotného vývoje tiskového práva se však tyto novelizace přímo nedotkly.

⁹⁹ Blíže ke K. Englišovi srov. KARFÍKOVÁ, Marie. Karel Engliš. In: SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde Praha, a.s., 2009, 576 - 582. ISBN 9788072017508.

¹⁰⁰ Těšnopisecká zpráva o zasedání Národního výboru československého dne 13. listopadu 1918. www.psp.cz.

2.2. Svoboda tisku v ústavní listině Československé republiky z roku 1920

Základním pramenem ústavní práva je v období první republiky bezesporu Ústava z roku 1920 přijatá jednomyslně¹⁰¹ jako zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, dne 29. února 1920 (dříve či dále jen „Ústava“ či „Ústava 1920“) ¹⁰². Její přijetí doprovázelo projednání i dalších ústavních zákonů či zákonů s Ústavou souvisejících (jazykového, volebního apod.).

Ústava byla rozdělena do 6 hlav s celkovým počtem 134 paragrafů, byla založena na klasické dělbě moci¹⁰³. Z. Neubauer později rozlišuje tři druhy ustanovení ústavy. Za první se jedná o ustanovení rázu organizačního, kompetenčního a procesního (složení Národního shromáždění, právní poměry jeho členů, ustanovení o moci nařizovací apod.), za druhé se jedná o ustanovení určená k tomu, aby dle nich byly řešeny výjimečné události státního života (např. ustanovení o náměstku prezidenta, vypovídání války apod.) a za třetí ustanovení, jejichž význam nespočívá ani tak v jejich normativním obsahu jako spíše v jejich umístění v ústavní listině (všeobecně a slavnostně formulovaná ustanovení, zejména ustanovení deklarující občanská práva a svobody).¹⁰⁴

Dnem vyhlášení Ústavy pozbyla platnost všechna ustanovení, která odporovala Ústavě a republikánské formě státu. Dále pozbyly platnosti všechny dosavadní ústavní zákony, i když by jednotlivá jejich ustanovení nebyla v přímém rozporu s ústavními zákony Československé republiky (čl. IX. Ústavy). Osnova Ústavy tedy přišla s velice přísným pravidlem, které bez ohledu na soulad či nesoulad ústavního předpisu rušila všechny ústavní předpisy rakouského mocnářství, tedy včetně souboru zákonů tvořících prosincovou ústavu. K. Malý si sice všímá, že

¹⁰¹ MALÝ, Karel. Československá ústava z roku 1920 : otevření cesty k demokratické společnosti. In: ČECHUROVÁ, Jana a ŠLEHOFER, Lukáš. *Ústava 1920: vyvrcholení konstituování československého státu*. Praha: Leges, 2011, s. 12. Teoretik. ISBN 978-80-87212-67-7.

¹⁰² K ústavě z roku 1920 srov. blíže KOHOUT, Martin. Ústavě z roku 1920 by letos bylo devadesát let I. *Právo - časopis pro právní teorii a praxi*. 2010, roč. 3, č. 2, ISSN 1802-9116, s. 67-75 a KOHOUT, Martin. Ústavě z roku 1920 by letos bylo devadesát let II. *Právo - časopis pro právní teorii a praxi*. 2010, roč. 3, č. 3, ISSN 1802-9116, s. 51-59.

¹⁰³ K inspiračním zdrojům srov. ADAMOVÁ, Karolína. Ústava z roku 1920 v kontextu evropského konstitucionalismu. In: ČECHUROVÁ, Jana a ŠLEHOFER, Lukáš. *Ústava 1920: vyvrcholení konstituování československého státu*. Praha: Leges, 2011, 30-34, s. 31. Teoretik. ISBN 978-80-87212-67-7 či GERLOCH, Aleš, HŘEBEJK, Jiří, ZOUBEK, Vladimír. *Ústavní systém České republiky: základy českého ústavního práva*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Prospektrum, 2002, 564 s. ISBN 978-807-1751-069, s. 21.

¹⁰⁴ NEUBAUER, Zdeněk. Deset let ústavní listiny. *Všehrd - List československých právníků*. 1930, roč. 11, č. 6, 177 - 179. s. 177- 178.

důvodová zpráva počítala s taxativním výčtem ústavních zákonů, jež nová Ústava svou účinností zruší, nicméně od záměru, zejména s ohledem na složitost tvorby tohoto výčtu, bylo ustoupeno.¹⁰⁵

K otázce široce koncipovaného katalogu lidských práv a svobod převzatého z rakouské prosincové ústavy je v první řadě nutno uvést, že Ústava nezakotvovala sociální práva, náznakem snad může být ustanovení § 126, které manželství, rodinu a mateřství vkládá pod ochranu zákonů.¹⁰⁶ Naopak zcela nově je koncipováno ustanovení zakotvující rovnost „obyvatel republiky Československé“ (§ 106 Ústavy). Rakouské katalogy lidských práv sice formálně ustanovení o rovnost „občanů“ znaly, nicméně dílčí úpravy pak tuto rovnost explicitně popíraly, ať už je to zřízením panské sněmovny či existence kuriálního volebního systému.¹⁰⁷ Ústava zapovídala, poprvé v historii, požívání výsad pohlaví¹⁰⁸, rodu a povolání. Rovněž stanovila, že „*všichni obyvatelé republiky Československé požívají ve stejných mezích jako státní občané této republiky na jejím území plné a naprosté ochrany svého života i své svobody nehledíc k tomu, jakého jsou původu, státní příslušnosti, jazyka, rasy nebo náboženství.*“ (§ 106 odst. 2 Ústavy). Tím se nová Ústava, vedle např. zrušení privilegovaného postavení katolické církve, mj. liší od prosincové ústavy.¹⁰⁹

Ustanovení o svobodě tisku zařadili autoři Ústavy do její páté hlavy rubrikované

¹⁰⁵ MALÝ, Karel. Rozchod s ústavněprávní kontinuitou a tradicí rakouské ústavnosti. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 28. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.

¹⁰⁶ ADAMOVIČ, Karolína. Ústava z roku 1920 v kontextu evropského konstitucionalismu. In: ČECHUROVÁ, Jana a ŠLEHOFER, Lukáš. *Ústava 1920: vyvrcholení konstituování československého státu*. Praha: Leges, 2011, s. 30-34, s. 32, Teoretik. ISBN 978-80-87212-67-7.

¹⁰⁷ MALÝ, Karel. Rozchod s ústavněprávní kontinuitou a tradicí rakouské ústavnosti. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 29. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.

¹⁰⁸ K. Adamová v této souvislosti upozorňuje, že F. Weyr v ústavním výboru přišel s návrhem, aby z připravovaného textu bylo vypuštěno slovo „pohlaví“, přičemž svůj návrh odůvodnil tím, že díky platnému občanskému zákoníku by v případě jeho nevypuštění byla v rozporu s ústavou. Samotné úpravě se nebránil, nicméně volil by cestu změny občanského zákoníku. Jeho návrh se však nesetkal s pochopením a v ústavním dokumentu setrval, srov. ADAMOVIČ, Karolína. Ústava z roku 1920 v kontextu evropského konstitucionalismu. In: ČECHUROVÁ, Jana a ŠLEHOFER, Lukáš. *Ústava 1920: vyvrcholení konstituování československého státu*. Praha: Leges, 2011, s. 30-34, s. 34, Teoretik. ISBN 978-80-87212-67-7.

¹⁰⁹ RYCHLÍK, Jan. Ústava ČSR z roku 1920 – historické souvislosti. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 47-57, s. 53. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.

jako „Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské“, a to do ustanovení § 113 společně s deklarací zaručující vedle svobody tisku i svobodu shromažďovací a svobodu spolkovou. Ideovým základem pro svobodu tisku byla Washingtonská deklarace.¹¹⁰

Toto zařazení se může jevit jako nepříliš vhodné, a to s ohledem na nesouvislost společně garantovaných práv. Mnohem vhodnější by po obsahové stránce bylo zařazení k ustanovení § 117 upravujícím svobodu učení, svědomí a projevu mínění. Možné vysvětlení této obsahové koncepce přináší F. Weyr: „*Jistého oprávnění nabývá však systematika naší ústavní listiny tím, že obsah § 113 činí celek vůči zákonu o mimořádných opatřeních (117), následkem čehož jevílo se zákonodárci účelným pojednati o svobodě tiskové v souvislosti s právem shromažďovacím a spolkovým.*“¹¹¹

Ustanovení § 113 odst. 1 stanovilo, že „svoboda tisku, jakož i právo klidně a beze zbraně se shromažďovati a tvořiti spolky jsou zabezpečeny. Jest proto v zásadě nedovoleno podrobovati tisk předběžné cenzuře. Výkon práva spolčovacího a shromažďovacího upravují zákony.“ Svobodou tisku se rozumělo, jak plyne z důvodové zprávy k Ústavě, nejenom právo tisknout, ale i tisk rozšiřovat. J. Hrabánek v souvislosti s ustanovením § 113 hovoří o formální svobodě tisku. Tuto svobodu lze omezovat jen zákonem.¹¹²

Z uvedeného je zřejmé, že Ústava zachovávala rakouskou tradici ohledně ústavní garance zákazu pouze předběžné cenzury¹¹³. Naopak souběžná cenzura byla ústavně konformní. M. Holub k tomu však přílehavě dodává, že listy se předběžné cenzuře nechaly, formálně dobrovolně, podrobovat, a to s cílem předejít velké majetkové škodě způsobené prozatímním zabavením.¹¹⁴ Je však třeba upozornit, že cenzurní orgány tuto praxi v řadě případů odmítaly s odůvodněním, že je v rozporu s Ústavou. Je rovněž nutné třeba upozornit na klíčové slovo „v zásadě“ – to umožnilo, aby např. zákon o mimořádných opatřeních ustanovení o

¹¹⁰ HRABÁNEK, Jan. Svoboda tisku v Československé republice. *Všehrd - List československých právníků*. 1935, roč. 16, č. 7, 273 – 277, s. 274.

¹¹¹ WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských; s. 260.

¹¹² HRABÁNEK, Jan. Svoboda tisku v Československé republice. *Všehrd - List československých právníků*. 1935, roč. 16, č. 7, 273 – 277, s. 277.

¹¹³ Za první světové války byla povolena i předběžná cenzura.

¹¹⁴ HOLUB, Miroslav. Svoboda tisku. *Všehrd - List československých právníků*. 1924, roč. 5, č. 9, s. 206.

preventivní cenzuře obsahoval a za určitých okolností dovoloval její aplikaci.

Oproti prosincové ústavě¹¹⁵ pak ale Ústava postrádala garanci zapovězení koncesního systému, a to za situace, kdy do prvorepublikového právního řádu byl recipován živnostenský řád z roku 1883, který za koncesované považoval živnosti knihtiskárny všeho druhu a živnosti, které vedou obchod s tiskopisy.

Dále prvorepubliková Ústava negarantovala právo dopravovat tisk poštovní přepravou. Za pozornost stojí i formulace § 117 odst. 1, podle níž: „*Každý může v mezích zákona projevovati mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem a pod.*“.¹¹⁶ V této souvislosti hovoří J. Hrabánek o materiální tiskové svobodě.¹¹⁷ Záměrně upozorníme na slovní spojení „v mezích zákona“ – z hlediska vývoje tiskového práva se totiž jedná o zákony recipované z Rakouska – Uherska. Ostatně obdobný problém limitace občanských svobod platnými zákony se nese celou ústavní úpravou občanských svobod – stačí jen připomenout, že až do roku 1927 na našem území platí tzv. výpraskový patent z doby Bachova absolutismu, byť tělesné tresty byly v roce 1867 zrušeny.

Za zmínku stojí i omezení imunity člena Národního shromáždění – obecně dle Ústavy platilo, že ke stíhání, ač již trestnímu či disciplinárnímu, člena Národního shromáždění bylo třeba souhlasu příslušné sněmovny¹¹⁸ – pokud jej sněmovna neudělila, bylo trestní stíhání navždy vyloučeno.¹¹⁹ Výjimku však tvořila trestní

¹¹⁵ Rozumějme její části, čl. 13 zákona č. 142/1867 ř.z., o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených.

¹¹⁶ Střetem svobody tisku, resp. svobody projevu jako celku na straně jedné a ochranou cti (lidské důstojnosti) na straně druhé se zabývá L. Vojáček, srov. VOJÁČEK, Ladislav. Delikty proti bezpečnosti cti podle prvorepublikové československé právní úpravy. In: SCHELLE, Karel. *Vývoj právních kodifikací: sborník z mezinárodní vědecké konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 220 - 241. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 279. ISBN 8021036109.

¹¹⁷ HRABÁNEK, Jan. Svoboda tisku v Československé republice. *Všehrd - List československých právníků*. 1935, roč. 16, č. 7, 273 – 277, s. 277.

¹¹⁸ Udělení souhlasu se zákonodárce nemohl vzdát, a to ani výslovně, ani mlčky, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 84/1927 ze dne 25. 11. 1927, sb. 2982 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11., s. 22). Z druhé strany je však nutno podotknout, že pozbyl-li někdo členství ve sněmovně, pozbyl tím i imunity a mohl být stíhán pro činy, jež spáchal v době, kdy členem byl, a není třeba sněmovny nově zvolené, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 216/1930 ze dne 14. 2. 1931, sb. 4075 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11., s. 23).

¹¹⁹ K tomu doplníme, že novým zvolením člena Národního shromáždění se trestní řízení, pro něž byl předchozí sněmovnou vydán, nepřerušovalo, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I

odpovědnost člena Národního shromáždění coby odpovědného redaktora. Za takovou případnou trestnou činnost byl člen Národního shromáždění odpovědný jako kterýkoli jiný odpovědný redaktor (§ 24 odst. 2 Ústavy). Nejvyšší soud k této otázce později judikoval, že poslanecká imunita chrání poslance co do sepsání závadného článku, nikoli však co do jeho uveřejnění.¹²⁰ Opačný názor, tedy, že poslanecká imunita by měla chránit poslance pro uveřejnění článku, nikoli pro jeho sepsání, vyslovil později na stránkách časopisu Právník Z. Peška¹²¹. Máme za to, že s ohledem na smysl a účel poslanecké imunity by tato měla chránit poslance i co do uveřejnění článku.

K tomu ještě doplňme, že před přijetím Ústavy, v prosinci 1919, byl Národnímu shromáždění předložen návrh skupiny poslanců vedených A. Hajnem směřující k doplnění recipovaného rakouského tiskového zákona z roku 1862 v tom smyslu, že by funkce odpovědného redaktora nebyla slučitelná s výkonem mandátu poslance. Návrh byl odůvodněn snahou o zvýšení důvěry veřejnosti k tisku.¹²² Jak již naznačeno shora, Ústava přistoupila k řešení založeném na zamezení využití (zneužití) poslanecké imunity při výkonu poslaneckého mandátu. Závěrem je pak nutno ještě upozornit, že v roce 1924 byl pod č. 126 přijat zákon o účinku žádostí za souhlas sněmoven ku trestnímu stíhání členů Národního shromáždění na běh promlčecí lhůty. V pouhých dvou paragrafech stanovil, že je-li k zavedení trestního řízení proti členu Národního shromáždění nebo k pokračování v takovém řízení zapotřebí souhlasu příslušné sněmovny, staví se promlčení trestního stíhání ode dne, kdy byla podána žádost o vyslovení souhlasu se stíháním, až do dne, kdy došla soudu nebo úřadu, jenž o souhlas žádal, úřední zpráva o tom, že sněmovna o žádosti rozhodla, nebo do dne, kdy již takového souhlasu nebylo zapotřebí.

160/1925 ze dne 25. 6. 1926, sb. 2432 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11., s. 21 - 22).

¹²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 263/1926 ze dne 16. 10. 1925, sb. 2432 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

¹²¹ PEŠKA, Zdeněk. Nedotknutelnost členů Národního shromáždění v judikatuře Nejvyššího soudu. *Právník*. Praha, 1930, roč. 69, 178 - 181.

¹²² Návrh člena Národního shromáždění Dra Ant. Hajna a soudruhů, aby byl doplněn tiskový zákon. Zasedání N.S.Č. r. 1919. Tisk 2001.

2.3. Soustava soudů a zásady ovládající jejich činnost

Moc soudní vykonávaly podle Ústavy nezávislé a od státní správy oddělené státní soudy, které nově vyhlašovaly rozsudky jménem republiky (§ 101 odst. 1 Ústavy). Vrcholem soudní soustavy se stal Nejvyšší soud ČSR (dále jen „Nejvyšší soud“), který byl společně s Nejvyšším správním soudem zřízen v listopadu 1918.

Zvláštní výsady soudů, soudců i základní zásady organizace soudnictví převzalo prvorepublikové Československo z doby rakouské, zejména z ústavní listiny z roku 1867.¹²³ Ústava rozlišovala civilní soudnictví, a to řádné, mimořádné a rozhodčí¹²⁴, a trestní soudnictví, jehož nositelem měly být trestní občanské soudy s tím, že zákon mohl stanovit případy, kdy trestní pravomoc bude svěřena trestním soudům vojenským, případně budou trestní delikty projednávány v policejním nebo finančním řízení (§ 95 odst. 1 Ústavy), tzn. před správními orgány, které tak měly fakticky vykonávat soudní moc.¹²⁵

Učíňme nyní, s ohledem na téma této práce, krátkou zmínku o vzniku a působnosti Nejvyššího soudu. Zákon, jímž se zřizoval Nejvyšší soud, byl ve Sbírce zákonů a nařízení publikován pod č. 5/1918 Sb. z. a n. Debata ohledně jeho právní úpravy nebyla na půdě Národního výboru nikterak podrobná. Nebylo v zásadě ani nutno – vystihující je zpravodajův (dr. Pantůček) úvod k projednávání tohoto zákona konstatující, že „*tu se nemění pranic*“¹²⁶. Snad jen drobná debata se snesla z podnětu V. Boučka nad tím, zda v názvu nejvyššího soudu orgánu má zůstat slovo „kasační“, když tento soud nejen rozsudky ruší, ale i odsuzuje. Podnět V. Boučka byl ve výsledném zákoně zohledněn.

Téhož dne, ještě před schválením zákona, jímž se zřizuje nejvyšší soud, byl schválen zákon o nejvyšším správním soudě. Konečně je třeba ještě upozornit, že na území prvorepublikového Československa rozhodoval i Nejvyšší vojenský soud. Prezident Nejvyššího soudu pak na základě zmocnění jemu daném ustanovením § 2 zákona č. 134/1919 Sb. z. a n., jímž se zřizuje nejvyšší důchodkový soud,

¹²³ WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských; s. 238.

¹²⁴ V případě rozhodčího řízení nevykonávají soudní moc státní soudy, srov. WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských; s. 238.

¹²⁵ WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských; s. 238.

¹²⁶ Těšnopisecká zpráva z jednání Národního výboru československého dne 2. listopadu 1918. www.psp.cz.

zřizoval pro celé území Československa, vyjma Slovenska, Nejvyšší důchodkový soud.

Právní úprava Nejvyššího soudu byla novelizována zákonem č. 216/1919 Sb. z. a n. Mimo jiné bylo přeneseno sídlo soudu z Prahy do Brna. S návrhem na přemístění sídla Nejvyššího soudu z Prahy do Brna (a pouze s ním) přišli ještě v roce 1918 poslanci Matoušek a Weyr.¹²⁷ I přes skutečnost, že vláda svou předloženou osnovou rozšířila problematiku o další dílčí otázky spojené s touto vrcholnou soudní instancí, omezilo se projednávání návrhu zákona na schůzi pléna i v ústavních a právních výborech jen na otázku případné změny sídla¹²⁸. Oba výbory podpořily změnu sídla, stejně se pak k návrhu postavilo i plénum Národního shromáždění. Lze shrnout, že základním důvodem přijetí této novely bylo především uspokojení moravskoslezských poslanců, kteří s jistou mírou smutku nesli rozkvět Prahy, jako metropole nové země, která má centralistické tendence, a nikoli odpovídající rozkvět moravské metropole. Rovněž otázka dosud nevyřešené zemské autonomie a krajského zřízení se stala podpůrným argumentem pro přemístění sídla.¹²⁹

Pokud se jedná o působnost Nejvyššího soudu, pak Nejvyšší soud v první řadě rozhodoval jako třetí instance v civilních věcech, ať již sporných, či nesporných, pokud ve věci rozhodoval soud druhé instance a zákon opravný prostředek k Nejvyššímu soudu dovoloval. Dále Nejvyšší soud rozhodoval ve věcech trestních, a to jako soud zrušovací, případně v dalších věcech, které stanovil trestní řád nebo jiný zákon. Krom pravomoci ve věcech civilněprávních a trestněprávních uvedených v předchozích větách měl Nejvyšší soud ještě

¹²⁷ srov. Návrh Dra Josefa Matouška, Dra Weyra a soudruhů na přeložení Nejvyššího soudu z Prahy do Brna. Zasedání N.S.Č. r. 1918. Tisk 57. www.psp.cz. Návrh, vesměs moravskoslezských a slovenských členů Národního shromáždění, byl odůvodněn na jedné straně důvody geografickými, tj. aby nejvyšší soudní instance byla co nejbližší středu republiky, a dále národnostními (srov. Zpráva právního výboru o vládním návrhu č. t. 417 na změnu zákona o nejvyšším soudu. Zasedání N.S.Č. r. 1919. Tisk 752. www.psp.cz). Proti návrhu se postavil jak samotný Nejvyšší soud ústy svého prezidenta, tak vláda, která následně předložila vlastní osnovu zákona, která reflektovala, vedle zachování sídla Nejvyššího soudu Praha, ještě další změny, jejichž nutnost ukázala teorie a praxe (srov. Vládní návrh zákona o nejvyšším soudě. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 417. www.psp.cz).

¹²⁸ Ostatně sám F. Weyr, coby poslanec Národního shromáždění v letech 1918 až 1920, ve své publikaci *Československé právo ústavní* z roku 1937 v souvislosti s novým zákonem o nejvyšším soudě z roku 1919 hovoří toliko o citované sídelní změně, srov. WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských; s. 242.

¹²⁹ Těšnopisecká zpráva o 46. schůzi N.S.Č. ve středu dne 16. dubna 1919. www.psp.cz.

působnost vymezenou (toliko však demonstrativně) ustanovením § 5 zákona.¹³⁰

Ústava garantovala striktní oddělení státní správy od soudnictví (§ 96 odst. 1 Ústavy). Uznání této zásady již předjímalo schválení zákona č. 3/1918 Sb. z. a n., o nejvyšším správním soudě a o řešení kompetenčních konfliktů. Porušením této ústavně garantované zásady nebylo, pokud byly soudy pověřeny správou, resp. správou justiční, tj. zajišťování osobních i věcných podmínek pro řádný výkon soudnictví.¹³¹

Ústava zakotvovala ústnost a veřejnost soudního jednání, přičemž v trestních věcech, kde byla ústavně garantována zásada obžalovací, musely být rozsudky vyhlášeny veřejně (§ 101 odst. 2, 3 Ústavy). Ústavně byla zakotvena i zásada zákonného soudce. Soudci byli při svém rozhodování vázáni toliko zákonem (§ 98 odst. 1 Ústavy). Ústava předpokládala i existenci porotního soudnictví, když v ustanovení § 95 odst. 3 Ústavy odkazovala na zvláštní zákon co do stanovení příslušnosti a působnosti porot, a dále umožňovala, aby za podmínek stanovených „prostým zákonem“ byla jejich působnost „na čas zastavena“ (§ 95 odst. 4).

Již v uvozovacím zákoně k Ústavě bylo zakotveno, že „*Zákony odporující ústavní listině, jejím součástkám a zákonům ji měnícím a doplňujícím jsou neplatné.*“¹³² V následujícím článku uvozovacího zákona pak byla zakotvena role Ústavního soudu, jehož základní funkcí mělo být posuzovat, zda jsou zákony republiky Československé a zákony sněmu Podkarpatské Rusi v souladu s Ústavou, jejími součástmi a ústavními zákony ústavní zákony měnící a doplňující.¹³³ Ústavní soud však v období první československé republiky zásadní roli nehrál, v období let

¹³⁰ Zjednodušeně se dá říci, že dále rozhodoval o místní příslušnosti, kterou nelze z různých důvodů stanovit, o delegaci mezi soudy, a to soudy náležejícími každý do obvodu jiného vrchního zemského soudu, dále k návrhu nejvyššího správního úřadu o zmatečnosti soudního řízení, pokud byla právní věc odňata soudům vůbec, případně o nich nerozhodovaly soudy řádné, přičemž důvod zmatečnosti vyšel najevo až po pravomocném skončení řízení. Do jeho působnosti patřily i věci disciplinární, a to jak v případě soudcovských a „nesoudcovských“ úředníků, tak v případě odvolání do usnesení advokátní komory, včetně stížností ve správních věcech advokátů a notářů. Jako poslední instance rozhodoval též o náhradě škody neprávem odsouzených. Specifickou pravomocí pak byla možnost, resp. povinnost, podat k výzvě posudek k osnově justičních zákonů, případně dávat podněty k jejich přijetí či změně.

¹³¹ MÍŘIČKA, August. *Trestní právo procesní*. Praha: Spolek československých právníků Všeherd, 1932, 289 s. Publikace Všeherdu; č. 30, s. 33.

¹³² Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, ze dne 29. února 1920, čl. I, odst. 1.

¹³³ Podrobněji k Ústavnímu soudu, jeho pravomoci, příslušnosti, složení a řízení před ním srov. WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských; s. 95 a násl.

1931 až 1938 dokonce nebyl ani ustaven¹³⁴. V prvním funkčním období, mezi lety 1921 až 1931, neprojednal žádný návrh na přezkum ústavnosti zákona, omezil se pouze několik řízení o přezkumu opatření tzv. stálého výboru Národního shromáždění s prozatímní mocí zákona. V letech 1923 až 1929 byl fakticky nečinný, když se formálně scházel jedenkrát do roka.¹³⁵

Pokud se jedná o zákonem stanovenou soustavu soudů, je třeba hned v úvodu říci, že tato soustava zůstala oproti habsburské monarchii bez zásadních změn, pomineme-li zřízení nového vrcholného orgánu.

S přihlédnutím k tématu této práce se omezíme pouze na pohled trestněprávní, tedy odpovíme na otázku, které soudy rozhodovaly v trestních věcech. Odpověď na položenou otázku týkající se věcné a funkční příslušnosti trestních soudů dávalo ustanovení recipovaného trestní řádu z roku 1873 (zákon č. 119/1873 ř.z.). Podle jeho ustanovení § 8 rozhodovaly v trestních věcech soudy okresní, sborové soudy první instance, soudy porotní, sborové soudy druhé instance a již zmiňovaný Nejvyšší soud jako soud zrušovací, přičemž, jak upozorňuje Miříčka, sborové soudy první stolice se po vydání zákona č. 201/1928 Sb. z. a n., který upravil některé organizační otázky soudnictví, nazývaly krajské soudy, druhé stolice pak vrchní soudy.¹³⁶ Věcná působnost jednotlivých soudů pak byla stanovena podle instancí následujícími ustanovením trestního řádu (§ 8 až § 15), v případě působnosti Nejvyššího soudu lze odkázat na již zmiňovaný zákon č. 216/1919 Sb. z. a n.¹³⁷

2.4. Projednávání zákonů v Národním shromáždění

Není cílem této kapitoly pojednat o struktuře prvorepublikového zákonodárného sboru, ale spíše poukázat na stěžejní zákonná ustanovení upravující legislativní

¹³⁴ WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských; s. 101.

¹³⁵ LANGÁŠEK, Tomáš. *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 319 s. ISBN 80-738-0347-X.

¹³⁶ MIŘIČKA, August. *Trestní právo procesní*. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1932, 289 s. Publikace Všehrd; č. 30., s. 35.

¹³⁷ Podrobněji k soustavě soudů rozhodující v trestním řízení srov. MIŘIČKA, August. *Trestní právo procesní*. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, 1932, 289 s. Publikace Všehrd; č. 30. či PRUŠÁK, Josef. *Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Všehrd, 1921. 219 s. či KALLAB, Jaroslav. *Učebnice trestního řízení platného v Čechách a v zemi Moravskoslezské*. Brno: Nákladem Čs. Akademického spolku Právník, 1930. 280 s. Knihovna československého akademického spolku Právník; Sv. XV.

proces.

Pokud se jedná o právní úpravu v době jednokomorového shromáždění, pak uvedme, že ustanovení § 5 prozatímní ústavy zmocňovalo Národní shromáždění, aby si vypracovalo vlastní jednacím řád. Než tak učiní, měl platit ten, jenž schválil Národní výbor dne 9. listopadu 1918 a který byl publikován jako zákon č. 36/1918 Sb. z. a n., o jednacím řádu Národního shromáždění. Tento „prozatímní“ jednacím řád byl však zrušen až v dubnu 1920 zákonem č. 325/1920 Sb. z. a n., o jednacím řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění, jemuž, s ohledem na jeho zásadní význam pro prvorepublikový zákonodárny proces, věnujme následující řádky.

Zákonodárny sbor – Národní shromáždění – byl podle Ústavy z roku 1920 dvoukomorový – tvořila jej třisetčlenná poslanecká sněmovna a stopadesátčlenný senát¹³⁸. Tím byla založena větší komplikovanost právní úpravy legislativního procesu, která musela nově řešit vztah obou komor.

Zákonodárnou iniciativu měla podle Ústavy vláda (v daném případě rozhodující ve sboru hlasováním) a obě sněmovny. Prezident touto iniciativu nadán nebyl: *„Podle názoru vlády stačí úplně právo iniciativy přiznané vládě, na jejíž výkon může president vykonávati náležitý vliv právem, o kterém mluví č. 6. § 64. a právem naznačeným v §u 82. Vláda je přesvědčena, že by presidentovo právo iniciativy ho mohlo nežádoucí měrou exponovati.“*¹³⁹ Návrhy zákonů bylo možné až na výjimky (vládní návrhy rozpočtového a branného zákona) podávat kterékoli sněmovně. Uvedené výjimky, mající svůj vzor v rakouském právu, postrádají, jak si všímá F. Weyr, v prvorepublikovém právním řádu smyslu, neboť obě sněmovny jsou „úplně stejná lidová zastupitelstva“. Mohou snad být projevem silnějšího postavení poslanecké sněmovny.¹⁴⁰

¹³⁸ Obecně byly obě sněmovny usnášeníschopné za přítomnosti alespoň třetiny všech členů. Pak se usnášely nadpoloviční většinou přítomných. Třipětinová většina všech členů v každé sněmovně byla třeba k vypovězení války, ke změně ústavní listiny či jejích součástí (k přijetí ústavního zákona je třeba souhlasu obou sněmoven). Speciální úprava pak byla stanovena pro obžalobu prezidenta republiky, předsedy vlády a členů vlády (§ 34 Ústavy). Podle Ústavy měl upravit vztahy jednotlivých komor, jakož i vztah komor a vlády, zvláštní zákon a vnitřní poměry jednotlivých komor měly být upraveny jednacím řády, které sněmovny vydají ve vlastní působnosti. Případná společná schůze se měla řídit jednacím řádem poslanecké sněmovny.

¹³⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se uvozuje ústavní listina. Národní shromáždění československé 1918 – 1920. Součást tisku 2421. www.psp.cz.

¹⁴⁰ WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských; s. 155.

Ustanovení § 43 až 44 Ústavy upravovalo vzájemné vztahy obou komor v případě přijímání zákonů a nezbytných kvor pro přehlasování odlišného stanoviska druhé komory. Aniž bychom nadbytečně specifikovali jednotlivá kvora, je třeba konstatovat, že poslanecká sněmovna byla zjevně dominantnější, neboť si mohla prosadit svou vůli i přes negativní stanovisko senátu. Naopak senát tuto pravomoc neměl. Tím ovšem nebyla dotčena ustanovení Ústavy vyžadující, aby k přijetí určitého zákona bylo třeba souhlasu obou komor. F. Weyr zde doplňuje, že se jedná o „mrtvý“ obsah Ústavy, neboť obě sněmovny, obsazené týmiž stranami a na základě téhož volebního práva, jsou politicky naprosto stejnorodými a nemohou tak nastat žádné zásadní rozpory.¹⁴¹

Pro případ, že zákonodárny sbor zamítl vládní návrh zákona, mohla se vláda jednomyslně usnést, aby o identickém návrhu rozhodlo všelidové hlasování osob, jež mají aktivní volební právo do poslanecké sněmovny. Tímto způsobem však nebylo možno měnit či doplňovat Ústavu. F. Weyr se pozastavuje nad tím, že v této legislativně specifické situaci nehraje žádnou roli prezident republiky. Odůvodnění takto nastavené konstrukce lze snad hledat v závislosti prezidenta na zákonodárném sboru, který prezidenta volí.¹⁴²

Svoji úlohu v legislativním procesu hrálo i veto prezidenta republiky suspenzivní povahy. Při jeho případném přehlasování se opět projevila dominantní role poslanecké sněmovny. V. Bouček, zpravodaj předložené Ústavy, k tomu dodává, že *„máme tedy poslaneckou sněmovnu s ohromnou politickou mocí, ohromnou zákonodárnou mocí, ale korektiv její a ochrana proti přenáhlenostem, zejména proti jednostranným a ukvapeným změnám ústavy, dán jest senátem a ústavním soudem.“*¹⁴³

Zákony podle Ústavy podepisoval prezident, předseda vlády a ministr, který byl pověřen provedením zákona.

Současně s jednacím řádem poslanecké sněmovny Národního shromáždění byl přijat pod č. 326/1920 Sb. z. a n. i jednacím řádem senátu Národního shromáždění.

Projednávání obou předpisů nebylo nikterak složité, jednalo se *„čistě technickou*

¹⁴¹ Tamtéž, s. 162.

¹⁴² Tamtéž, s. 118.

¹⁴³ Těšnopisecká zpráva o 125. schůzi N.S.Č. v pátek dne 27. února 1920 o 9. hod. dop. N.S.Č. 1918-1920. Úvod řeč zpravodaje dr. Boučka.

otázkou a jako taková má pro všechny sněmovní strany stejný význam. ¹⁴⁴

Návrh obou zákonů ¹⁴⁵ předpokládal, že obě v budoucnu ustavené sněmovny, jak poslanecká, tak senát, si ke svým potřebám jednacím řád v některých jeho částech přizpůsobí. To vyplývalo i ze zvláštní úpravy novelizace těchto dvou právních předpisů. Obě sněmovny, každá jednotlivě, byly totiž oprávněny si „svůj“ jednacím řád v konkrétních – jednacím řádem stanovených - pasážích upravit, a to vlastním usnesením, bez ingerence druhé sněmovny (srov. čl. I navrhovaných jednacím řádů). Limitami této úpravy „ve vlastní působnosti“ však byl zákonný rámec samotného jednacím řádu, který měl právní sílu zákona. ¹⁴⁶

První část osnovy obsahovala ustanovení o poslancích. Výbor pro změnu jednacím řádu nejprve uvažoval o tom, že by do těchto ustanovení byla zakomponována i ustanovení o možnosti, aby sněmovna mohla zbavit poslance mandátu, a to jako následek jeho nedbalosti spočívající především v nedostatečné účasti na jednání sněmovny. Vzhledem k tomu, že zákon o volebním soudě přijatý v souvislosti s Ústavou zřídil k otázce rozhodování o ztrátě mandátu volební soud, bylo od zakomponování této sankce do jednacím řádu upuštěno. Další sankce, např. ztráta výborového mandátu či náhrad, však byly zachovány. ¹⁴⁷

Z Ústavy plyne zásadní pravidlo (§ 30 odst. 1 Ústavy) o tom, že zasedání sněmoven prohlašoval za ukončená prezident republiky. Podle druhého odstavce byl prezident republiky oprávněn jednání sněmovny jedenkrát v roce odročit, nejdéle však o jeden měsíc. ¹⁴⁸

¹⁴⁴ Těsnopisecká zpráva o 144. schůzi N.S.Č. ve středu dne 14. dubna 1920. N.S.Č. 1918 – 1920. www.psp.cz.

¹⁴⁵ Později přijaté jako zákony č. 325/1920 Sb. z. a n., o jednacím řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění a č. 326/1920 Sb. z. a n., o jednacím řádu senátu Národního shromáždění.

¹⁴⁶ WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských; s. 146.

¹⁴⁷ Zpráva výboru pro změnu jednacím řádu o návrzích členů N. S. Dra Otakara Krouského, Františka Buřivala a soudr. (tisk. č. 97) a člena N. S. Rudolfa Bechyně a soudr., (tisk. č. 2505) na změnu jednacím řádu Národního shromáždění a o vlastním návrhu usneseném výborem pro změnu jednacím řádu podle §§ 14 a 17 jednacím řádu, na vydání zákona o jednacím řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Zasedání N.S.Č. r. 1920. Tisk 2750. www.psp.cz.

¹⁴⁸ Vystala tedy legitimní otázka, jak naložit s legislativními pracemi, které do skončení či odročení zasedání prezidentem republiky nebyly dokončeny. Základní pravidlo říkalo, že sněmovny v obou případech pokračující v pracích ve stavu, jak je zanechaly při ukončení, resp. odročení. Jednacím řády však ve své druhé části stanovily, že v případě odročení mohlo mít rozhodující slovo prezident republiky formulující prohlášení zasedání sněmovny za skončená. Pokud prohlásil, že veškeré (nebo jednotlivé konkrétní) sněmovní práce se přerušují, přestávají být veškeré neskončené věci předmětem sněmovního jednání. Dosud vykonanou sněmovní práci bylo možné užít jen v zákonem stanovených případech, a to navrhne-li to vláda nebo iniciativní výbor za souhlasu vlády.

Třetí část zákona upravovala sněmovní orgány. Je třeba upozornit především na výsostné postavení předsedy poslanecké sněmovny. Ten byl nejen reprezentantem sněmovny, ale i osobou její jednání řídící. Konečně byl i „*soudcem parlamentního práva*“¹⁴⁹, tj. osobou, v jejíž kompetenci bylo vykládat jednací řád a disponovat disciplinární pravomocí nad poslanci.

Jednací řád ve své páté částí rozlišoval vládní návrhy určené k projednání a návrhy tzv. iniciativní. Samotný poslanec plnohodnotnou zákonodárnou iniciativu neměl – jeho návrh musel být podepsán alespoň dvaceti dalšími poslanci. Další rozdíly mezi vládními a iniciativními návrhy spočíval ve způsobu jejich projednání, resp. v tom, zda navrhovatel zůstal „pánem projednání návrhu“. Poslanec, resp. skupina poslanců podaný návrh nemohla vzít zpět, naopak vláda tak mohla učinit až do okamžiku, než sněmovna přikročila k hlasování ve druhém čtení.¹⁵⁰

S tím souviselo i ustavení dvou stálých výborů¹⁵¹, a to rozpočtového, který měl dohlížet nad důsledky legislativních počínů na „státní pokladnu“, a iniciativního, „*jehož účelem jest jednak ulehčiti předsedovi sněmovny, jednak i zameziti, aby samostatné návrhy, jež nebyly podány v zájmu věci, neb se jinak k projednání nehodí, zatěžovaly jiné výbory sněmovní.*“¹⁵² Vedle těchto dvou výborů existovaly ještě další obligatorně zřizované výbory, a to stálý podle § 54 Ústavy, imunitní a inkompatibilní. Další výbory mohly být zřízeny na návrh.

Návrhy osnov zákonů se projednávaly ve dvojím čtení, v případě mezinárodních smluv toliko v jediném¹⁵³.

¹⁴⁹ Těšnopisecká zpráva o 144. schůzi N.S.Č. ve středu dne 14. dubna 1920. N.S.Č. 1918 – 1920. www.psp.cz.

¹⁵⁰ Zpráva výboru pro změnu jednacího řádu o návrzích členů N. S. Dra Otakara Krouského, Františka Buřivala a soudr. (tisk. č. 97) a člena N. S. Rudolfa Bechyně a soudr., (tisk. č. 2505) na změnu jednacího řádu Národního shromáždění a o vlastním návrhu usneseném výborem pro změnu jednacího řádu podle §§ 14 a 17 jednacího řádu. na vydání zákona o jednacím řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Zasedání N.S.Č. r. 1920. Tisk 2750. www.psp.cz.

¹⁵¹ V obou případech po vzoru francouzském.

¹⁵² Zpráva výboru pro změnu jednacího řádu o návrzích členů N. S. Dra Otakara Krouského, Františka Buřivala a soudr. (tisk. č. 97) a člena N. S. Rudolfa Bechyně a soudr., (tisk. č. 2505) na změnu jednacího řádu Národního shromáždění a o vlastním návrhu usneseném výborem pro změnu jednacího řádu podle §§ 14 a 17 jednacího řádu, na vydání zákona o jednacím řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Zasedání N.S.Č. r. 1920. Tisk 2750. www.psp.cz. Iniciativní výbor předběžně zkoumal samostatné návrhy poslanců a nahrazoval tak dosavadní první čtení v plénu. Negativní rozhodnutí výboru v případě poslaneckého návrhu však bylo přezkoumatelné konečným rozhodnutím celé sněmovny. Výbor byl poměrně zastoupen.

¹⁵³ Součástí prvního čtení byla zpravidla rozprava, která může být rozdělena na povšechnou a na podrobnou, a dále hlasování o návrhu, resp. jeho jednotlivých částech. V druhém čtení, které se

K tomu učinme ještě krátkou poznámku ohledně charakteru mandátu zákonodárce. S jistou mírou zjednodušení můžeme říci, že za první republiky mandát nepatřil přímo zákonodárci, ale spíše politické straně¹⁵⁴, za níž byl zvolen. Ostatně právě přesunu politické moci do jednotlivých politických stran si při ohlédnutí za deseti lety ústavní listiny připomíná i Z. Neubauer.¹⁵⁵ Relevantní právní úpravy i stěžejní judikatury si zde všímá J. Rákosník, když upozorňuje na řízení před volebním soudem v roce 1923 ve věci poslance Vrbenského, kde volební soud výslovně uznal (s ohledem na vázané kandidátky) existenci závazku poslance vrátit politické straně na její požádání mandát.¹⁵⁶ K tomu navíc doplňme, že zrušení mandátu podle zákona o volebním soudě působilo *ex nunc*, nikoli *ex tunc*.¹⁵⁷ Pominout nelze ani vázané kandidátky. Podle ústavní listiny nesměl poslanec či senátor přijímat od nikoho příkazy. K tomu K. Novák později trefně dodává, že „*tato zásada se praktikovala v prvním Národním shromáždění, revolučním, kde přes to, že členové byli jmenováni politickými stranami, pokládali sebe za representanty vzkříšeného politického národa československého.*“¹⁵⁸ Ustanovení o tom, že zákonodárce nesměl přijímat od nikoho příkazy, se oprávněně jeví jako obsoletní.

O pořadu schůze rozhodoval na základě usnesení předsednictva sněmovny předseda sněmovny. Pokud k pořadu jednání byla vznesena námitka, rozhodlo s konečnou platností celé plénum. V duchu citovaných zásad J. Benthamy bylo

konalo nejdříve po 24 hodinách, se již rozprava nevedla a hlasovalo se o návrhu jako celku.

¹⁵⁴ K problematice politických stran první republiky srov. např. WEYR, František. *Úprava právního postavení politických stran*. Brno: Barvič a Novotný, 1924. 32 s. či BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. 168 s. Studie; sv.2. ISBN 80-901059-6-3 či RÁKOSNÍK, Jakub. Ústava z roku 1920 a problém politického stranictví. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 63 – 76. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.

¹⁵⁵ NEUBAUER, Zdeněk. Deset let ústavní listiny. *Všehrd - List československých právníků*. Praha, 1930, roč. 11, č. 6, 177 – 179, s. 178.

¹⁵⁶ RÁKOSNÍK, Jakub. Ústava z roku 1920 a problém politického stranictví. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 63 – 76. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299. K činnosti volebního soudu srov. dále i NOVÁK, Karel. Politické strany a veřejný život. In: *Naše právo a stát: Sborník k šedesátému výročí založení Spolku československých právníků Všehrd*. Praha: Všehrd, 1928, s. 176 - 180.

¹⁵⁷ srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 232/1926 ze dne 25. 6. 1926, sb. 2431 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnícká knihovna; Svazek 11., s. 21).

¹⁵⁸ NOVÁK, Karel. Pro ústavu republiky. *Všehrd - List československých právníků*. Praha, 1929 - 1930, roč. 11, č. 6, 180- 182, s. 180.

jednání sněmovny veřejné. Výjimkou je tzv. důvěrná schůze upravená v § 38 zákona. Vždy však byly veřejné schůze o rozpočtu a věcech daňových.

Zákon rozlišoval pojmy dotazy a interpelace poslanců. Učinit písemně dotaz na vládu či jejího člena bylo právem každého poslance. Dotaz se mohl týkat jednotlivých postupů vlády či jejího člena či zamýšlených opatření. Dotázaný odpovídal písemně či ústně. Odpovědět však nemusel. Naopak interpelace byl dotaz kolektivní podepsaný alespoň dvaceti dalšími poslanci. Dotázaný nejen, že odpovědět musel, ale měl k tomu i stanovenou maximální lhůtu 2 měsíců. Odmítli-li odpovědět, musel tak učinit výslovně a své odmítnutí zdůvodnit. Na rozdíl od „prostého“ dotazu se interpelace rozdávala sněmovním tiskem. Označil-li interpelující svou interpelaci za naléhavou, rozhodla sněmovna o tom, kdy se o této interpretaci bude vést rozprava. V rámci rozpravy pak dotazovaný musel odpovědět.

V předposlední, patnácté části zákona, upravovala osnova vzájemný styk mezi oběma sněmovnami a dále jejich styk s prezidentem republiky.

K jednacímu řádu poslanecké sněmovny je třeba učinit ještě jednu poznámku, a to poznámku ohledně jazyka, v němž poslanecká sněmovna (a potažmo i senát) jednala.

Ústava zakotvila v souladu s přijatými ústavními principy jako jednacím jazykem jazyk československý. Poslanci vyjmenovaných národnostních menšin byli oprávněni činit své projevy, ať se jedná o ústní projevy, skládání slibu, hlasování či podávání návrhů a dotazů, alternativně i v jazyku příslušné národnostní menšiny (německé, ruské, maďarské a polské). Tato úleva však neplatila pro členy vlády a funkcionáře sněmovny. Návrhy, dotazy či interpelace byly pak překládány do jazyka československého, pokud již samotný návrh tento překlad neobsahoval. V případě formálních návrhů, vedlejších věcných návrhů, pozměňovacích a doplňovacích pak překlad do československého jazyka předložen předkladatelem být musel, a to pod sankcí neprojednání takového návrhu. V případě krátkých návrhů však mohl být překlad učiněn přímo tlumočnickem při jednání. Položil-li poslanec dotaz ve svém jazyce, měl právo, aby se mu odpovědi dostalo – vedle československého jazyka, i v jeho jazyce.

Osnově jednacího řádu senátu Národního shromáždění netřeba věnovat zvláštní

pozornost. Osnova byla projednávána paralelně s osnovou vztahující se k poslanecké sněmovně, řečeno slovy zpravodaje Otakara Krouského „vývody, kterými jsem provázel osnovu jednacního řádu pro sněmovnu poslaneckou, platí v plné míře též o osnově zákona o jednacím řádu pro senát Národního shromáždění.“¹⁵⁹ Minimální rozdíly mezi oběma osnovami plynou z odlišného (polovičního) počtu zákonodárců v senátu, z výlučné politické odpovědnosti vlády toliko poslanecké sněmovně (a nikoli senátu) a z ústavního vztahu obou komor a řešení jejich ústavních konfliktů podle ustanovení § 44 a 48 Ústavy.

Oba jednací řády byly v průběhu první republiky několikrát novelizované. Zrušeny byly až v roce 1939.¹⁶⁰

Z novel lze zmínku učinit o změnách v roce 1933¹⁶¹, kdy byla přijata novela s cílem zvýšit zájem poslanců o jednání sněmovny (otázka omluv absencí poslanců a evidování účasti poslanců ve sněmovně), zabezpečit bezproblémový chod sněmovního jednání a pořádek při schůzích (např. kárné řízení pro urážku na cti, vyloučení ze schůzí) či upravit interpelační právo.¹⁶² Novým ustanovením § 20 se zavedla instituce předběžných rozprav o vládních návrzích, pokud o to vláda požádá či se na tom usnese předsednictvo sněmovny. Vtělením nového ustanovení mělo dojít ke zvýšení zájmů poslanců o projednávané záležitosti.¹⁶³ K obdobným změnám došlo i v zákoně o jednacím řádu senátu Národního shromáždění. V témže roce byla přijata ještě jedna novela obou jednacích řádů¹⁶⁴. V důsledku ní

¹⁵⁹ Těsнопisecká zpráva o 144. schůzi N.S.Č. ve středu dne 14. dubna 1920. Řeč zpravodaje Otakara Krouského. N.S.Č. 1918 – 1920. www.psp.cz.

¹⁶⁰ Vládním nařízením č. 229/1939 Sb., kterým bylo zrušeno ustanovení § 8 odst. 4 obou jednacích řádů a přenesena působnost předsednictev a předsedů sněmoven v době, kdy dotčené sněmovny nejsou ustaveny, na předsedu vlády, vydaným ve smyslu čl. II ústavního zmocňovacího zákona č. 330/1938 Sb. z. a n.

¹⁶¹ Zákon č. 88/1933 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení zákona ze dne 15. dubna 1920, č. 325 Sb. z. a n., o jednacím řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění, resp. zákon č. 89/1933 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení zákona ze dne 15. dubna 1920, č. 326 Sb. z. a n., o jednacím řádu senátu Národního shromáždění.

¹⁶² Návrh poslanců Mašaty, Tomáška, dr Patejdla, dr Noska, Ježka, Hackenberga, dr Hodiny a druhů na změnu a doplnění některých ustanovení zákona ze dne 15. dubna 1920, č. 325 Sb. z. a n., o jednacím řádu PS N.S.R.Č. PS N.S.R.Č. 1933. III. volební období. 8. zasedání. Tisk. 2266. www.psp.cz.

¹⁶³ Zpráva výboru ústavněprávního o návrhu poslanců Mašaty, Tomáška, dra Patejdla, dra Noska, Ježka, Hackenberga, dra Hodiny a druhů na změnu a doplnění některých ustanovení zákona ze dne 15. dubna 1920, č. 325 Sb. z. a n., o jednacím řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění RČS. PS N.S.R.Č. 1933. III. volební období. 8. zasedání. Tisk 2271. www.psp.cz.

¹⁶⁴ Usnesení poslanecké sněmovny ze dne 2. června 1933, č. 90/1933 Sb., kterým se mění některá ustanovení jednacního řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění ze dne 15. dubna 1920, č. 325 Sb. z. a n., resp. usnesení senátu ze dne 1. června 1933, č. 91/1933 Sb., kterým se mění některá ustanovení jednacního řádu senátu Národního shromáždění ze dne 15. dubna 1920, č. 326

je poslancům zapovězeno, aby se vzájemně zastupovali při zápisech do prezenčních listin, a dále zakázaly čtení příspěvků ve sněmovních rozpravách.¹⁶⁵ „Účelem jest, aby rozpravy sněmovní byly bezprostřední výměnou a vzájemným střetáním se myšlenek, nikoli konglomerátem předem připravených samomluv, které si sebe navzájem nevšímají a na sebe navzájem nereagují. Zákaz čtených řečí má sněmovní rozpravu oživit a zvednouti s její úrovní také zájem o ni.“¹⁶⁶

2.5. Vyhlášení zákonů

Ústava z roku 1920 v ustanovení čl. 49 odst. 1 stanovila, že „k platnosti zákona je třeba, aby byl vyhlášen a to způsobem, jak ustanovuje zákon.“ Zařazení toho ustanovení to ústavního textu je logické, neboť „nezbytným předpokladem působení právní normy je komunikace mezi jejími subjekty.“¹⁶⁷ Obdobné ustanovení obsahuje i v současné době platná ústava. V. Knapp k tomu doplňuje, že okamžikem platnosti zákona se stanou platnými i normy obsažené v těchto právních předpisech, přičemž právní norma se stane součástí právního řádu. Z toho též plyne skutečnost, že pro její zrušení, změnu (novelizaci) je nutný stejný zákonný proces přijetí normy stejné nebo vyšší právní síly.¹⁶⁸

První právní úprava vyhlášení zákonů a nařízení byla přijata Národním výborem pod č. 1/1918 Sb. z. a n. na jeho zasedání dne 2. listopadu 1918, a v rámci kompletu šesti právních norem, „jichž je třeba, abychom uvedli celý státní stroj do běhu.“¹⁶⁹ Přestože jím stanovená právní úprava vyhlášení zákonů a nařízení platila jen několik měsíců, lze jeho význam spatřovat ve vyřešení otázky publikace dosud vydaných zákonů, které byly vyhlášeny v rozporu s tímto zákonem. Zákon totiž svým posledním ustanovením pojal do sbírky veškeré

Sb. z. a n.

¹⁶⁵ Zpráva výboru ústavněprávního o návrhu poslanců Mašaty, Tomáška, dra Patejdla, dra Noska, Ježka, Hackenberga, dra Hodiny a druhů na změnu některých ustanovení jednacího řádu poslanecké sněmovny ze dne 15. dubna 1920, č. 325 Sb. z. a n. (tisk 2267). PS N.S.R.Č. 1933. III. volební období. 8. zasedání. Tisk 2272. www.psp.cz.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, 247 s. ISBN 34-064-0177-5, s. 74. K tomu dále srov. např. BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří a GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. 347 s. ISBN 80-7357-030-0, s. 42 a násl. či GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1, s. 88.

¹⁶⁸ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, 247 s. ISBN 34-064-0177-5, s. 163 - 164.

¹⁶⁹ Těšnopisecká zpráva z jednání Národního výboru československého dne 2. listopadu 1918. Řeč Ferdinanda Pantůčka. www.psp.cz.

zákony a nařízení přijatá Národním výborem před vyhlášením tohoto zákona, tedy včetně samotného zákona o zřízení samostatného československého státu. To vysvětluje i jeho, na první pohled nelogické, číslo 11/1918 Sb. z. a n., které je číslem, pod nímž je publikován ve Sbírce zákonů a nařízení.

Švehlovo ministerstvo vnitra předložilo na jaře roku 1919 nový návrh zákona, jímž se upravuje vyhlášení zákonů a nařízení.¹⁷⁰ Jeho předložení nebylo nikterak zvlášť odůvodňováno – ministerstvo dospělo k závěru, že citovaný zákon ze dne 2. listopadu 1918 nevyhovuje požadavkům, řadu otázek neupravuje a v některých pasážích je i protismyslný.¹⁷¹ Nově se bylo vypořádáno i s problematikou „slovenského znění“, když napříště platilo, že vedle českého původního znění vychází Sbírka zákonů a nařízení i ve slovenském a německém úředním překladu.

Projednávání osnovy v Národním shromáždění bylo relativně poklidné. Ústavní výbor učinil v osnově navrhovaného zákona pouze technické změny¹⁷².

Zákon, vyhlášený ve sbírce zákonů pod číslem 139/1919 Sb. z n., byl za své účinnosti jedenkrát novelizován¹⁷³, a to zákonem č. 500/1921 Sb. z. a n. kterým se mění částečně § 3 zákona ze dne 13. března 1919, č. 139 Sb. z. a n., jímž se upravuje vyhlášení zákonů a nařízení. Novela ze společné dílny ministerstva vnitra a ministerstva pro sjednocení zákonodárství a organizaci správy reagovala na přijetí zákona č. 122/1920 Sb. z. a n., jímž stanoví se zásady jazykového práva¹⁷⁴ v republice Československé a s nímž jej uvádí do souladu. Přijatý zákon

¹⁷⁰ Vládní návrh zákona, jímž se upravuje vyhlášení zákonů a nařízení. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 444.

¹⁷¹ Kritika se snesla zejména na nevhodně zvolené slovo „nařízení“ v textu platného předpisu. Absence jeho bližší specifikace měla totiž podle předkladatelů za následek, že ve Sbírce zákonů nemusejí být uveřejňovány pouze nařízení ústředních a zemských úřadů, ale i nařízení nižších kategorií úřadů, kde „za Rakouska“ postačilo naplnit pouze materiální princip publicity, tj. stačilo, jak praví důvodová zpráva k vládnímu návrhu, „když nařízení bylo jakýmkoliv způsobem uvedeno v obecnou známost“ (srov. Vládní návrh zákona, jímž se upravuje vyhlášení zákonů a nařízení. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 444.)

¹⁷² Zpráva ústavního výboru o vládním návrhu zákona, jak vyhlášovatí zákony a nařízení (tisk 444). Tisk 537. Zasedání N.S.Č. roku 1919. www.psp.cz.

¹⁷³ Zrušen byl vládním nařízením vydaným na základě čl. II ústavního zmocňovacího zákona č. 330/1938 Sb. z. n., a to konkrétně vládním nařízením č. 392/1938 Sb., o Sbírce zákonů a nařízení republiky Česko-Slovenské.

¹⁷⁴ K tomu blíže např. RYCHLÍK, Jan. Problém slovenského jazyka a postavení Slovenska při přípravě ústavy 1919 – 1920. In: ČECHUROVÁ, Jana a ŠLEHOFER, Lukáš. *Ústava 1920: vyvrcholení konstituování československého státu*. Praha: Leges, 2011, s. 89. Teoretik. ISBN 978-80-87212-67-7 či HULÍK, Milan. *Historický vývoj jazykového práva v českých zemích* [online]. Praha: Univerzita Karlova Praha, 2011. 304 s., či dobovou odbornou literaturu, např. HARTMAN, Antonín. *Předpisy jazykového práva*. Praha: Čsl. Kompas, 1925. 314 s., 1 l. Komentované zákony

totiž v ustanovení § 1 zakotvil státní a oficiální jazyk československý jazyk. Vládní návrh si tedy kladl za cíl „*docílití plné parity češtiny a slovenštiny také, pokud jde o vyhlásování republikánských právních norem.*“¹⁷⁵ V důsledku novely tak mělo být české i slovenské znění předpisů zněním původním, a to na celém území republiky.

Ústavní výbor, jemuž byl vládní návrh v poslanecké sněmovně postoupen, navrhl, aby do textu novelizovaného paragrafu 3 bylo vloženo i ustanovení o tom, že „*sbírka vychází také, pokud možno současně s původním zněním, v úředním překladu německém, polském, maďarském a v úředním překladu do onoho jazyka, který ustanoví sněm Podkarpatské Rusi podle § 6. zákona ze dne 29. února 1920, č. 122 Sb. z. a n.*“¹⁷⁶ V první řadě tím sledoval, aby úřední překlady vycházely pokud možno současně s původním zněním, nově československým, neboť zkušenost ukázala na značné prodlevy při vyhotovování úředního překladu do němčiny. Nově měl být vedle německého překladu vyhotoven i překlad polský a maďarský. Autonomní území Podkarpatské Rusi pak bylo oprávněno svým sněmem rozhodnout o tom, do jakého jazyka bude pro účely obyvatel Podkarpatské Rusi sbírka úředně překládána.¹⁷⁷ Ve znění změn navržených ústavněprávním výborem poslanecké sněmovny byl návrh novel schválen v obou komorách parlamentu.

Konečně zbývá doplnit, že kromě Sbírek zákonů a nařízení vycházely v Československé republice právní předpisy i v dalších úředních sbírkách. Tato

ČSR; XIII. či HORÁČEK, Cyril, jr. *Jazykové právo Československé republiky: kritická studie*. Praha: Sborník věd právních a státních, 1928. 140 s. Knihovna Sborníků věd právních a státních. Nová řada B, Odbor státovědecký; č. 2 či CHALUPNÝ, Václav. *Československé jazykové právo: Se zřetelem k judikatuře nejvyššího správního soudu*. Praha: Bez nakl., 1933. 89 s.

¹⁷⁵ Vlád. návrh zákona, kterým se mění částečně § 3 zákona z 13. III. 1919, č. 139 Sb. z., jímž se upravuje vyhlásování zákonů a nařízení. T. 1299. PS N.S.R.Č. 1921. www.psp.cz.

¹⁷⁶ Zpráva výboru ústavního o vládním návrhu zákona (tisk 1299), kterým se mění částečně § 3. zákona ze dne 13. března 1919, č. 139 Sb. z. a n., jímž se upravuje vyhlásování zákonů a nařízení. PS N.S.R.Č. 1920. Tisk 1642. www.psp.cz.

¹⁷⁷ Těsnopisecká zpráva ze 101. schůze PS N.S.R.Č. v úterý dne 29. listopadu 1921. www.psp.cz. Pozměňovací návrh k novele zákona v prvním čtení neúspěšně uplatnili němečtí poslanci reprezentovaní poslancem Raddou. Přednes svého pozměňovacího návrhu uvedl poznámkou o uměle vytvořeném československém jazyce a pokračoval tím, že Sbírek zákonů a nařízení by měla být vydávána též v německém jazyce s tím, že i německé znění bude zněním autentickým. Poukazoval zejména na skutečnost, že čtvrtina obyvatelstva Československa není s to se během jediné noci naučit „státně-oficiální řeči“. Tento handicap však německé obyvatelstvo neuchrání před povinností znát zákony a nařízení, tj. aplikací zásady „neznalost zákona neomlouvá“. Pro případ, že sněmovna pozměňovacímu návrhu na vydávání zákonů v německém jazyce jako ve znění autentickém nevyhověla, navrhl eventuálně druhý pozměňovací návrh, aby úřední překlad sbírky byl pořizován současně s původním zněním ve všech, tedy jinak řečeno, aby z návrhu bylo vypuštěno slovní spojení „pokud možno“.

forma úřední publikace však nebyla předpokladem platnosti publikovaného právního předpisu. Jednalo se o „Úřední list československé republiky“, „Úradné noviny“ pro Slovensko a „Úřední list civilní správy Podkarpatské Rusi.“

V období let 1919, resp. 1921 až 1938 byly zákony a nařízení vyhlášovány způsobem plynoucím ze zákona č. 139/1919 Sb. z n., ve znění zákona č. 500/1921 Sb. z. a n.¹⁷⁸

2.6. Právní úprava dočasné suspenze základních občanských práv a svobod

Abychom učinili exkurz do ústavního zakotvení tiskové svobody a s ní souvisejících ustanovení kompletní, je třeba učinit zmínku i o zákonu č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních, který do prvorepublikového Československa zaváděl institut dočasné suspenze základních občanských práv a svobod v době ohrožení státu, zejména v době válečného stavu.¹⁷⁹

Vláda přišla s návrhem zákona o mimořádných opatřeních v březnu roku 1920. Jeho předložení odůvodňovala tím, že současné poměry, vnitřní i celosvětové, vyžadují, aby vláda disponovala mimořádnými opatřeními, která jí umožní v době ohrožení bezpečnosti státu urychleně zakročit. Vláda rovněž poukazovala na skutečnost, že v důsledku čl. IX. ústavní listiny z roku 1920 byly výslovně zrušeny všechny dřívější ústavní zákony, z čehož lze dovodit, že nadále již neplatí zákon o výjimečném stavu, který výkonné moci mimořádné prostředky v mimořádných situacích svěřoval a který se stal i vhodnou předlohou navrhované osnovy.¹⁸⁰

Za mimořádné situace vládní návrh považoval válku, události uvnitř státu, které ohrožují zvýšenou měrou republikánskou státní formu, ústavu nebo veřejný klid a pořádek. Mimořádnými opatřeními mohly být omezeny nebo dočasně zrušeny

¹⁷⁸ Zákon č. 500/1921 Sb. z. a n., kterým se mění částečně § 3 zákona ze dne 13. března 1919, č. 139 Sb. z. a n., jímž se upravuje vyhlášování zákonů a nařízení.

¹⁷⁹ Zaváděný institut není v právním řádu ničím novým. Již rakouské právo totiž mělo příslušné normy umožňující legálně suspendovat občanská práva a svobody garantované základním zákonem č. 142/1867 ř. z. (součást prosincové ústavy). Touto normou byl zákon č. 66/1869 ř. z., o výjimečném stavu, jak již bylo uvedeno výše. K rakouským občanským právům a svobodám v ústavách 19. století srov. blíže ADAMOVI, Karolina. Občanská práva a svobody v rakouských ústavách 19. století. In: MALÝ, Karel, ed. a SOUKUP, Ladislav, ed. *Vývoj české ústavnosti v letech 1618-1918*. Praha: Karolinum, 2006, s. 414-431. ISBN 80-246-1209-7.

¹⁸⁰ Vládní návrh zákona o mimořádných opatřeních. Zasedání N.S.Č. roku 1920. Tisk 2694. www.psp.cz.

svobody zaručené ústavní listinou v §§ 107 (osobní a majetková svoboda), 112 (domovní svoboda), 113 (svoboda tisku, právo shromažďovací a spolkové) a 116 (listovní tajemství), avšak pouze za situace, kdy to bylo nezbytně nutné k ochraně republikánské formy státu a k obnovení veřejného klidu a pořádku (§ 2 zákona).

Právě ustanovení § 113 odst. 3 Ústavy ve znění „*Zákonem mohou se zavést omezení zvláště pro shromáždění na místech sloužících veřejné dopravě, pro zakládání spolků výdělečných a pro účast cizinců v politických spolcích. Tímto způsobem může se stanoviti, jakým omezením podléhají zásady předcházejících odstavců za války nebo tehdy, vypuknou-li uvnitř státu události ohrožující zvýšenou měrou republikánskou státní formu, ústavu nebo veřejný klid a pořádek.*“ bylo ústavní oporou pro přijetí ustanovení omezující tiskovou, společovací a shromažďovací svobodu.

Procedurálně bylo k přijetí mimořádných opatření třeba usnesení vlády a podpis, resp. schválení, prezidentem republiky. Opatření se mělo ihned předkládat Národnímu shromáždění, případně stálému výboru. Opatření se měla podle osnovy vyhlášovat ve formě vládního nařízení, být řádně publikována a měla trvat jenom po dobu nezbytně nutnou, Pominuly-li důvody, vláda byla povinna podle navrhované osnovy předmětné opatření zrušit. Za porušení přijatých opatření hrozila sankce podle trestního zákona. Nebyla-li tam uvedena sankce přísnější, mohla být podle zákona o mimořádných opatřeních uložena znatelná pokuta až do 100.000,- Kč či uloženo vězení až do půl roku trvání, případně obojí.

Mimořádná opatření se mohla dotýkat zákona o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního¹⁸¹, schváleného jen několik dní před přijetím zákona o mimořádných opatřeních. Zvláštnímu režimu mohlo být podřízeno i spolkové právo.¹⁸² Omezující opatření se pak mohla týkat zbraní a střeliva.

Navrhované ustanovení § 10 zasahovalo výrazně i do oblasti tiskového práva. Bez dalšího mohlo být zastaveno či omezeno vydávání a rozšiřování časopisů, případně mohlo být další vydávání a rozšiřování tiskopisu podrobena zvláštním podmínkám. Stejná pravidla pak platila i pro živnosti, které vyrábějí a rozšiřují

¹⁸¹ Ústavní zákon č. 293/1920 Sb. z. a n., o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (podle §§ 107, 112 a 116 ústavní listiny).

¹⁸² Zakládání nových spolků mohlo být podmíněno úředním povolením, případně mohla být činnost spolků, s výjimkou spolků výdělečných, zastavována. Mohly být rovněž zakázány veřejné schůze „pod širým nebem“, případně jejich konání mohlo být podmíněno úředním povolením.

tiskopisy. V případě periodických tiskopisů mohla být obnovena předběžná cenzura, kdy povinné výtisky těchto tiskopisů musely být předkládány alespoň 3 hodiny před jejich vydáním. U ostatních tiskopisů mohla být tato lhůta prodloužena až na 8 dnů.

Legislativní proces přinesl několik zásadních změn, jimiž zákon prošel před samotným schválením.

Zásadní změny se dostalo proceduře přijetí vládního nařízení a jeho platnosti. V první řadě byla do zákona vnesena lhůta maximální délky trvání mimořádného opatření, a to 3 měsíce. Příslušné nařízení vlády muselo být, vedle již zmiňovaných, podepsáno dvěma třetinami členů vlády. Pro předložení vládního nařízení Národnímu shromáždění, resp. stálému výboru, byla oproti vládnímu návrhu, který navrhoval právně neostře „bez odkladu“, stanovena maximální lhůta 14 dní. Navíc, oproti vládnímu návrhu, muselo Národní shromáždění s vydaným vládním nařízením vyslovit explicitní souhlas. Odepřela-li alespoň jedna ze sněmoven (či stálý výbor) souhlas, nebo nepřijala-li usnesení ve lhůtě jednoho měsíce od vyhlášení tohoto vládního nařízení, účinnost vládního nařízení pomíjela.

V případě tiskové svobody došlo k odchylkám co do lhůty k předkládání povinných výtisků. U periodických časopisů byla obecně tato lhůta zkrácena z navrhovaných tří hodin na dvě hodiny. U ostatních tiskopisů byly vytvořeny dvě skupiny podle rozsahu tiskopisu. U tiskopisů, rozumějme neperiodických, do šesti tiskových archů, mohla být lhůta stanovena až na tři dny, pro obsáhlejší až na osm dní.

Navržené sankce byly sníženy, a to na 10.000,- Kč, resp. maximálně jeden měsíc vězení.

Zákon o mimořádných opatřeních byl třikrát novelizován, z toho jednou v průběhu trvání první republiky, a to zákonem č. 125/1933 Sb. z. a n., jímž se mění zákon o mimořádných opatřeních. Vládní návrh byl odůvodněn potřebou doplnění zákona, neboť „*V době, kdy Národní shromáždění usnášelo se na zákoně č. 300/1920 Sb. z. a n. o mimořádných opatřeních, nebylo lze ani zdaleka tušiti, jak vytváří se poměry dotýkající se bezpečnosti našeho státu během několika let. Proto nebylo v tomto zákoně pamatováno na možnost rozličných zákroků, jejichž*

*nezbytnost se nyní ukazuje.*¹⁸³ Ustanovení § 1 bylo upraveno tak, že závažné události zakládající oprávnění vlády vydat příslušné opatření mohou nastat nejen uvnitř státu, ale i na jeho hranici. Vládní nařízení bylo možné napříště užít nejen pro obnovení veřejného klidu a pořádku, ale i pro jeho udržení. Nově měly být připuštěny, vedle domovních prohlídek, pro účely trestního řízení vedeného pro trestné činy stanovené tímto zákonem, i prohlídky osobní. Rovněž mělo být možné z hlediska listovního tajemství otevírat veškeré zásilky, nikoli jen dopisy. Ustanovení omezující spolkové právo se v budoucnu měla vztahovat i na výtěžné spolky. Rozšířená zmocnění získaly státní orgány i v otázkách zbraní a střeliva či shlukování na veřejných místech.

Významně byla citovanou novelou z roku 1933 zasažena právní úprava realizace tiskové svobody. Pojem časopis byl v ustanovení § 10 nahrazen pojmem tiskopis, a to s odůvodněním, že výjimečnému režimu nejsou podrobeny jen časopisy, ale veškeré tiskopisy.¹⁸⁴ Detailněji byly upraveny lhůty pro předkládání periodických tiskopisů. V případě, že periodikum vycházelo nejméně pětkrát týdně, mohla být lhůta stanovena až dvě hodiny před vydáním, v případě tiskopisů vycházejících nejméně třikrát týdně až tři hodiny před vydáním. Ostatním periodikům mohla být povinnost uložena ve lhůtě až 24 hodin před vydáním. Režim „neperiodik“, nastavený právní úpravou z roku 1920, zůstal zachován. Nově mohly být zvláštnímu doзору podrobeny i zpravodajské kanceláře, pokud nesloužily výlučně účelům obchodním. Nebyla vyloučena ani možnost jejich činnost zastavit. Dotčeny mohly být i soukromé osoby, jimž napříště vládní nařízení mohlo zakázat – s cílem zamezit nekontrolovanému rozmnožování tiskopisů a plnění úkolů tiskáren – držení tiskařských přístrojů (zejména tiskařských lisů).

S tiskovou svobodou, a zvláště s příslušnými ustanoveními dále rozebraného zákona na ochranu republiky, rovněž souvisela skutečnost, že pod vládu zmocňující ustanovení mohl napříště spadat i případný zákaz šíření zpráv ohrožující klid a veřejný pořádek. Navíc, ustanovení § 11 se v budoucnu mělo vztahovat i na samosprávu – rozšířením působnosti mělo mít „*za účel zabrániti pasivní resistenci a sabotáži v oboru samosprávy místní a zájmové*“¹⁸⁵.

¹⁸³ Vládní návrh zákona, jímž se mění zákon o mimořádných opatřeních. PS N.S.R.Č. 1933. III. volební období. 8. zasedání. Tisk 2278. www.psp.cz.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž.

Novelou byl upraven i výčet rozhodných trestných činů (§ 12), čímž bylo reagováno, mimo jiné, na vydání zákona na ochranu republiky v roce 1923, o němž bude hovořeno dále.

3. První novelizace tiskových předpisů

První novelizace tiskových předpisů těsně po vzniku samostatného československého státu, resp. snahy o ní, mají v letech 1918 až 1919 dva základní mezníky, a to zákon o objektivních nálezech v řízení tiskovém z července 1919 a jemu předcházející legislativně neúspěšný „návrh doktora Boučka a soudruhů, aby vydán byl zákon o tisku“ z února téhož roku.

Shora – v souvislosti s prozatímní ústavou - již byla učiněna zmínka o návrhu sociálního demokrata A. Meissnera předloženého plénu Národního výboru týkající se stále platící suspendace občanských práv a svobod z počátku války na podkladě zákona č. 66/1869 ř.z. Projednávání tohoto bodu však bylo odročeno.¹⁸⁶

Téma zrušení „suspendace občanských práv a svobod z počátku války“ – dotýkající se i tiskové svobody - se na schůzi pléna již konstituovaného Národního shromáždění objevilo opět za několik dní. Formální návrh předložila dne 21. listopadu 1918 skupina poslanců vedená opět A. Meissnerem. Podle návrhu měla vláda vydat nařízení, jímž dojde ke zrušení suspendace občanských práv a svobod garantovaných prosincovou ústavou, a která dosud platila na základě nařízení veškerého ministerstva rakouského č. 158/1914 ř.z. ze dne 25. července 1914, a dále měly být zrušeny veškeré zákazy tiskopisů vyslovené do 28. října 1918, s výjimkou těch, které byly zakázány pro trestné činy proti mravopověstnosti.¹⁸⁷

Skupina poslanců kolem A. Meissnera byla velice aktivní. Téhož dne totiž podala ve věcech tiskových ještě jeden návrh, a to týkající se částečného zrušení zákona o tisku z roku 1862, konkrétně jeho ustanovení §§ 17 a 23¹⁸⁸. První zmiňovaný paragraf se týkal cenzury, druhý pak kolportáže, která byla dosud možná jen na základě písemného povolení státních orgánů.

Ani jeden z návrhů nebyl na schůzi pléna úspěšně projednán, nicméně staly se impulsem pro přípravu vládního návrhu zákona o odstranění nedůvodných zákazů tiskopisů vyslovených podle ustanovení § 493 trestního řádu. Pro úplnost

¹⁸⁶ Těsnopisecká zpráva o zasedání Národního výboru československého dne 13. listopadu 1918. www.psp.cz.

¹⁸⁷ Návrh Dra. Meissnera, Prokeše, Dra. Frankeho a soudr. na zrušení výjimečných opatření. Zasedání N.S.Č. r. 1918. Tisk 28. www.psp.cz.

¹⁸⁸ Návrh Dra. Meissnera, Němce, Slavička a soudr. na vydání zákona, jímž se zrušují §§ 17. a 23. zákona o tisku. Zasedání N.S.Č. r. 1918. Tisk 30. www.psp.cz.

doplňme, že zrušení citovaného nařízení Stürgkhovy vlády z 25. července 1914 se stalo předmětem debaty ještě několikrát, naposledy v souvislosti s interpelací ministra vnitra skupinou poslanců kolem J. Stivína¹⁸⁹. Zrušeno bylo nařízením vlády č. 296/1919 Sb. z. a n. ze dne 6. června 1919, jak v odpovědi na interpelaci upozornil ministr Švehla.¹⁹⁰

K rychlé nápravě legislativního stavu v oblasti tiskového práva měl přispět i již zmiňovaný „návrh doktora Boučka a soudruhů, aby vydán byl zákon o tisku“ z února 1919, k němuž se vrátíme ještě dále.

3.1. Zákon o odstranění nedůvodných zákazů tiskopisů

Bylo již řečeno, že právní uvolnění tiskových poměrů na území nově vzniklého Československa těžce „pokulhávalo“ za fakticky uvolněnými poměry. Oba návrhy reagující na změnu poměrů sice v Národním shromáždění projednány úspěšně nebyly, nicméně tehdejší vládu a konkrétně ministra spravedlnosti – sociálního demokrata Františka Soukupa - donutily k předložení vlastní úpravy. Je z ní patrné, že jistým posunem ve věci je, nicméně rozhodně není takovým uvolněním, jaké sledovaly oba citované návrhy z listopadu 1918, nemluvě o úpravách, jež nastaly v legislativním procesu, zejména na půdě právního výboru Národního shromáždění.

Dne 19. února 1919 předložila vláda do Národního shromáždění návrh zákona, aby byly odstraněny nedůvodné zákazy tiskopisů, vyslovené podle § 493 trestního řádu, tj. v objektivním řízení.¹⁹¹ Ministr spravedlnosti F. Soukup v první řadě ve vztahu k návrhu poslanců kolem A. Meissnera správně upozornil, že vyslovené zákazy musejí být zrušeny právní normou se silou zákona a nikoli pouze vládním

¹⁸⁹ Dotaz člena Národního shromáždění Josefa Stivína a soudr. na ministra vnitra pro zrušení zákazu některých německých politických listů v československé republice a pro zrušení nařízení Stürgkhových o výjimečném stavu. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 1067. www.psp.cz. Pokud zmiňujeme osobu poslance Josefa Stivína, možno též připomenout, že později sám coby odpovědný redaktor „Večerníku Práva Lidu“ čelil zavedenému trestnímu řízení pro přečin urážky na cti. Řízení skončilo, jak bylo v uvedené době obvyklé, satisfakčním prohlášením ze strany odpovědného redaktora, tj. smírným ukončením sporu (srov. Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 10 inv. č. 80, Návrh soukromého žalobce ze dne 26. 3. 1926).

¹⁹⁰ Odpověď ministra vnitra na dotaz členů Národního shromáždění Josefa Stivína a soudruhů (číslo tisku 1067), o zrušení zákazu některých německých politických listů v Československé republice a pro zrušení nařízení Stürgkhových o výjimečném stavu. Zasedání N.S.Č. r. 1919. Tisk 1295. www.psp.cz.

¹⁹¹ Vládní návrh zákona, aby byly odstraněny nedůvodné zákazy tiskopisů, vyslovené podle § 493. tr. ř. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 589. www.psp.cz.

nařízením. Současně upozornil, že návrh na zrušení zákazů *en block*, resp. pouze s výjimkou tiskopisů zakázaných pro rozpor s mravopočestností, je příliš široký a uvolnil by činnost dalších tiskopisů, které sice nejsou nemravné, nicméně jsou pro stát nebezpečné jiným způsobem. K tiskopisům pro stát „jinak nebezpečným“ lze připojit německý tisk podporující vrcholící snahy o německý převrat. Vládní stanovisko, opírající se o současnou vnitropolitickou situaci, trefně shrnuje vyjádření ministra vnitra A. Švehly k jedné z interpelací: „*aby zrušeny byly veškeré dosud stanovené zákazy, rozšiřovati německé listy, které psaly způsobem státu nepřátelským, nemůže býti za nynějších politických poměrů vzato v úvahu.*“¹⁹²

Vládní návrh stanovil jako základní kritérium pro členění dotčených konfiskačních soudních nálezů místo jejich vydání – tak vznikla skupina soudních nálezů vydaných soudy, které v době projednávání návrhu soudily na území Československa na straně jedné („československé soudní nálezy“) a soudní nálezy vydané soudy mimo území dnešní republiky na straně druhé („cizí soudní nálezy“).

První skupinu, tj. „československé soudní nálezy“, pak návrh ještě členil na dvě podskupiny, a to nálezy vydané pro činy, které státním převratem ztratily svou trestnost, a nálezy vydané pro činy, kde trestnost trvá, případně je sporná. Soudní nálezy první podskupiny měly být zákonem prohlášeny za neplatné, tzn., že jejich neplatnost by nastala přímo ze zákona. Jednalo by se vesměs o soudní nálezy vydané pro zločiny velezrady, rušení veřejného pokoje a řádu spáchané na bývalém rakouském, resp. rakousko-uherském státě či jeho vladaři, vládě, urážky veličenstva a členů císařské rodiny ad. V případě soudních nálezů druhé podskupiny (pro činy, kde trestnost trvá, případně je sporná) zaváděl vládní návrh, řečeno slovy důvodové zprávy, „*jakousi obnovu trestního řízení proto, aby byl zákaz odstraněn*“¹⁹³. Neplatnost, resp. zrušení¹⁹⁴, by zde nenastávala bez dalšího (ze zákona), nýbrž až na základě soudního rozhodnutí. Kritériem pro prohlášení

¹⁹² Odpověď ministra vnitra na dotaz členů Národního shromáždění Josefa Stivína a soudruhů (číslo tisku 1067), o zrušení zákazu některých německých politických listů v Československé republice a pro zrušení nařízení Stürgkhových o výjimečném stavu. Zasedání N.S.Č. r. 1919. Tisk 1295. www.psp.cz.

¹⁹³ Vládní návrh zákona, aby byly odstraněny nedůvodné zákazy tiskopisů, vyslovené podle § 493. tr. ř. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Důvodová zpráva. Tisk 589. www.psp.cz.

¹⁹⁴ Návrh totiž předpokládá, že by tímto postupem mohly být prohlášeny za neplatné pro území ČSR „cizí soudní nálezy“, pro něž nenastala neplatnost ze zákona.

neplatnosti, případně pro zrušení, by byla změna veřejných poměrů, pro niž již netvoří obsah tiskopisu skutkovou podstatu trestných činů, či nedostatek veřejného zájmu na tom, aby zákaz rozšiřování tiskopisu byl zachován v platnosti.

Druhou skupinu, soudní nálezy vydané soudy mimo území dnešní republiky, tj. „cizí soudní nálezy“, měly být podle návrhu prohlášeny za neplatné s výjimkou nálezů vydaných pro rozpor obsahu tiskopisu s mravopočestností a vydaných pro přečin podle ustanovení § 302 a 305 trestního zákoníku z roku 1852. Pokud se na tyto „cizí soudní nálezy“ nevztahovalo generální prohlášení o neplatnosti, mohly být prohlášeny za neplatné v soudním řízení.

Návrh na prohlášení neplatnosti soudního nálezu, resp. jeho zrušení, měl být oprávněn podat jak státní zástupce, tak zúčastněná osoba. Navíc, předmětný návrh by na základě osnovy bylo možné podat i pro takový tiskopis, u něhož byl zákaz vysloven až po 28. říjnu 1918.

Než přistoupíme k vlastnímu projednávání návrhu zákona, připomeňme jednu ze zásadních historických souvislostí těchto týdnů, a to již zmiňovanou a vrcholící snahu německého obyvatelstva o převrat tragicky končící 4. března 1919. Bylo již řečeno, že tehdy dochází k prvním „utahování opasků“ tiskovým poměrům – symbolem se stává zastavení jednoho z nejstarších deníků českých zemí – *Deutsche Zeitung Bohemia* – Švehlovým ministerstvem vnitra¹⁹⁵, a to v souvislosti s nikdy nepotvrzenou vyzvědačskou aférou (lidově označovanou jako „Schwarzovou“¹⁹⁶). Zastavení tohoto deníku se dostalo i na pořad jednání Národního shromáždění, a to jako interpelace ministra vnitra Švehly.¹⁹⁷ Ministerský zákrok byl posléze revokován a vydávání novin obnoveno. Ministr vnitra se ve své odpovědi omezil pouze na strohé konstatování, že „*Vydávání zastaveného časopisu "Deutsche Zeitung Bohemia" bylo dnem 6. června 1919 opět povoleno*“.¹⁹⁸

¹⁹⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005. 571 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-195-7, s. 68.

¹⁹⁶ Dotaz člena Národního shromáždění Josefa Stivína a soudr. na ministra vnitra pro zrušení zákazu některých německých politických listů v Československé republice a pro zrušení nařízení Stürgkhových o výjimečném stavu. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 1067. www.psp.cz..

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Odpověď ministra vnitra na dotaz členů Národního shromáždění Josefa Stivína a soudruhů (číslo tisku 1067), o zrušení zákazu některých německých politických listů v Československé republice a pro zrušení nařízení Stürgkhových o výjimečném stavu. Zasedání N.S.Č. r. 1919. Tisk 1295. www.psp.cz.

Vládnímu návrhu se v Národním shromáždění dostalo značného přepracování, a to zejména při projednávání v právním výboru, do jehož činnosti výrazně zasahoval i ministr spravedlnosti F. Soukup. V podobě, do níž vládní návrh přepracoval právní výbor, byl návrh Národním shromážděním, až na drobné výjimky technického charakteru, schválen.

Právní výbor si vytyčil ambici přepracovat vládní návrh v duchu dvou stanovených zásad. Za prvé mělo dojít ke zrušení veškerých konfiskací tiskopisů vydaných na našem území před převratem, s výjimkou případů, kdy ke konfiskaci došlo z důvodů spáchání trestného činu proti mravopočestnosti nebo pro soukromožalobní trestný čin. Za druhé měla být dána zákonná možnost zrušit konfiskační nález vydaný v našem státě, pokud došlo ke změně veřejných poměrů.¹⁹⁹

Do takto široce formulovaných zásad však vstoupilo ministerstvo spravedlnosti žádajíc, aby nedošlo k prohlášení neplatnosti veškerých předpřevratových konfiskačních nálezů. Právní výbor argumentaci přisvědčil a návrh zákona upravil v tom smyslu, že se ve finálním textu zákona zrcadlí v zásadě pouze druhá zásada, tedy, že je zde dána zákonná možnost domáhat se zrušení konfiskačního nálezu bez ohledu na to, zda byl vydán před převratem, nebo až po něm.

Na svém zasedání schválilo Národní shromáždění přepracovaný vládní návrh jako zákon o objektivních nálezech ve věcech tiskových.²⁰⁰ Publikován byl jako zákon č. 442/1919 Sb. z. a n. Podstatou schváleného zákona bylo doplnění ustanovení § 493 trestního řádu z roku 1873 (a analogické doplnění ustanovení § 478 uherského trestního řádu z roku 1896) zakotvujícího oprávnění státního zástupce, případně zúčastněné osoby, podat soudu návrh na zrušení konfiskačního nálezu za předpokladu, že obsah tiskopisu již netvořil skutkovou podstatu trestného činu, neboť veřejné poměry se změnily, případně již není dán veřejný zájem na tom, aby zákaz rozšiřování zůstal v platnosti.

Je tedy zřejmé, že ambice skupiny poslanců kolem A. Meissnera z listopadu 1918 nebyla v plném rozsahu naplněna. Zákon umožňoval brojit proti předpřevratovým konfiskačním nálezům, vyžadoval však k tomu iniciativu státního zástupce,

¹⁹⁹ Zpráva právního výboru o vládním návrhu zákona tisk č. 589, na odstranění nedůvodných zákazů tiskopisů, vyslovených podle § 493 tr. ř., s osnovou zákona o objektivních nálezech v řízení tiskovém. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 1430. www.psp.cz.

²⁰⁰ Těšnopisecká zpráva o 69. schůzi N.S.Č. ve čtvrtek dne 24. července 1919. www.psp.cz.

případně osoby, která na takovém zrušení měla právní zájem, resp. byla zúčastněnou osobou. Právní výbor sice ústy zpravodaje proklamoval, že by „rád viděl“ komplexní novelizaci tiskového práva, nicméně sám své přání zatracoval, když reformu tiskového práva spojoval, uznajme, že v této chvíli částečně oprávněně, s komplexní reformou trestního práva, ke které však v období první republiky nedošlo. Stejně tak je v této souvislosti třeba zmínit únorový poslanecký návrh V. Boučka, který Národní shromáždění neprojednalo. Obdobný osud pak potkal i vládní návrh komplexní osnovy z března roku 1921. Lze proto připustit názory některých autorů shrnující, že recipovaný nastolený právní stav v podstatě vládním kruhům vyhovoval.²⁰¹

3.2. Návrh zákona o tisku z roku 1919

Bylo již řečeno, že v únoru 1919 byl do Národního shromáždění předložen komplexní návrh nového zákona o tisku²⁰², který řešil, mimo jiné, i shora zmiňovanou otázku objektivního řízení, jež měl v plném rozsahu rušit. I když návrh nebyl nikdy vtělen do platného práva, je mu třeba přiznat snahu o právní uvolnění tiskových poměrů, ačkoli, jak vyplyne z dále uvedeného, s řadou nedostatků.

Nejvýznamnějším ustanovením předkládané osnovy bylo taxativní vymezení případů pro soudní konfiskaci tiskopisů. Neméně důležité bylo i úplné zrušení předběžné konfiskace bez soudního rozhodnutí. Osnova neznala již objektivní řízení a zabavení na základě soukromé žaloby mělo být vyloučeno.²⁰³

Relativně krátká osnova, čítající 29 paragrafovaných ustanovení, byla rozdělena do šesti částí. První část se věnovala časopisům (osnova pojmy „časopis“ a „tiskopis“ používá, aniž by je na některých místech zcela rozlišovala), druhá tištěným spisům, vyjímaje časopisy, třetí část obsahovala společná ustanovení, čtvrtá část normovala časopisy cizozemské, pátá pak časopisy nemravné. Poslední

²⁰¹ SOUKUP, Ladislav. Pokusy o reformu tiskového práva v prvních letech ČSR. In: MALÝ, Karel. *Collectanea opusculorum ad iuris historiam spectantium Venceslao Vaněček: Pocta akademiku Václavovi Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 251.

²⁰² Návrh dra Boučka a soudruhů, aby vydán byl zákon o tisku. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 560. www.psp.cz.

²⁰³ K tomu srov. SOUKUP, Ladislav. Pokusy o reformu tiskového práva v prvních letech ČSR. In: MALÝ, Karel. *Collectanea opusculorum ad iuris historiam spectantium Venceslao Vaněček: Pocta akademiku Václavovi Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 249.

část, šestá, upravovala pouliční prodej časopisů. Norma předpokládala komplexní zrušení dosavadní právní úpravy, tedy zejména zákona o tisku z roku 1862, ve znění jeho novel a příslušné pasáže trestního řádu (§ 483 a násl.). Derogační klausule (§ 26 osnovy) však zcela opomíjela platnou právní úpravu uherskou.

Zahájení vydávání časopisu, který měl vycházet alespoň jednou měsíčně, nebylo osnovou podrobováno složitému správnímu řízení. Formálně se jednalo, stejně jako v případě tehdy platné právní úpravy, o oznámení tohoto záměru místně příslušnému státnímu zastupitelství, tj. státnímu zastupitelství v místě, kde má být časopis tištěn. Oznámení muselo obsahovat název časopisu, období, v jakém bude vycházet, údaje o odpovědném redaktorovi²⁰⁴ a konečně též tiskárnu. Z toho je zřejmé, že výčet povinných údajů sdělovaných státnímu zastupitelství byl užší než podle platného recipovaného tiskového zákona, nicméně i tak máme za to, že vyhovoval smyslu a účelu této notifikace.²⁰⁵ Navíc, oznámení se mělo podávat pouze jednomu orgánu veřejné moci, a to státnímu zastupitelství (podle platné právní úpravy, § 10, bylo nutné toto oznámení učinit i okresnímu bezpečnostnímu úřadu). S ohledem na množství údajů, které v oznámení musel vydavatel podle platného práva uvést, se vlastně jednalo o povolovací řízení.

Státní zástupce byl podle osnovy oprávněn, shledal-li v oznámení vady, ve třídní lhůtě vyzvat vydavatele, aby tyto nedostatky odstranil. Do odstranění těchto vad bylo vydávání časopisu zakázáno (§ 2 osnovy). Z formulace ustanovení

²⁰⁴ K údajům o odpovědném redaktorovi patřilo jméno a byt. Návrh zde tedy nahradil pojem „bydliště“ pojmem „byt“. Tento na první pohled zanedbatelný rozdíl však mohl přinést výkladové obtíže. Prvorepubliková judikatura totiž stála na názoru, že v oznámení musejí být uvedena všechna bydliště (srov. např. pozdější rozhodnutí Nejvyššího soudu Kr I 199/1922 ze dne 24. 2. 1923, sb. 1133 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.). K tomuto závěru lze výkladem zákona o tisku z roku 1862 dojít – není totiž zřejmé, zda se pojmem „bydliště“ rozumí jedno či více. Pokud byl však v osnově zákona o tisku z roku 1919 uveden „byt“, pak je zřejmé, že se jedná o jednotné číslo, tudíž citovaný judikát by vedle takového platného práva nemohl obstát. Naopak judikatura Nejvyššího soudu, založená na názoru, že i cesta odpovědného redaktora do ciziny je změnou bydliště a podléhá tedy oznamovací povinnosti [Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 347/1928 ze dne 20. 9. 1928, sb. 3262 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.)], by i v tomto případě obstála.

²⁰⁵ Podle judikatury Nejvyššího soudu je účelem těchto ustanovení zjištění jména a bydliště osob, jež jsou podle tiskového zákona primárně odpovědní, aby v případě trestního stíhání byl umožněn rychlý a bezpečný zákrok proti nim, tedy proti konkrétním fyzickým a právníckým osobám, resp. osobám, jež za ně jednají. K tomu blíže srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 720/1926 ze dne 3. 2. 1927, sb. 2638 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11., s. 37).

lze dovést, že dočasné zakázání vydávání časopisu nebylo v diskreční pravomoci státního zástupce, nýbrž státní zástupce musel toto rozhodnutí vydat automaticky s výzvou k odstranění vad (srov. formulaci „a zakáže vydávání časopisu“, nikoli „může zakázat vydávání časopisu“). Dále lze dovést, že aktivní činnost státního zástupce se předpokládala jen za předpokladu, že by oznámení nebylo bezvadné – v takovém případě nastávala již avizovaná výzva k odstranění vad a dočasný zákaz vydávání časopisu. Naopak marným uplynutím lhůty nastávala fikce „vzetí na vědomí“ oznámení, aniž by se o tom činilo jakékoli rozhodnutí.

Onen „dočasný zákaz“ se na první pohled může jevit jako oklešťující tiskovou svobodu. Opak však může být pravdou – stávající platná právní úprava jej sice neznala, ale jen proto, že jej nepotřebovala. Stanovila pro přezkum státním zástupcem lhůtu osmidenní, navíc vydavatel musel čekat na explicitní oznámení správního orgánu o tom, že oznámení bylo bez vady – až po marném uplynutí této osmidenní lhůty mohl vydavatel počít s vydáváním časopisu. Porušení tohoto nařízení bylo sankcionováno peněžitým trestem. Naopak z konstrukce navrhovaného „dočasného zákazu“ pro případ, že oznámení mělo vady, lze dovést, že s podáním oznámení mohlo být zahájeno vydávání časopisu – vydavatel tedy nemusel čekat – jako doposud - ani na výslovné kladné stanovisko, ani na marné uplynutí třídenní lhůty. Někteří autoři přistupují k třídenní lhůtě kriticky a považují ji za příliš krátkou.²⁰⁶ Pomineme-li, že z osnovy nevyplývá, kdy je počátek této lhůty (máme však za to, že doručením oznámení státnímu zástupci, jiná interpretace by byla nelogická), považujeme lhůtu za dostatečnou, uvážíme-li, jak úzký okruh náležitostí má státní zástupce přezkoumávat.

Ačkoli měla osnova tiskové poměry uvolnit, cenzurní praxe se v plném rozsahu nezbavovala. Tiskař byl podle osnovy (§ 3) povinen zasílat výtisk časopisu policejnímu úřadu místa tiskárny, a to společně s rozesláním novin (osnova výslovně používá pojem „noviny“). Ze zařazení této povinnosti do první části věnující se časopisům vycházejícím alespoň jednou za měsíc lze dovést, že na ostatní tiskopisy (část II.), resp. časopisy vycházející méně často než jedenkrát za měsíc, se předkladatelská povinnost, a tedy i cenzurní praxe neměla vztahovat. Explicitně jsou z této povinnosti vyňaty časopisy výhradně vědecké, umělecké,

²⁰⁶ SOUKUP, Ladislav. Pokusy o reformu tiskového práva v prvních letech ČSR. In: MALÝ, Karel. *Collectanea opusculorum ad iuris historiam spectantium Venceslao Vaněček: Pocta akademiku Václavovi Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 247.

živnostenské nebo průmyslové (§ 3 odst. 1, poslední věta). Ze zákona měla na volný výtisk nárok i pražská univerzitní knihovna a maximálně dva ústavy, které určí vláda. Z tohoto je zřejmé, že osnova dávala prostor maximálně pro souběžnou cenzuru. Od stávající právní úpravy se osnova lišila zásadním způsobem. Zatímco ustanovení §17 platného tiskového zákona nařizovalo tiskaři odevzdat jeden exemplář každého listu současně s počátkem jeho rozesílání, resp. 24 hodin předem, navrhovaná právní úprava ukládá tiskaři tuto povinnost „jakmile začne noviny rozesílati“, navíc, tento tiskař splní svou povinnost, pokud jej „zašle“, tedy předá poštovnímu doručovateli k přepravě. Toho si všímá i A. Rašín, když uvádí, že podle platného tiskového zákona bylo rozhodným okamžikem odevzdání u úřadu.²⁰⁷

Ustanovení § 4 osnovy mělo upravovat tiskovou opravu, i když tento pojem neuvádí a hovoří o „právu na odpověď“. V porovnání se stávající platnou právní úpravou nevykazovala zásadní obsahové změny. Kritiku lze uzнат na termín „nesprávná zpráva“, za niž náleží právo na odpověď. Předpokládáme, že pokud by se předložená osnova stala součástí platného práva, bylo by toto slovní spojení předmětem řady právních názorů a interpretace soudů. Konečně neopomeňme, že právo na odpověď jménem veřejných úřadů a úředníků o jejich úřední činnosti mělo uplatňovat pouze státní zastupitelství, a nikoli každý úřad, tím spíše ne úředník, sám (§5 osnovy).

Časopisy (osnova opět nevhodně užívá slovo „noviny“) poskytující inzertní plochu měly být povinny uveřejňovat úřední vyhlášky. Za to jim měla náležet odměna stanovená sazebníkem (§ 6 osnovy). Osnova konečně zmocňovala vládu, aby v případě války či její hrozby zakázala uveřejňovat zprávy o pohybech vojska a obranných prostředcích (§ 7 osnovy).

Za porušení ustanovení § 1 až 7 osnovy předpokládala osnova sankci v podobě prostého či tuhého vězení až do výše 6 měsíců či peněžité trest do 1.000,- Kč. Vyloučena nebyla ani kumulace obou těchto trestů.

Osnova samozřejmě znala institut zanedbání povinné péče ze strany odpovědného redaktora. Sankce za porušení této péče byly stanoveny přímo úměrně k závažnosti trestněprávního jednání, jehož se pachatel dopustil a jež tedy

²⁰⁷ RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, s. 23.

odpovědný redaktor zanedbáním své povinné péče připustil. Sankce se pohybovaly až do jednoho roku vězení, po stránce finanční až do 10.000,- Kč (§ 8 osnovy). Pokud však byl odpovědný redaktor sám pachatelem onoho trestného činu či se na něm podílel v jiné formě účastenství, měla se jeho odpovědnost řídit podle trestního zákona (§ 9 osnovy).

Významný posun ve vývoji právní úpravy lze zaznamenat, jak již bylo naznačeno, v otázce zabavení tiskopisu. Zásadní změna měla nastat v osobě rozhodujícího orgánu. Osnova totiž nepřipouští zabavení správně-právní cestou. K zabavení mohlo podle osnovy dojít jen cestou rozhodnutí soudu a jen ze zákonem taxativně vymezených důvodů.

V první řadě se tak mohlo stát v souvislosti stíháním odpovědného redaktora, pisatele článku, spolupachatele či jiného účastníka na trestné činnosti vyjmenované osnovou (velezrada, delikty proti vojenskému tajemství či mravnosti). V takovém případě mohl soud rozhodnout o prozatímním zabavení závadného čísla, resp. o zabavení jen té části čísla, která se jevila jako závadná (oddělitelnost jednotlivých částí tiskopisu). Do „zabavovacího nálezu“ mohl podat odpovědný redaktor v osmidenní lhůtě námitky, o kterých rozhodoval opět soud. Do jeho rozsudku mohla být podána v třídní lhůtě stížnost (§ 10 osnovy).

Z dikce ustanovení § 11 osnovy lze dovodit, že prozatímní zabavení mělo trvat bez dalšího jen do okamžiku rozhodnutí o trestněprávní odpovědnosti stíhané osoby, neboť další rozšiřování a otiskování zabaveného čísla měl soud zakázat jen k návrhu státního zástupce, a to v případě, že pachatele trestného činu dle § 10 osnovy odsuzoval. Osnova sice klasické objektivní řízení rušila, nicméně jeho pozůstatky lze v osnově vysledovat (objektivní nález). Jedná se o druhou možnost, za niž může být „zabavovací nález“ ponechán v platnosti, tj. tehdy, seznal-li soud, že obsahem časopisu byl spáchán trestný čin podle § 10 osnovy, ale za jeho spáchání žádnou osobu neodsuzoval. Tedy samostatné řízení proti obsahu být vedeno nemohlo, nicméně sankce mohla samostatně stíhat jenom obsah časopisu, a nikoli pouze doprovázet trestní odpovědnost konkrétní osoby.

Lze tedy dílčím způsobem uzavřít, že nová předpokládaná právní úprava institut zabavení značně oklešťovala, a to nejen širokým spektrem opravných prostředků a naopak úzkým okruhem legálních důvodů k zabavení, ale i novou právní úpravou

příslušnosti k rozhodování v otázkách zabavování. Napříště mohl totiž rozhodovat o zabavení pouze soud. To vše je pak doplněno ustanovením o náhradě škody ze státní pokladny²⁰⁸ pro případ, že trestní řízení bylo zastaveno, případně byl žalovaný zproštěn obžaloby z důvodu, že soud neshledal v zabaveném článku skutkovou podstatu trestného činu podle ustanovení § 10 osnovy. Konečně doplňme, že zabavení soud vyhlášoval v úředních novinách. Osoba, která by zabavený tiskopis rozšiřovala nebo jej otiskovala, se dopouštěla přestupku. Posledně dvě zmiňované normy se měly vztahovat jak na časopisy, tak na jiné tištěné spisy.

Pokud se jedná o předpokládanou příslušnost soudů k rozhodování, pak obecné pravidlo stanovilo pro rozhodování o zločinech a přečinech spáchaných obsahem novin (!) příslušnost porotních soudů. Výjimku zde měly tvořit přečiny urážky na cti podle ustanovení § 489²⁰⁹ a 493 trestního zákona a přečin proti veřejné mravnosti podle § 516²¹⁰ téhož zákona, pokud byly spáchány tiskem. K projednání přečinů podle ustanovení § 489 a 493 trestního řádu měly být příslušné sborové soudy první stolice, později označované²¹¹ jako krajské soudy, nebo okresní soud v místě tohoto sborového soudu. Stejná příslušnost soudů pak byla dána pro trestné činy podle ustanovení §§ 1 až 8 osnovy. U přečinu proti veřejné mravnosti podle § 516 trestního zákona sice stanoví osnova výjimku, ale speciální příslušnost sama nestanovuje, resp. stanovuje toliko, že o nich nerozhodují porotní soudy. Lze tedy předpokládat, že by o nich rozhodoval věcně příslušný soud podle obecné právní úpravy trestního řádu. Otázkou zůstává, zda takto nastavená příslušnost byla vědomou právní úpravou či jen legislativně technickým pochybením a na delikty podle § 516 trestního zákona se měla vztahovat stejná úprava jako na přečiny urážky na cti podle ustanovení § 489 a 493 téhož zákona. Pro stanovení místní příslušnosti pak bylo rozhodné místo (sídlo) tiskárny, eventuálně, nebylo-li místo známo či bylo v cizině, místo rozšiřování. Pro úplnost pak zbývá doplnit, že v případě vojenského trestného

²⁰⁸ K tomu doplňme, že nahrazení majetkové škody státem způsobené zabavením bez soudního příkazu upravovalo recipované rakouské tiskové právo, a to na základě podmínek stanovených v ustanovení § 4 zákona č. 161/1894 Sb. V podrobnostech lze odkázat na MÍŘÍČKA, August. *Trestní právo procesní*. Praha-Smíchov: Spolek československých právníků Všehrd, 1932, 289 s., s. 243.

²⁰⁹ Uveřejnění důtklivých skutečností ze soukromého nebo rodinného života, třeba i pravdivých.

²¹⁰ Hrubá a veřejné pohoršení působící urážka mravopoctnosti a stydlivosti.

²¹¹ Po vydání zákona č. 201/1928 Sb. z. a n., který upravil některé organizační otázky soudnictví.

činu spáchaného odpovědných redaktorem, který byl vojákem, rozhodovaly soudy vojenské. Od recipované právní úpravy se tedy právní úprava navrhovaná zásadním způsobem nelišila.

Druhá část osnovy se věnovala problematice tištěných spisů mimo časopisy. Bylo by možné předpokládat, že tyto spisy bude osnova nazývat „tiskopisy“. Není tomu tak, ačkoli v druhé větě ustanovení § 15 byl tento pojem užit. V ustanovení § 20, které uvozuje třetí část věnovanou společným ustanovením, byl tento pojem totiž užíván jako nadmnožina pojmu „časopis“ a „tištěny spis mimo časopis“.

Úvodní ustanovení této části, tj. ustanovení § 15 osnovy, obsahuje výčet údajů, které musejí být uvedeny na každém tištěném spise. Máme za to, že ustanovení je v osnově zařazeno nekonceptně. Zařazení ustanovení o povinných údajích do této části totiž vzbuzuje dojem, jako by se na časopisy, tj. část první, nevztahovalo. Tento závěr je však nelogický a lze předpokládat, že se jednalo jen o legislativně technickou chybu, která by s největší pravděpodobností byla odstraněna v rámci legislativního procesu.

K závěru o nevhodném začlenění ustanovení § 15 osnovy (a absenci úmyslu autora osnovy vztáhnout právní úpravu povinných údajů jen na tištěné spisy mimo časopisy), založeném mj. na argumentaci *a rubrica*²¹², přisvědčuje i skutečnost, že ustanovení § 16 osnovy (upravuje povinné výtisky, viz již shora) výslovně vztahuje úpravu povinných výtisků podle ustanovení § 3 odst. 2 (tedy nikoli pro cenzurní orgány) i na tištěné spisy mimo časopisy a lze tedy uzavřít, že obecným úmyslem předkladatele při formulaci druhé části osnovy bylo vztáhnout právní úpravu časopisů (část I.) na tištěné spisy mimo časopisy (část II.) jen, pokud to osnova výslovně v části druhé stanoví. Závěr o tom, že ustanovení o povinných údajích by se mělo vztahovat i na časopisy (část I.) podporuje i klasická argumentace *a minori ad maius*²¹³, tedy od menšího k většímu – pokud se má právní úprava povinných údajů vztahovat na právní úpravu tištěných spisů mimo časopisy (onen „menší“), není důvodu (a bylo by to nelogické), aby se nevztahovala na samotné časopisy (ten „větší“).

Jak již bylo naznačeno, ustanovení o cenzurních povinných výtiscích zasílaných cenzurním orgánům se na tištěné spisy mimo časopisy (část II.) dle dikce osnovy

²¹² KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, 247 s. ISBN 34-064-0177-5, s. 171.

²¹³ Tamtéž, s. 172.

neměla vztahovat. Tuto legislativní úpravu lze přisoudit snaze autorů osnovy o zrušení cenzury u jiných tiskopisů než časopisů („časopis“ ve smyslu osnovy).

K tomu ještě doplňme, že výčet povinných údajů byl oproti platné právní úpravě mnohem užší a vzbuzující (ke škodě věci) nejasnosti. Podle osnovy měl být na každém tištěném spise uveden nakladatel a tiskárna. Není ale zřejmé, jaké všechny údaje o nakladateli či tiskárně měly být na spise uvedeny, zda postačil údaj o jménu a příjmení, resp. obchodní firmě, nebo musel být např. uveden i údaj místa tisku apod. Konečně v případě, že by se ohledně povinných výtisků jednalo o spis „zvláště nákladný“, byl stát povinen podle osnovy zaplatit cenu stanovenou nakladatelem nebo knihkupcem. K tomu je třeba učinit dvě poznámky – za první, tato úhrada se podle osnovy (opět podle argumentace *a rubrica*) vztahovala pouze na tištěné spisy mimo časopisy, za druhé, cena stanovená nakladatelem či knihkupcem nebyla nikterak limitována – nakladatel či knihkupec si při doslovném výkladu ustanovení osnovy mohl stanovit cenu prakticky jakkoli.

Právní úprava tištěných spisů mimo časopisy neznala odpovědného redaktora. To lze mimo jiné dovést i z ustanovení § 19 osnovy, z něhož plyne, že o zabavení tištěného spisu lze uvažovat jen v případě, že státní zástupce navrhne trestní stíhání spisovatele nebo nakladatele. Z ustanovení § 18 osnovy stanovujícím, že „*nakladatel, jenž podle toho nemůže býti činěn odpovědným²¹⁴, budiž potrestán podle § 13., nemůže-li do 14 dnů po svém prvním výsledku jmenovati toho, kdo článek psal nebo k vytištění dodal.*“, lze zase dovést částečné (nikoli však nové) přenesení odpovědnosti za „zanedbání povinné péče“ z absentujícího odpovědného redaktora na nakladatele. V části je odpovědnost přenesena i na samotného tiskaře, který byl odpovědný za to, že tiskopis bude obsahovat ustanovení dle § 15 (povinné údaje) a že bude splněna podmínka zaslání povinných výtisků. Osnova tuto odpovědnost zakládala nepřímou, neboť ji výslovně nestanovila tiskaři, ale pouze stanovuje konkrétnímu subjektu sankci za její nedodržení (srov. § 21 osnovy). Paradoxní ovšem zůstává, že nakladatelova odpovědnost byla zakotvena v druhé části osnovy (tj. vzbuzuje dojem, že se vztahuje pouze na tištěné spisy mimo časopisy), zatímco odpovědnost tiskaře byla - logicky - zakotvena v části III. upravující společná ustanovení. To opět

²¹⁴ Rozumějme jako pachatel, spoluviník či účastník trestného činu (doplnil M.K.).

přisvědčuje závěru, že ustanovení o povinných údajích se mělo vztahovat i na časopisy.

Spornost jednotlivých ustanovení druhé části osnovy se završila absencí jakéhokoli ustanovení o věcné příslušnosti soudů k rozhodování – např. chybí prostý odkaz na ustanovení § 14, které mělo upravovat příslušnost soudů k rozhodování ohledně časopisů (část první).

Třetí část obsahovala společná ustanovení, pravděpodobně pro časopisy a tištěné spisy mimo časopisy. K tomu, co již bylo řečeno při výkladu jednotlivých ustanovení, nutno upozornit na relativně přísnou sankci pro rozšiřování tiskopisů (!), které nevyhovují ustanovení § 15 osnovy, tj. neobsahují povinné údaje – každý (tedy nejen nakladatel, tiskař apod.), kdo by takový tiskopis rozšiřoval, se vystavoval nebezpečí vězení do čtyř neděl či pokuty až 500,- Kč. Zde jenom připomeňme shora uvedenou polemiku, zda se ustanovení § 15 osnovy vztahovalo i na časopisy (část I. osnovy).

Ustanovení § 21 osnovy obsahovalo právní úpravu promlčecí doby, která byla - pro přečiny a přestupky spáchané podle této osnovy - obecná šest měsíců. Současně ustanovení normovalo, že trestnost činu (ustanovení zde hovoří pouze o přečinech a přestupcích) spáchaného obsahem tiskopisu se promlčí ve lhůtě 6 měsíců ode dne, kdy tiskopis vyšel, nebo se začal rozšiřovat v tuzemsku, a to za předpokladu, že se tento trestný čin obecně nepromlčuje ve lhůtě kratší (promlčecí doba tedy stanovena ve prospěch pachatele). Osnova, oproti stávající právní úpravě, neobsahovala žádné ustanovení o přerušení či stavění promlčecí doby. Bylo by tedy možné teoreticky dokonce dovozovat, že v promlčecí době musí být delikt projednán a pravomocně o něm rozhodnuto (jako je tomu např. v aktuální právní úpravě přestupkového zákona²¹⁵). Pravděpodobně to však záměr autora osnovy nebyl a na přerušení a stavění promlčecí doby by se aplikovala obecná právní úprava trestního řádu.

Ustanovení o cizozemských časopisech, které tvořilo čtvrtou část osnovy, se omezovalo pouze na normování možnosti zabavení. I pro cizozemské časopisy (je zřejmé, že předkladatel zde opět užívá pojmy časopis a tiskopis *promiscue*) měla platit povinnost zákonného důvodu pro zabavení (§ 10 osnovy) a výlučné

²¹⁵ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, § 20 odst. 1.

rozhodování soudu o takovém zásahu do tiskové svobody. Zabavení však, odchýlně od obecné právní úpravy obsažené v osnově, mohlo být navrženo ještě před zahájením stíhání konkrétní osoby. Státní zástupce byl však povinen do osmi dnů (opět chybí údaj o počátku běhu této lhůty) navrhnout trestní stíhání určité osoby. Neučinil-li tak, proběhlo řízení o zachování prozatímního zabavení v platnosti bez stíhání konkrétní osoby, přičemž práva prozatímně zabaveného tiskopisu zde měl hájit obhájce ex offio. Do rozsudku bylo možné podat stížnost. Konečně dvojí zabavení cizozemského časopisu v jednom roce mohlo mít za následek zákaz rozšiřování časopisu v tuzemsku na dobu dvou let.

V ustanovení o nemravných časopisech²¹⁶, zařazených jako samostatná pátá část, byl nejprve nepřímě vymezen pojem „nemravný časopis“, resp. „nemravnost“. Za nemravný označovala osnova časopis, z něhož bylo zjevné, že „*slouží jen chlípnosti, soustavně uráží a kazí veřejnou mravnost*“ (§ 24 osnovy). Takový časopis mohl být krajským soudem zakázán, a to výlučně na návrh státního zástupce. Proces měl být, pravděpodobně nadbytečně, komplikován ještě tím, že státní zástupce měl tento zákaz soudu navrhnout jen na žádost ministerstva národní osvěty. Komplikaci lze shledat nejen ve složitosti procesu (podání kvalifikovaného návrhu, resp. žádosti k podání návrhu), ale i ve skutečnosti, že státní zástupce takový návrh nemohl podat o své vůli, tedy aniž by měl kvalifikovaný podnět od zmiňovaného ministerstva, přestože by se o důvodech k jeho podání ze své činnosti dozvěděl. Taková právní úprava podle našeho názoru koliduje se zásadou legality ovládající činnost státního zástupce.

Kromě státního zástupce a odpovědného redaktora předpokládala osnova na řízení i účast znalce, pravděpodobně tím osnova rozuměla znalce, který bude posuzovat „mravnost časopisu“. Legislativně nevhodné se může jevit ustanovení poslední věty citovaného odstavce, podle níž „*Vyhoví-li návrhu, vysloví zároveň, že tiskař, u něhož časopis se tiskl, nesmí tisknouti, ani odpovědný redaktor vydávati časopisu podobného.*“. Za prvé je zde právně neostré „podobný časopis“, za druhé automaticky ztotožňuje osobu odpovědného redaktora s osobou vydavatele. Osnova obsahovala až nepřiměřeně přísnou sankci za přestoupení zákazu, a to vězení od 6 měsíců do jednoho roku, jež bylo možné kumulovat s peněžitými tresty. Nepřiměřenost je zjevná zejména při srovnání se sankcí za přestoupení

²¹⁶ Opět problematické užití pojmu „časopis“.

soudem vysloveného zabavení tiskopisu, kde osnova „hrozila“ trestem vězení „jen“ od čtyř neděl nebo (!) peněžním sankcí do 500,- Kč.

Tiskař mohl za nerespektování zákazu přijít o tiskařskou koncesi.

Proti zákazu mělo být podle osnovy možné podat stížnost k vrchnímu soudu.

Poslední okruhem právní úpravy osnovy byl pouliční prodej upravený v poslední šesté části osnovy. Odvaha předkladatele nešla tak daleko, že by navrhl zcela volnou kolportáž, do značné míry však byla zmírňována dosavadní platná právní úprava.

Právní úprava osnovy měla vydavateli garantovat právo prodávat časopis po ulicích. Již samotná první věta tohoto ustanovení osnovy s sebou mohla nést interpretační problémy. Netřeba opakovat nevhodné užívání pojmu „časopis“, akcentovat je však třeba, že osnova garantovala jen prodej (otázkou tedy zůstává, jak naložit s bezúplatným rozdáváním) a dále, že tento „prodej“ garantovala jen „na ulicích“. Stávající právní úprava (§ 23 rakouského recipovaného tiskového zákona) byla v těchto otázkách podstatně preciznější. Lze mít důvodně obavy, že uvedené nedostatky nelze překlenout ani interpretačně.

Recipované rakouské tiskové právo vyžadovalo ke kolportáži výslovné povolení bezpečnostního úřadu, přičemž zákonné podmínky odmítnutí vydání povolení výslovně nestanovovalo. Naopak osnova zaváděla ohlašovací, resp. schvalovací systém. Kolportáž výslovně zakazovala osobám mladším 16 let (tyto osoby neměly být bezpečnostním úřadem schváleny), jakož i osobám, u nichž byla důvodná obava, že by povolení zneužívaly k účelům nemravným nebo trestným. Z hlediska právní jistoty je druhý důvod značně nevhodný, nicméně širší uvolnění volné kolportáže nebylo i s ohledem na události těchto měsíců průchozí.

Zbývá doplnit, že osnova se neměla vztahovat na tiskopisy vydávané státními, zemskými a obecními úřady, pokud obsahovaly jen úřední sdělení. Osnova zde tedy striktně rozlišovala mezi tiskopisy, které mají povahu pouhého úředního věstníku (na ně se osnova nemá vztahovat) a tiskopisy, byť státních, zemských či obecních úřadů, které nesloužily pouze úředním účelům.

Předložená osnova je prvním pokusem o komplexní reformu tiskového práva za první republiky. Má řadu ustanovení prosazovaných a požadovaných demokratickými politiky, která směřují k uvolnění tiskových poměrů, především se jedná o konfiskaci tiskopisu výlučně rozhodnutím soudu s tím, že proti takovému rozhodnutí mělo být možno brojit několika opravnými prostředky. Zabavit mělo být možné tiskopis jen *ex post*, tedy represivně, nikoli preventivně. Navíc, vždy se tak mělo stát výlučně ze zákonných důvodů s tím, že tyto důvody osnova značně oklešťuje, jak bylo naznačeno shora. Soudní zabavení mělo navíc toliko předběžný charakter – odpovědný redaktor do něj mohl podat námitky a následně do finálního soudního rozhodnutí ještě podat stížnost. Je tedy zřejmé, že v tomto ohledu měla osnova ambice k důslednému přezkumu zásahů do tiskové svobody.

Osnova obecně rušila objektivní řízení, ačkoli, jak bylo uvedeno shora, bylo možné, aby obsahem tiskopisu byl spáchán delikt a žádná osoba za něj nemusela být potrestána (§ 11 odst. 2 osnovy).

Mezi pozitiva osnovy rozhodně patří zjednodušení procesu zahájení vydávání periodika. Tvrdá rána je zasazena dosavadní cenzurní praxi, z osnovy je zřejmé, že napříště by jí měly podléhat jen časopisy ve smyslu čl. I osnovy (navíc ještě jen za předpokladu, že vycházejí alespoň jednou měsíčně). Tiskař měl zasílat povinný výtisk cenzurnímu orgánu až společně s rozesláním novin (časopisů). Lze tedy hovořit o souběžné cenzuře, neboť povinný výtisk se do rukou cenzurního orgánu měl dostávat paralelně s tím, kdy se tiskopis dostával do volného prodeje. Uvolnění se dostává i kolportáži, nikoliv však zcela.

Z osnovy je zřejmé, že byla „šita horkou jehlou“ a obsahuje řadu legislativně technických chyb. Nevypovídá se např. s uherskou právní úpravou a dualitou práva vůbec, nevhodně užívá pojmy „časopisy“, „noviny“, „tiskopisy“, nevhodně osnovu systematizuje, např. s největší pravděpodobností je chybně zařazeno ustanovení o povinných údajích až do druhé části.

Ku prospěchu věci osnova právní úpravu zjednodušovala (na některých místech však tento záměr vede až k nesrozumitelnosti, srov. např. právní úpravu povinných údajů na tištěných spisech mimo časopisy), obsahovala, byť

výjimečně, nepřiměřené sankce (přestoupení zákazu vydávat nemravný časopis), absentují údaje o počátku běhu lhůt (např. § 2 osnovy) apod.

Z historického pohledu byla osnova pro vývoj tiskového práva rozhodně přínosem, neboť ukazuje směr, jakým by se právní úprava tiskového práva měla ubírat. Zachovává některé nežádoucí jevy, jak bylo uvedeno shora, valnou většinu institutů rakouského tiskového práva však reformuje, případně zcela odstraňuje. Jisté legislativní nedostatky lze pak přisoudit „překotné době“ a rychlosti předložení komplexní osnovy.

Boučkův návrh sepsaný dne 25. února 1919 byl na schůzi pléna přikázán ústavnímu výboru dne 27. února 1919 jako tisk 560²¹⁷. Z výboru se však již na jednání pléna nevrátil, pomineme-li zmínky v rámci projednávání zákona o objektivních nálezech ve věcech tiskových zmiňovaného shora.

Z prvních poválečných tiskových počinů tak zůstal pouze shora uvedený a legislativním procesem výrazně upravený zákon č. 442/1919 Sb. z. a n., doplňující trestní řád z roku 1873 umožňující k návrhu rušit pravomocné konfiskační nálezy, pokud obsah tiskopisu již netvořil skutkovou podstatu trestného činu, případně již nebyl dán veřejný zájem na tom, aby zákaz rozšiřování zůstal v platnosti.

Další komplexní novela tiskových předpisů byla předložena až po přijetí Ústavy v roce 1920.

²¹⁷ Těšnopisecká zpráva o 34. schůzi N.S.Č. ve čtvrtek dne 27. února 1919. www.psp.cz

4. Vládní návrh zákona o tisku z roku 1921

Úřednická vláda Jana Černého, vládoucí po demisi Tusarovy vlády způsobené mimo jiné rozkolem v sociální demokracii spojeným se vznikem KSČ, předložila v březnu roku 1921 do poslanecké sněmovny velice zdařilý návrh zákona o tisku upravující komplexně tiskové poměry. Na jeho zpracování se podílely nejen vládní kruhy, ale, jak připomíná důvodová zpráva, i odborná veřejnost, především profesori Storch a Miřička, justice a novinářská obec.²¹⁸

Šedesát pět paragrafů osnovy bylo rozvrženo do šesti částí – vedle všeobecných předpisů (části první) byly upraveny i předpisy živnostenské (část druhá), dále osnova obsahovala ustanovení pořádková (třetí část) a ustanovení o odpovědnosti za obsah tiskopisu (čtvrtá část), předposlední část upravovala předpisy procesní (řízení ve věcech tiskových) a poslední, šestá část, pak obsahovala předpisy přechodné.

Předkladatel si vytyčil několik zásad, na nichž osnovu vystavěl. Jedná se zejména o zrušení koncesního systému, právní zakotvení volné kolportáže, zdokonalení institutu tiskové opravy, omezení tiskového zabavení, nahrazení prevence represí, úpravu odpovědnosti konkrétních osob s ohledem na jejich míru zavinění a zdokonalení „tiskového procesu“ co do příslušnosti soudů ve věcech tiskových a provádění důkazů.²¹⁹

Úvodní všeobecná ustanovení především definovala klíčové pojmy tiskového práva. Osnova nejprve (§ 2) definovala pojem „tiskopis“, kde klade důraz, oproti rakouskému tiskovému zákonu, na formu spisu. S jistou mírou zjednodušení lze říci, že se mělo jednat o spis určený k rozmnožení a rozšiřování. Za „časopis“ pak osnova považovala (§ 3) tiskopis, který vychází (nebo má vycházet) alespoň jednou měsíčně. Za tiskopis se neměla považovat novinářská korespondence. K pojmu „tiskař“ (§ 4) přistupovala osnova kombinací materiálního a formálního hlediska. Podle osnovy byl tiskařem vlastník tiskárny, případně odpovědný zástupce či nájemce. Za tiskaře však podle osnovy byla považována jakákoli další osoba, která vytiskne nějaký tiskopis, bez ohledu na to, zda k tomu měla

²¹⁸ Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

²¹⁹ Tamtéž.

živnostenské oprávnění (§ 4 odst. 2)²²⁰. Vlastník tiskárny a nájemce ručili za peněžité tresty a pokuty uložené jejich odpovědným zástupcům. Osnova opouštěla dualitu pojmů „vydavatel“ a „nakladatel“²²¹. Napříště se měla právní úprava spokojit toliko s prvním pojmem (§ 5), kterým osnova rozuměla osobu rozhodující o tom, zda tiskopis vyjde. Za „místo vydání“ (§ 7) pak osnova považovala až místo, odkud je tiskopis rozšiřován, nikoli místo, kde byl vytištěn. Z logiky věci totiž vyplývá, že až samotným rozšiřováním je realizována vlastní svoboda tisku. Osnova nedefinovala pojem „rozšiřování“, jak tomu bylo např. v rakouské právní úpravě (srov. § 6 rakouského tiskového zákona, který rozváděla bohatá judikatura²²²), definovala však – pozitivním i negativním vymezením - pojem „rozšiřovatele“ (§ 8). Rozšiřovatelem se rozuměla osoba, která vědomě poskytovala většímu počtu osob možnost seznámení se jeho obsahem, a to přímo z toho obsahu, přičemž se nejednalo o osoby zúčastněné na výrobě tohoto tiskopisu (např. zaměstnanci tiskárny apod.). Pojem „větší počet“ osnova nedefinovala a jeho výklad ponechala na judikatuře, která jej tak mohla vyložit v souvislostech každé konkrétní skutkové situace. Další pojmové znaky jsou pak seznatelné ze samotné definice. Pachatel si musel být vědom svého jednání, příjemcem jeho jednání musely být osoby nezúčastněné na výrobě tiskopisu a konečně tyto třetí osoby musely obsah tiskopisu seznat přímo z tohoto tiskopisu, nikoli tedy zprostředkovaně. Podle osnovy tedy nerozšiřoval ten, kdo pouze zprostředkovaně šířil myšlenku uvedenou v tiskopise. Nesměly být rozšiřovány tiskopisy, které byly prohlášeny za propadlé, jež byly zabaveny, případně vládou zakázané cizozemské časopisy.

²²⁰ I přes relativně propracovanou definici tiskaře však osnova neodpovídá na otázku, kdo je tiskařem, pokud se na tisku účastní více tiskáren. Judikatura Nejvyššího soudu zde uzavřela, že tiskárnou, která má být uvedena na tiskopise, je ta, z níž vycházejí hotové tiskopisy, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 347/1928 ze dne 20. 9. 1928, sb. 3262 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

²²¹ Prvorepubliková judikatura tyto pojmy rozlišovala. Nakladatelem rozuměla osobu, která fakticky obstarává rozmnožení a rozšiřování tiskopisu, zatímco vydavatelem osobu, která dá podnět, aby dílo vyšlo tiskem. K tomu blíže srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 401/1931 ze dne 28. 2. 1933, sb. č. 4645 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

²²² Např. rozhodnutí kasačního soudu ze dne 29. ledna 1883 č. 12461, podle něhož „rozšiřováním sluší rozuměti úmyslnou činnost, kterou někdo výrobek druhu v § 4 určeného činí přístupným individuálně neobmezenému počtu osob“ (převzato z RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, s. 13).

Konečně „vlastníkem tiskopisu“ (§ 6) pak osnova rozuměla toho, na jehož účet je tiskopis vydáván.

Existence koncesního systému se stala jedním z významných nepřímých²²³ nástrojů rakouského práva v boji s nepohodlným tiskem a potlačování svobody tisku. K tištění (a rozšiřování) tiskopisu bylo totiž nutné disponovat živnostenským oprávněním. Toto oprávnění však bylo podmíněno udělením státního souhlasu (koncese), čímž bylo možné úspěšně regulovat počty tiskopisů. Na existenci institutu, hojně využívaného „za Rakouska“ pro výběr politicky spolehlivých knihtiskařů a knihkupců, a jeho nesoulad s demokratickými principy prosazujícími tiskovou svobodu, upozornil na schůzi pléna Národního shromáždění již v květnu roku 1919 poslanec Cyril Horáček²²⁴.

4.1. Volná kolportáž

Platné ustanovení § 23 rakouského tiskového zákona upravující kolportáž podmiňovalo roznášení tištěných spisů po domech, jejich rozdávání a prodávání, sbírání předplatitelů apod., povolením bezpečnostního úřadu²²⁵. Obdobnou právní úpravu obsahovalo i uherské tiskové právo.

Osnova přišla s liberální právní úpravou, a to téměř absolutně volnou kolportáží. Taková právní úprava byla – i ve vyspělých západních demokraciích – ojedinělá, německé i francouzské právní předpisy znaly jistá omezení²²⁶. Jistá odůvodnitelná omezení však osnova znala. Kolportovat nemohly osoby mladší 18 let, po deváté hodině pak jen osoby starší 21 let. Každá kolportující osoba byla povinna se prokázat všeobecnou občanskou legitimací. Osnova znala z hlediska místa kolportáže dva druhy zákazů, a to obligatorní a fakultativní. Za prvé, ten, kdo měl právo rozhodovat o přístupu do určitého veřejného prostoru, měl mít rovněž právo tam zakázat kolportáž (fakultativní zákaz). Taková úprava je logická, ačkoli by podle našeho názoru bylo možné dojít k takovému závěru i bez výslovné právní

²²³ Neplynul totiž přímo z tiskových předpisů, ale z živnostenského řádu.

²²⁴ Návrh prof. Dra Horáčka a soudruhů ze dne 8. května 1919, aby byly prohlášeny živnosti knihařská a knihkupecká za živnosti volné. Zasedání N.S.Č. r. 1919. Tisk 917. www.psp.cz.

²²⁵ O tom, který bezpečnostní úřad měla platná právní úprava v době Rakouska na mysli (zda zeměpanský bezpečnostní úřad či obecní úřad), se přela sama judikatura, srov. nálezn Nejvyššího soudu ze dne 22.1.1892 č. 14794, převzato z RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, s. 30.

²²⁶ Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

úpravy, neboť nezbytným předpokladem kolportáže je samotný vstup do prostor. Za druhé, v místnostech určených pro bohoslužbu byla kolportáž zakázána výslovně. Výjimku měly tvořit jen ty tiskopisy, které sloužily výlučně bohoslužbě.

S přihlédnutím k problémům nově vzniklého státu lze za logické označit i omezení co do kolportáže cizozemských časopisů. Oprávněnosti pak přisvědčuje i značné okleštění právní úpravy konfiskací, se kterou přicházela osnova a které významně omezovalo nástroje státu v boji s cizozemským tiskem nebezpečným státu. Bez ohledu na to, zda se jednalo o rozšiřování úplatné (prodej) či neúplatné (rozdávání – v tomto ohledu je osnova zjevně preciznější než „Boučkův návrh“), byla tato činnost podmíněna povolením správního orgánu. Povolení však nemělo směřovat vůči konkrétnímu cizozemskému časopisu, ale vůči osobě, která měla tento cizozemský tisk šířit. Správní orgán mohl odmítnout udělení povolení (*a priori*), případně jej *ex post* odejmout. Ani v jednom z těchto případů nemusel své rozhodnutí odůvodňovat. Navíc, důvodová zpráva přicházela s ne zcela vhodným extenzivním výkladem v tom smyslu, že správní orgán mohl povolení omezit i co do místa. Takové zmocnění však podle našeho názoru z textu osnovy neplynulo. Kriticky je třeba pohlížet i na absenci odůvodnění rozhodnutí správního orgánu v případě odmítnutí udělení povolení – tato úprava činí správní rozhodnutí nepřezkoumatelným.

Pokud se jedná o prodej tiskopisu ve vlastním bytě, případně v místnosti k tomu určené, neznala osnova oproti rakouské právní úpravě žádných zásadních omezení. Prodávat podle osnovy mohla každá svéprávná osoba s tím, že úřadům se předem měla tato místnost hlásit. Jednalo se však pouze o plnění notifikační povinnosti, nikoli o povolovací řízení.

Ohledně volné kolportáže je třeba učinit ještě dvě zásadní zmínky. První z nich se týká podomní kolportáže. Ta totiž podle osnovy volná být neměla, neboť by mohla sloužit jako záminka ke vstupu do domů za účelem zcela odlišným. Takové omezení znala již stávající rakouská právní úprava (§ 23, odst. 1 první věty rakouského tiskového zákona). Druhá poznámka se týká sběru objednávek. Ten sice zákonem dovozen měl být, nicméně vztahovalo se na něj omezení zletilostí a československým občanstvím. Ve všeobecné občanské legitimaci pak tato osoba musela mít doplněno, že smí sbírat objednávky pro konkrétní tiskopis. Příslušný

úřad byl povinen žadateli všeobecnou legitimaci v tomto smyslu doplnit, pokud žadatel splňoval podmínky pro prodej tiskopisů a dále pokud nepozbyl volebního práva do obcí v důsledku soudního rozsudku, ledaže by správní orgán dospěl k závěru, že s ohledem na povahu trestného činu, za nějž byla uložena sankce v podobě ztráty volebního práva, nejsou důvodné obavy ze zneužití tohoto oprávnění. Pokud tedy československý občan nepozbyl volebního práva, pak měl na příslušný doplněk občanské legitimity nárok. Pro případ, že volebního práva pozbyl, dostávalo se příslušnému správnímu orgánu diskreční pravomoci k posouzení důvodnosti obavy, zda sběratel objednávek s přihlédnutím k povaze trestného činu, v důsledku jehož spáchání ztratil volebního právo, nezneužije tohoto oprávnění. Formulace může vzbuzovat dojem široké diskreční pravomoci správního orgánu, nicméně máme za to, že míra diskrece je přiměřená, neboť správní orgán v konkrétním případě mohl svým rozhodnutím maximálně zmírnit tvrdost zákona ve prospěch sběru objednávek konkrétní osobou, tedy ve prospěch tiskové svobody, nikoli opačně.

K vyvěšování tiskopisů nemělo být třeba žádného úředního povolení. Bezpečnostní úřad byl však oprávněn určit místo k vyvěšování, čímž se současně zakládala fikce zákazu vyvěšování na jiných místech. Jako jisté „konfiskační oprávnění správní cestou“ se mohlo jevit oprávnění bezpečnostního úřadu vyvěšený tiskopis odstranit, pokud v jeho obsahu shledal čin stíhaný z moci úřední. Další omezení, spočívající ve výlučném užívání bílého papíru pro úřední vyhlášky, pak mohla nařídít vláda.

4.2. Ustanovení pořádková

Pořádková ustanovení vládní osnovy se zabývala především povinnými údaji na tiskopisech, osobou odpovědného redaktora, dále tiskovou opravou, o níž bude hovořeno v samostatné podkapitole, povinnými a volnými výtisky, necudnými tiskopisy a dále tiskopisy „hovicími chlípností, urážejících a kazících veřejnou mravnost“, cizozemskými časopisy, prozatímním zabavením a ustanoveními trestními.

Ustanovení o povinných údajích na tiskopisech (§ 19) bylo propracováno relativně detailně s tím, že výslovně stanovovalo, které údaje musely být uvedeny

na titulní straně (např. cena v drobném prodeji) a které mohly být i na konci tiskopisu (např. místo vydání). Odůvodnění této zevrubné právní úpravy je nasnadě. Vzhledem k tomu, že navrhovaná osnova neznala ve vztahu k zahájení vydávání periodika ohlašovací, tím spíše ne povolovací, řízení, bylo třeba získat stěžejní údaje právě ze samotného tiskopisu. Na každém tiskopise bylo třeba mimo jiné uvést i ráz tiskopisu, zda se jedná o tiskopis politický, vědecký, literární apod. Tento požadavek nebyl bezdůvodný (byť lze jistě argumentovat tím, kdo ráz tiskopisu objektivně posoudí, resp. jak zacházet s tiskopisy smíšenými) a byl provázán s jinými ustanoveními osnovy – např. zvýšenými nároky na odpovědného redaktora v případě, že hlavní ráz tiskopisu byl politický (takový odpovědný redaktor musel být ve smyslu ustanovení § 21, odst. 1 způsobilý k zápisu do stálého voličského seznamu). Ustanovení o povinných údajích na tiskopisu se neměla vztahovat na tiskopisy výlučně hospodářského, živnostenského, obchodního nebo společenského charakteru, a dále tiskopisy spojené s volbami, např. hlasovací lístky či volební provolání (§ 20). Odpovědnost za uvedení povinných údajů na tiskopise nesl tiskař (§ 34 č. 5). To nepřímo potvrzuje i následná judikatura, neboť Nejvyšší soud judikoval, že odpovědný redaktor není povinen postarat se o to, aby na tiskopisu bylo uvedeno pravdivé jméno (firma) tiskaře a místo tisku.²²⁷

Ustanovení o odpovědném redaktorovi koncipovala osnova jako materiálně formální. Po stránce formální musel odpovědný redaktor bydlet v tuzemské obci, nemusel být však československým občanem, po stránce materiální se muselo jednat o takovou osobu, která má na určení obsahu časopisu takový vliv, že může plnit povinnosti odpovědného redaktora stanovené osnovou. Tyto podmínky musela osoba odpovědného redaktora plnit kumulativně – tím se zabránilo pouze formálnímu ustavení odpovědného redaktora, který na samotný obsah časopisu neměl praktický vliv. Pouhé formální ustavení odpovědného redaktora, tedy bez splnění druhé, materiální podmínky, pak mělo fatální následky pro vlastníka a vydavatele časopisu, neboť z nich nesnímalu odpovědnost, včetně té trestněprávní. Pokud totiž osoba odpovědného redaktora zřízena nebyla nebo na

²²⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 356/1929 ze dne 2. 12. 1929, sb. č. 4009 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

časopise nebyla pojmenována, museli jeho povinnosti pod hrozbou sankce plnit společně vydavatel a vlastník. S ohledem na materiální pojetí funkce odpovědného redaktora poté nepřekvapí, že k funkci odpovědného redaktora nebyl způsobilý ten, kdo byl ve vazbě či u něj byla dána jiná překážka, pro kterou nemohl fakticky plnit své povinnosti (nemoc apod.), byť by tento závěr bylo možné výkladem dovodit.

Osnova připouštěla, aby pro každou část časopisu byl označen jiný odpovědný redaktor. Pokud se tak stalo a u některé části časopisu osoba odpovědného redaktora uvedena nebyla, byli za onu část časopisu odpovědni všichni odpovědní redaktoři pojmenovaní v časopise. Takové řešení, pokud je přísně dodržováno, může být praktické, neboť umožní odpovědnému redaktorovi soustředění na jednotlivou část periodika. Pokud však není striktně dodržováno, může mít pro odpovědné redaktory zásadní následky, a to v podobě citované společně odpovědnosti.

Podobně jako Boučkův návrh stanovil i vládní návrh povinnost k uveřejňování úředních vyhlášek časopisům, které uveřejňovaly inzeráty, a to za poplatek určený pro vyhlášky soudní (§ 26). Vládní návrh však právní úpravu propracovával v tom smyslu, že časopisům stanovil pro uveřejnění lhůtu a rovněž je chránil v tom smyslu, že časopis byl oprávněn za každé situace (i v době mimořádných opatření) označit původ, tedy úřad, který ji dodal. Úřad nebyl rovněž oprávněn stanovit, na kterém místě a jakým tiskem mají být úřední vyhlášky otištěny. Lze ovšem předpokládat, že se tak mělo stát způsobem pro příslušný časopis obvyklým.

Osnova znala výtisky povinné²²⁸ a výtisky volné. Právní úprava povinných výtisků se nejeví natolik liberální jako Boučkova koncepce. V první řadě se osnova vracela k dualitě předkládání povinných výtisků – ty musely být předloženy jak bezpečnostnímu úřadu, tak státnímu zastupitelství. Tato povinnost musela být splněna nejpozději v době, kdy započne rozšiřování tiskopisu. Osnova výslovně stanovila (§ 27 odst. 2 osnovy), že tiskař dostal své povinnosti, pokud zásilku pro vydavatele a zásilku s povinnými výtisky předal poštovnímu

²²⁸ Podrobně srov. WALLIS, Ladislav-Michael. *Vývoj institutu právo povinného výtisku: disertační práce k získání akademického titulu doktor v oboru Právní dějiny* [elektronický zdroj]. V Plzni: Fakulta právnická ZČU v Plzni. Vedoucí práce: Karolina Adamová. 2006.

doručovateli současně. Je tedy zřejmé, že vládní návrh nepřipouštěl tak liberální výklad jako Boučkův návrh, z něhož bylo možno dovodit, že výtisk se mohl dostat na pult v témže okamžiku, jak „do rukou“ bezpečnostního úřadu. Oproti rakouskému tiskovému právu však jednoznačným posunem byl, neboť ten zakládal povinnost povinný výtisk odevzdat s počátkem jeho rozesílání²²⁹). Zbývá doplnit, že tiskl-li se časopis v zahraničí, stíhala povinnost předložit povinný výtisk tuzemského vydavatele.

K volným výtiskům snad jen uveďme několik drobných poznámek. Za prvé, od povinných výtisků se lišily v tom, že je odvádí vydavatel (nikoli tiskař, jak je tomu u povinných výtisků; tiskaře povinnost stíhala pouze, nebyl-li vydavatel na tiskopisu uveden). Tento rozdíl se v Boučkově návrhu, kde v obou případech stíhala tato povinnost tiskaře, stíral. Za druhé, osnova rozšiřovala okruh subjektů oprávněných k volnému výtisku. Za třetí, oproti Boučkově návrhu zde byla jednoznačně stanovena cena za zaslání nákladného (tedy nikoli každého!) volného výtisku, a to ve výši „poloviční krámské ceny“²³⁰ a současně zde byla zmocněna vláda k tomu, aby stanovila, které výtisky bylo dlužno považovat za nákladné. Vláda zde s ohledem na nestabilní ceny upustila od záměru stanovit cenu absolutní číslem, při jejímž překročení by se již hovořilo o nákladném volném výtisku.²³¹

Osnova zakazovala prodávat „necudné tiskopisy“ (§ 29) automaty a osobám, které jsou mladší 18 let. Tyto tiskopisy rovněž nesměly být veřejně vystavovány. Státní zástupce v tomto případě měl mít výjimečnou pravomoc sám proti takovému tiskopisu konfiskačním způsobem zasáhnout. Jeho rozhodnutí však přezkoumával soud. Jednalo se tedy v zásadě o soudní potvrzení zabavení.

Soudem mohlo být zakázáno též další vydávání tiskopisu, který hověl chlípnosti a urážel či kazil veřejnou mravnost (§ 30). Soud rozhodoval na návrh státního zástupce (tedy o zabavení rozhodoval až soud, nejednalo se tedy o režim soudního

²²⁹ Samotná prvorepubliková judikatura to později dokládá, když uzavírá, že „povinný výtisk je odevzdán úřadu, vykonávajícím přehlídku teprve odevzdáním na úředním místě samém, nikoli již odevzdáním poštovní přepravě.“, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 406/1924 ze dne 29. 9. 1924, sb. 1740 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnícká knihovna; Svazek 11., s. 40).

²³⁰ Pokud však oprávněný subjekt do jednoho měsíce volný výtisk vrátí, vydavatelé žádá „polovina krámské ceny“ nenáleží (§ 28 odst. 4).

²³¹ Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

potvrzení konfiskace jako v případě necudných tiskopisů). Státní zástupce však tento návrh nemohl podat sám o své vůli. Návrh podal tehdy, dostal-li k tomu podnět od ministerstva vnitra, který předmětnou záležitost již projednal s ministerstvem školství a národní osvěty. Tuto právní úpravu jsme již kritizovali v souvislosti s návrhem dr. Boučka, a to pro rozpor se zásadou legality ovládající činnost státního zástupce.

V obou případech bylo možné proti zákazu rozšiřování, resp. zákazu dalšího vydávání, podat opravný prostředek. O něm rozhodoval sborový soud druhé instance. Lze tedy mít za to, že právní úprava obsahovala záruky omezující zneužitelnost těchto ustanovení. Kritiku však lze snést na absenci jakékoli definice „necudného tiskopisu“, resp. tiskopisu, který „hoví chlípnosti a uráží či kazí veřejnou mravnost“, což mohlo způsobit stírání rozdílů mezi těmito druhy tiskopisů a k případným účelovým záměnám procesních režimů.

Pokud se jednalo o režim cizozemských časopisů, pak byla vláda zmocněna k vydání rozhodnutí o zákazu rozšiřování cizozemského časopisu až na dobu dvou let, pokud byl tento časopis v jednom roce prohlášen soudem alespoň dvakrát za propadlý (§ 32). Takový časopis nesměl být dále rozšiřován. Oprávnění vlády k vydání takového rozhodnutí však prekludovalo uplynutím dvou měsíců od posledního propadnutí. Tuto specifickou právní úpravu odůvodňovala vláda nemožností využít proti cizozemským časopisům nástrojů jako proti tuzemským (zabavení apod.), tak nemožností subjektivního stíhání konkrétních osob, které se ve většině případů nacházely mimo dosah československé státní moci. Při volbě rozhodujícího orgánu byla dána před soudy přednost vládě, a to s odůvodněním, že takový zákaz má i význam mezinárodně – politický.²³² V této souvislosti je však nutno upozornit na přechodné ustanovení - § 60 odst. 1 osnovy – to totiž umožňovalo vydávat tyto zákazy bez podmínek stanovených v ustanovení § 32, a to až do konce roku 1925. Takové přechodné ustanovením se jeví v porovnání s ostatními zákonnými ustanoveními osnovy jako značně represivní.

Za porušení pořádkových a živnostenských předpisů ukládaly sankce buď státní bezpečnostní úřady (pouze peněžité tresty do výše 500,- Kč, a to především za porušení živnostenských předpisů), nebo soud (vesměs též peněžité tresty, výjimečně trest vězení v případech, kdy se jednalo o opětovné odsouzení či se

²³² Tamtéž.

peněžitý trest stal nedobytným). Při podrobnějším studiu trestních ustanovení nelze přehlédnout, že neznala sankce za rozšiřování zabavených tiskopisů²³³ či vědomé otištění zabaveného časopisu, s výjimkou časopisů cizozemských. Nejedná se ovšem o legislativní chybu, vláda se k tomuto vynětí hlásila s odůvodněním, že prokázat vědomost o zabavení je prakticky nemožné.²³⁴

Osnova přišla s unikátně zkrácenou promlčecí lhůtou pro přestupky na úseku živnostenských a pořádkových ustanovení. Tyto přestupky se promlčovaly ve lhůtě 3 měsíců ode dne spáchání. Tato lhůta však podle dikce osnovy neběžela během případného trestního řízení proti pachateli a po jeho skončení počala běžet zcela nová v plném rozsahu.

4.3. Tisková oprava

Značný rozsah předkládané osnovy byl věnován právní úpravě tiskové opravy, institutu, který má dát do rukou osoby poškozené tiskem stejnou zbraň, jakou měl pisatel článku při jeho psaní, a současně institutu, který měl svým způsobem suplovat právní ochranu poškozeného, které se nebylo možné v řadě případů dovolat u tiskových porotních soudů a pokud již bylo, pak v tak vzdáleném časovém horizontu, že význam odsuzujícího rozsudku byl již pomíjivý.²³⁵ Z uvedeného je zřejmá kritika stávajícího porotního systému v tiskových věcech – systém tiskových oprav, resp. ochrany tiskem poškozeného, se posléze stane

²³³ Ty rozhodně naopak znal v ustanovení § 24 stávající platný tiskový zákon a rovněž byly za první republiky aplikovány, srov. např. případ kolportérky Terezie Andrové řešený státním zastupitelstvím v Českých Budějovicích (Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 23, inv. č. III C 2.* Zpráva o stavu řízení ze dne 28. 1. 1926. Jihočeský dělník a Právo chudoby ze dne 18. 12. 1925). Obdobně se stávalo, jak dokazuje případ odpovědného redaktora Josefa Michala, že v jiných částech republiky byly publikovány již zabavené části, přičemž odpovědní redaktoři argumentovali tím, že zde takové články bývají „propuštěny“. (Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 23, inv. č. III C 2.* Zpráva o stavu řízení ze dne 19. 1. 1926. Jihočeský dělník a Právo chudoby ze dne 11. 12. 1925). Aloisie Češková pak v říjnu roku 1927 kolporovala na Václavském náměstí různé druhy časopisy a mezi nimi i zabavené Večerní listy. Ve chvíli, kdy o tom byla příslušným strážníkem informována, vydala mu, podle jejích slov, všechny výtisky těchto listů. Po chvíli ji však tentýž strážník zastihl, jak tentýž tiskopis kolportuje jen několik metrů od původního místa. Pachatelka se bránila tím, že žádný z výtisků po zabavení již neprodala a že nevěděla, že mezi ostatními časopisy různého druhu má i ony zabavené. Dokazování však soud pojal relativně jednoduše, když k odsouzení kolportérky k pokutě 100,- Kč za delikt podle § 24 zákona o tisku postačila svědecká výpověď strážmistra. (Státní oblastní archiv Praha. *Fond: Krajský trestní soud Praha 1850 – 1946 (KST Praha)*, č. kart. 538, inv. č. 1- 30, Spis v trestní věci sp.zn. Tl II 241/27)

²³⁴ Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042.

www.psp.cz.

²³⁵ Tamtéž.

jedním z důvodů (a ponechme na další část práce, zda se jednalo o záminku) zavedení tzv. kmetských soudů tiskovou novelou z roku 1924.

Předkladatel nejprve řešil otázku, jakým způsobem vůbec k institutu tiskové opravy přistoupit, zda tiskovou opravu pojmout z formálního hlediska, tedy, že článkem dotčená osoba bude mít vždy právo na opravu, bez ohledu na pravdivost původního článku, resp. pravdivost tiskové opravy, nebo z materiálního hlediska, tedy, že se u tiskové opravy tato pravdivost zkoumat bude. Předkladatel si byl vědom úskalí ryze formálního pojetí – k samotným tiskopisům velmi přísného. Prakticky neproveditelné však bylo i materiální pojetí, jehož řádné provedení bylo v příkrém rozporu s požadavkem rychlosti tiskové opravy. Volba tedy v obecné rovině padla na formální pojetí modifikované prvky materiálními. Odpovědný redaktor se tedy měl možnost na příště zprostit povinnosti uveřejnit tiskovou opravu, pokud v krátké osmidenní lhůtě byl schopen předložit důkaz pravdy na obranu svého článku.

Práva dotčených osob měla být posílena i zamezením odmítnutí otištění opravy pro její formální vady. Nebylo totiž ojedinělé, že pro formální vady odpovědný redaktor neotiskl celou opravu. Nutno ovšem poznamenat, že tento postup, ačkoli byl pro odpovědné redaktory v řadě případů výhodný, nebyl jejich libovůlí, ale byl stanoven soudním výkladem ustanovení § 19 rakouského tiskového zákona. Nejvyšší soud totiž dospěl k závěru, že „oprava tvoří jediný celek; redaktor nesmí nic vyloučiti; může celou opravu zamítnouti, jestliže stran jen některých částí nebylo učiněno zadost předpisům § 19“²³⁶. Do budoucna měl mít poškozený možnost se v rámci trestního řízení obrátit na soud, aby opravu učinil sám, resp. aby naformuloval text tiskové opravy, a uložil odpovědnému redaktorovi, resp. časopisu, v tomto znění (s nímž i poškozený vyslovil souhlas) opravu otisknout. V takovém případě ale poškozený hradil náklady takového soudního řízení, neboť nedostatky tiskové opravy nebylo možné přičítat obžalovanému odpovědnému redaktorovi.

Novou právní úpravou měly být setřeny rozdíly v postupu, pokud opravu podával státní úřad či soukromá osoba.²³⁷ Tento záměr je třeba hodnotit kladně, neboť

²³⁶ Plenární rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 1894 č. 12365, sb. č. 1806 (převzato z RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, s. 27).

²³⁷ Následující právní vývoj, zejména příslušná ustanovení tiskové novely z roku 1924 a tzv. malého tiskového zákona z roku 1933, ukáže, že rozdíly se postupně spíše prohlubovaly.

šetří zásady rovnosti před zákonem. Přesněji měl být vymezen i okruh oprávněných osob, jakož i osob jednajících za časopis.²³⁸

Osnova značně rozšířila formulaci „koho se dotýká zpráva v časopise ...“ tj., okruh osob, které se mohou domáhat uveřejnění opravy, a to jak oproti stávajícímu platnému rakouskému tiskovému zákonu, tak i oproti Boučkově osnově z roku 1919. Naopak setrvala na stanovisku, že poškozený je oprávněn toliko buď tvrzení ve zprávě jen popřít, nebo jej může opravit či vyvracet, tedy *a contrario*, nebyly nadále přípustné vlastní úsudky či dedukce. Vlastní závěr měl být ponechán na samotném čtenáři. Za oprávněného mohli podle osnovy požádat o opravu nejen příbuzní (jako tomu bylo např. i v Boučkově osnově z roku 1919), ale i další osoby v poměru rodinném. Jménem veřejných úřadů mělo o opravu žádat státní zastupitelství. V obou případech, jak soukromé osoby, tak veřejného úřadu, měla žádost směřovat k rukám odpovědného redaktora (té konkrétní části časopisu) – pokud tento označen na časopise nebyl, měla směřovat žádost přímo redakci. Proces podávání žádostí o opravu měl být tedy upraven – ku prospěchu věci – detailněji.

Podle rakouského tiskového zákona nebyl periodický časopis (tiskopis) oprávněn úřední (!) opravu jakkoli glosovat, tedy činit k ní poznámky či vysvětlivky. Tento zákaz předkládaná osnova neznala.

Lhůta pro podání tiskové opravy činila podle osnovy (stejně jako v případě Boučkova návrhu) 30 dnů ode dne vydání opravované zprávy. Časopis měl povinnost tuto opravu uveřejnit do tří dnů ode dne jejího dodání, případně zaplacení příslušného poplatku. Nevyšel-li časopis v této lhůtě, pak musela být oprava učiněna v nejbližším možném dalším čísle. V této právní úpravě shledáváme jistou odchylku od právní úpravy Boučkovy osnovy. Ta totiž stanovila povinnost uveřejnit tiskovou opravu v nejbližším ještě nevysázeném čísle, tedy v případě deníků tato lhůta byla evidentně kratší než 3 dny.

Osnova v ustanovení § 23 jasně vymezila případy, při nichž mohl časopis odmítnout uveřejnění tiskové opravy. Kromě případu marného uplynutí třicetidenní prekluzivní lhůty, jak bylo uvedeno shora, byl důvodem k odmítnutí otištění opravy i nadměrný rozsah zprávy, a to nad trojí výměru původní zprávy.

²³⁸ Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

Osnova, stejně jako Boučkova, počítala s možným větším rozsahem zprávy. V případě, že se jednalo o přesah dvojí výměry původní zprávy, náležel časopisu poplatek za přesahující část ve výši odpovídající uveřejňovaných soudních vyhlášek. S výší poplatku musel být poškozený při dodání opravy seznámen. Přesah nad trojí výměru byl pak podle osnovy důvodem k odmítnutí uveřejnění opravy. Důvodová zpráva zde ale přiléhavě upozorňuje, že základem pro stanovení výměry je rozsah původní zprávy, nikoli celého článku.²³⁹ Osnova dále dávala možnost časopisu odmítnout uveřejnění opravy v případě, že obsah opravy zakládal trestný čin, případně pokud nebyla oprava sepsána v jazyce původní zprávy či jazyce státním.

Zásadním je však poslední důvod k odmítnutí uveřejnění opravy, a to pro případ, že lze bez průtahů prokázat úplnou pravdivost původní zprávy. V trestním řízení, které „budiž provedeno co nejrychleji“²⁴⁰, zahájeném pro neuveřejnění opravy, mohl odpovědný redaktor předložit takové důkazy, které prokazovaly úplnou (!) pravdivost tvrzení uvedených v původní zprávě. Pokud o pravdivosti původní zprávy odpovědný redaktor soud přesvědčil, byl osvobozen. Pokud nikoli, byla v odsuzujícím rozsudku uložena i povinnost k uveřejnění opravy. Neučinil-li tak časopis, mohl soud k návrhu poškozeného nařídit, že oprava bude uveřejněna na náklady odsouzeného v jednom nebo několika jiných časopisech. Předkladatel zjevně kladl důraz na prokázání plné pravdivosti opravovaných skutečností. Máme za to, že v praxi by pravděpodobně převažoval, pokud by striktně formálně byla soudem vyžadována úplná pravdivost napadaných zpráv, neúspěch odpovědného redaktora v těchto řízeních, neboť by se odpovědný redaktor mohl v řadě případů dostat do konfliktu s neetickým porušováním redakčního tajemství. To ostatně ukáže i následující tisková novela z roku 1924.

K tiskové opravě zbývá doplnit dvě poznámky. Za první, za náklady trestního řízení, včetně uveřejnění opravy, ručil podle osnovy vlastník časopisu, a to i v případě, že časopis v mezidobí zanikl. Stejně tak vlastník ručil za peněžité tresty uložené za nesplnění povinnosti uveřejnit opravu. Za druhé, ustanovení o opravě

²³⁹ Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

²⁴⁰ Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz. § 24 odst. 1.

se nově vztahovala i na zprávy uveřejněné v letáčích i na plakátech, které se při předpokládané volné kolportáži mohly stát nástrojem útoků na čest.

4.4. Zabavení

Osnova upravovala tři druhy zabavení, a to prozatímní, k účelům průvodním a konečně též tiskové.

Prozatímní zabavení směřovalo hrozbou represe k zamezení porušování pořádkových ustanovení osnovy o náležitém označování tiskopisů tak, jak je stanoveno v ustanovení § 19 odst. 1 osnovy. Pokud tedy tiskopis neobsahoval údaj o místu tiskárny, dále jméno (firmu) tiskaře, vydavatele a u časopisu také odpovědného redaktora, mohl být policejním úřadem dočasně zabaven. Takové zabavení však mělo trvat jen osm dní. Nebyl-li v této lhůtě tiskopis zabaven způsobem tiskovým či k účelům průvodním podle dalších ustanovení osnovy, muselo být prozatímní zabavení k návrhu oprávněných osob zrušeno. Tento pořádkový delikt byl jediným, u něhož osnova počítala s aplikací zabavení. Opatření je však ospraveditelné, zohledníme-li minimální povinnosti vydatele v souvislosti se zahájením vydávání časopisu.

Osmidenní lhůta se může jevit jako příliš dlouhá, uvážíme-li, že může jednat např. o deník. Konečně nevhodně působí i ustanovení o nutnosti podání návrhu na zrušení prozatímního zabavení ze strany oprávněné osoby. Máme za to, že ke zrušení by mělo docházet, pokud už nikoli ze zákona, rozhodnutím správního orgánu vydaném bezodkladně po marném uplynutí osmidenní lhůty *ex officio*.

Druhou kategorií zabavení mělo být podle osnovy zabavení pro účely průvodní, důkazní, jinak řečeno pro účely procesní, jako důkaz. V takovém případě měly příslušné orgány postupovat podle příslušných ustanovení trestního řádu o zajišťování důkazů pro účely trestního řízení s tím, že k tomuto účelu mohly být zabaveny pouze tři výtisky, a to pouze ty jejich části, které jsou závadné, pokud je lze samostatně oddělit.

Pokud se jedná o poslední kategorii – zabavení tiskové – rozuměla jí osnova zabavení pro účely výkonu rozsudku. K tomuto druhu zabavení byl oprávněn pouze státní zástupce s výjimkou případů, kdy tiskopis byl vydán jinde než v místě sídla státního zastupitelství – tam nastupovala pravomoc bezpečnostního

úřadu. Do 24 hodin od okamžiku zabavení (bez ohledu na to, zda tak učinilo samo státní zastupitelství, nebo tak učinil bezpečnostní úřad²⁴¹), musel státní zástupce u příslušného soudu podat návrh na potvrzení zabavení. Soud, rozhodující v senátě (!) musel podle osnovy rozhodnout do 24 hodin, a to navíc po veřejném zasedání. Osnova sice nestanovila, od kterého okamžiku počíná běh čtyřiaadvacetihodinové lhůty, lze však mít za to, že od okamžiku podání návrhu. Konečně osnova nařizovala, aby o zabavení, případně soudním projednání jeho potvrzení, byly informovány osoby mající zájem na tiskopise, tj. tiskař, vydavatel, autor, vlastník tiskopisu a odpovědný redaktor časopisu, pokud jsou tyto osoby známy a bydlí na území státu. Do rozhodnutí soudu první instance mohly podat stížnost, která měla odkladný účinek, jak státní zástupce, tak osoby, které mají být informovány o zabavení tiskopisu. Veřejný žalobce měl lhůtu 24 hodin (od zamítnutí návrhu na potvrzení zabavení, resp. zrušení zabavení), osoby jednající v zájmu tiskopisu pak měly lhůtu třídní od okamžiku, kdy byly o rozhodnutí soudu uvědomeny. U veřejného žalobce nebyl osnovou stanoven počátek běhu čtyřiaadvacetihodinové lhůty - vzhledem k tomu, že veřejný žalobce měl být přítomen vyhlášení rozhodnutí, měla lhůta s největší pravděpodobností běžet od okamžiku vyhlášení rozhodnutí, tím spíše, pokud byla lhůta stanovena hodinově. Právně nepřiliš určitý pojem „uvědomění o rozhodnutí“ pak je podle našeho názoru třeba vykládat tak, že v sobě zahrnoval jakoukoli formu seznámení se s obsahem rozhodnutí, ať již účastí konkrétní osoby (jednající v zájmu tiskopisu) při veřejném zasedání, nebo doručení opisu rozhodnutí. Pokud by totiž osnova vyžadovala doručení opisu rozhodnutí, není důvod, aby užívala nevhodné slovní spojení „uvědomění o rozhodnutí“. Z ustanovení osnovy též není jasné, zda lhůta běží každé osobě zvlášť, patrně však tomuto závěru lze přisvědčit. Konečně v případě rozhodování o stížnosti neměl soud druhého stupně stanovenu lhůtu pro vydání rozhodnutí. Za situace, kdy ohledně předcházejících úkonů, včetně soudních, ze zákona a k ochraně svobody tisku, stanovena lhůta byla, dokonce i v hodinách, její absence ochranu tiskové svobody relativizuje.

Je tedy zřejmé, že tiskové zabavení zůstává osnovou v první fázi v rukou správních orgánů, ať již bezpečnostního úřadu nebo státního zastupitelství. Lze

²⁴¹ Pokud tiskopis zabavil bezpečnostní úřad, musel o této skutečnosti nejpozději do 12 hodin podat zprávu státnímu zástupci. Ten rozhodl o dalším postupu – v téže lhůtě 12 hodin buď zabavení zrušil, nebo učinil návrh na potvrzení zabavení příslušnému soudu.

však mít za to, že relativně krátké lhůty (s nedostatky shora uvedenými) zajišťují omezení „zneužitelnosti“ těchto ustanovení, byť je třeba vždy mít na zřeteli, že zrušení zabavení určitého tiskopisu – i když se tak stane „jen“ po několika dnech - může být pro vydavatele spíše morální satisfakcí, zvláště v případě, že již mezitím vyšlo další číslo tiskopisu. Odhlédnout však nelze ani od ekonomického hlediska nepotvrzeného zabavení, tiskopis totiž v daném případě nestíhala náhrada nákladů řízení.

Ochrana před zneužitím tiskového zabavení měla být posílena i zúžením počtu trestných činů, pro něž mohlo být k zabavení tiskopisu přistoupeno. K zabavení tedy mohlo dojít jen v případě, že obsah tiskopisu zakládal zločin velezrady (definici tohoto deliktu však měl přinést až nový trestní zákoník²⁴²), přečin proti veřejné mravnosti či vyzýval, aby byl spáchán zločin, je-li důvodné podezření, že by rozšíření tiskopisu mohlo vést k provedení tohoto zločinu, a konečně též, pokud je obsah trestný jen proto, že k uveřejnění došlo tiskem (tzv. trestná uveřejnění), např. vojenské zprávy apod. V případě prvních dvou deliktů, které mohou založit oprávnění k zabavení, lze hovořit o vhodné právní úpravě, třebaže nedefinování pojmu velezrada mohlo způsobit jisté interpretační komplikace, v případě citovaného „vyzývání“ se pak vkládá do rukou správního orgánu značné diskreční oprávnění, tedy posoudit důvodnost podezření. Taková formulace může budít obavy před zneužitím, nicméně právně kvalitnější formulaci lze jen těžko nalézt. Z uvedeného taxativního výčtu je třeba rovněž učinit závěr o tom, že tiskové zabavení již nebylo možné v případě uplatňování soukromožalobních nároků. Těžiště ochrany poskytované na návrh oprávněné osoby mělo být přesunuto do oblasti probírané tiskové opravy.

Ani samotné soudní potvrzení zabavení nebylo definitivním rozhodnutím o zabaveném tiskopisu. Až pravomocné soudní rozhodnutí o propadnutí tiskopisu mělo definitivně rozhodovat o jeho osudu. Státní zástupce byl povinen podat nejpozději do jednoho týdne od nařízení zabavení návrh, aby bylo zavedeno vyšetřování nebo přípravné vyhledávání pro vybrané činy spáchané obsahem tiskopisu, tj. trestná uveřejnění a ostatní trestné činy proti zákonům trestním spáchané samotným obsahem tiskopisu. Neučinil-li tak, soud zabavení zrušil.

²⁴² Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

Stejně tak měl soud zrušit rozhodnutí o zabavení, pokud návrh na propadnutí nebyl podán dříve, než byl vynesena soudem prvního stupně odsuzující rozsudek. Toutéž sankcí byla pak stíhána i nečinnost státního zástupce ohledně zavedení řízení o propadnutí podle ustanovení § 44 osnovy (prohlášení propadnutí i bez stíhání konkrétní osoby, protože tu taková osoba není) či stíhání odpovědného redaktora podle ustanovení § 39 osnovy.

Zbývá doplnit, že jestliže nebyl zabavený tiskopis prohlášen za propadlý, tedy nebyla definitivně soudně prohlášena jeho závadnost, měl mít vlastník tiskopisu proti státu nárok na náhradu škody. Tu však musel uplatnit v prekluzivní lhůtě 14 dnů ode dne, kdy se dověděl o zrušení zabavení. Proti rozhodnutí tiskového soudu bylo možné podat stížnost. K tomu doplňme, že toto speciální a zrychlené řízení o náhradě škody nesuplovalo obecné civilní řízení o náhradě škody, které pro případ nespokojenosti poškozeného s rozhodnutím tiskového soudu o náhradě škody mohl poškozený zahájit.

Konečně, pokud se jedná o nechvalně proslulé objektivní řízení, pak je třeba uzavřít, že ani tato osnova jej zcela nevyklučovala, byť výrazně omezovala. Státní zástupce byl totiž oprávněn navrhnout propadnutí tiskopisu jen v souvislosti se zavedením trestního řízení proti určité osobě (subjektivní řízení). Výjimku tvořily případy, kdy státní zástupce u soudu prokázal, že subjektivní stíhání není možné.

4.5. Odpovědnost za obsah tiskopisů

V případě trestných činů spáchaných tiskem znala osnova na doporučení A. Miříčky²⁴³ tři druhy těchto deliktů. V první řadě se jednalo o trestná uveřejnění, tj. činy, které jsou trestné jen proto, že byly spáchany tiskem, dále ostatní trestné činy proti trestním zákonům, spáchané samotným obsahem tiskopisů, a konečně tiskovou nedbalost, tedy dosud známé zanedbání povinné péče.

Z hlediska vztahu k trestnímu zákoníku platit princip speciality, tj. trestné činy se posuzovaly podle trestního zákona jako obecného právního předpisu, pokud osnova nestanovila jako speciální právní předpis sama jinak. Osnova neznala

²⁴³ Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

žádnou presumovanou odpovědnost, obvykle vztahovanou na odpovědného redaktora.

K ochraně zájmů poškozených (zejména na jejich cti) pak sloužilo ustanovení o ručení vlastníka časopisu za peněžité tresty uložené za trestné činy spáchané tiskem, za útraty trestního řízení a za škodu, která činem vznikla.

Ohledně tiskové nedbalosti, která se vztahovala především na osobu odpovědného redaktora, pak je třeba konstatovat, že se osnova odchylovala od dosavadní konstrukce odpovědnosti redaktora a přichází s konstrukcí jeho subsidiární odpovědnosti. K dosud aplikované podmínce nedostatečné péče odpovědného redaktora přistupovala druhá podmínka, a to, že nebyl znám autor, pisatel článku. Stejně tak byl odpovědný redaktor exkulčován, pokud bylo prokázáno, že článek byl vytištěn bez jeho vědomí či svolení²⁴⁴. Odpovědnost odpovědného redaktora v takovém případě v plném rozsahu přecházela ohledně závadného článku na osobu, která článek do tisku dala, resp. na původce článku. Osnova tak k žádosti žurnalistů měla chránit odpovědné redaktory před závadovým jednáním neodpovědných osob.²⁴⁵ V případě neperiodických tiskopisů osnova předpokládala, že minimálně vydavatel, případně tiskař, vědí, kdo je pisatelem jednotlivých článků. Pokud byl obsahem neperiodického tiskopisu spáchán trestný čin, mohl se soud obrátit na vydavatele, a nebylo-li ho, tak tiskaře, a žádat, aby osobu autora označili. Sankce pak následovala v případě, že tuto osobu neoznačili, a to bez ohledu na to, z jakého důvodu tak učinili, zda pro ochranu osoby pisatele, nebo čistě z neznalosti. Konstrukce odpovědnosti vydavatele a tiskaře tak byla plně v souladu s ustanovením § 21 odst. 3 osnovy, které stanovilo pro případ, že funkce odpovědného redaktora nebyla zřízena či odpovědný redaktor nebyl pojmenován, odpovědnost vydavatele a vlastníka časopisu, a to včetně trestněprávní odpovědnosti za porušení povinností stanovených odpovědnému redaktorovi.

Osnova upravovala v této souvislosti i ručení za škodu způsobenou obsahem tiskopisu. Odpovědnost za škodu obecně nastupovala v případě, že byla o určité osobě uveřejněna informace nikoli pravdivá, případně pravdivá, avšak týkající se

²⁴⁴ V daném případě však z hlediska dokazování vyvstávala pro odpovědného redaktora relativně složitá situace, neboť jej tížilo důkazní břemeno o negativní skutečnosti.

²⁴⁵ Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

soukromého života, na jejímž uveřejnění není veřejný zájem. V takovém případě se poškozená osoba mohla domáhat náhrady majetkové i nemajetkové újmy, a to bez ohledu na to, zda čin spočívající v uveřejnění informace byl trestným, či nikoli. Primárně odpovědným byl autor článku, sekundárně nastupoval odpovědný redaktor, pokud nebyla ve smyslu již vyloženého odpovědná jiná osoba (např. není-li odpovědný redaktor pojmenován). Z dikce odstavce 2 ustanovení § 41 pak lze dovodit, že v případě neperiodických tiskopisů odpovědnost jiné osoby než autora, nenastupovala. Tím však rozhodně nebyla vyloučena odpovědnost, resp. ručení vlastníka tiskopisu za dobytost náhrady. Odpovědné osoby se mohly vyvinutím prokázáním, že i při náležitě pozornosti nemohly pochybovat o pravdivosti zprávy, případně o přípustnosti jejího uveřejnění v důsledku existence veřejného zájmu.

Pokud kvůli uveřejnění určité zprávy ve smyslu předchozího odstavce bylo zavedeno trestní řízení, musel poškozený svůj nárok uplatnit v tomto řízení. Na civilní soud se mohl obrátit pouze za předpokladu, že byl k němu ohledně výše trestním soudem odkázán, případně nebyl s přiznanou náhradou spokojen. Soud stanovoval náhradu majetkové újmy na základě volného uvážení, měl přihlížet k okolnostem případu, a to zejména k majetkovým poměrům zúčastněných stran. Ustanovení § 41 odst. 6 však hovořilo v souvislosti se stanovením výše náhrady škody pouze o majetkové újmě. Máme za to, že se patrně jednalo o legislativně-technický nedostatek, neboť by bylo nelogické, aby zákon přikazoval soudu jistý procesní postup pro stanovení náhrady škody a měl tím na mysli pouze majetkovou škodu, nikoli újmu nemajetkovou. Zbývá poukázat na relativně krátkou promlčecí dobu šesti týdnů pro uplatnění náhrady škody odůvodněnou postupně vznikající důkazní nouzí²⁴⁶. Pokud se však jednalo o osoby sekundárně odpovědné, tedy odpovědné až po autorovi, byl počátek běhu promlčecí lhůty stanoven až na konec řízení proti osobě primárně povinné k náhradě, pokud řízení proti této osobě bylo zahájeno včas a řádně v něm pokračováno.

Ustanovení § 43 a násl. osnovy pak obsahovalo úzce související institut **propadnutí tiskopisu**. Propadnout mohl tiskopis jak v souvislosti s odsouzením určité osoby, což upravuje ustanovení § 43 osnovy, tak bez stíhání konkrétní

²⁴⁶ Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

osoby (§ 44 osnovy). Vyloučeno nebylo propadnutí ani u soukromožalobních deliktů. Právní úprava ustanovení § 44 osnovy však byla formulována subsidiárně k právní úpravě § 43 osnovy, neboť ustanovení § 44 osnovy bylo možné využít jen tehdy, pokud nebylo možné před soud postavit konkrétní odpovědnou osobu. Obě řízení konstruovala osnova jako návrhová, dotýkala se pouze tiskopisů, které teprve měly být rozšiřovány, nikoli tedy těch, které již rozšířeny (k vlastní potřebě příjemce) byly. Prioritní mělo být propadnutí pouze závadné části – pokud tedy tato závadná část byla oddělitelná, propadala pouze tato část. Vedle samotného tiskopisu mohly být učiněny neupotřebitelnými i formy, plotny a jiné přístroje, určené k zhotovení tiskopisu. Rozhodnutí prvoinstančního soudu bylo přezkoumatelné, a to jednak na základě odvolání, ale rovněž i na základě zmateční stížnosti. Řízení podle ustanovení § 44 osnovy nemohlo být vedeno proti zprávám o veřejném jednání zákonodárných sborů, které tak byly označeny a které byly pravdivé, pokud se ovšem zákonodárny sbor na zákazu uveřejnění neusnesl. Stejně tak nemohl být nikdo stíhán. Obdobně se toto ustanovení mělo použít i na jednání soudní (§ 42 osnovy).

Zvláštní právní úpravu obsahovala osnova v případě, že se řízení konalo před porotou – otázka viny se v takovém případě měla řešit ve dvou rovinách, za první, zda byl obsahem tiskopisu spáchán trestný čin, resp. byl-li tiskopisem spáchán čin, který je trestný jen proto, že byl spáchán tiskem, za druhé, zda se tohoto činu dopustil obžalovaný. Pokud porota rozhodla v první otázce kladně, mohl soud prohlásit tiskopis za propadlý. Předkladatel osnovy uzavírá, že „*To bude míti i tu výhodu, že porota bude moci z důvodů subjektivních vynésti rozsudek osvobozující i tam, kde nutnost zabrániti škodlivým účinkům rozšíření tiskopisu volala by po rozsudku odsuzujícím.*“²⁴⁷ Pravomocný (objektivní) nález s rozhodnutím, že obsah tiskopisu zakládá trestný čin, mohl být s přivolením soudu zveřejněn (§ 47 osnovy).

Rozhodnutí o propadnutí tiskopisu mělo být vydáváno s přihlédnutím k zásadě *rebus sic stantibus*. K návrhu v osnově zmíněných osob mohl být nález zrušen, pokud již pro změnu zákona či poměrů nebylo možné spatřovat v obsahu tiskopisů trestného činu či pomínul veřejný zájem na zachování nálezu v platnosti.

²⁴⁷ Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

Zde se předkladatel, jak plyne z důvodové zprávy a jak ostatně plyne i z konstrukce tohoto ustanovení, inspiroval co do důvodů vedoucích k pomnutí zájmů na zachování nálezů v platnosti zákonem č. 442/1919 Sb. z. a n.

Hovoříme-li o odpovědnosti za obsah tiskopisu, nelze opominout ustanovení o promlčení této odpovědnosti. Osnova obsahovala ustanovení o promlčení na dvou místech. Nejprve v ustanovení § 36, kde upravovala promlčení přestupků podle ustanovení § 34 až § 35 v délce trvání tří měsíců a dále v ustanovení § 48 osnovy, kde bylo upraveno promlčení trestných činů spáchaných tiskem. V druhém zmiňovaném případě stanovila osnova promlčecí dobu šest měsíců počínající běžet okamžikem zahájení rozšiřování, popřípadě, nedošlo-li k rozšiřování, dnem, kdy byl trestný čin spáchán. Po dobu trestního stíhání pachatele promlčecí doba neběžela. Stanovil-li trestní zákon pro pachatele příznivější promlčecí dobu, nebo byl-li trestný čin spáchán v cizině, použil se z hlediska promlčecí doby trestní zákon.

4.6. Trestní řízení ve věcech tiskových

Osnova v první řadě řešila vztah mezi tiskovými procesními ustanoveními na straně jedné a trestním řádem na straně druhé, a to tak, že osnova byla v tomto rozsahu v poměru speciality k trestnímu řádu, tj. nestanovila-li osnova něco jiného, použil se trestní řád.

Osnova sama řešila věcnou a místní příslušnost soudů k projednávání tiskových deliktů, dále provádění důkazů v řízení pro urážku na cti, kde stanovuje relativně krátkou osmidenní lhůtu pro návrh a především podložení tohoto důkazního návrhu (§ 52 osnovy – koncentrace řízení). Osnova rovněž upravila určitá specifika u práv osob zúčastněných na trestním řízení. V posledním jmenovaném případě se jedná zejména o právo vyjmenovaných osob účastnit se hlavního přelíčení.

Pokud se jedná o věcnou příslušnost, stanovila osnova pro přestupky obecně příslušnost okresního soudu, s tím, že v rámci nich byla příslušnost omezena jen na ty, které byly zřízeny v sídlech soudů sborových. Právní úprava příslušnosti porotních soudů může na první pohled působit komplikovaně. Porotní soudy měly být podle osnovy příslušné v případech, kdy byl samotným obsahem tiskopisu

spáchán zločin či přečin, pokud tyto přečiny nespádaly do kompetence sborových soudů. Porotní soudy tak měly být příslušné pro přečiny urážky na cti, směřovala-li tato urážka proti zákonodárnému shromáždění, proti vojsku, četnictvu, nebo jejich oddělením, proti veřejným úřadům, veřejným korporacím, povoláním podle zákona, aby spravovaly veřejné věci, jejich výborům a komisím; proti členům těchto sborů, úřadů a korporací pro jejich činnost v nich; proti osobám, jimž byl svěřen trvale nebo dočasně nějaký veřejný úřad nebo veřejná služba, proti služebníkům náboženských společností státem uznaných a proti vojínům, vztahuje-li se urážka na výkon jejich úřadu nebo služby; a konečně proti porotci, svědkovi nebo znalci pro jejich výrok nebo výpověď a proti řediteli nebo úředníku podniků veřejně účtujících pro jejich činnost v těchto podnicích (§ 50 odst. 2 osnovy). Tyto výjimky ve prospěch porotních soudů byly odůvodněny nutností volné kritiky, „*poněvadž porota lépe se hodí k tomu rozsouditi, jde-li snad o pouhou kritiku činnosti orgánů tam uvedených.*“²⁴⁸ V ostatních případech urážek na cti, při přečinech proti mravnosti a při činech, jež jsou trestné jen proto, že se staly tiskem, byla dána příslušnost soudů sborových. Toto pravidlo – vylučující generální věcnou příslušnost porotních soudů k projednání tiskových deliktů - pak bylo stanoveno zejména s ohledem na údajnou neúměrnou délku řízení před porotou a těžkopádností řízení před ní.²⁴⁹

Pokud se jednalo o místní příslušnost, založenou na místě spáchání činu, byla stanovena tři kritéria a jejich postupné uplatňování až do okamžiku, než bylo možné místo činu, resp. místní příslušnost, jednoznačně stanovit. Jedná se o místo vydání, místo rozšiřování, místo vytištění, přičemž posledně dvě jmenovaná místa se měla užít postupně tam, kde místo činu bylo v cizině.

Osnova vládního návrhu zákona o tisku v poslanecké sněmovně projednána nebyla, odvolala ji v prosinci 1921 vláda ministerského předsedy E. Beneše²⁵⁰,

²⁴⁸ Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ Přípisem ze dne 12. prosince 1921, čís. 34.725/21 m. r., že vláda odvolává vládní návrh zákona o tisku (tisk 2042), srov. Těsnopisecká zpráva o 107. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 15. prosince 1921. N.S.R.Č. 1920 – 1925. www.psp.cz.

vládnoucí od září 1921. Nová vláda měla, jak plyne z jejího programového prohlášení²⁵¹, zcela jiné priority.

V tiskovém právu první republiky však má osnova nezastupitelnou roli. Její hodnota spočívá především v komplexním a moderním zpracování tiskového práva, které v některých aspektech přesahuje svou moderností i tiskové předpisy tradičních západních demokracií (např. volná kolportáž). Na komplexním zpracování se podíleli nejen legislativci ministerstva spravedlnosti, ale i praktikující právníci – soudíci či zastávající funkce v jiných správních orgánech. Tvorby se účastnila, jak bylo naznačeno již shora, i akademická a žurnalistická obec.

Vedle samotné modernizace tiskového práva byla ambicí osnovy i unifikace v rámci ČSR, kde i dva a půl roku po jejím vzniku existovaly paralelně dva tiskové zákony - rakouský, resp. uherský.

K zásadním přednostem osnovy, vedle legislativně technické vybranosti, patřilo bezesporu definitivní skoncování s koncesním systémem. Koncesím neměl být napříště podřízen nejen tisk samotný, ale i živnosti knihtiskařské a knihkupecké. U dvou posledně jmenovaných živností se tak mělo stát následujícím zvláštním zákonem²⁵².

Značné liberalizace se osnovou mělo dostat i kolportáži, která měla být, až na ryze technická omezení, volná. Zavedením pouze věkového omezení či uložením povinnosti doplnění všeobecné občanské legitimace navrhovaná právní úprava ve své liberalizační snaze předčila i německou právní úpravu, která žádala apriorní předložení seznamu tiskopisů určených k rozšiřování příslušnému úřadu ke schválení, či francouzskou úpravu, která vyžadovala ohlášení kolportéra, a to s jeho teritoriálním omezením.²⁵³ Jistá odůvodnitelná omezení však měla platit pro cizozemské časopisy, u nichž by volná kolportáž mohla znamenat „*vpustiti nepřitele do země*“, přičemž na cizozemské tiskopisy nebylo možné přímo aplikovat některá další represivní ustanovení upravené vládní osnovou.

²⁵¹ K tomu srov. Programové prohlášení vlády ze dne 18. 10. 1921. VLÁDA ČR. [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/edvard-benes/ppv-1921-1922-benes.pdf>

²⁵² Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

²⁵³ Tamtéž.

Ohledně tiskové opravy měla nová právní úprava přinést změny ve dvou směrech. Za prvé měla odstranit zásadu striktní formální pravdy, za druhé měla vytvořit nástroj pro odstranění svévolného odmítání uveřejnění tiskové opravy z důvodů toliko formálních nedostatků předložené opravy. K prvnímu možno uvést, že rakouské právo ukládalo tiskopisu povinnost uveřejnit tiskovou opravu bez ohledu na to, zda tato oprava je pravdivá, či nikoli. Otočení o 180 stupňů, tedy přechod k ryze materiálnímu pojetí pravdy, se ukázalo, a máme za to, že zcela správně, jako neproveditelné, resp. míjející se účinkem. Osnova tedy přišla s kompromisním řešením založeným na možnosti, aby odpovědný redaktor odmítl uveřejnit opravu, pokud byl schopen relativně rychle (v osmi dnech) provést důkaz pravdy, a to úplný. Tím bylo odpovědným redaktorům umožněno (v některých případech však značně složitě) legálně odmítnout tiskovou opravu.

Naopak proti některým „časopiseckým nešvarům“, založeným na odmítnutí uveřejnění tiskové opravy pouze pro formální nedostatky, brojila nová právní úprava účelně tím, že znala možnost součinnosti soudu, který tiskovou opravu zformuloval sám, a to způsobem vyhovujícím zákonu, a současně uložil odpovědnému redaktorovi povinnost tuto opravu uveřejnit.

Radikálně se osnovou omezovala i konfiskace. Prozatímní zabavení muselo být potvrzeno soudně (ve lhůtě nepříliš krátké 8 dní), jinak bylo k návrhu oprávněné osoby zrušeno (otázkou zůstává, podobně jako v případě Boučkova návrhu, z jakého důvodu je nutný onen návrh na zrušení). Tiskové zabavení pak bylo omezeno jen pro úzké spektrum deliktů veřejné žaloby (pro soukromoprávní delikty tedy nebylo možné). Výrazně se omezovalo objektivní řízení, byť je třeba konstatovat, že k jeho úplnému odstranění nedošlo. Objektivní řízení mohlo být do budoucna vedeno jen paralelně s řízením subjektivním, bez subjektivního pouze v případě, že státní zástupce prokázal, že stíhání subjektivní není možné.

Celkově lze tedy shrnout, že dosavadní preventivní tisková opatření (např. koncese, omezování kolportáže) byla výrazně umenšena a nahrazena spíše nástroji uplatnitelnými až *ex post*.

Z hlediska odpovědných osob osnova k žádosti žurnalistické obce přišla s právní úpravou odstraňující prakticky absolutní odpovědnost odpovědného redaktora. Ten se napříště mohl exkulpat, pokud prokázal, že určitá část časopisu byla

otištěna bez jeho svolení či schválení. Vzhledem k tomu, že se osnova nikdy nestala součástí platného práva, lze jen těžko hodnotit praktičnost takového ustanovení, neboť dokazování absence svolení mohlo být značně komplikované, ne-li nemožné. Odpovědnost pak v témže rozsahu přecházela na osobu, jež dala závadný článek do tisku, tj. osobu podle stávající právní úpravy neodpovědnou. Navíc, odpovědný redaktor se měl podle nové právní úpravy trestat až subsidiárně, tj. nebyl-li znám autor, a nikoli paralelně, i když byl znám autor závadného článku.

Jak již bylo uvedeno shora, osnova se z hlediska fází jejího projednávání zastavila již na prahu poslanecké sněmovny – v ní prakticky projednána vůbec nebyla²⁵⁴. S ohledem na politickou situaci v roce 1920 a 1921, resp. politickou podporu vlády ministerského předsedy Černého a parlamentní stabilitu té doby, lze vůbec spekulovat, zda tento výsledek nebyl zřejmý nebo alespoň předpokládatelný již při samotném předkládání vládního návrhu. Politickou nestabilitu měl na svědomí nejen rozkol v sociální demokracii, ale i neschopnost koaliční spolupráce politických stran zastoupených v parlamentu. K tomu všemu přistoupily důvody sociální – zdražování, neschopnost řešit sociální problémy státních úředníků apod.

Důsledky sociálně demokratického pnutí se odrazily i na značné konfiskaci tisku, zvláště levicového, a to především v době generální stávky v prosinci 1920. Rovněž německo-české nacionální konflikty, pramenící mj. ze skutečnosti, že s Němci od doby demise Tusarovy vlády nikdo nejednal o spolupráci, se odrážely i na tisku, na konci roku 1920 byly obsazeny pražské redakce německých deníků *Prager Tagblatt* či *Deutsche Zeitung Bohemia*²⁵⁵.

Politickým řešením se měla stát polouřednická vláda E. Beneše jmenovaná 26. září 1921 ovládaná neformálním mimoústavním uskupením označovaným jako tzv. Pětka. Z jejího programového prohlášení je zřejmé, že právní úprava tiskového práva nebyla vůbec ve středu jejího zájmu.²⁵⁶

²⁵⁴ Vládní návrh ze dne 11. března 1921 byl dne 19. května 1921 přikázán právnímu výboru PS, srov. Těsnopisecká zpráva o 67. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 19. května 1921. N.S.R.Č. 1920 – 1925. www.psp.cz.

²⁵⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 1. díl, *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005. 571 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-195-7, s. 139 – 140.

²⁵⁶ Programové prohlášení vlády ze dne 18. 10. 1921. VLÁDA ČR. [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/edvard-benes/ppv-1921-1922-benes.pdf>.

5. Tisková ustanovení zákona na ochranu republiky

Do vývoje tiskového práva první republiky zásadně zasáhla i nejvýznamnější novelizace trestněprávních předpisů první republiky, zákon na ochranu republiky.

Tématem této práce není zákon na ochranu republiky jako celek, postačí tedy, pokud se na předpis podíváme optikou tiskového práva, resp. zachování ústavně garantované svobody tisku. Především je však nutno skutečnost, že samotný text zákona ještě není plnohodnotným obrazem jeho uplatňování v praxi. Třebaže to platí u veškerých právních předpisů, je třeba u zákona na ochranu republiky, a zvláště u jeho tiskových ustanovení, brát zřetel na judikaturu obecných soudů.

Právní předpis předložila v poslanecké sněmovně v únoru roku 1923 Švehlova vláda všenárodní koalice vládnoucí od října roku 1922 až do řádných parlamentních voleb v roce 1925. Zákon byl přijat pod č. 50/1923 Sb. z. a n. dne 19. 3. 1923 a byl publikován dne 31. 3. 1923. Po krátké *vacatio legis* nabyl účinnosti dne 8. 4. 1923.

Zákon sice obsahoval pouhých 44 paragrafů, nicméně téměř polovinu z definovaných trestných jednání bylo možno aplikovat na tiskové poměry. O významném a cíleném zásahu do tiskové svobody svědčí i skutečnost, že nemalá část značně krátké důvodové zprávy se věnuje právě až alibistickému vysvětlení, že dosavadní svobodné tiskové poměry (mimořádně stále *de iure* zakazující volnou kolportáž) nemají být předloženým zákonem dotčeny.

Zákon stíhal v první hlavě úklady o republiku, v druhé poškozování republiky a útoky na ústavní činitele a ve třetí ohrožování míru v republice a její vojenské bezpečnosti. Do poslední, čtvrté hlavy pak byla zakomponována ustanovení o formách trestu a jejich vyměřování (zákon předpokládal např. žalář až na doživotí či až půlmilionový trest peněžité), zdůraznit je třeba možnost ukládat trest ztráty čestných práv občanských „*výslovně cílený ke snížení občanské cti odsouzeného a představující svého druhu relikv střeověké pojetí cti jako faktoru předurčujícího právní postavení jedince.*“²⁵⁷

²⁵⁷ K tomu blíže srov. VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomlvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-868-6151-1, s. 88.

Z hlediska tiskového práva bylo významné zejména ustanovení § 34 zákona, které po vzoru německého zákona na ochranu republiky²⁵⁸ obsahovalo výčet deliktů, které bylo možno spáchat obsahem tiskopisu²⁵⁹. Současně umožňovalo soudním rozhodnutím zmocnit politický úřad k zastavení periodika, pokud tímto periodikem již uvedené trestné činy spáchány byly a pokud politický úřad nabyt obav, že uvedené trestné činy budou nadále páčány. Uvedené represivní opatření se tak připojilo k objektivnímu řízení a nálezu a lze shodně s M. Holubem uzavřít, že se jednalo o další sešňorování tisku²⁶⁰, zvláště uvážíme-li, jak širokou míru diskrece zákon na správní (politický) orgán delegoval. J. Hrabánek pak uvedené ustanovení považuje za preventivní opatření v rozporu s formální svobodou tiskovou, a tedy za protiústavní.²⁶¹

Za další stěžejní a hodné pozornosti je třeba označit i ustanovení § 39 odst. 2 zákona definující pro účely zákona na ochranu republiky pojem „veřejný“. Zákon totiž stanovil, že čin je spáchán veřejně, byl-li spáchán tiskopisem. Stanovil-li tedy zákon „veřejné spáchání činu“ jako znak skutkové podstaty trestné činu, pak tato skutková podstata byla na tiskové poměry relativně jednoduše aplikovatelná.²⁶² Trestní odpovědnost pak nesly všechny osoby, které se některým ze způsobů uvedených v ustanovení § 7 trestního zákona účastnily na tom, aby obsahem tiskopisu bylo působeno na smýšlení jiných osob.²⁶³

K tomu ještě doplňme, že se nemuselo jednat pouze o tiskopisy v užším slova smyslu – judikatura zde skutkovou podstatu rozšířila na spisy v širším slova

²⁵⁸ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu zákona (tisk 3996), na ochranu republiky. PS N.S.R.Č. 1922. Tisk 4021. www.psp.cz.

²⁵⁹ Jednalo se o § 1 (úklady), § 3 (ohrožení bezpečnosti republiky), § 5, odst. 1 (zrada státního tajemství), § 6, odst. 2 a 3 (vojenská zrada), § 14, odst. 1 a 2 (rušení obecného míru), § 15 odst. 3 (výzva k neplnění zákonných povinností nebo k trestným činům) a § 16 odst. 2 (schvalování trestných činů).

²⁶⁰ HOLUB, Miroslav. Svoboda tisku. *Všehrd - List československých právníků*. Praha, 1924, roč. 5, č. 9, s. 207.

²⁶¹ HRABÁNEK, Jan. Svoboda tisku v Československé republice. *Všehrd - List československých právníků*. Praha, 1935, roč. 16, č. 8-9, s. 341.

²⁶² Již tím, že trestný čin dojde svého ztělesnění a výrazu v tiskopise, určeném k rozšiřování, je čin dokonán bez ohledu a na to, zda došlo k jeho rozšiřování a zda jeho obsah došel k vědomosti osob, pro něž byl určen (§ 39 odst. 2 zákona), a zda měl v zápětí nějaký účinek (výsledek); stačí, že je objektivně způsobit přivodit nebezpečí s podněcováním spojené. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 364/1925 ze dne 8. 10. 1925, sb. 2127 [(převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. (od čísla 1843 do čísla 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925*. Praha: Právnícké vydavatelství, 1926.)]

²⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 1924, č. Zm I 439/1924, sb. č. 1719 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Svazek pátý, (od čísla 1429 do čísla 1842) obsahující rozhodnutí z roku 1924*. Praha: Právnícké vydavatelství, 1925.).

smyslu, za něž považovala „všeliké písemnosti, jichž obsah je přístupný většímu počtu osob, ať již individuálně určenému nebo co do množství neurčitěmu.“²⁶⁴ Takovým „tiskopisem“ mohla být i listina sepsaná psacím strojem.²⁶⁵ Tím se zákonodárce zcela oprostil od limit zákonné definice pojmu tiskopis a umožnil, aby podle zákona na ochranu republiky byl projednáván i delikt spočívající v zápisu do třídní knihy na obecné škole, jak si všímá i L. Soukup²⁶⁶, či podání učiněné u veřejného úřadu či soudu²⁶⁷, především však všelijaké letáky nevykazující znaky klasického tiskopisu.

Výlučně tiskových předpisů se dotýkala dvě ustanovení, a to ustanovení § 23 (nedovolené zpravodajství) a dále novelizace čl. III čísl. 5 zákona č. 142/1868 (ustanovení o zanedbání povinné péče) ustanovením § 42 odst. 5 zákona na ochranu republiky.

Přečin nedovoleného zpravodajství byl podle zákona spatřován ve dvou jednáních. Za prvé v jednání, jímž pachatel tiskem uveřejnil zprávu o síle, válečné zdatnosti nebo pohybu vojska nebo o jiném zařízení republiky nebo jejího spojence, zavedeném k obraně, ač to bylo úředně zakázáno nebo ač mohl ze zprávy nebo jiných okolností vědět, že uveřejněním ohrožuje zájem státu, za druhé v jednání, jímž pachatel uveřejnil zprávu o mimořádných zařízeních k udržení nebo obnovení pokoje, ač to bylo úředně zakázáno.

První skutková podstata mohla přinést jisté interpretační problémy. Zatímco v případě druhé skutkové podstaty platilo pravidlo, že „není-li úředního zákazu, není přečin“, pak v případě první skutkové podstaty toto pravidlo uplatnit nebylo možné, postačilo totiž (nebylo-li zákazu), že pachatel mohl vědět, že uveřejněním ohrožuje zájem státu. Bylo tedy zcela na osobě zprávu uveřejňující, aby její obsah ve smyslu zákonných znaků skutkové podstaty vyhodnotila, což považujeme za nežádoucí. Vysvětlení této disproporce důvodová zpráva nepodávala. Bez

²⁶⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 72/1929 ze dne 31.10. 1929, sb. č. 3650 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11., s. 363).

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ SOUKUP, L. Zákon na ochranu republiky a svoboda tisku v ČSR. In *Právněhistorické studie*. Sv. 26. Praha : Academia, nakladatelství ČSAV, 1984, s. 133.

²⁶⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 148/1924, ze dne 10. 5. 1924. sb. č. 1629 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Svazek pátý, (od čísla 1429 do čísla 1842) obsahující rozhodnutí z roku 1924.* Praha: Právnické vydavatelství, 1925).

zajímavosti není ani skutečnost, že vyhláška, již bylo zakázáno uveřejňovat některé vojenské zprávy, byla vydána až v roce 1927²⁶⁸.

Skutková podstata přečinu byla hojně využívána v době ohrožení republiky. Za všechny lze uvést případ zabavení tištěného tiskopisu „Benátky“ ze dne 26. srpna 1938 pro článek „Stavba kasáren v obecním zastupitelstvu“. V článku bylo informováno, že od 1. října 1938 bude v Nových Benátkách ubytován vojenský útvar. Dále se informovalo, v jakých konkrétních budovách se tak stane, jak budou tyto budovy uzpůsobeny, jaké pozemky tím budou dotčeny, kdo bude stavební práce realizovat a jak budou práce financovány. Zabavení bylo soudně potvrzeno, další rozšiřování zakázáno a zabavené výtisky zničeny.²⁶⁹ Podobně byl zabaven i článek s názvem „Jak vidí naše opevnění cizí novinář: S hrdostí a nebojácně voláme: Ať si s námi někdo zkusí!“ uveřejněný v Českých listech dne 10. června 1938²⁷⁰.

V případě novelizace čl. III čísl. 5 zákona č. 142/1868 ř.z., se jednalo především o doplnění druhého odstavce. Byl – li totiž napříště obsahem tiskopisu spáchán zločin nebo přečin, pro nějž mohl být tiskopis zastaven (§ 34 zákona), jednalo se z hlediska odpovědnosti odpovědného redaktora za zanedbání povinné péče o přečin s trestní sazbou až do 6 měsíců²⁷¹. Oproti stávající právní úpravě se tedy v tomto případě již nejednalo toliko o přestupek, ale vyšší kategorii trestního jednání – přečin. Praxe pak ukazuje, že delikt byl často spáchán v souběhu s přestupkem podle ustanovení § 23 recipovaného tiskového zákona.²⁷² Judikatura

²⁶⁸ Vyhláška ministerstva národní obrany ze dne 27. ledna 1927, již se zakazuje uveřejňovati některé vojenské zprávy v tisku.

²⁶⁹ Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 326, inv. č. III f 18 P 1938 - B. Zpráva o stavu řízení ze dne 30. 8. 1938.*

²⁷⁰ Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 326, inv. č. III f 18 P 1938 – C - Č.*

²⁷¹ Před Krajským trestním soudem Praha byl stíhán odpovědný redaktor Večerníku Rudého práva, který zanedbal povinnou péči, následkem čehož byl uveřejněn v tiskopise článek, jenž mimo jiné burcuje dělnickou třídu do boje proti jejím nepřátelům, a to se zbraní v ruce, v čemž citovaný soud spatřoval spáchání trestného činu podle ustanovení § 15 odst. 3 zákona na ochranu republiky. (Státní oblastní archiv Praha. *Fond: Krajský trestní soud Praha 1850 – 1946 (KST Praha)*, č. kart. 353, inv. č. 1, rozsudek KST Praha ze dne 17. 12. 1925, sp.zn. Tk II 367/25).

²⁷² Pachatelka v tomto případě rozšiřovala neperiodický tiskopis-leták nadepsaný „Dělnictvo zakazuje a rozbije dnešní fašistickou schůzi v Lucerně! Všem, všem dělníkům továren, staveb, dílen a dělnické mládeži Velké Prahy“, přičemž obsah tohoto tiskopisu zakládal podle názoru soudu skutkovou podstatu zločinu podle § 15 odst. 3 a přečinu podle § 14 odst. 1 zákona na ochranu republiky. (Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr. č. kart. 12 inv. č. 83, Rozsudek krajského trestního soudu Praha ze dne 27. 7. 1931.* Pachatelka ale nebyla jediná. Za rozšiřování téhož tiskopisu byly odsouzeny i další osoby, srov. trestní spis Krajského soudu trestního Praha sp. zn. Tl II 221/30. (Státní oblastní archiv Praha. *Fond: Krajský trestní soud Praha 1850 – 1946 (KST Praha)*, č. kart. 783, inv. č. 1-99, spis v trestní věci sp.zn. Tl II 221/30).

Nejvyššího soudu byla k odpovědným redaktorům velice přísná. Předpokládala, že odpovědný redaktor je povinen sám osobním čtením článku a bedlivými úvahami o smyslu, významu, dosahu a směru myšlenek v něm projevených zkoumat, zda nezakládá trestný čin, a pokud ano, zabránit jeho vytištění, přičemž (!) trestnost nemusela být zjevně patrná. Současně platilo, že tuto povinnost nemohl přesouvat na jinou osobu (pisatele článku). Ani v případě, že nebyl časopis zabaven, neznamenal to pro odpovědného redaktora automaticky jistotu, že se přečinu zanedbání povinné péče nedopustil, resp. dopustit jeho uveřejněním nemůže.²⁷³ Judikatura totiž vycházela z předpokladu, že odpovědný redaktor je povinen učinit vhodná opatření, která jsou způsobilá bezpečně zabránit, aby do tisku nebyl pojat článek, jehož obsah nezná nebo nečetl.²⁷⁴

5.1. Jednotlivé skutkové podstaty trestných činů

V čele zákona stojí zločin úkladů. Ve smyslu ustanovení § 34 (výčet deliktů, které bylo možno spáchat obsahem tiskopisu) bylo možné se tohoto deliktu dopustit i tiskem. V jeho formulaci je nutno upozornit na skutečnost, že za dokonáný trestný čin byl považován již samotný pokus (srov. formulaci „kdo se pokusí...“)²⁷⁵. Předmětem ochrany zde byla ústava, ústavní činnost nejvyšších ústavních činitelů a celistvost území republiky. V případě okolností zvlášť přitěžujících hrozil za tento delikt doživotní trest vězení. Odpovědný redaktor byl v případě zanedbání povinné péče (§ 42 zákona) ohledně tohoto zločinu odpovědný již od okamžiku,

²⁷³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 667/1926 ze dne 30. 4. 1927, sb. č. 2750 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.). To ostatně dokazuje i případ odpovědného redaktora Podbrdských rozhledů, v němž vyšel dne 12. 6. 1925 článek s názvem „Jindy a nyní“, v němž si autor stěžoval na stávající poměry v republice, kde vládní skupiny využívají proti dělníkům daleko surovějších metod, že „za Rakouska“ a neváhají střílet do lidí, neboť se jedná pouze o nenáviděné dělníky, přičemž humanista Masaryk mlčí. Obviněný odpovědný redaktor při svém výslechu uvedl, že článek nečetl, nicméně jen do tisku dal. Argumentoval však, že předmětné číslo tiskopisu bylo včas a řádně předloženo cenzuře, přičemž ta jej shledala nezávadným. Obviněný odpovědný redaktor byl uznán vinným a byla zamítnuta i jeho zmateční stížnost. Odsouzen byl k měsíčnímu trestu. (Státní oblastní archiv Praha. *Fond :Krajský trestní soud Praha 1850 – 1946 (KST Praha)*, č. kart. 353, inv. č. 2, rozsudek KST Praha ze dne 19. 10. 1925, sp.zn. Tl II 371/25).

²⁷⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 256/1927 ze dne 8. 10. 1927, sb. č. 2922 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.)

²⁷⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 88/1926 ze dne 4. 12. 1926, sb. č. 2572 (převzato z téhož zdroje).

kdy započalo rozšiřování časopisu, bez ohledu na to, zda závadné články někdo četl.²⁷⁶

Ustanovení § 3 zákona chránilo vnější bezpečnost republiky z hlediska její ochrany před nebezpečím války, nepřátelského činu cizí moci či ozbrojeného napadení. Stejně tak ustanovení chránilo před způsobením a podporou ozbrojených povstání v republice v úmyslu ohrozit tím její bezpečnost zvenčí. Konečně bylo ustanovení namířeno i proti spolčení či vejítí ve styk s cizí moci či činiteli za týmž účelem.

Ani v jednom případě deliktů hlavy první (úklady o republiku) neužíval právní předpis zcela záměrně pojmu velezrada, a to s odkazem na dosavadní, zejména rakouskou válečnou soudní praxi. Tam, kde pak právní řád hovořil o velezradě, rozuměly se tím delikty ve smyslu hlavy první zákona na ochranu republiky.²⁷⁷

Ustanovení § 5 zákona na ochranu republiky o zradě státního tajemství pokrývala v zásadě dvě závadná jednání, a to vyzrazení státního tajemství a vyzvídání státního tajemství, přičemž pouze první zmiňované bylo zaneseno do ustanovení § 34 zákona na ochranu republiky, tj. bylo-li spácháno obsahem tiskopisy, mohlo být důvodem (při splnění dalších podmínek) zastavení tiskopisu. Podstatné bylo, že ono státní tajemství musí být vyzraženo cizí moci, přičemž toto vyzrazení mohlo být i zprostředkované, tedy nemusel jej cizí moci vyzradit přímo pachatel.²⁷⁸ Je nasnadě, že právě tato koncepce mohla stíhat trestnou činnost páchanou prostřednictvím tiskopisu.

Z právní úpravy vojenské zrady (§ 6 zákona) se na problematiku tiskového práva vztahovalo ustanovení odstavce druhého a třetího. Druhý odstavec zakazoval jednání spočívající v přímém či nepřímém vyzrazení cizí moci skutečnosti, opatření nebo předmětu, jež mají zůstat utajeny pro obranu republiky, a dále vyzvídání takových skutečností, opatření nebo předmětů za účelem shora uvedeným. Třetí odstavec pak trestal ohrožení republiky tím, že dotyčný vyzradí osobě nepovolané skutečnosti, opatření nebo předmět, jež mají zůstat utajeny pro obranu republiky, nebo tím, že vyzvídá takovou skutečnost, opatření nebo

²⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 199/1928 ze dne 14. 7. 1928, sb. č. 3226 (převzato z téhož zdroje).

²⁷⁷ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu zákona (tisk 3996), na ochranu republiky. PS N.S.R.Č. 1922. Tisk 4021. www.psp.cz.

²⁷⁸ Tamtéž.

předmět, aby je vyzradil osobě nepovolané. Oproti zradě státního tajemství se za trestné navíc prohlašovaly i určité formy přípravného jednání, jako např. komplot, a současně i vyzrazení či vyzvídání takových skutečností, opatření nebo předmětů za účelem vyzrazení osobě nepovolané, byla-li tím ohrožena bezpečnost republiky.

Z deliktů rubrikovaných jako „rušení obecného míru“ (§ 14 zákona), obecně velmi často užívaných, bylo na tiskové poměry ve smyslu ustanovení § 34 zákona aplikovatelné ustanovení odstavce prvního a druhého.

První odstavec zakazoval veřejné (případně před více lidmi nebo více lidí) pobuřování proti státu pro jeho vznik, proti jeho samostatnosti, ústavní jednotnosti demokraticko-republikánské formě. Následky nebyly rozhodné – pro naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu postačilo samo působení, které – objektivně řečeno – mohlo způsobit nežádoucí následky²⁷⁹. Znakem skutkové podstaty nebyla okolnost, že by při pobuřování byly pachatelem k naplnění následků doporučovány násilné prostředky.²⁸⁰ Z praxe lze jako příklad uvést výrok uveřejněný tiskem v časopisu *Az Út* pronesený na veřejné schůzi: „*Chceme vybojovati svoje boje za hospodářské a národní osvobození společně s českým, německým, slovenským a ukrajinským proletariátem.*“²⁸¹

Druhý odstavec pak zakazoval veřejné popuzování k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivým skupinám obyvatel pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství anebo proto, že jsou bez vyznání.

Ve všech případech se jednalo o úmyslné trestné činy²⁸². Pokud se jedná o rozlišení pojmů „podněcování“, „pobuřování“ a „popuzování“, pak popuzování bylo vykládáno jako nejslabší působení, pobuřování jako nejsilnější²⁸³.

²⁷⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 142/1929 ze dne 5. 9. 1929, sb. č. 3575 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.)

²⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 335/1928 ze dne 26. 4. 1929, sb. č. 3459 (převzato z téhož zdroje).

²⁸¹ Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 283, inv. č. I f 18 P (Az Út ze dne 31. 12. 1932)*.

²⁸² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 200/1927 ze dne 24. 5. 1927, sb. č. 2798 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

²⁸³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 210/1926 ze dne 27. 11. 1926, sb. č. 2562 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnícká knihovna; Svazek 11., s. 327).

Pod ustanovení odstavce prvního pak spadaly výroky proněmecké, resp. prorakouské, dále „prodělnické“, resp. prosovětské. Do první skupiny můžeme zařadit např. výroky, že „založení Československé republiky jest prohřeškem proti právu a sebeurčení“²⁸⁴ či hra (zpěv) rakouské dynastické hymny (německé)²⁸⁵, či dokonce projev smutku a studu nad odtržením obyvatel německé národnosti od jejich soukmenovců²⁸⁶. Počátkem 30. let se poté do judikatury Nejvyššího soudu dostává – s ohledem na dějinný vývoj – i otázka sudetoněmecká. Již samotné heslo „Sudetendeustchland“ naplňovalo skutkovou podstatu tohoto přečinu, a to především pro svůj vnitřní rozpor s československou Ústavou.²⁸⁷

Do druhé skupiny patřilo např. provolávání slávy revoluci (ruské) a sovětské republice²⁸⁸, vychvalování sovětské ústavy jako vzoru s výzvou k následování příkladu ruských dělníků a rolníků²⁸⁹, výkřik „ať žije sovětské Rusko“.²⁹⁰ Samotná myšlenka diktatury proletariátu byla judikována jako myšlenka v příkrém rozporu s demokracií, na níž bylo Československo založeno.²⁹¹

Z hlediska tiskového ještě nutno zmínit, že byla-li pro tento delikt podána obžaloba na autora závadného letáku, který byl současně i tiskařem, byla obžaloba současně obžalobou pro přečin zanedbání povinné péče, pokud nebyly na straně

²⁸⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 473/1924 ze dne 10. 12. 1924, sb. č. 1828 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

²⁸⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 799/1924 ze dne 4. 3. 1925, sb. č. 1915 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. (od čísla 1843 do čísla 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925*. Praha: Právnické vydavatelství, 1926.). Nejvyšší soud relativně široce vyložil, že k hanobení není nutné využít surového prostředku, postačí vyvolání štvavého účinku, tj. účinku objektivně způsobitelného vzbudit nepřátelské smýšlení buď proti republice, nebo proti národu.

²⁸⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 261/1926 ze dne 30. 12. 1926, sb. č. 2608 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

²⁸⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 147/1932 ze dne 30. 5. 1933, sb. č. 4730 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

²⁸⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 106/1926 ze dne 20. 11. 1926, sb. č. 2549 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

²⁸⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 335/1928 ze dne 26. 4. 1929, sb. č. 3459 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

²⁹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 142/1929 ze dne 5. 9. 1929, sb. č. 3575 (převzato z téhož zdroje).

²⁹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 293/1930 ze dne 2. 5. 1931, sb. č. 4156 (převzato z téhož zdroje).

obžalovaného (z deliktu podle ustanovení § 14 odst. 1 zákona) shledány veškeré podstatné náležitosti subjektivní skutkové podstaty tohoto deliktu.²⁹²

Jednáním ve smyslu druhého odstavce pak byla např. výzva, aby do služeb nebyli přijímáni zaměstnanci určité národnosti²⁹³. Za nepřátelský čin bylo považováno i veřejné popuzování k hospodářskému bojkotu.²⁹⁴

Judikatura Nejvyššího soudu přisvědčuje závěru, že na tiskové poměry bylo aplikovatelné i ustanovení § 14 odst. 3 zákona na ochranu republiky, jímž bylo zapovězeno veřejné popuzování k zášti proti jednotlivým skupinám obyvatel pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání. Lze totiž mít za to, že výrok (judikovaný jako závadný), že „*státní úřad nakládá různým způsobem s příslušníky té a oné národnosti*“²⁹⁵, lze učinit i prostřednictvím tisku. Navíc, za tento delikt byl stíhatelný nejen ten, kdo závadný leták sestavil a dal vytisknout, ale i ten, kdo jej rozšiřoval a byl znalý obsahu²⁹⁶.

Pokud se pak jedná o surové či štvavé hanobení republiky, národa²⁹⁷ nebo národní (dnes bychom řekli „národností“) menšiny tak, že to může snížit vážnost republiky nebo ohrozit obecný mír v republice nebo její mezinárodní vztahy (§ 14 odst. 5 zákona na ochranu republiky) pak Nejvyšší soud judikoval jako závadný výrok o republice ve znění „*že vládne pendrekem a persekucí, že nadržuje*

²⁹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 275/1929 ze dne 9. 11. 1929, sb. č. 3658 (převzato z téhož zdroje).

²⁹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Kr II 311/1924 ze dne 4. 1. 1924, sb. č. 1433 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

²⁹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 34/1926 ze dne 20. 5. 1926, sb. č. 2382 (převzato z téhož zdroje).

²⁹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 86/1924 ze dne 27. 3. 1924, sb. č. 1573 (převzato z téhož zdroje).

²⁹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 248/1930 ze dne 9. 12. 1931, sb. č. 4343 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

²⁹⁷ Jak dokazuje judikatura Nejvyššího soudu, hanobení národa v sobě zahrnuje i hanobení jeho řeči – obecné soudy dospěly k závěru, že je třeba za závadné je třeba považovat výroky účastníka řízení vůči soudu ve znění „*Nadále nepřijmu žádných českých příspěvů. Nechcete-li se mnou (dopisovat) německy, můžete mně snad psát i některé kulturní řeči, např. anglicky*“, neboť v nich lze spatřovat hanobení národa. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 148/1924 ze dne 10. 5. 1924, sb. 1629 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Svazek pátý, (od čísla 1429 do čísla 1842) obsahující rozhodnutí z roku 1924*. Praha: Právnícké vydavatelství, 1925). V témže rozhodnutí Nejvyšší soud i judikoval, že zaváděného jednání se lze dopustit podáním směřovaným soudů či veřejnému úřadu.

*kapitalismu a že pěstuje militarismus*²⁹⁸ či výrokem o „*propouštění zlodějů a zavírání dělníků*“ a označením postupu soudů za perzekuci dělnictva.²⁹⁹ K Nejvyššímu soudu se dostal i výrok, že „*dítě po válečném poškození obdrží na zaopatřovacích požitcích 400,- Kč ročně, kdežto výživa medvědů ve státní kleci stojí 3600,- Kč.*“ Nejvyšší soud v daném případě dospěl k závěru, že není pochyb o tom, že ve výrocích stěžovatele je obsažena výtka o nedostatku sociálního cítění a nehumánního jednání státu.³⁰⁰ Ze samotné praxe lze ještě zmínit případ rolníka a okresního tajemníka svazu rolnictva, který rozšiřoval letáky, v jejichž slovech „*Abbau-Anarchismus, Steuerbolschevismus, Bodenraub*“ spatřovalo chebské státní zastupitelství citovanou skutkovou podstatu přečinu dle § 14 odst. 5 zákona. Nakonec byl obviněný obžalován jen pro přestupek podle § 23 tiskového zákona (rozšiřování bez povolení) a pro ten i odsouzen.³⁰¹ Ustanovení se rovněž stalo vhodným prostředkem pro potlačování odporu k výjimečným zákonům první poloviny 30. let projevovaném v dělnických listech³⁰².

Ustanovení § 15 zákona obsahovalo trestné výzvy k neplnění zákonných povinností nebo k trestným činům. V prvním odstavci zakazovalo přímé vyzývání k hromadnému neplnění veřejnoprávních povinností, avšak toliko těch, které byly uloženy zákonem. Mezi veřejnoprávní povinnosti ve smyslu tohoto ustanovení tak tedy zjevně nepatřily povinnosti stanovené pracovním či služebním řádem či soukromoprávní povinnosti.³⁰³ Druhý odstavec se pak vztahoval na veřejné podněcování ke zločinu nebo přečinu, postihoval tedy všeobecné podněcování k individuálně neurčitým trestným činům³⁰⁴. Trestný čin byl dokonán již

²⁹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 432/1928 ze dne 17.1. 1929, sb. č. 3374 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

²⁹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 350/1932 ze dne 13. 12. 1933, sb. č. 4883 (převzato z téhož zdroje).

³⁰⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 498/1924 ze dne 6. 11. 1924, sb. 1780 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Svazek pátý, (od čísla 1429 do čísla 1842) obsahující rozhodnutí z roku 1924*. Praha: Právnické vydavatelství, 1925).

³⁰¹ Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 23, inv. č. III C 3*. Zpráva o stavu řízení ze dne 11. 1. 1926.

³⁰² Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 283, inv. č. III f 18 P 1933 – C - Č.* (Cukrovarnický zaměstnanec, roč. 15, č. 21, s. 2, ze dne 1. 11. 1933).

³⁰³ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu zákona (tisk 3996), na ochranu republiky. PS N.S.R.Č. 1922. Tisk 4021. www.psp.cz.

³⁰⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Kr II 454/1923 ze dne 28.3. 1924, sb. č. 1574 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11., s. 336).

projevem samotným, bylo zcela nerozhodným, zda podněcování mělo nějaký výsledek.³⁰⁵ Příkladem mohlo být čtené prohlášení na ustavující schůzi okresního zastupitelstva, v němž byl líčen brzký příchod války, a obsahovalo apel na pracující lid v Československu, aby se nedal veštvat do žádné války. Konečně též krylo výrok, že „*pracující masy Československa obrátí pušky proti své vlastní buržoazii a přemění imperialistickou válku na válku občanskou*“³⁰⁶ či básničku: „*Rozepnul jsem si kabát na prsou, vytasil jsem svoji pistoli, pět nebo šest jsem jich zastřelil, to je můj cestovní list.*“³⁰⁷

Třetí odstavec je pak možno označit za speciální k předchozímu odstavci, neboť obsahoval výčet vybízených zločinů, u kterých se zvyšovala trestní sankce³⁰⁸. Jednalo se o trestné činy podle tohoto zákona, konkrétně §u 1, 2, 7 nebo 8, nebo zločiny vojenské, nebo hromadné páchání přečinu podle § 47 až 51 branného zákona. Při tom dle judikatury stačilo užívat dvojsmyslné výrazy, obraty používané v několikerém smyslu, alegorii, metaforu či zahalení pravého smyslu v roušku povídky, bajky, pokud byl závadný smysl posluchačem rozpoznatelný³⁰⁹. Spadalo sem i pouhé srovnání československých a ruských ústavních poměrů³¹⁰ či komunistické manifestace či v komunistickém tisku mnohokrát užívané výroky o nastolení diktatury dvou stran (dělníků a rolníků), aniž by bylo rozhodující, že je tím proklamován pouze politický program jedné z politických stran.³¹¹ Konečně

³⁰⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 129/1929 ze dne 13.7. 1929, sb. č. 3564 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

³⁰⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 662/1929 ze dne 3.12. 1930, sb. č. 4010 (převzato z téhož zdroje).

³⁰⁷ Národní archiv. *Fond: VSZ*. č. kart. 283, inv. č. III f 18 P (Az Út, roč. 2, ze dne 31. 12. 1932).

³⁰⁸ Státní zastupitelství v Liberci např. šetřilo případ německy psaného tiskopisu „Der Führer“, v němž bylo podle názoru státního zástupce vybízeno k vojenskému trestnému činu. Pachatel ovšem stíhán nebyl, neboť byly vytištěny pouze dva povinné výtisky určené k cenzuře a státní zástupce v souladu s tehdejší judikaturou Nejvyššího soudu dospěl k závěru, že v takovém případě nelze hovořit o rozšiřování tiskopisu, a to ani ve stadiu pokusu, srov. Národní archiv. *Fond: VSZ*. č. kart. 22, inv. č. III C 8. Zpráva o stavu řízení ze dne 25. 3. 1926 (Der Fuhrer č. 1 z roku 1925).

³⁰⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 753/1924 ze dne 18.2. 1925, sb. č. 1900 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnícká knihovna; Svazek 11., s. 337). Této praxe se pak držely i soudy nižšího stupně, srov. např. řízení před Zemským trestním soudem Praha č.j. Tl 264/26 proti Ladislavu Dymešovi (srov. Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 10 inv. č. 80, rozsudek Zemského soudu Praha ze dne 30. 12. 1926).

³¹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 731/1928 ze dne 15.5. 1929, sb. č. 3485 (převzato z téhož zdroje).

³¹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 133/1929 ze dne 4.6. 1929, sb. č. 3505 (převzato z téhož zdroje).

nemuselo jít ani o tak „silná slova“ jako „diktatura proletariátu“, k trestnosti stačil i výrok, že „*Přijde ten čas, kdy budeme bojovat na barikádách jakou soudruzi ruští a vybojujeme si své právo.*“³¹², neboť v něm bylo spatřováno podněcování k násilné změně Ústavy Československé republiky. Podobně se jako rozporné se zákonem na ochranu republiky jevil Nejvyššímu soudu i výrok, že „*kdyby Rusko bylo napadeno nějakým kapitalistickým státem, je povinností tomuto úmyslu povstáním zbraní zabrániti.*“³¹³ K zabavení postačila dokonce část článku ve znění: „*Já ještě odseknu, když se mi něco nelíbí na vojně, a neberu nic tak vážně. Jsou však jiní lidé, tak Jeník, lesnický, maďarský hoch, který se nehádal, nýbrž se vrhnul ze třetího poschodí*“.³¹⁴

Ve světle tiskových deliktů je možno zmínit i závadné jednání naplňující skutkovou podstatu zločinu dle ustanovení § 15 odst. 3 zákona na ochranu republiky, spočívající v tom, že byl sepsán časopis (Agitprop), který se stal „*učební pomůckou pro členy komunistické strany pro jejich vyškolení pro revoluční násilný převrat a pro ozbrojené povstání za účelem vlády proletariátu.*“³¹⁵ V této souvislosti ještě příkladmo upozorníme na případ obviněného stíhaného pro rozšiřování německy psaného neperiodického tiskopisu (letáku) s názvem „*10 Gebote für die proletarischen Rekruten*“ (Desatero příkázání pro proletářské rekruty), obsahujícího např. zákaz sloužit jiné než své vlastní třídě, povinnost semknout se s bratry Rudé armády ke společnému boji, povinnost poslušnosti a solidárnosti jen vůči své třídě, povinnost nedát se okrást (povinnost žádat vyšší mzdu, lepší stravu, šacení, vycházky a dovolenou a konečně povinnost svědčit proti svému nepříteli v případě, že to vyžaduje vyšší zájem tvé třídy, a být lstivý, úskočný a všemi prostředky prosazovat cíle své třídy).³¹⁶

³¹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 251/1929 ze dne 9.1. 1930, sb. č. 3730 (převzato z téhož zdroje).

³¹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 292/1930 ze dne 29.10. 1930, sb. č. 3980 (převzato z téhož zdroje).

³¹⁴ Národní archiv. Fond: VSZ. č. kart. 283, inv. č. III f 18 P (Az Út, roč. 2, ze dne 31. 12. 1932).

³¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 406/1930 ze dne 9.12. 1930, sb. č. 4113 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska.* Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

³¹⁶ Národní archiv. Fond: VSZ. č. kart. 38, inv. č. III C 11-12. Zpráva o stavu řízení ze dne 24. 10. 1929.

Konečně upozorníme, že z hlediska soudního náhledu nebylo vůbec třeba, aby se pachatel obracel se svou výzvou na konkrétní přítomné osoby³¹⁷, což vyhovovalo i aplikaci dotčené skutkové podstaty mj. i na pisatele článku. Uvedené lze pak uzavřít upozorněním, že k naplnění skutkové podstaty trestného činu, resp. k jeho dokonání, stačilo pouhé vytištění tiskopisu určeného k rozšiřování. K samotnému rozšiřování vůbec nemuselo dojít.³¹⁸

Posledním deliktem, avizovaným ustanovením § 34 zákona, bylo schvalování trestných činů ve smyslu ustanovení § 16 odst. 2 zákona. Jedním ze způsobů, jímž se tohoto deliktu bylo možné dopustit, bylo bezesporu tiskem. Delikt úzce souvisel s deliktem podle ustanovení § 15 zákona. Zatímco v případě deliktu podle ustanovení § 15 se jednalo o závadné jednání spočívající, zjednodušeně řečeno, v popuzování k trestné činnosti, v případě ustanovení § 16 se pak jednalo o schvalování takové trestné činnosti obvykle *ex post*. Judikatura však nevyloučila ani postih za vyslovení souhlasu se zločinem spáchaným teprve v budoucnu³¹⁹, což je ovšem značně rozporuplné. Sankcionováno bylo veřejné vychvalování nebo výslovné schvalování zločinu nebo přečinu či jiná forma vyjádření souhlasu s jeho spácháním³²⁰. Ve vztahu k pachateli pak bylo trestné jeho veřejné vychvalování a oslavování pro trestný čin, jeho odměňování (bez předchozí dohody) či usnadňování vyrovnat se následky trestního odsouzení (za účelem projevení souhlasu s jeho činem např. dojde k poskytnutí náhrady za peněžité trest nebo jiný plat, a to buď z vlastních prostředků, nebo za tímto účelem dojde k uspořádání veřejné sbírky). Takovou odměnou byla např. podpora pachatelovy manželky či úhrada nákladů za obhajobu.³²¹ Zcela nerozhodné bylo, zda se jednalo o trestný

³¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 592/1924 ze dne 11.3. 1925, sb. č. 1922 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11., s. 338).

³¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 364/1925, ze dne 8. 10. 1925, sb. č. 2127 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. (od čísla 1843 do čísla 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925.* Praha: Právnické vydavatelství, 1926.)

³¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 280/1926 ze dne 9. 12. 1926, sb. č. 2578 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928).* Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.)

³²⁰ Tak např. státní zastupitelství stíhalo odpovědného redaktora Jihočeského dělníka a Práva chudoby, když na jejich stránkách byl schvalován trestný čin vraždy sociálně demokratického člena na Podkarpatské Rusi. [Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 23, inv. č. III C 2. Zpráva o stavu řízení ze dne 20. 6. 1925 (Jihočeský dělník a Práva chudoby, č. 35/1925)].*

³²¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 465/1925 ze dne 26. 3. 1925, sb. č. 1936 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti,*

čin spáchaný v tuzemsku³²² či zda jej spáchal cizinec v cizině v rozporu s tamějšími právními předpisy³²³ či zda ke schvalování došlo způsobem okázalým a slavnostním³²⁴. Schvalování přestupků a soukromožalobních deliktů trestné nebylo. Zvýšené sankce pak zákon stanovil, obdobně jako v ustanovení § 15 zákona, ve vztahu k vybraným deliktům zákona na ochranu republiky. Podle odstavce třetího pak bylo rovněž trestné ve lhůtě jednoho roku od spáchání zločinu pokusu vraždy ústavního činitele (§ 7 zákona) či tělesného poškození ústavního činitele (§ 8 zákona) v tiskopise nebo v rozšířeném spise uveřejnit, veřejně předvádět, vystavovat nebo rozšiřovat pachatelův obraz. Výjimku tvořily případy, kdy k tomu uveřejnění došlo za vědeckým účelem či na žádost úřadu k účelům trestního řízení. Posledně zmiňované ustanovení bylo v poslanecké sněmovně zdůvodňováno snahou o potlačení „*hérostratovských choutek zvláště lidí nedospělých, jež zbývají poslední pohnutkou jejich nerozvážných činů.*“³²⁵

Judikatura v případě tohoto deliktu dospěla k závěru, že již samotné provolávání slávy světové revoluci je vychvalováním ve smyslu ustanovení § 16, a tedy i trestným jednáním³²⁶.

tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11., s. 341). Praxe ovšem ukazuje, jak složité bylo ohledně této skutkové podstaty prokazování úmyslu. Mladoboleslavské státní zastupitelství řešilo případ, kdy kolportér komunistických tiskopisů požádal obviněného o vyplnění plakátu zvoucího na fotbalový zápas. Do plakátu se vypisovalo datum a místo tohoto zápasu. Obviněný tak učinil s tím, že na žádost kolportéra do plakátu napsal i větu, že čistý výnos zápasu půjde ve prospěch uvězněného soudruha. Takto bylo vyplněno celkem 12 kusů. Oba dva však při výslechu uvedli, že uvedená podpora byla rodině poskytnuta jen z důvodu, že rodina neměla výdělků, a nikoli jako demonstrativní podpora spáchaného trestného činu. Státní zastupitelství případ uzavřelo s tím, že přípravné vyhledávání nepodalo důkazu, že by šlo odměnu pachateli za jeho trestné činy a projevy souhlasu s tímto trestným činem a případ odložilo. (Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 38, inv. č. III C 11. Zpráva o stavu řízení ze dne 5. 9. 1930.*)

³²² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 199/1928 ze dne 14. 7. 1928, sb. č. 3226 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

³²³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 27/1930 ze dne 1.4. 1930, sb. č. 3826 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

³²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Kr I 311/1923 ze dne 14. 3. 1924, sb. č. 1545 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

³²⁵ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu zákona (tisk 3996), na ochranu republiky. PS N.S.R.Č. 1922. Tisk 4021. www.psp.cz.

³²⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 26/1924 ze dne 18.10. 1924, sb. č. 1759 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11., s. 340).

Ve vztahu k tiskovému právu je rozhodně třeba učinit zmínku i o ustanovení § 18 upravujícím šíření nepravdivých zpráv. Přestupkem v daném případě bylo veřejné sdělení nebo jiné rozšiřování³²⁷ nepravdivé zprávy, kterou pachatel nemá důvodu považovat za pravdivou a u níž pachatel ví, že jejím šířením vážně znepokojí obyvatelstvo nějakého kraje nebo místa nebo část tohoto obyvatelstva. Pokud však pachatel věděl, že tím poškozují bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost nebo veřejný pořádek nebo že tím způsobuje zdražování předmětů potřeby, překotné a hromadné koupě nebo prodeje nebo překotné a hromadné vybírání vkladů³²⁸, jednalo se o přísněji trestaný přečin. Navíc, pokud pachatel věděl, že zpráva je nepravdivá, jednalo se v obou případech o přečin trestaný až půlročním vězením.

Je tedy zřejmé, jak ostatně uvádí i zpráva ústavněprávního výboru³²⁹, že návrh rozlišoval trestnost jednak podle výsledku (srov. shora rozlišení mezi přestupkem a přečinem) a jednak podle pachatelova vědomí o nepravdivosti zprávy (srov. třetí odstavec). Z formulace skutkové podstaty lze dovodit, že pachatel se nedopustil trestného jednání, pokud měl dostatečné důvody, aby považoval zprávu za pravdivou.

Pokud se jedná o výklad skutkové podstaty, je třeba vycházet z široce koncipovaného výkladu pojmu „zpráva“. Nemuselo se totiž jednat pouze o události minulé i právě probíhající, spadalo sem totiž i prorokování zániku

³²⁷ Tj. veřejný způsob sdělování, který způsobí a o němž pachatel ví, že se jím dostává zpráva k vědomosti většího počtu osob individuálně neurčitých, přičemž nezáleží na tom, došla-li zpráva svého rozšíření ve větším či menším okruhu územním. [Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 378/1925 ze dne 7. 7. 1925, sb. 4042 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. (od čísla 1843 do čísla 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925.* Praha: Právnícké vydavatelství, 1926.)]. Je to i sdělení osobě jediné, o níž pachatel dle stavu věci ví, že zprávu mezi občanstvem dále rozšíří. ([Rozhodnutí Nejvyššího soudu Kr I 753/1923 ze dne 11. 2. 1924, sb. 1489 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Svazek pátý, (od čísla 1429 do čísla 1842) obsahující rozhodnutí z roku 1924.* Praha: Právnícké vydavatelství, 1925)].

³²⁸ Vzorový případ byl stíhán, jak dokazují archivní materiály, např. v Jáchymově, v březnu 1925 (sp. zn. St 1743/25), kde místní obyvatel v okně místního hotelu vyvěsil část časopisu „Vorwärts“ informujícího o špatné ekonomické situaci banky Kreditanstalt der Deutschen s tím, že klíčová ustanovení článku podtrhl a dovětkem napsaným tužkou pod článkem upozornil, že v Jáchymově je též pobočka banky. („Joachimsthal hat auch eine Filiale“). Následky v podobě okamžitých výběrů vkladů na sebe nechaly čekat jen do druhého dne. Státní zastupitelství stíhalo tento delikt jako úmyslný přečin, neboť pobočka v Jáchymově nebyla pobočkou v časopise uvedené banky, ale banky s podobným, zaměnitelným názvem. Státní zastupitelství tedy dospělo k závěru, že obviněný veřejně sdělil nepravdivou zprávu o místním jáchymovském podniku a přisoudilo obviněnému dokonce plnou vědomost toho, že banka uvedená v časopise a místní banka nejsou bankami téhož podniku, přičemž vědomost byla dovozena z připojeného dovětku, jehož autorství autor popíral. Svým jednáním obviněný způsobil překotné a hromadné vybírání vkladů. (Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 22 inv. č. III C 14*).

³²⁹ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu zákona (tisk 3996), na ochranu republiky. PS N.S.R.Č. 1922. Tisk 4021. www.psp.cz.

republiky³³⁰ či tvrzení, že komunistická (dělnická) mládež „*bude v případě války hájit jen zájmy dělnické třídy*“³³¹, to vše i za předpokladu, že původce zprávy svá slova nemyslel vážně. Podstatné bylo, jak jeho zprávy vnímal posluchač³³², nebo alespoň některý z nich, protože naplnění skutkové podstaty nepřepokládalo vyvolání účinků u všech příjemců zprávy, postačilo jen některých³³³. Zprávou podle tehdejší judikatury bylo jakékoli tvrzení skutečností minulých, přítomných nebo budoucích³³⁴, přičemž nezáleželo na tom, zda je pachatel původcem zprávy, nebo jen opakuje, co slyšel.³³⁵ Takovou zprávu (ve smyslu odst. 2 a 3) bylo třeba považovat za nepravdivou i za předpokladu, že měla pravdivý základ, avšak zamlčením či změnou některých jejích složek nabývala kontur jiného příběhu, který byl v rozporu se skutečnými událostmi.³³⁶

K naplnění skutkové podstaty nebylo ve smyslu ustanovení § 18 odst. 2 zákona nutné, aby předpokládaný účinek zprávy nastal, stačila způsobilost takovým šířením přivodit předpokládaný následek a vědomí pachatele o této způsobilosti.³³⁷ Čin byl tedy dokonán již samotným šířením nepravdivé zprávy.³³⁸

³³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 384/1924 ze dne 4. 12. 1924, sb. č. 1819 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

³³¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 384/1925 ze dne 13. 1. 1926, sb. č. 2243 (převzato z téhož zdroje).

³³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 172/1924 ze dne 30. 5. 1924, sb. č. 1648 (převzato z téhož zdroje).

³³³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 172/1924 ze dne 30. 5. 1924, sb. č. 1648 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11., s. 344).

³³⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 426/1925 ze dne 30. 9. 1925, sb. č. 2109 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. (od čísla 1843 do čísla 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925*. Praha: Právnické vydavatelství, 1926).

³³⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 426/1925 ze dne 30. 9. 1925, sb. č. 2109 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

³³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 64/1932 ze dne 23. 10. 1933, sb. č. 4818 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

³³⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 58/1925 ze dne 22. 4. 1925, sb. č. 1960 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. (od čísla 1843 do čísla 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925*. Praha: Právnické vydavatelství, 1926.) či Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 288/1932 ze dne 29. 11. 1933, sb. č. 4861 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

³³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 257/1924 ze dne 4. 10. 1924, sb. č. 1746 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech*

Navíc, původce zprávy způsobilost k těmto účinkům neměl posuzovat pouze podle přímých a prvních posluchačů, ale i podle sekundárních příjemců, k nimž zpráva bude rozšiřováním „donesena“ (judikováno v kontextu zpráv vyřčených „v hospodě“).³³⁹ Takový výklad hodnotíme jako přehnaně extenzivní.

Pokud se jedná o intenzitu znepokojení, pak ze zákona mělo být „vážné“, nicméně Nejvyšší soud judikoval, že znepokojení nemusí dosáhnout zděšení či paniky.³⁴⁰

Z dalších příkladů jednání judikovaného jako závadné lze uvést i výroky, že „v celém světě se opět haraší zbraněmi, připravuje se nová světová válka“³⁴¹, „že Československo zbrojí do války proti SSSR“³⁴² či výrok že „vláda pokračuje v persekuci dělnického hnutí“ a „v době válečných příprav je persekuce dělnického hnutí zvýšena“, proneseny komunistickým redaktorem před shromážděním komunistických stoupenců...³⁴³ Z praxe uveďme i zveřejnění informace o publikaci domnělého rozhovoru s Henleinem v jednom ze zahraničních tiskopisů v Českém slově z 27. května 1938, v němž Henlein formuluje požadavky sudetských Němců v rozporu (podle názoru cenzora) s aktuální politickou situací.³⁴⁴ Pro stejný delikt byl zabaven i Český západ ze dne 24. června 1938, když obsahoval ostrý článek proti německé ideologii, politice a zejména výkladu pojmu čest, a to mimo jiné s odkazy na události v Rakousku (anšlus a jeho následky) či štvavou protičeskoslovenskou kampaň.³⁴⁵

trestních. Svazek pátý, (od čísla 1429 do čísla 1842) obsahující rozhodnutí z roku 1924. Praha: Právnícké vydavatelství, 1925).

³³⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 662/1929 ze dne 3. 12. 1930, sb. č. 4010 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska.* Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.)

³⁴⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 64/1924 ze dne 4.4. 1924, sb. č. 1594 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnícká knihovna; Svazek 11., s. 344).

³⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 633/1928 ze dne 6.6. 1929, sb. č. 3511 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska.* Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.)

³⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 354/1929 ze dne 19.10. 1929, sb. č. 3630 (převzato z téhož zdroje).

³⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 250/1930 ze dne 20. 5. 1930, sb. č. 3876 (převzato z téhož zdroje).

³⁴⁴ Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 326, inv. č. III f 18 P 1938 – C - Č.* (České slovo, roč. 30 č. 124, s. 3, ze dne 27. 5. 1938).

³⁴⁵ Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 326, inv. č. III f 18 P 1938 – C - Č.* (Český západ, roč. 31 č. 26, s. 3, ze dne 24. 6. 1938).

Skutková podstata trestného činu však byla aplikována i na méně závažnější situace, než byla vyhrocená mezinárodní situace, zejména na informace hospodářské, případně legislativní. V Bursovním kurýru ze dne 11. března 1933 vyšel např. kritický článek na adresu nové emise půjčky práce.³⁴⁶ V Českém slově ze dne 10. října 1937 byl částečně zabaven článek referující o přípravě státního rozpočtu, konkrétně o úpravě stávajících daní či zavádění daní nových.³⁴⁷

Dokonce bylo i judikováno, že část programu politické strany („*revoluce se blíží*“) je zprávou ve smyslu ustanovení § 18 zákona, je-li sdělována nebo rozšiřována jako skutečnost.³⁴⁸ Procesní trestněprávní obrana obviněných byla v mnohých případech vedena tím směrem, že tisk převzal již uveřejněnou zprávu, která zabavena nebyla.³⁴⁹

5.2. Tiskové delikty u Státního soudu

Ruku v ruce s hmotněprávní úpravou zákona na ochranu republiky šla i procesně právní úprava. Ustanovení § 36 zákona na ochranu republiky zakotvovalo speciální právní úpravu věcné příslušnosti soudů k projednání deliktů podle zákona na ochranu republiky. V první řadě zákon předpokládal vznik nového justičního orgánu - Státního soudu „*nedotčeném podezřením politického, sociálního nebo národnostního stranictví*“³⁵⁰. Výčet zločinů, k jejichž projednání byl Státní soud věcně příslušný, obsahoval odstavec první citovaného zákonného ustanovení. V zásadě se jednalo o činy pro společnost nejvíce nebezpečné. Pokud se trestný čin, u něhož byla dána pravomoc Státního soudu, sbíhal s jiným trestným činem, konalo se hlavní líčení před Státním soudem. Státní soud však disponoval pravomocí vyloučit sbíhající se trestný čin k samostatnému projednání

³⁴⁶ Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 283, inv. č. III f 18 P 1933 – B.* (Bursovní kurýr, roč. 7 č. 11 ze dne 11. 3. 1933)

³⁴⁷ Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 320, inv. č. III f P 1937 A-Č.* (České slovo, roč. 29 č. 240, s. 2, ze dne 10. 10. 1937)

³⁴⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 633/1928 ze dne 6. 6. 1929, sb. č. 3511 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska.* Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

³⁴⁹ Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 23, inv. č. III C 2.* Zpráva o stavu řízení ze dne 28. 3. 1925 (tiskopis Komunistka ze dne 23. 10. 1924).

³⁵⁰ Vládní návrh zákona o státním soudě. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1922. Tisk 4006. www.psp.cz.

před trestní soud stanovený podle obecných principů trestního práva. Pravomoc Státního soudu byla dána i ve vztahu k osobám vojenským (§ 37).

Druhou skupinu trestných činů (pro účely stanovení věcné příslušnosti) pak obsahovalo ustanovení druhého odstavce. Pro tam uvedený výčet zločinů byla dána příslušnost porotních soudů, avšak pouze za předpokladu, že státní zástupce navrhoval uložení trestu podle zákonné sazby vyšší než pět let. Pokud tedy státní žalobce navrhl trest nižší, automaticky se tím vyhnul porotnímu soudu, kde výsledek procesu byl vždy nejistý.

Ostatní zločiny a přečiny podle tohoto zákona, i když byly spáchány obsahem tiskopisu, náležely před sborové soudy první stolice. Přestupky pak projednávaly okresní soudy. Z uvedeného lze učinit jednoznačný závěr o vytlačování porotního soudnictví z problematiky projednávání tiskových deliktů. Tuto nepřehlédnutelnou tendenci potvrdí i nedlouho nato přijatá tisková novela z roku 1924. Navíc, svou příslušnost přezkoumával sám Státní soud, přičemž jeho výrok byl konečný, a to i za předpokladu, že se následně ukázalo, že se pachatel dopustil jiného deliktu před Státní soud nenáležícího, a to i kdyby takový delikt patřil před soud porotní.³⁵¹

Právní úpravu Státního soudu upravoval zákon přijímaný paralelně se zákonem na ochranu republiky (zákon č. 51/1923 Sb. z. a n., o státním soudě).

Zákon byl rozčleněn na dvě hlavy s tím, že první upravovala organizaci tohoto soudu, druhá pak řízení před ním. Ve zprávě ústavněprávního výboru se nejjasněji zrcadlí tendence k odstranění porotního soudnictví s tím, že jejich existence je „*rekvisitou starého liberalismu*“ a že i samotné poroty dnes podléhají politickým vlivům, což ovlivňuje i její psychologii rozsuzování³⁵². Podle názoru ústavněprávního výboru se určité trestné činy stávají úplně nestíhatelné, pokud jsou předkládány k rozsouzení právě porotám.³⁵³

³⁵¹ Tamtéž.

³⁵² Ostatně zastáncem názoru o nevhodnosti porotních soudů pro projednání deliktů podle zákona na ochranu republiky byl i A. Miříčka, srov. MIŘIČKA, August. Poznámky k zákonu na ochranu republiky. *Právník*. Praha, 1923, roč. 62, č. 5, s. 164.

³⁵³ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu zákona (tisk 4006), o státním soudě. PS N.S.R.Č. 1922. Tisk 4022. www.psp.cz.

Zákon o Státním soudě byl ve vztahu speciality k obecnému trestnímu řádu – použila se tedy ustanovení trestního řádu, pokud zákon o Státním soudě nestanovil nějakou odchylku³⁵⁴.

5.3. Projednávání osnov ve sněmovnách Národního shromáždění

Atmosféra při projednávání osnov zákonů v obou komorách byla velmi vypjatá. Hned v úvodu 194. schůze poslanecké sněmovny, na jejíž pořad byly obě osnovy ke společnému projednání přikázány, bylo vykááno na 8, resp. 10 schůzí šest komunistických poslanců pro maření jednání sněmovny, zasahovala dokonce i sněmovní stráž.³⁵⁵ Prakticky každý z opozičních řečníků, kteří při rozpravě vystoupili, neopomněl vzpomenout významný zásah tohoto zákona do tiskové svobody. Projednávání obou osnov, zákona na ochranu republiky a zákona o Státním soudě, bylo spojeno. Zpravodajem zákona na ochranu republiky byl agrárník dr. Ludevít Medvecký, zákona o Státním soudě pak národní demokrat Josef Matoušek.

Zpráva ústavněprávního výboru byla předpokladatelně doporučující, stejně tak stanovisko zpravodaje. Medvecký osnovu zákona na ochranu republiky obhajoval zabezpečením státního organismu, ochranou vedoucích činitelů a pokojné nálady obyvatelstva. Poukazoval na obdobné zákony v sousedních státech, zejména v Německu.³⁵⁶ Výstup zpravodaje koaliční denní tisk hodnotil jako „*skvělé zdůvodnění zákona na ochranu republiky*“³⁵⁷.

Zpravodaj Matoušek se ve zprávě ústavněprávního výboru (k návrhu zákona o státní soudě) nemohl vyhnout otázce omezování porotního systému, zejména ohledně tiskových deliktů. Poukazoval, víceméně účelově, na různé protichůdné odborné názory a současně politické vlivy na rozhodovací činnost porotců, které vedou až k tomu, že některá trestná jednání nejsou postižitelná právě proto, že o

³⁵⁴ K řízení před Státním soudem srov. dále MIŘIČKA, August. *Trestní řízení*. Deváté vydání. Praha: Spolek československých právníků Všehrd, lit. Fr. Folda, 1929. Publikace Všehrdy; č. 30, s. 167 a násl.

³⁵⁵ Těsnopisecká zpráva o 194. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý a ve středu dne 6. a 7. března 1923. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

³⁵⁶ Tamtéž.

³⁵⁷ Venkov (Ústřední list Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu) ze dne 7. března 1923, roč. XVIII, č. 54, s. 1. V daném případě se jednalo o tiskový orgán politické strany ministerského předsedy Antonína Švehly, pozn. autora.

nich rozhodují porotní soudy. Předloženou koncepci nového zvláštního soudu tak označil za kompromisní řešení.³⁵⁸

Opoziční názory při projednávání reprezentovali především komunističtí poslanci, dále němečtí sociální demokraté a němečtí nacionálové, slovenská ľudácká strana a maďarské politické strany. Komunistický návrh, aby rozprava byla vedena bez jakéhokoli omezení řečnické doby, byl koaličními poslanci odmítnut.

Vládní návrhy před poslanci obhajoval ministr vnitra Malypetr. Poslance mimo jiné ubezpečoval, že předloha zákonů rozhodně není protidělnická (kritika ze strany komunistů) a že nijak naruší volný projev názorů a odůvodněné kritiky.³⁵⁹

V poslanecké sněmovně byl zákon podroben kritice zejména poslanců Komunistické strany Československa, zvolených ve volbách v roce 1920 na kandidátní listině Československé sociálně demokratické strany dělnické. Obě strany nyní stály na opačných názorových pólech, zatímco sociální demokracie byla součástí předkládající všennárodní koalice, komunisté patřili mezi přední kritiky předložených osnov. Je však třeba přisvědčit názorům vládních poslanců obhajujících osnovy obou zákonů, že kritika vesměs nebyla věcná, ale spíše politického charakteru. Legislativní proces na půdě poslanecké sněmovny byl tedy spíše ideovým střetem jednotlivých politických stran, kde opoziční strany shledávaly v předložených osnovách útoky na základy svých politických programů (komunističtí poslanci v osnově shledávali namíření osnovy proti dělnické třídě, německé strany zase proti jejich národnostní menšině).

Komunistický poslanec Rouček proto uváděl, že předloha je „*prosycena duchem šílené nenávisti k celé dělnické třídě*“, již má mimo jiné zbavit svobody slova a svobody tisku. Neváhal užít slova, že zákon je „*kastrací naší ústavy*“ a že „*žalář a policejní obušek je povýšen na jediný právní a státní argument*“. Za mnohem důležitější než projednávané zákony považoval předpisy z oblasti sociálního zákonodárství a hospodářské předpisy.³⁶⁰ Spolustraník Burian pravděpodobně zcela nejotevřeněji naznačil údajné směřování osnovy zákona na ochranu

³⁵⁸ Těšnopisecká zpráva o 194. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý a ve středu dne 6. a 7. března 1923. Řeč poslance Josefa Matouška. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

³⁵⁹ Tamtéž. Řeč ministra vnitra Jana Malypetra.

³⁶⁰ Tamtéž. Řeč poslance Jaroslava Roučka.

republiky proti komunistům, když zlehčoval násilný režim v Rusku pod taktovkou komunistů.³⁶¹

Německou sociální demokracii, stojící v opozici s českou a slovenskou, při projednávání osnov v poslanecké sněmovně reprezentoval především poslanec Ludwig Czech. Poukazoval na odstraňování politických svobod a přetrvávání rozlišování občanů první a druhé třídy a jejich nerovnosti. Z hlediska tiskového práva připomínal, že „*potom jako dříve je každé naše slovo kontrolováno státním zástupcem, policistou a četníkem*“. Připomněl současně, že vládní koalice využila veškerých prostředků, které nabízí jednacím řád k projednávání zákonů, aby „oloupila“ menšinu sněmovny o parlamentní prostředky k boji.³⁶² Podobně následně argumentoval i poslanec Německé národně socialistické strany dělnické Patzel.³⁶³

Kriticky se k předloze stavěla i Slovenská ľudová strana, již v poslanecké debatě reprezentoval Arnold Bobok. Jeho řeč však byla víceméně obranou slovenských zájmů, samostatnosti slovenského národa, prezentace slovenského zklamání ze společného státu Čechů a Slováků a kritikou vágnosti řady ustanovení předkládaného zákona na ochranu republiky.³⁶⁴

Maďarské politické strany kritizovaly ohrožování práv menšin, rovnosti před zákonem a omezování osobní svobody.³⁶⁵

Zástupce živnostensko-středostavovské strany (posl. Mlčoch) se v zásadě vyslovil pro ustanovení chránící republiku, nicméně akcentoval řadu zákonných ustanovení nemajících s ochranou republiky nic společného – v kontextu tiskového práva lze např. připomenout ustanovení § 14, 15, 16, 18, 20, 23, 34, 35, 36 a 42. Kriticky se postavil zejména proti tomu, že projednávání tiskových deliktů má být odebráno porotám. Přílehlavě uzavřel, že pod ustanovení § 18 (šíření nepravdivých zpráv) se může dostat pro svou domnělou nepravdivost prakticky každá novinová zpráva.³⁶⁶

³⁶¹ Tamtéž. Řeč poslance Edmunda Buriana.

³⁶² Tamtéž. Řeč poslance Ludwiga Czecha.

³⁶³ Tamtéž. Řeč poslance Josefa Patzela.

³⁶⁴ Tamtéž. Řeč poslance Arnolda Boboka.

³⁶⁵ Těšnopisecká zpráva o 194. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý a ve středu dne 6. a 7. března 1923. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

³⁶⁶ Tamtéž. Řeč poslance Rudolfa Mlčocha.

Zákon naopak bránil čelný představitel Československé národní demokracie (součástí vládní koalice) poslanec Karel Kramář. Zdůrazňoval štvavé komunistické kampaně proti státu a současně odmítal jakékoli protidělnické směřování vládní osnovy, obhajoval jednotu státu proti štvavým projevům Slováků vůči Čechům. Svůj projev zakončil slovy, že pod pojmem „*svoboda si nepředstavoval zvlí a nepořádek*“.³⁶⁷ Podobný výrok uslyšíme ještě minimálně jedenkrát, a to v souvislosti s malým tiskovým zákonem.

Zákon obhajoval i několikrát vzpomínaný sociálně demokratický poslanec A. Meissner. Opoziční kritiku odmítal jako povrchní a pozastavoval se, jak obvykle názorově nesourodá opozice se sjednotila v boji proti osnově zákona.³⁶⁸ S obhajobou omezování tiskové svobody pak přispěchal poslanec agrárníků Ján Vanovič, když tisk přirovnal k ohni, který, pokud je regulován, je společnosti prospěšný, pokud se však ponechá bez dozoru, může se stát příčinou nenahraditelných ztrát.³⁶⁹

V podrobné debatě pak zpravodaj Medvecký, nepříliš důvěryhodně, blíže vysvětloval a obhajoval ustanovení zákona omezující tiskovou svobodu, konkrétně zastavování periodik. „*Prísnejšie opatrenia proti tlači stanovené možnosťou zastavenia periodického časopisu sú odôvodnené tým, že tisk menovite u ľudu kulturne menej vyspelého je vhodným prostriedkom k tomu, aby v smyšľanie jeho zaviedol v cele nezdravý smer.*“³⁷⁰

Poslanecká sněmovna, resp. vládní koalice, nepřipustila žádné pozměňovací návrhy k textu osnovy tak, jak jej schválil ústavněprávní výbor. Její většina jí to umožňovala. I to může být skutečným důvodem, proč se opoziční poslanci ani nepokoušeli o předložení pozměňovacích návrhů, které by předem byly odsouzeny k zamítnutí. S pozměňovacími návrhy přišla pouze skupina komunistických poslanců (Šmeral, Haken a Burian) a skupina převážně socialistických zákonodárců. Komunisté mimo jiné navrhovali, aby byly ze

³⁶⁷ Tamtéž. Řeč poslance Karla Kramáře.

³⁶⁸ Tamtéž. Řeč poslance Alfréda Meissnera.

³⁶⁹ Tamtéž. Řeč poslance Jána Vanoviče.

³⁷⁰ Tamtéž. Řeč zpravodaje Ludevíta Medveckého.

zákona zcela vyškrtnuty delikty podle ustanovení § 12, 14, 15 a 18. Jejich radikální návrhy změn však sněmovna, jak již bylo řečeno, nepřipustila.³⁷¹

Socialistické pozměňovací návrhy nebyly návrhy stranickými, ale pouze skupiny poslanců, převážně z této strany, „připodepsané“ členy opozičních stran. Vzhledem k tomu, že předseda klubu poslanců Československé strany socialistické se od názorů této skupiny poslanců distancoval a vyjádřil podporu jeho strany vládnímu návrhu, lze za použití současné terminologie říci, že se v rámci Československé strany socialistické jednalo o skupinu poslanců „rebelujících“, později vyloučených. Právě následky této „rebelie“, tedy vyloučení zainteresovaných poslanců z klubu poslanců a Československé strany socialistické, se stávala jedním z nosných témat tehdejšího koaličního tisku, namísto věcné debaty nad zákonem na ochranu republiky.³⁷²

Mluvčím „rebelujících“ poslanců se stal advokát a poslanec dr. Theodor Bartošek (ze strany později vyloučen a následně aktivní člen KSČ). Nejprve zkritizoval samotný legislativní proces, který, i v samotné vládní koalici, zjevně nevykazoval znaky diskuze, když poslanci vládních stran pouze vykonávali „mechanickou činnost hlasovací“. Mezi pozměňovací návrhy, formálně podanými poslancem Vrbenským, byly i návrhy přímo se dotýkající tiskového práva. Jednalo se zejména o pozměňovací návrh ve vztahu k ustanovení § 34 osnovy zákona, které plně uplatňovalo nechvalně známé objektivní řízení. Poslanci navrhovali, aby zastavení tiskopisu bylo možné jen v návaznosti na subjektivní řízení, případně byli ochotni přistoupit na kompromis v uplatnění objektivního řízení v případě, že subjektivní řízení není možné v určité lhůtě zavést. Kriticky se Bartošek postavil i

³⁷¹ Těšnopisecká zpráva o 194. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý a ve středu dne 6. a 7. března 1923. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

³⁷² Agrárnický Venkov ze dne 9. března 1924 (roč. XVIII., č. 56, s. 3) i Lidové noviny z téhož dne (roč. 31, č. 121, s. 2) referovaly o tom, že na schůzi poslanecké sněmovny byl v návaznosti na onen výstup poslanců kolem Vrbenského a Bartoška přečten přípis předsedy klubu československých socialistů, že skupina dotčených poslanců, včetně dvou zmiňovaných, přestala být členy jejich klubu. Socialisté považovali jednání této skupiny za porušení disciplíny, neboť poslanci nehlasovali tak, jak je zavazovalo závazné stranické usnesení, čímž porušili nejen onu disciplínu, ale i závazky mezi koaličními partnery. Ze strany byli vyloučeni i poslanci, kteří rebelujícím poslancům vyslovili solidaritu. Rozhořčenost stranických funkcionářů byla o to větší, že si skupina poslanců vyprosila potřebné podpisy k předložení pozměňovacích návrhů u opozičních poslanců, zejména u komunistů, aniž by se před tím pokusila získat podpisy mezi stranickými kolegy. Lidové noviny dále referovaly, že po přijetí usnesení o vyloučení poslanců ze strany byla vyslovena předsedovi strany Klofáčovi jednomyslně důvěra. Venkov ze dne 20. března 1924 (roč. XVIII., č. 65) následně referoval o tom, že vyloučení dotčených poslanců potvrdilo zastupitelstvo strany (shodně Lidové noviny z téhož dne, roč. 31, č. 141, s. 3).

k příliš širokému koncipování správního uvážení ve prospěch tiskových úřadů a v neposlední řadě i k omezování porotního systému.³⁷³

Obecně lze říci, že projednávání zákona (rozuměj obou osnov) na půdě poslanecké sněmovny nebylo nikterak klidné, ostatně vykazání některých poslanců hned v úvodu poslanecké schůze je toho dokladem. Vládní poslanci návrh bránili, avšak s vědomím majority ve sněmovně a vysokou pravděpodobností jeho schválení. Naopak opoziční poslanci, zejména komunisté, němečtí sociální demokraté a socialisté, ňudáci a Maďaři se omezili spíše na politickou kritiku osnovy s aspekty na vybraná zákonná ustanovení. Žádný ze zákonodárců však neopomněl poukázat na omezování tiskové svobody. Věcné pozměňovací návrhy k zákonu ochranu republiky, ať již ty komunistické, nebo ony „socialistické“, byly zcela odmítnuty. Připuštěny byly jen technické změny zákona o státním soudě, předložené v převážné většině vládními poslanci. Druhé čtení (195. schůze poslanecké sněmovny NS RŠ) obou osnov již bylo v zásadě formalitou, v případě osnovy zákona na ochranu republiky nedošlo k žádné korektuře, v případě zákona o státním soudě došlo jen k drobným technickým korekturám.³⁷⁴

Na pořad jednání senátu se obě osnovy, opět projednáváné společně, dostaly 17. března 1923, zpravodajem osnovy zákona na ochranu republiky se stal senátor dr. Antonín Klouda, člen Československé socialistické strany. Jeho stranická příslušnost mu velela, aby nikoli apoliticky hned v úvodu svého vystoupení garantoval podporu obou osnov ze strany socialistů, mírně otřesenou pozměňovacími návrhy jejich poslanců na půdě poslanecké sněmovny v rozporu s jednotným postupem strany. Klouda vyzdvihoval unifikační a modernizační ambice osnovy, i když sám uznával, že osnovy jsou dotčeny nutnými kompromisy stran vládní koalice.³⁷⁵ Sám ostatně připouštěl spornost některých ustanovení, zvláště těch týkajících se tiskového práva, resp. prolomení zásady příslušnosti porotních soudů pro zločiny a přečiny spáchané tiskem. Zavedenou možnost zastavení časopisů označil za institut výjimečně aplikovatelný. Jako první

³⁷³ Těšnopisecká zpráva o 194. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý a ve středu dne 6. a 7. března 1923. Řeč poslance Theodora Bartoška. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

³⁷⁴ Těšnopisecká zpráva o 195. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 8. března 1923. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

³⁷⁵ Těšnopisecká zpráva o 155. schůzi senátu N.S.R.Č. v sobotu dne 17. března 1923. Řeč senátora Antonína Kloudy. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

zákonodárce v legislativním procesu vzpomenu nutnost komplexní rekodifikace tiskového práva – pravděpodobně však tohoto řečnického obratu odkazujícího na prozatímnost tiskových ustanovení zákona na ochranu republiky a jeho doprovodného procesního předpisu využil jen k bagatelizaci zásahů do tiskové svobody. Neopomenul rovněž upozornit, že legislativní změny dotýkající se tiskového práva byly konzultovány se zástupci žurnalistické obce. Oprávněně mu však bylo následně senátorem Průšou vytýkáno, že vzorek této žurnalistické obce nebyl reprezentativní.³⁷⁶

Zpravodajem doprovodné osnovy zákona o státním soudě byl lidovec Adolf Procházka. Závěrečnému doporučujícímu stanovisku předcházela zmínka o tiskových nedostacích, na které upozornila kancelář poslanecké sněmovny.³⁷⁷

Projednávání obou osnov na půdě senátu bylo na rozdíl od projednávání na půdě poslanecké sněmovny klidné. Jednání ústavněprávního výboru se nezúčastnili zástupci německých politických stran, které toliko ve společném prohlášení shrnuly důvody, proč se nezúčastní jednání o těchto zákonech.

Za vládu osnovy před senátory představil ministr spravedlnosti Josef Dolanský. Nemohl se nedotknout obhajoby tiskových ustanovení, zejména zastavování časopisů. Obhajoba se však umenšila toliko na obecnou frázi, že svoboda tisku rušena není a že zastavování časopisů připadá v úvahu jen tam, „*kde tisk svou agitací sahá na kořeny státu*“.³⁷⁸

Vystupující senátor K. Heller, příslušný k Německé sociálně demokratické straně dělnické, vedl především polemiku s názory poslance A. Meissnera, z hlediska tiskových ustanovení trefně poukazoval zejména na objektivní řízení, vyloučení porotních soudů z rozhodování tiskových zločinů a přečinů či obligatorní ztrátu občanských práv při politických deliktech.³⁷⁹ Souborné odmítavé stanovisko zejména německých opozičních stran a slovenských ľudáků přednesl senátor Ludwig Spiegel, který, předkládaje stanovisko univerzitního profesora trestního práva Josefa Kallaba na podporu svých názorů, označil obě osnovy za zbytečné a

³⁷⁶ Tamtéž. Řeč senátora Josefa Průši.

³⁷⁷ Tamtéž. Řeč senátora Adolfa Procházky.

³⁷⁸ Tamtéž. Řeč ministra spravedlnosti Josefa Dolanského.

³⁷⁹ Tamtéž. Řeč senátora Karla Hellera.

nebezpečné.³⁸⁰ Kritice podrobil, jako ostatně každý z řečníků, i zaváděnou konfiskační praxi a omezování porotního soudnictví.

Za komunistickou stranu v senátu vystoupil Václav Chlumecký³⁸¹, svou řeč mimo jiné využil k názorovému vyhranění proti československým sociálním demokratům. Nejostřeji se z komunistů do osnov „pustil“ Teodor Matuščák³⁸², větší část svého projevu však upnul k nepříliš dobré sociální situaci na Slovensku.

Z vládních kruhů se za osnovy postavil sociální demokrat František Soukup. Budoucí roli zákona na ochranu republiky se snažil bagatelizovat slovy, že se jedná „*jen o trvalou novelu k našemu obecnému právu trestnímu*“. Ve vztahu k tiskovým ustanovením šel tak daleko, že jednotlivá ustanovení označil za „*prvý krok pro zvýšení úrovně našeho tisku*“. Soukup se významně zastavil i u otázky novelizace soudní příslušnosti, resp. výrazného omezení porotního systému. Toto omezení neskrytě přiznával a zdůvodňoval, opíraje se o údajné konzultace s novinářskou obcí – o charakteru vzoru této novinářské obce však již byla učiněna zmínka shora. Stávající porotní systém byl podle jeho názoru neudržitelný, mimo jiné proto, že existence porotního soudnictví v tiskových deliktech znamená prakticky úplnou ztrátu práva na ochranu cti, systém je pro účastníky řízení nákladný a rozhodnutí poroty - s ohledem na absenci povinného zdůvodnění rozhodnutí o vině a rozhodování toliko prostou většinou nepředvídatelné.³⁸³

Žádné překvapení nepřineslo ani hlasování o obou osnovách. Jak v prvním čtení, tak druhém čtení (156. schůze senátu), kde došlo pouze k tiskové korektuře, byly osnovy schváleny.

V březnu roku 1923 se tak po krátké, pouze osmidenní, legisvakanci lhůtě stala součástí právního řádu prvorepublikového Československa nejvýznamnější trestněprávní novela tohoto období. Z pohledu tiskového práva se mělo jednat o normu dočasnou, prozatímní. Skutečnost však byla jiná.

³⁸⁰ Tamtéž. Řeč senátora Ludwiga Spiegela.

³⁸¹ Tamtéž. Řeč senátora Václava Chlumeckého.

³⁸² Tamtéž. Řeč senátora Teodora Matuščáka.

³⁸³ Tamtéž. Řeč senátora Františka Soukupa.

Zákon na ochrany republiky lze z pohledu tiskového práva označit za relativně přelomový právní předpis. Doposud neúspěšně předkládané normy tiskového práva měly mnohem liberálnějšího ducha. Vládní garnitury si však vzrůstající moci tisku, prakticky jediného média té doby, byly vědomy a s cílem udržet jej na „uzdě“ hledaly prostředky k jeho regulaci. Jak ukázala následná praxe, zákon na ochranu republiky lze v tomto ohledu považovat za zdařilý nástroj.

Judikatura Nejvyššího soudu, jak ostatně opět dokazuje i shora uvedené, právní normy posouvala až na hranici samé akceptovatelnosti (např. povinnosti kladené na odpovědného redaktora či výklad pojmu zpráva), zvláště pak judikatura, která se zaměřovala na interpretaci některých potenciálně závadných textů (např. dvojsmyslné výrazy), a otevírala širokou možnost stíhání projevů, které by se na první pohled ani závadnými nemusely jevit.

Legislativní proces byl s ohledem na povahu osnovy (vládní návrh) relativně předvídatelný - v poslanecké sněmovně, především díky výstupům komunistických poslanců, značně výbušný, v senátu již klidnější.

Až na výjimky se vedla spíše politická než věcná debata, z opozičních zákonodárců byli ve vztahu k tiskovým deliktům nejaktivnější komunističtí poslanci, byť jejich radikální pozměňovací návrhy v poslanecké sněmovně měly jen malou šanci na úspěch. Za věcnější a schůdnější lze označit pozměňovací návrhy skupiny levicově orientovaných poslanců kolem Vrbenského a Bartoška. Koalice však setrvala na svém návrhu, resp. na návrhu schváleném ústavněprávním výborem, a obě osnovy v obou komorách bez zásadních komplikací prosadila.

Následující tisková novela z roku 1924 přinesla další „utužení poměrů“, ambiciózní projekt „velkého tiskového zákona“ z počátku 30. let skončil pouze krátkým „malým tiskovým zákonem“, jímž právní normy zákona na ochranu republiky nebyly nikterak zásadně dotčeny, ba naopak, novelizace zákona na ochranu republiky z roku 1933 a společná novelizace zákona na ochranu republiky a malého tiskového zákona o rok mladší právní poměry tisku spíše zostřily.

6. Tisková novela z roku 1924

První Švehlova vláda stihla do poslanecké sněmovny za své první funkční období předložit i druhý právní předpis výrazně zasahující do tiskových poměrů první republiky. Po zákonu na ochranu republiky, o němž bylo hovořeno výše, se poslanecká sněmovna začala v dubnu roku 1924, za bedlivého dohledu denního tisku, zejména Rudého práva, zabývat vládním návrhem zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utržení a urážek na cti, spáchaných tiskem, tj. souborem právních hmotněprávních a procesněprávních norem výrazně tiskovou svobodu omezující, který měl – s přihlédnutím k aktuálním vládním zájmům - alespoň částečně saturovat dosud nepředloženou komplexní reformu tiskového práva (připomeňme, že oba komplexní tiskové zákony z let 1919 a 1921 nebyly v zákonodárném sboru úspěšně projednány)³⁸⁴.

Formálním podnětem k předložení vládního návrhu se stala naléhavá interpelace skupiny poslanců směřovaná na vládu v březnu 1924.³⁸⁵ Již ze samotné textace této interpelace, na niž sám vládní návrh ve své závěrečné části důvodové zprávy odkazuje, je možné vysledovat stěžejních podněty k přípravě osnovy a vůdčí principy nové právní úpravy. Interpelující poslanci argumentovali, že „*dosavadní zákonná úprava naprosto nestačí, aby obviňování pronášená tiskem byla vyřizována způsobem, který by dovedl úplně uspokojiti oprávněná přání veškeré naší veřejnosti...*“, ale především tím, že je třeba „*aby zejména v případech obviňování osob veřejně činných z nečestných skutků v tisku odstraněno bylo všechno, co skutečně překáží, anebo co může býti výmluvou, že nejsou náležitě projednány záležitosti, které nerozřešeny a neobjasněny.*“³⁸⁶ Na konkrétně položenou otázku skupiny poslanců, totiž, zda „je vláda ochotna v nejbližších dnech předložit sněmovně návrh zákona, kterým by se urážky na cti tiskem

³⁸⁴ Oprávněnou opoziční kritiku směřující k tomu, že by měla být předložena komplexní tisková novela, tehdejší vládní koalice odbyla rezolucí, již vyzývala vládu k předložení komplexní rekonstrukce tiskového práva (viz dále).

³⁸⁵ Naléhavá interpelace poslanců dra Lukavského, Marka, dra Noska, Slavička, Staňka a soudruhů v záležitosti podání návrhu zákona, kterým by se urážky na cti spáchané tiskem odňaly soudům porotním. PS N.S.R.Č. 1924. Tisk. 4437. www.psp.cz.

³⁸⁶ Tamtéž.

spáchané odňaly soudům porotním“, odpověděla vláda svižně, a to rovnou předložením požadované právní úpravy³⁸⁷.

Stejně rychle, jak vláda osnovu předložila, ji poslanecká sněmovna i senát projednaly, a to bez připuštění jakéhokoli pozměňovacího návrhu nad rámec změn, které v osnově udělal ústavněprávní výbor poslanecké sněmovny. Právem se opoziční poslanci i senátoři³⁸⁸ podívovali nad rychlostí legislativního procesu (poslanci zasedající v ústavněprávním výboru upravený návrh osnovy dostali „do rukou“ až několik minut před započítáním jeho projednávání) a nedůsledností jeho projednávání.³⁸⁹ Poslanec opozičních německých sociálních demokratů postup poté zhodnotil následovně: *„Opakuje se stará hra. Celé měsíce byl parlament ponechán v nečinnosti a nyní opět uvádí se zase do stavu opravdového omámení, aby se na něm v několika dnech vynutila řada předloh, které nás v demokratickém vývoji zase vrhají kus zpět, a půjde-li to tak dále, přivedou nás velmi brzy na niveau států ovládaných autokraticky....U nás se však vrhají nejsložitější právní problémy do sněmovny přes noc, jednotlivé právní otázky vytrhují se zcela libovolně z komplexu nejtěžších materiálů zákonných, utvářeny jsou podle potřeby okamžiku, zvrací se v opak popření všech demokratických zásad a vrhají se do parlamentu s rozkazem ministerské rady, aby byly v několika dnech vládě aportovány; to vše v dusivé parlamentární tísní, vše stanoveno na několik málo dní, jednou těsně před Štědrým dnem, po druhé nejpozději na Zelený čtvrtek.“*³⁹⁰

Vládní návrh ze dne 2. dubna byl následujícího dne přikázán do ústavněprávního výboru. V něm, jak připomíná poslanec Německé demokratické svobodomyšlné strany a člen výboru Karl Kostka³⁹¹, trvalo projednání jen tři hodiny (k jednotlivým úpravám byl vytvořen dokonce i úzce obsazený subkomitét). Ve dnech 14. a 15. dubna proběhlo první čtení osnovy, následujícího dne pak ve zkráceném řízení i čtení druhé. Již 25. dubna bylo usnesení poslanecké sněmovny

³⁸⁷ K tomu doplňme, že Česká obec novinářská proti osnově, v zásadě bez ohledu na stranickou příslušnost jednotlivých členů, více či méně brojila. Dne 8. dubna se v poslanecké sněmovně dokonce konalo slyšení u předsedy ústavněprávního výboru poslanecké sněmovny Hrubana a referenta tiskové předlohy Medveckého, v závěru níž byla předloženo memorandum České obce novinářské, v níž se stavovská organizace ohradila proti „zneužití“ citované interpelace pro rozsáhlý zásah do tiskové svobody, k němuž se neodvážilo ani staré Rakousko.

³⁸⁸ Těšnopisecká zpráva o 207. schůzi senátu N.S.R.Č. ve středu dne 28. května 1924. Řeč sen. Emanuela Trčky. N.S.R.Č. 1920-1925.

³⁸⁹ Těšnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Josefa Fischera či poslance Edmunda Buriana. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

³⁹⁰ Tamtéž. Řeč poslance Ludwiga Czecha.

³⁹¹ Tamtéž. Řeč poslance Karla Kostky.

přikázáno ústavněprávnímu výboru senátu, jenž podal svou doporučující zprávu o necelý měsíc později, dne 20. května. Do konce května pak byla osnova schválena i „horní komorou“, bez jakéhokoli zásahu do usnesení poslanecké sněmovny. Pro úplnost doplňme, že s obdobnou rychlostí vydala vláda už dne 16. června téhož roku k provedení osnovy vládní nařízení, a to č. 125/1924 Sb. z. a n.

Původních devětatřicet ustanovení vládního návrhu osnovy zákona nebylo nikterak dlouze odůvodňováno, tím spíše ne pak skutečnými argumenty. Vláda svůj návrh, který se neomezoval toliko na vynětí tiskových deliktů z pravomoci porotních soudů, jak bývá někdy mylně interpretován, odůvodňovala zejména tím, že porotní řízení není zárukou uraženého, aby se mu dostalo zadostiučinění³⁹², dále absencí odůvodňování rozhodnutí poroty, které vede k jejich nesrozumitelnosti, vysokou nákladností a zdlouhavostí řízení před porotou, působením škodlivých, zejména politických vlivů na nestrannost rozhodování poroty, řečeno následnými slovy vládního poslance Františka Hnídka³⁹³ „v porotách přece jen přichází k platnosti spíše stránka citová, ano namnoze i otázka stranická.“³⁹⁴ „Lékem“ a projevem moderního zákonodárství se měly stát tzv. kmetské soudy, na jejichž činnosti by se nadále podílel laický prvek, a které měly zavést úspěšné (!) a nenákladné trestní řízení.³⁹⁵ Kritérium „úspěšnosti“ vláda nevysvětlovala – dobový opoziční, zejména komunistický, tisk uzavírá, že úspěšné soudní řízení jest takové, které odpovědného redaktora potrestá za jakýkoli zásah do práva na ochranu cti osob, které participují na korupčních jednáních, která periodikum více či méně přesně pojmenuje.³⁹⁶

Vůdčí zásady vládního návrhu shrnula zpráva ústavněprávního výboru poslanecké sněmovny, když v závěru obecné části zprávy bylo uvedeno, že tisková

³⁹² Ostatně obdobné názory se objevovaly i na stránkách odborného tisku, srov. např. HOLUB, Miroslav. Svoboda tisku. *Všehrd - List československých právníků*. Praha, 1924, roč. 5, č. 10, 225 – 231, s. 225.

³⁹³ Kromě poslance Agrární strany Františka Hnídka a národního demokrata Karla Kramáře na plénu Poslanecké sněmovny nevystoupil jiný poslanec vládní koalice. Komunistické Rudé právo to zhodnotilo slovy, že „vládní koalice vyslala do debaty svého nejbojovnějšího kohouta, dr. Kramáře.“, srov. Rudé právo ze dne 16. dubna 1924, roč. V., č. 91, s. 1.

³⁹⁴ Těšnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Františka Hnídka. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

³⁹⁵ Vládní návrh zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utržení a urážek na cti, spáchaných tiskem. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1924. I. volební období. Tisk 4520. www.psp.cz.

³⁹⁶ např. Rudé právo ze dne 5. dubna 1924, roč. V., č. 82, s. 3.

odpovědnost má být od budoucna upravena spravedlivě, pokud možno ve smyslu obecných zásad trestních a odpovědnosti za vinu, novela měla poskytnout uraženému co nejvydatnější a nejrychlejší zadostiučinění a odpovědnému redaktorovi odpovědnost přímo úměrnou zvláštnímu postavení tisku ve veřejném životě, stejně tak ale zohlednit jeho materiální závislosti na vlastníkově a vydavateli tisku, a konečně přinést určitá „preventivní opatření proti žurnalistice, jež zaměstnává se systematickým a bezdůvodným urážením občanů ať veřejně činných či soukromníků.“³⁹⁷

Vůdčí zásady pak na schůzi pléna poslanecké sněmovny obhajoval zpravodaj – opět agrárník Ludevít Medvecký, když mimo jiné poukazoval na skutečnost, že již rakouské a uherské zákonodárství připravovalo změny tiskové svobody, zejména v otázce příslušnosti porotních soudů. Poukazoval dále na neschopnost porotních soudů ochránit čest a skutečnost, že ostatní státy právní předpis obdobného charakteru mají.³⁹⁸ Zpravodajově zmínce o rakouských ambicích k odstranění porotních soudů však kontroval poslanec Ludwig Czech s poznámkou, kterou lze shrnout tak, že předloha z počátku století sice předpokládala odstranit porotní soudnictví, nicméně tento zásah kompenzovala zrušením objektivního řízení a liberalizací konfiskační praxe. Tentýž poslanec pak výstižně zhodnotil „vládní důvody pro předložení osnovy“: „*O důvodech, o nichž mluví motivy této předlohy, v důvodové zprávě z r. 1924, můžete se dočísti podrobně v tiskové osnově z r. 1902. Najdete tam vše: Slovo o stranickosti porotců, slovo o procesním risiku soukromého žalobce, slovo o zdlouhavosti a nákladnosti řízení. Nových důvodů jste se však nedověděli. Ve starém Rakousku, však které jistě ne bylo mazáno olejem příliš demokratickým, nestačily všechny uvedené důvody, aby poroty porazily.*“³⁹⁹ Na půdě senátu hájil osnovu zpravodaj – agrárník Josef Lukeš, a to v zásadě obdobným způsobem jako v poslanecké sněmovně L. Medvecký, když poukazoval na snižující se úroveň tisku, nedostatky porotního soudnictví a potřeby unifikace příslušnosti soudů. Sám však ve své zprávě připustil, že k jistému omezení tiskové svobody a zpřísnění trestů za

³⁹⁷ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu zákona (tisk 4520) o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrhám a urážek na cti, spáchaných tiskem. PS N.S.R.Č. 1924. I. volební období. Tisk 4569. www.psp.cz.

³⁹⁸ Těsnopisecká zpráva o 261. schůzi PS N.S.R.Č. v pondělí dne 14. dubna 1924. Řeč zpravodaje Ludevíta Medveckého. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

³⁹⁹ Těsnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Ludwiga Czecha. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

zanedbání povinné péče dochází a především, že zákon je dílem kompromisním a není ideální.⁴⁰⁰

Skutečné důvody se pak vyjevovaly při projednávání osnovy na schůzích plén jednotlivých sněmoven. Podle opozičních poslanců byla osnova nástrojem zničení opozičního tisku⁴⁰¹, resp. maskování korupce, případně boje proti korupci specifickým způsobem⁴⁰² – jak řekl na schůzi pléna senátu senátor Robert Mayr-Harting, je to metoda „*jak pánové zde bojují proti korupci. Místo aby bojovali proti korupci, zakazují, aby se o korupci mluvilo a psalo.*“⁴⁰³ Nejkonkrétněji byl při označování vůdčích korupčních afér té doby senátor Německé nacionální strany Hans Hartl⁴⁰⁴, případně senátor Československé živnostensko – obchodnické strany středostavovské Emanuel Trčka, „*aby se přestalo psát a mluvit o špinavých aférách benzinových, špiritusových, o úplatcích a jiných korupcích všeho druhu, a aby ti pánové, jimiž dosud lomcoval pochopitelný strach a nejistota, si mohli alespoň trochu oddychnouti.*“⁴⁰⁵ Na schůzi pléna senátu se dokonce rozhořela ostrá názorová výměna ohledně tzv. Práškovy lihové aféry týkající se ovlivňování cen lihu.⁴⁰⁶

Změn, zejména zmírňujících⁴⁰⁷, se osnově dostalo toliko v ústavněprávním výboru poslanecké sněmovny, byť je třeba tyto změny označit spíše za nikterak zásadní. Proto vycházejme při výkladu osnovy z verze schválené ústavněprávním výborem⁴⁰⁸ a případně poukažme na odchylky od vládního návrhu.

⁴⁰⁰ Těsnopisecká zpráva o 207. schůzi senátu N.S.R.Č. ve středu dne 28. května 1924. Řeč zpravodaje Josefa Lukeše. N.S.R.Č. 1920-1925.

⁴⁰¹ Těsnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Josefa Fischera. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

⁴⁰² Výčet nejpalčivějších korupčních afér přineslo např. Rudé právo ze dne 2. dubna 1924, roč. V., č. 78, s. 1. Poukazovalo na korupční aféry ve gbelských petrolejových dolech, na ministerstvu pošt, nábytkovou a uhelnou aféru v Brně, papírenskou korupci, benzinovou aféru či zpronevěru na pozemkovém úřadě.

⁴⁰³ Těsnopisecká zpráva o 207. schůzi senátu N.S.R.Č. ve středu dne 28. května 1924. Řeč sen. Roberta Mayr-Hartinga. N.S.R.Č. 1920-1925.

⁴⁰⁴ Tamtéž. Řeč sen. Hanse Hartla.

⁴⁰⁵ Tamtéž. Řeč sen. Emanuela Trčky.

⁴⁰⁶ Tamtéž. Řeč sen. Václava Chlumeckého.

⁴⁰⁷ Karel Kramář k tomu na plénu Poslanecké sněmovny uvedl: „*Je sice pravda, že v původní předloze byly ostřejší věci. Ale, pánové, kdybychom tam bývali nedali ostřejší věci a potom to předali žurnalistům, našim juristům, tak by z toho byla zůstala taková limonáda, která by nebyla k potřebě.*“, srov. těsnopiseckou zprávu o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Karla Kramáře. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

⁴⁰⁸ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu zákona (tisk 4520) o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrham a urážek na cti, spáchaných tiskem. PS N.S.R.Č. 1924. I. volební období. Tisk 4569. www.psp.cz.

Osnova schválená ústavněprávním výborem poslanecké sněmovny měla 42 nikterak dále členěných paragrafů, o tři více než samotný vládní návrh. Vládní návrh však členěn byl, i když nestandardním způsobem na články, které se následně skládaly z jednotlivých paragrafů. Vládní návrh se tak skládal z článku I, upravujícím odpovědnost za obsah, článku II, obsahujícím ustanovení o příslušnosti a řízení, a konečně závěrečných ustanovení (článek III). Formální členění výborová osnova nepřevzala, ve své zprávě však ustanovení osnovy neformálně rozdělila na ustanovení „zabezpečující potrestání pravého viníka“, ustanovení „zabezpečující rychlé provedení trestního řízení“, ustanovení „zabezpečující, aby uraženému dostalo se plného zadostiučinění“, ustanovení „zabezpečující ochranu veřejného tisku a osob při veřejném tisku zaměstnaných“ a konečně ustanovení mající „ráz preventivních opatření proti žurnalistice“.

Podle úvodního ustanovení osnovy (§ 1 odst. 1 osnovy) se měl zákon vztahovat na případy, kdy obsahem periodického (nutno však upozornit, že s ohledem na znění ustanovení § 24 osnovy i neperiodického tiskopisu⁴⁰⁹) byl spáchán zločin utrhání na cti podle rakouského trestního zákona a vojenského trestního zákona, přečin proti bezpečnosti cti podle § 493 rakouského trestního zákona a vojenského trestního zákona a dále zločin nebo přečin křivého obvinění podle uherského práva nebo přečiny podle uherského zákona na ochranu cti.⁴¹⁰ V takovém případě osnova stanovila, že pro trestní odpovědnost za obsah platí ustanovení trestních zákonů s odchylkami stanovenými v této osnově. Osoby vojenské podléhaly pravomoci občanských soudů pro trestné činy dle osnovy v případě, že byly vedle nich v téže věci stíhány o osoby občanské⁴¹¹. V takovém případě se i na ně vztahovaly trestní zákony občanské. R. Turner ve svém článku vhodně poukazuje na význam tohoto ustanovení ve vztahu k ustanovení § 28 odst. 3 recipovaného rakouského tiskového zákona, podle něhož platilo, že nikdo nemůže být pohnán k odpovědnosti za věrně pravdivou zprávu o veřejných jednáních říšské rady a

⁴⁰⁹ Skutečnost, že se ustanovení §§ 1 a 6 tiskové novely vztahují i na neperiodické tiskopisy musela dokonce potvrzovat i judikatura Nejvyššího soudu, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 362/1925 ze dne 9. 10. 1925, sb. č. 2129 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. (od čísla 1843 do čísla 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925.* Praha: Právnícké vydavatelství, 1926).

⁴¹⁰ Z výčtu je zřejmé, že unifikaci bylo třeba provést i otázky hmotného práva.

⁴¹¹ Vládní návrh počítal s tím, že vojenské osoby podléhají při projednávání deliktů dle osnovy soudům občanským vždy.

sněmů. Pokud jde totiž o křivé obvinění, utržení a urážky na cti (§ 209 trestního zákona, § 514 vojenského trestního zákona, § 493 trestního zákona a § 766 vojenského trestního zákona), pak se ustanovení § 28 odst. 3 recipovaného rakouského tiskového zákona neužila, což mělo zásadní dopad především na odpovědné redaktory.⁴¹²

V ustanovení odstavce 2 téhož paragrafu pak osnova přišla se založením systému odpovědnosti původce, případně, není-li původce, pak jen odpovědného redaktora.

Tento systém znal rakouský právní řád, naopak na Slovensku a Podkarpatské Rusi se dosud uplatňoval systém postupné (posloupné) odpovědnosti⁴¹³, tedy odpovědnosti podle pořadí postupně původce, odpovědný redaktor, nakladatel a vlastník tiskárny, jak vysvětloval zpravodaj.⁴¹⁴ Osnova tak formálně naplňovala jeden ze svých cílů, a to unifikační. Všeobecnou odpovědnost za obsah pak doplňoval systém nedbalosti (zanedbání povinné péče), jak již ho znal rakouský právní řád (pro Slovensko a Podkarpatskou Rus byl tento systém opět „novinkou“). Tento systém vycházel z předpokladu, že odpovědný redaktor (příp. nakladatel v neperiodickém tiskopisu) je povinen dohlédnout, aby obsahem tiskopisu nebyla páchána trestná činnost. Pokud se již tak stane, je odpovědný redaktor minimálně povinen znát osobu, od níž zpráva pochází. Nesplnil-li odpovědný redaktor tuto povinnost, měl být odpovědný za zanedbání povinné péče.

Uvedená limita ustanovení druhého odstavce, na první pohled jeví se jako liberální, však měla svá zásadní úskalí. Vyloučení odpovědnosti osob, které participovaly na vydání tiskopisu (s výjimkou odpovědného redaktora), připadalo v úvahu jen v okamžiku, pokud mohl být původce, nebo alespoň jeden z nich, bylo-li jich více, postaven před tuzemský soud, a to ihned, resp. do okamžiku vynesení prvoinstančního rozsudku participujících osob (§ 1 odst. 2 *in fine*). Právě slovo „ihned“ hrálo významnou roli, neboť ihned nemohla být před tuzemský soud postavena např. osoba požívající imunity ve smyslu ustanovení § 24 ústavní

⁴¹² THURNER, Rudolf. Uveřejňování tiskem zpráv o veřejných jednáních sborů zákonodárných. *Všehrd - List československých právníků*. Praha, 1929, roč. 11, č. 1, s. 3.

⁴¹³ K tomu blíže srov. MILOTA, Albert. Újma na cti občanské v trestním právu na Slovensku a Podkarpatské Rusi. *Právny obzor*. 1923, roč. 6, č. 1., s. 225 – 229.

⁴¹⁴ Těšnopisecká zpráva o 261. schůzi PS N.S.R.Č. v pondělí dne 14. dubna 1924. Řeč zpravodaje Ludevíta Medveckého. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

listiny. Pokud tedy označil odpovědný redaktor za původce zprávy poslance či senátora, nebyla splněna podmínka možnosti postavit takovou osobu před soud „ihned“, neboť stíhání bránila absence souhlasu příslušné sněmovny⁴¹⁵. Výbor poslanecké sněmovny do citovaného ustanovení, konkrétně do slovního spojení „při rozšiřování tiskopisu“, vložil slovo „obvyklém“ - cílem mělo být vyloučení úmyslného rozšiřování nepravdivé zprávy, např. jejím veřejným předčítáním.⁴¹⁶

Mezi ustanovení směřující k vypátrání skutečného viníka jednoznačně patří i definování osoby původce (první skupina). Osnova tak činila v ustanovení § 1 odst. 3. Jednalo se o osobu, která urážlivou zprávu sepsala, nebo si její sepsání objednala, nebo nařídila její uveřejnění, ač nebyla odpovědným redaktorem, případně poskytla k urážlivé zprávě informace, a to ve všech případech s cílem, aby urážlivá zpráva byla uveřejněna tiskem. Druhá část definice o poskytnutí informací, resp. o rozšíření trestní odpovědnosti i na informátory listu, byla oproti stávající právní úpravě zjevně rozšiřující. Nutno upozornit, a judikatura Nejvyššího soudu toto i zdůraznila, že cílem původce muselo být, aby zpráva vyšla tiskem⁴¹⁷. Původcem zprávy byla i osoba, která reprodukovala projevy třetích osob, např. obsah přednášky.⁴¹⁸

Do téže skupiny ustanovení patří i již naznačené ustanovení o odpovědnosti redaktora. Osnova dávala odpovědnému redaktorovi možnost, aby se za cenu porušení novinářské etiky, dovolal beztrestnosti (§ 5). „Postačilo“ k tomu kumulativní splnění dvou podmínek – za prvé, ve lhůtě stanovené soudem⁴¹⁹

⁴¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 95/1930 ze dne 27. 10. 1930, sb. č. 3979. Pokud se jedná o poslaneckou imunitu, je možno doplnit, že ta chránila poslance – odpovědného redaktora, pro sepsání závadného článku, nikoli pro jeho uveřejnění, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 160/1925 ze dne 16. 10. 1925, sb. č. 2138 (obojí převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

⁴¹⁶ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu zákona (tisk 4520) o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrham a urážek na cti, spáchaných tiskem. PS N.S.R.Č. 1924. I. volební období. Tisk 4569. www.psp.cz.

⁴¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 12/1928 ze dne 9. 3. 1928, sb. č. 3110, převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11, s. 102.

⁴¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm IV 594/1931 ze dne 5. 3. 1932, převzato z téhož zdroje, s. 103.

⁴¹⁹ Pozdější označení původce již nemělo příslušné následky, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 95/1930 ze dne 27. 10. 1930, sb. č. 3979 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

označil původce zprávy⁴²⁰, který splňoval již citované podmínky „být ihned postaven před tuzemský soud“, a to včetně jeho bydliště z doby uveřejnění zprávy, za druhé, prokáže, že mu hrozilo propuštění ze služby nebo citelné hmotné poškození, když zprávu neuveřejní.⁴²¹ Právem bylo toto ustanovení kritizováno jako nabádání k flagrantnímu porušování redakčního tajemství, a to jak na schůzi pléna sněmovny, tak v dobovém tisku⁴²². Důvodová zpráva a rovněž zpráva ústavněprávního výboru poslanecké sněmovny tomuto názoru zcela alibisticky oponovaly slovy, že novináři se povinnost k vyzrazení redakčního tajemství neukládá, nýbrž jeho prozrazení se mu ponechává čistě k rozhodnutí.⁴²³ Proti porušování redakčního tajemství se stavěli téměř všichni opoziční poslanci, bez ohledu na politickou příslušnost. Na půdě poslaneckém sněmovny se kritika snesla z řad komunistických poslanců (E. Burian), německých sociálních demokratů (L. Czech), německých svobodomyšlných demokratů (K. Kostka), Německé národně socialistické strany dělnické (J. Patzel), německých křesťanskosociálních lidovců (J. Böhr) či Živnostenské strany (R. Mlčoch).⁴²⁴ Po právní stránce ustanovení nepřímo kritizoval z odborné veřejnosti i J. Hrabánek, když poukazoval na žurnalistickou praxi, kdy odpovědný redaktor v řadě případů

⁴²⁰ Dobové žádosti o trestní stíhání tak běžně obsahovaly výzvy směřované na žalovaného odpovědného redaktora, aby označil původce zprávy (srov. Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 6 inv. č. 59, Žádost o zavedení trestního stíhání ze dne 27. 8. 1925). V dotčené právní věci se přednostovi propagačního oddělení ministerstva vnitra Janu Hajšmanovi nelíbil německy psaný článek v deníku *Sozialdemokrat*, ústředním orgánem sociálně demokratické strany s názvem „Wie hajšman die deutsche sozialdemokratie bespitzelt“, v němž byl obviňován ze špehování v německé sociální demokracii a byl označován mj. za pochybnou existenci.

⁴²¹ Takto se dovolával beztrestnosti před krajským soudem v Mostě např. Josef Charvát v řízení č.j. Tl 132/24. Sjezd socialistické strany dělnické jej totiž svým výslovným usnesením zavázal, že je povinen otisknout každou zprávu opatřenou stranickým razítkem, jinak je povinen vzdát se místa odpovědného redaktora. V řízení se za pomoci svědeckých výpovědí podařilo prokázat, že žalované články byly označeny způsobem, v důsledku něhož měl mít odpovědný redaktor povinnost je otisknout. Josef Charvát byl proto obžaloby v tomto rozsahu zproštěn. (Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 10 inv. č. 78, Rozsudek Krajského soudu v Mostě ze dne 6. 3. 1926).

⁴²² Např. *Rudé právo* ze dne 5. dubna 1924, roč. V., č. 82, s. 3 či *Rudé právo* ze dne 9. dubna 1924, roč. V., č. 85, s. 2.

⁴²³ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu zákona (tisk 4520) o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrhm a urážek na cti, spáchaných tiskem. PS N.S.R.Č. 1924. I. volební období. Tisk 4569. www.psp.cz. V přepisu řeči zpravodaje Medveckého pak tento argument vyzdvihl i list *Venkov*, srov. *Venkov* ze dne 15. dubna 1924, roč. XIX, č. 90, s. 1.

⁴²⁴ Těšnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

nezná ani celé jméno zpravodaje, ani jeho bydliště, a to s ohledem na rozsáhlou síť informátorů.⁴²⁵

Ustanovení § 6 osnovy upravovalo již vzpomínaný institut zanedbání povinné péče. I toto ustanovení lze zařadit do skupiny těch, jež směřují k potrestání pravého viníka. Skutková podstata přestupku přicházela v úvahu až v případě, že odpovědnému redaktorovi nebylo možné přičítat naplnění skutkové podstaty zločinu či přečinu podle ustanovení § 1⁴²⁶. V takovém případě osnova nařizovala zkoumat, zda odpovědný redaktor, který byl povinen funkci vykonávat osobně⁴²⁷, zanedbal pozornost, při jejímž řádném plnění by závadná zpráva (ve smyslu zločinu či přečinu) nebyla pojata do tiskopisu, slovy judikatury Nejvyššího soudu, zda si odpovědný redaktor „*při náležité pozornosti a opatrnosti obsah článku uvědomiti měl a mohl a zda to však z nedbalosti opomenul*“⁴²⁸. Na straně odpovědného redaktora se vyžadovalo osobní čtení a pečlivé úvahy.⁴²⁹ Odpovědného redaktora nevyvínovala ani skutečnost, že byl na zdravotní dovolené a po tu dobu byl zastupován, pokud neučinil příslušná opatření směřující k tomu, aby tato změna byla řádně ohlášena a současně na tiskopise řádně uvedena⁴³⁰. Skutková podstata přestupku byla naplněna až v okamžiku, kdy

⁴²⁵ HRABÁNEK, Jan. *Československé právo tiskové*. 1.vyd. Praha: Nákladem Vladimíra Orla, 1928, s. 73.

⁴²⁶ Zde je třeba mít na paměti, že pokud by odpovědnému redaktorovi bylo prokázáno, že závadný článek četl, byl si vědom jeho urážlivosti, a přesto jej dal do tisku, nebyl odpovědný pro přestupek zanedbání povinné péče, ale pro přečin proti bezpečnosti cti, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 345/1927 ze dne 12. 5. 1928, sb. č. 3177 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.). K tomu ještě doplňme, že redaktor byl za obsahový delikt trestně odpovědný od okamžiku, kdy odevzdal článek do tisku, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 236/1926 ze dne 15. 1. 1927, sb. č. 2619, zatímco pro obsahový delikt až počátkem rozšiřování, srov. např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 335/1928 ze dne 26. 4. 1929, sb. č. 3459 (převzato z téhož zdroje).

⁴²⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 426/1927 ze dne 2. 1. 1928, sb. č. 3031 (převzato z téhož zdroje). Pokud výkonem své funkce pověřil jinou osobu, jeho odpovědnosti to ničeho neměnilo – vyvinut se mohl maximálně za situace např. živelné pohromy, kdy objektivně vzato nemohl své redaktorské povinnosti dostát (totéž rozhodnutí NS).

⁴²⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 797/1931 ze dne 16. 12. 1932, č. 4569, převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnícká knihovna; Svazek 11, s. 111.

⁴²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 622/1925 ze dne 14. 1. 1926, sb. č. 2244 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

⁴³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 75/1927 ze dne 20. 12. 1927, sb. č. 3016, obdobně Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 250/1927 ze dne 23. 2. 1928, sb. č. 3098 (převzato obojí z téhož zdroje).

počalo rozšiřování tiskopisu⁴³¹. Redaktor se mohl stíhání vyhnout, pokud soudu předložil alespoň důkaz pravděpodobnosti ve smyslu ustanovení § 4 odst. 1 osnovy, tedy pokud soudu prokázal okolnosti, pro které tvrzení zprávy mohlo být považováno důvodně za pravdivé a současně pokud zde byl dán na straně odpovědného redaktora zřejmý úmysl chránit především veřejný zájem⁴³². Odpověď na otázku, co bylo možné podle osnovy považovat za veřejný zájem, podával značně široký demonstrativní výčet v ustanovení § 4 odst. 2 osnovy⁴³³, který byl do vládního návrhu doplněn v ústavněprávním výboru. Za chráněný veřejný zájem však judikatura rozhodně nepovažovala zájem veřejnosti „dozvědět se o zlořádech“⁴³⁴.

Důkaz pravděpodobnosti byl jakousi úlitbou žurnalistům, kteří se jinak na přípravě osnovy zásadním způsobem nepodíleli, a jejich zvýhodnění při ochraně cti (i při jeho úspěšném uplatnění ale odpovědný redaktor hradil útraty řízení, srov. § 13 osnovy). Osnova totiž vycházela z předpokladu, že tam, kde zákon připouštěl důkaz pravdy (*a contrario*, tam kde nebyl možný důkaz pravdy, nepřicházel v úvahu ani důkaz pravděpodobnosti⁴³⁵), bylo možné v tiskových

⁴³¹ Z konfiskační praxe lze dovodit, jak ostře bylo sledováno včasné plnění povinnosti předkládat povinné výtisky, viz např. případ vedený u Okresního soudu v Chebu pod sp.zn. T 847/27, z něhož plyne detailní monitorování plnění povinnosti předložit povinný výtisk a početí s rozšiřováním, a to na minuty. (srov. Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 22, inv. č. III C 3. Zpráva o stavu řízení ze dne 9. 2. 1925*). Ze stejného zdroje je pak dovoditelné, že cenzurní orgány požadovaly předložení nejpozději v okamžiku, kdy byla zásilka s tiskem předána k přepravě – cíl byl jasný – aby bylo možné včas zasáhnout.

⁴³² Z hlediska cílů uveřejnění zprávy musel stát veřejný zájem u odpovědného redaktora na prvním místě, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 670/1925 ze dne 24. 3. 1927, sb. č. 2711 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.). Z jiného rozhodnutí Nejvyššího soudu lze dokonce dovodit, že tento cíl na straně odpovědného redaktora musí být jediný, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 596/1925 ze dne 16. 11. 1925, sb. č. 2182 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. (od čísla 1843 do čísla 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925*. Praha: Právnícké vydavatelství, 1926.).

⁴³³ Za zájem veřejný považuje se zejména dodržování zákonů a nařízení, snaha po odstranění zlořádů ve veřejné správě, hájení společných zájmů jednotlivých tříd a stavů společenských, národností a uznaných náboženských společností, obrana pracovních, mzdových a služebních smluv a řádů, usilování o zlepšení pracovních, služebních nebo mzdových poměrů a o zamezení toho, aby nebyly zhoršeny (§ 4 odst. 2 osnovy). Judikatura nevyloučila, že by veřejný zájem mohl být shodný se zájmem stranickým (srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 173/1928 ze dne 20. 12. 1928, sb. č. 3354, převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.) – máme však za to, že v takovém případě by prokazování priority veřejného zájmu z hlediska odpovědného redaktora bylo značně problematické.

⁴³⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 70/1929 ze dne 8. 5. 1929, sb. č. 3474 (převzato z téhož zdroje).

⁴³⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 148/1926, č. 2678, převzato z HRABÁNEK, Jan. *Československé právo tiskové*. Praha: Nákladem Vladimíra Orla, 1928, s. 73.

věcech předložit k zajištění beztrestnosti pachatele (nejen odpovědného redaktora) toliko důkaz pravděpodobnosti založený na důvodném⁴³⁶ považování uveřejněných zpráv za pravdivé a současně prokázání úmyslu chránit (v první řadě!, jak dokazuje judikatura⁴³⁷) veřejný zájem (viz výše). Komunistický poslanec Edmund Burian uvedené ustanovení zhodnotil tak, že „vládní strany vzaly obušek, tisk dobily a dotloukly, způsobily mu těžké vykrvácení, ale šem 4 o beztrestnosti redaktorů za některých okolností dali mu malou náplast.“⁴³⁸ Domníváme se však, že praxe následně ukázala, že uvedené ustanovení bylo značně neefektivní „náplastí“, řečeno slovy komunistického poslance. Odpovědní redaktori totiž nebyli sto prokázat zřejmý úmysl chránit v první řadě veřejný zájem. Je třeba konečně doplnit, že ustanovení o důkazu pravděpodobnosti dostalo zásadní změny v ústavněprávním výboru, když – k zásahu legionářských poslanců⁴³⁹ – byla odstraněna povinnost pachatele označovat původce.

Pokud se jednalo o tresty za zanedbání povinné péče, pak zakládal-li obsah tiskopisu zločin, měl být odpovědný redaktor trestán vězením od jednoho měsíce do šesti měsíců, pokud se jednalo „pouze“ o přečin, stanovila osnova trestní sazby na osm dnů až tři měsíce. Oproti stávající recipované rakouské právní úpravě se tedy jednalo o zpřísnění trestů, což na schůzi pléna poslanecké sněmovny a senátu kritizovali skoro všichni opoziční poslanci⁴⁴⁰ a senátoři⁴⁴¹, stejně tak činil opoziční tisk⁴⁴². Vláda však toto zpřísnění ospravedlňovala tím, že oproti uherské právní úpravě se jednalo o zmírnění, a současně tím, že osnova nijak nevyklučovala podmíněné odsouzení (v derogační klausuli není zmínka k tomu, že by se rušil zákon o podmíněném odsouzení). Trestní sazby pak osnova snižovala pro případ, že odpovědný redaktor správně označil ve lhůtě stanovené soudem původce.

⁴³⁶ Skutečnosti, pro něž pachatel považoval zprávu za pravdivou, musely existovat již v době urážky, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 670/1925 ze dne 24. 3. 1927, sb. č. 2711, převzato z téhož zdroje, s. 73.

⁴³⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 596/1925 ze dne 18. 11. 1925, sb. č. 2182, převzato z téhož zdroje, s. 72.

⁴³⁸ Těšnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Edmunda Buriana. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

⁴³⁹ HRABÁNEK, Jan. *Československé právo tiskové*. Praha: Nákladem Vladimíra Orla, 1928, s. 72.

⁴⁴⁰ Mj. poslanec Josef Fischer, poslanec Edmund Burian, poslanec Ludwig Czech, poslanec Josef Böhr. Posledně jmenovaný dokonce hovořil o drakonických trestech, srov. těšnopiseckou zprávu o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

⁴⁴¹ Mj. sen. Robert Mayr-Harting, sen. Hans Hartl, sen. Josef Průša, srov. těšnopisecká zpráva o 207. schůzi senátu N.S.R.Č. ve středu dne 28. května 1924. N.S.R.Č. 1920-1925.

⁴⁴² např. Večerník Rudého práva ze dne 10. dubna 1924, roč. V., č. 83, s. 1.

Beztrestný byl redaktor, jak již bylo řečeno, v případě, že úspěšně provedl důkaz pravděpodobnosti (§ 4 osnovy).

K ustanovením směřujícím k vypátrání skutečného pachatele poté zpráva ústavněprávního výboru řadila i ustanovení § 12 odst. 1 zavádějící stavění promlčecí lhůty proti ostatním odpovědným osobám po dobu stíhání konkrétní osoby (nikoli tedy neznámého pachatele) odpovědné podle této osnovy, a to až do doby, než bylo proti této osobě trestní řízení skončeno. Tím došlo k odstranění jisté formy zneužívání běhu promlčecí doby. Jak vysvětluje J. Hrabánek, redaktor dosud prohlásil, že zprávu nepsal, nečetl⁴⁴³ a do tisku nedal⁴⁴⁴. Tím byl založen přestupek zanedbání povinné péče vylučující odpovědnost za přečin urážky na cti a věc byla projednávána nikoli před porotou, ale okresním soudem. Jakmile byl ale případný přečin promlčen, „vzpomněl si“ odpovědný redaktor, že zprávu do tisku dal. Nejednalo se tedy o subsidiárně užívané zanedbání povinné péče, ale o přečin urážky na cti. Tento přečin však již byl promlčen.⁴⁴⁵ Bylo-li tedy zavedeno trestní stíhání proti vydavateli, stavěla se promlčecí doba vůči odpovědnému redaktorovi. Stejně tak, bylo-li zahájeno řízení proti odpovědnému redaktorovi a vydavateli periodického tiskopisu, stavěla se promlčecí doba proti neznámému pisateli.⁴⁴⁶

⁴⁴³ Tuto praxi dokazuje např. stíhání odpovědného redaktora Roberta Richtera, který při hlavním líčení prohlásil, že závadný článek „Tagungen der Sudetendeutschen im Auslande“ mezi články, které měly být tištěny, neviděl. Stejně tak neviděl ani hotový časopis, ani jeho kartáčový snímek. (Národní archiv. *Fond: VSZ*. č. kart. 28, inv. č. III C 9. Zpráva o stavu řízení ze dne 6. 11. 1926). Podobně argumentoval i odpovědný redaktor při vyšetřování rozšiřování zabaveného tiskopisu, podle § 24 tisk. zákona (Národní archiv. *Fond: VSZ*. č. kart. 23, inv. č. III C 2. Zpráva o stavu řízení ze dne 5. 8. 1926. Jihočeský dělník a Právo chudoby ze dne 25. 6. 1926), stejně tak odpovědný redaktor Prager Tagblatu při stíhání pro zanedbání povinné péče, když inkriminovaným článkem byl spáchán přečin podle ustanovení § 18, odst. 2 zákona na ochranu republiky (nepravdivá zpráva ohledně sklizně chmele, srov. Státní oblastní archiv Praha. *Fond: Krajský trestní soud Praha 1850 – 1946 (KST Praha)*, spis v trestní věci sp.zn. Tlz 641/24.

⁴⁴⁴ Ostatně takto argumentoval i odpovědný redaktor Národních listů Jan K. Strakatý ohledně zmiňovaného článku s názvem „Jak Rudé právo lže“, v němž údajně Národní listy osočily Rudé právo z desinterpretace výsledků konkrétních obecních voleb. (srov. Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 6 inv. č. 60, obžalovací spis)

⁴⁴⁵ HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11, s. 111.

⁴⁴⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 140/1926 ze dne 2. 7. 1926, sb. č. 2738, případně Zm II 121/1930 ze dne 9. 4. 1931, sb. č. 4133 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

6.1. Procesní ustanovení tiskové novely

Druhou skupinu ustanovení tvořila ustanovení zabezpečující rychlé provedení trestního řízení. Mezi ně zpráva ústavněprávního výboru řadila ustanovení §§ 8, 10 a 28. Především upozorněme, že osnova obsahovala v ustanovení § 10 odst. 3 imperativ ve vztahu k soudům, aby čelily průtahům trestního řízení. Taková formulace byla zmírněním vládního návrhu, které vedle již uvedeného soudům dokonce ukládalo, aby tohoto účelu dosahovaly zejména odmítáním návrhů cílících k tomu, aby řízení bylo protahováno.

Ustanovení § 8 osnovy dávalo žalobci možnost navrhnout soudu, aby vyzval odpovědného redaktora, aby ve stanovené lhůtě, která nesměla být delší než 8 dní a soud ji ani o své vůli nemohl prodloužit, pojmenoval původce naříkané zprávy. Odpovědný redaktor výzvě vyhověl, pokud v zachované lhůtě soudu sdělil jméno a bydliště původce.⁴⁴⁷

Nežádal-li žalobce označení původce zprávy, případně lhůta poskytnutá odpovědnému redaktorovi marně uplynula, měl soud obeslat žalobce a obviněné (stejně tak původce, vydavatele a vlastníka tiskopisu) ke smírnému jednání⁴⁴⁸. Stejně měl soud postupovat k návrhu obviněného i v případě, že šlo o stíhání veřejným žalobcem. Osnova tak zakládala obligatorní smířčí řízení, k němuž strany musely být předvolány alespoň 14 dnů předem (výbor zde prodloužil vládou navržených 8 dnů) a odročeno mohlo být pouze za souhlasu obou stran. Ústavněprávní výbor ve svých zmírňujících tendencích vsunul do osnovy v této souvislosti i ustanovení o účinné lítosti. Pokud při smířčím jednání (nikoli později⁴⁴⁹) obviněný nabídl uraženému marně zadostiučinění, které soud uznal za

⁴⁴⁷ Poslanec za sociální demokracii (a pozdější ministr) Jaromír Nečas podal trestní oznámení na odpovědného redaktora agrárního Venkova, a to za článek, v němž jeho autor obviňoval poslance Nečase z porušování koaličních dohod na Podkarpatské Rusi, tedy pro přečin proti bezpečnosti cti. Odpovědný redaktor využil svého práva a pojmenoval autora článku. Tím ovšem byl rovněž poslanec, František Králík, k jehož trestnímu stíhání ovšem poslanecká sněmovna souhlas nedala a nebyla tedy splněna jedna z podmínek pro beztrestnost odpovědného redaktora, tedy aby původce článku mohl být ihned postaven před tuzemský soud. Řízení nakonec skončilo smírně v tom smyslu, že se odpovědný redaktor zavázal uveřejnit, beze všech poznámek a dodatků, tímž způsobem a téže straně, jako byl uveřejněn inkriminovaný článek, prohlášení stylizované soudem. Současně se zavázal k náhradě útrat žalobce. (Státní oblastní archiv Praha. *Fond :Krajský trestní soud Praha 1850 – 1946 (KST Praha)*, č. kart. 384, inv. č. 12, Spis v trestní věci sp.zn. Tl VII 957/25).

⁴⁴⁸ Zavedení smírného jednání bylo tiskem vládní koalice vyzdvihoováno jako velká přednost předkládané osnovy, srov. např. např. Právo lidu ze dne 16. dubna 1924, roč. XXXIII., č. 91, s. 1.

⁴⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 751/1927 ze dne 28. 12. 1927, sb. č. 3025 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.)

přiměřené, projevil lítost a urážku odvolal, a nejednalo se urážlivou zprávu o skutečnostech ze soukromého nebo rodinného života uraženého, mohl (nikoli musel) soud v případě odsouzení upustit od potrestání (§ 18 osnovy). I přes toto upuštění však soud odsouzenému (a vydavateli) ukládal povinnost uveřejnit výrok rozsudku, do něhož soud pojal znění odvolání urážky. Po stránce právní je však zařazení obligatorního smířčího řízení problematické, neboť v případě stíhání pachatele veřejnou žalobou, a to třeba i za závažnější formu trestné činnosti – zločiny, se v případně uzavření smíru přehlížela role státního zástupce, jehož posláním je stíhání trestné činnosti *ex officio*.

Pokud zmiňujeme ustanovení § 8 osnovy, upozorníme, že ve vládním návrhu bylo pod tento paragraf zařazeno ustanovení o tom, že odpovědný redaktor nemohl odvolat prohlášení, že zprávu četl. Vypuštění tohoto ustanovení na půdě výboru je logické, neboť je v příkrém rozporu se základními trestněprávními zásadami.

Ustanovení § 10 obsahovalo koncentraci řízení ohledně provádění důkazů. Měl-li obviněný v úmyslu navrhnout provedení důkazu pravdy⁴⁵⁰ či pravděpodobnosti, musel nejpozději ve 14 denní lhůtě sdělit všechny skutečnosti, jež chce dokázat, a v téže lhůtě navrhnout důkazy (průvodní prostředky)⁴⁵¹. Stejnou lhůtu k podání návrhů měl následně i žalobce. Lhůty mohly být soudem prodlouženy, avšak pouze o dalších 14 dnů a jen z objektivních a „velmi vážných“ důvodů. Zákonná koncentrace, pro trestní řízení nikoli běžná, dokonce lze říci, že unikátní, byla zmírněna ustanovením o tom, že další tvrzení a navrhování důkazů bylo připuštěno u hlavního líčení.

⁴⁵⁰ Praxe dokazuje, že tohoto institutu bylo ze strany odpovědných redaktorů hojně využíváno – důkazem mohli být svědci, ale např. i stvrzenky vypsané žalobcem obsahující pravopisné chyby, jimiž odpovědný redaktor prokazoval pravdivost svého tvrzení v článku o tom, že žalobce neovládá pravopis. (srov. Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 6 inv. č. 56, návrh obviněného na provedení důkazu pravdy k č.j. Tl XIV 919/1924 u Zemského trestního soudu Praha).

⁴⁵¹ Před mosteckým okresním soudem se o provedení důkazu pravdy neúspěšně pokoušel odpovědný redaktor časopisu *Průboj* z 1. ledna 1926, v němž časopis upozorňoval na zpronevěry týkající se vojenského vybavení, a to slovy: „když důstojníci a rotmistři odtahají co mohou“, „nad tím ani pes nezaštěkne“. Před soudem se bránil důkazem pravdy, podle něhož byla v důstojnických bytech nalezena vojenská prostěradla, důstojníci si z vojenských zásob brali cigarety, potraviny, tuhy, nebo si dokonce skupina gážistů přivlastnila klavír, důstojníci si nechávají posílat bochníky chleba na zkoušku jeho kvality apod. Důkazně však svá tvrzení neunesl, neboť byla založena především na svědeckých výpovědích a svědci, objektivně řečeno, hodnověrně nepůsobili. (Národní archiv. *Fond: VSZ.* č. kart. 28, inv. č. III C 11. Zpráva o stavu řízení ze dne 10. 2. 1926. *Průboj* ze dne 1. 1. 1926).

Ke zrychlení trestního řízení měla přispět i nejzásadnější změna, se kterou osnova přišla, a to změna příslušnosti soudů. Uvedme však pro přehlednost, že dosavadní právní úprava tiskových deliktů znala v případě historických zemí příslušnost porotních soudů⁴⁵², v případě Slovenska a Podkarpatské Rusi rozhodovaly sborové soudy, s výjimkou případů, kdy měla urážka veřejný prvek (např. urážka úředníka, úřadu apod.)⁴⁵³. Vláda důvody změny příslušnosti uváděla v důvodové zprávě. Jak již bylo řečeno, řízení před porotními soudy bylo podle vládního stanoviska příliš drahé a příliš časově náročné. Briskně k tomu ale argumentuje M. Holub: „*Je ovšem zajímavé, že krátce po tom, co zrušeny lichevní soudy kmetí, ježto se neosvědčily, zřízeny tiskové soudy kmetí.*“⁴⁵⁴ Dále vláda argumentovala škodlivými vlivy, zvláště např. politickými tlaky, které na členy poroty působí a negativně ovlivňují nestrannost jejího rozhodování. Na stránkách odborného tisku se pak objevovaly i poznámky ohledně složitosti případů s odkazem na to, aby je posuzovala laická porota.⁴⁵⁵ Za akceptovatelné odůvodnění osnovy lze jistě označit absolutní absenci jakéhokoli odůvodnění výroku poroty, což činilo rozhodnutí nesrozumitelné a nepřezkoumatelné. Všechny tyto důvody pak směřovaly podle vlády k tomu, že se napadení vzdávají „*v trpké resignaci myšlenky na zadostiučinění*“⁴⁵⁶. Laický prvek však v rozhodování tiskových deliktů měl zůstat, a to v podobě kmetů, tedy „*aby soudy byly složeny ze živlů smíšených, ze živlu laického i ze živlu soudcovského, aby obě tyto stránky, jak stránka citová, tak také logická - právnická - byly uplatněny!*“⁴⁵⁷ Jejich postavení se však zásadně změnilo.

Osnova obecně stanovila, že ve věcech zločinů a přečinů ve smyslu ustanovení § 1 a přestupku zanedbání povinné péče rozhodují sborové soudy první stolice, tj.

⁴⁵² Vládní poslanec František Hnídek spatřoval ve skutečnosti, že delikty urážky na cti tiskem rozhodovaly porotní soudy, které pachatele ve většině případů osvobozovaly, zatímco „klasické“ urážky na cti (bez tiskového aspektu), soudily sborové soudy, jisté privilegované postavení „tiskových“ delikventů, srov. těsnopiseckou zprávu o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč Františka Hnídky. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

⁴⁵³ Potřebu unifikovat ve své řeči zdůraznil i agrárník František Hnídek, srov. těsnopiseckou zprávu o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč Františka Hnídky. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

⁴⁵⁴ HOLUB, Miroslav. Svoboda tisku. *Všehrd - List československých právníků*. Praha, 1924, roč. 5, č. 10, 225 – 231, s. 229.

⁴⁵⁵ *Všehrd - List československých právníků*. 1923-24, roč. 5, č. 7-8, 194 - 195.

⁴⁵⁶ Vládní návrh zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utržení a urážek na cti, spáchaných tiskem. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1924. I. volební období. Tisk 4520. www.psp.cz.

⁴⁵⁷ Těsnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Františka Hnídky. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

krajské soudy. Soud měl vždy rozhodovat v senátě, v případě přestupku se mělo jednat o tříčlenný senát⁴⁵⁸, v případě zločinů a přečinů o pětičlenný senát, v němž dvě místa obsadili laičtí soudci – kmeti. Judikatura vyřešila i spornou otázku, zda před kmetské soudy patří i žaloby pro činy podle této osnovy spáchané obsahem neperiodického tiskopisu, a to kladně⁴⁵⁹.

Pokud se jednalo o podmínky pro výkon funkce kmeta, resp. pro sestavování seznamů kmetů, odkazovala osnova na obdobné užití zákona č. 278/1919 Sb., o sestavování seznamu porotců, ve znění pozdějších předpisů, přičemž případné odchylky sama uvedla.

Základním předpokladem pro výkon funkce kmeta byl věk 45 let a pobyt v obci alespoň 2 roky (vládní návrh stanovil délku povinného pobytu o rok delší). Zásadní roli při sestavování seznamů kmetů hrála obecní komise. Ta totiž v prvotním seznamu porotců označila osoby vyhovující zákonným podmínkám (věk a místo pobytu), přičemž současně zhodnotila, zda tyto osoby považuje za zvláště způsobilé k tomuto úřadu. Zatímco první podmínka jen těžko může vzbuzovat pochybnosti o jakékoli diskriminaci, nelze stejné říci o té druhé. Zvláštní způsobilost nebyla nikterak definována a v zásadě obecní komisi otevírala takřka absolutní diskreční pravomoc. To na schůzi pléna poslanecké sněmovny kritizovali i opoziční poslanci, zvláště pak luďák Marko Gažík.⁴⁶⁰ Doplňme, že ona „zvláštní způsobilost“ při výběrů kmetů se uplatňovala i na soudce z povolání. Podle prováděcího vládního nařízení č. 125/1924 Sb. z. a n., konkrétně ustanovení § 4 odst. 2, měli být předseda a členové těchto senátů vybráni ze soudců z povolání pro úkoly podle osnovy „zvláště způsobilí.“

Obecní komise podle osnovy sestavovala vedle ročního seznamu porotců i roční seznam kmetů, a to hlavní a doplňovací, přičemž do hlavního seznamu se zapisoval takový počet osob, aby žádný z kmetů nezasedal více než pětkrát do roka. Výkon úřadu kmeta byl dobrovolný, resp. bylo možné jej jednou provždy odmítnout. Toto odmítnutí bylo odvolatelné. Pořadí na seznamu, které určovalo pořadí pro povolávání k výkonu funkce kmeta, se stanovovalo losováním

⁴⁵⁸ I zde je třeba upozornit na zásadní odchylku od obecných ustanovení trestní řádu, které projednávání přestupků přikazovaly okresním soudům.

⁴⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 362/1925 (převzato z HRABÁNEK, Jan. *Československé právo tiskové*. 1.vyd. Praha: Nákladem Vladimíra Orla, 1928, s. 91).

⁴⁶⁰ Těšnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Marka Gažíka. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

provedeným předsedou obecní komise. Zápis na roční seznam kmetů vylučoval zápis do seznamu porotců. Výbor odstranil z osnovy ustanovení o tom, že výkon funkce kmeta je bezplatný a čestný, a to s cílem umožnit přístup k tomuto úřadu co nejširšímu okruhu osob. Ostatně bezplatnost výkonu funkce kmeta kritizovali i největší kritici vládní osnovy – komunisté – s tím, že uvedená bezplatnost má učinit úřad kmeta nedostupný právě dělníkům.⁴⁶¹

Hlavní líčení nařizoval předseda senátu tak, aby obsílky k němu byly, společně s opisem hlavního a doplňovacího seznamu, doručeny stranám alespoň 14 dnů před konáním hlavního líčení. Ve lhůtě 8 dnů před konáním hlavního líčení měly strany právo zvolit si každá jednoho kmeta a kmeta náhradníka z doplňovacího seznamu. O tom musely být strany poučeny. Ústavněprávní výbor zde učinil změnu osnovy ve prospěch širší možnosti volby kmeta, neboť vládní předloha počítala s užší skupinou kmetů pro výběr. Strany totiž mohly volit jen z nabídky 12 kmetů podle pořadí hlavního seznamu.

Pokud strany volbu kmeta nebo jeho náhradníka neprovedly, byl k hlavnímu líčení povolán soudem kmet podle pořadí seznamu. Stejně tak se postupovalo pro případ, že strany provedly volbu téhož kmeta. Změna byla ve výboru provedena při řešení situace nedostavení se kmeta a jeho náhradníka k hlavnímu líčení. Zatímco vládní návrh striktně předpokládal, že v takové situaci bude provedeno hlavní líčení bez něho, což bylo předmětem značné kritiky a vedlo k jeho označení jako „*komické postavy nového trestního řízení*“⁴⁶², osnova schválená výborem byla v tomto případě méně přísná a dávala oprávněné straně možnost zvolit si náhradníkem jiného kmeta z doplňovacího seznamu, bydlicího v místě soudu. Pokud se ani tento kmet, ihned obeslaný, nedostavil, povolal soud náhradníka bydlicího v místě soudu podle pořadí seznamu.

Výbor rovněž posílil ustanovení kmetů v soudním senátu tím, že tito byli vyloučeni nebo mohli být odmítnuti z týchž důvodů, pro které lze v trestních věcech vyloučit nebo odmítnout soudce. Je však třeba zdůraznit, že ačkoli toto ustanovení posilovalo postavení kmetů v soudním senátu, stále v něm byla jasná převaha soudců z povolání v poměru tři ku dvěma. Zcela trefně tedy poslanci

⁴⁶¹ Srov. např. Rudé právo ze dne 4. dubna 1924, roč. V., č. 81, s. 1.

⁴⁶² Srov. např. Tamtéž.

označovali kmety „za dekoraci či pouhé posluchače“.⁴⁶³ Na schůzi pléna poslanecké sněmovny pak poslanec Německé demokratické svobodomyšlné strany Karl Kostka navrhoval, aby počet kmenů byl vyrovnán s počtem soudců z povolání, tedy aby v senátu zasedali tři kmeti,⁴⁶⁴ němečtí křesťanskosociální lidovci dokonce navrhovali, aby i soudci z povolání byli odvislí od vůle stran, tedy, že jednoho soudce z povolání by volil obžalovaný, druhého žalobce a třetího by ustavoval soudcovský sbor.⁴⁶⁵ Navíc, způsob ustavování konkrétních kmetů pro dané řízení byl podle našeho názoru v příkrém rozporu s jednou ze zásad, na nichž byla novela vystavěna, totiž nestrannosti rozhodování. Těžko lze s ohledem na způsob ustanovení předpokládat, že takovýmto způsobem ustavení kmeti (volba stran) byli nestranní.

O vyloučení a o odmítnutí kmeta rozhodoval s konečnou platností obžalovací senát (bylo-li o vyloučení, resp. odmítnutí rozhodováno před hlavním líčením), resp. senát bez kmetů (pokud bylo rozhodováno o vyloučení, resp. odmítnutí při hlavním líčení).

Kmeti skládali do rukou předsedy soudu slib, kterým se mimo jiné zavazovali k mlčenlivosti. Její první porušení bylo sankcionováno jako přestupek peněžitým trestem v rozmezí 50,- až 1.000,- Kč, druhé tuhým vězením od jednoho měsíce do tří měsíců. Druhé odsouzení mělo současně za následek ztrátu způsobilosti vykonávat úřad kmeta na dobu 5 let (tento následek byl ve výboru zmírněn, vládní návrh předpokládat ztrátu způsobilosti navždy). S cílem zamezit ovlivnění rozhodnutí kmeta při hlasování zákon stanovil, že kmeti, v pořadí, jakém byli zapsáni na seznamu, hlasovali před soudci z povolání.

⁴⁶³ Těšnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Josefa Fischera, poslance Vincence Charváta. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

⁴⁶⁴ Tamtéž. Řeč poslance Karla Kostky. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz. Podobně poslanec Josef Patzel (Německá národně socialistická strana dělnická) upozorňoval, že vzpomínané rakouské ambice ohledně novelizace ustanovení o příslušnosti soudů (z roku 1914) k projednávání tiskových deliktů, byly založeny na vyrovnaném postavení kmetů v porovnání se soudci z povolání, srov. tamtéž. Řeč poslance Josefa Patzla.

⁴⁶⁵ Tamtéž. Řeč poslance Josefa Böhra.

6.2. Zadostiučinění uraženému

Cílem třetí skupiny ustanovení osnovy bylo zabezpečit, aby se uraženému dostalo plného zadostiučinění. Výborová zpráva sem zahrnovala ustanovení §§ 2, 13 a 14, 16 a 17, 20 a 21.⁴⁶⁶

Ustanovení § 2 osnovy pamatovalo na situace, kdy původcem zprávy, jejímž obsahem byl spáchán delikt podle ustanovení § 1 osnovy, byl státní úřad (osnova tím má na mysli především zprávy tzv. policejní korespondence⁴⁶⁷, J. Hrabánek zde ale upozorňuje, že za úřední zprávu soudy později považovaly i zprávu České tiskové kanceláře⁴⁶⁸), lze-li tuto skutečnost prokázat a byl-li u ní uveden pramen⁴⁶⁹. V takovém případě nebylo možné stíhat osoby, které spolupůsobily při redakci, vydání, tisku a obvyklém rozšiřování, s výjimkou případu osoby, která by byla původcem. Pokud se v takovém případě na úřad obrátil uražený, byl úřad povinen všem periodikům, kterým ji zaslal, oznámit, v čem byla zpráva nesprávnou. Stejně tak musel postupovat i vůči periodikům, u nichž uražený osvědčil, že tuto zprávu o něm vytiskly. Osnova těmto periodikům ukládala povinnost takovou opravu bezplatně a bez jiné poznámky (kromě udání úředního pramene) v prvním nebo druhém čísle po dodání opravy uveřejnit. Musely tak učinit tímž způsobem, zejména na témže místě a tímž písmem, jako u původní zprávy. Pokud odpovědný redaktor tuto povinnost nesplnil, mohl být k návrhu uraženého potrestán peněžitým trestem od 40,- Kč do 400,- Kč. Současně mu bylo soudně uloženo, aby opravu uveřejnil. Zcela příležitou otázkou k tomuto ustanovení položil poslanec Karl Kostka, když se dotazoval, z jakého důvodu má být oprava vadného úředního sdělení uveřejňována tiskopisem bezplatně, kdy za

⁴⁶⁶ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu zákona (tisk 4520) o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrham a urážek na cti, spáchaných tiskem. PS N.S.R.Č. 1924. I. volební období. Tisk 4569. www.psp.cz.

⁴⁶⁷ Těsnopisecká zpráva o 207. schůzi senátu N.S.R.Č. ve středu dne 28. května 1924. Řeč zpravodaje Josefa Lukeše. N.S.R.Č. 1920-1925.

⁴⁶⁸ HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11, s. 108. K tomu je však třeba dodat, že uvedený pohled na zprávy České tiskové kanceláře nebyl samozřejmostí. Sám Hrabánek ještě v roce 1928 upozorňuje, že Česká tisková kancelář není státní úřad, ale podnik, srov. HRABÁNEK, Jan. *Československé právo tiskové*. 1.vyd. Praha: Nákladem Vladimíra Orla, 1928, s. 70.

⁴⁶⁹ Uvést pramen již při otištění úřední zprávy bylo pro odpovědného redaktora zásadní, jak totiž vyplývá z judikatury Nejvyššího soudu, srov. např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 244/1928 ze dne 27. 9. 1929, sb. č. 3600, uvedení pramene odpovědným redaktorem až za trestního řízení nebylo zákonné podmínce vyhověno.

tuto vadu tiskopis nenese žádnou odpovědnost.⁴⁷⁰ Obdobnou výtku poté formuloval i poslanec Německé křesťanskosociální strany lidové Josef Böhr, mj. s návrhem, aby se za takovou opravu hradila cena podle inzertního tarifu.⁴⁷¹

Jak již bylo naznačeno, osnova znala několik specifických případů, kdy byl odpovědný redaktor soudně osvobozen. Jednalo se o případ úspěšného provedení důkazu pravděpodobnosti (§ 4 osnovy), prokázal-li, za současného správného označení původce⁴⁷², že mu hrozilo propuštění ze služby nebo citelné hmotné poškození, kdyby zprávu neuveřejnil (§ 5 osnovy) a konečně poslední případ týkající se přestupku zanedbání povinné péče, kdy měl být odpovědný redaktor beztrestný za podmínek uvedených v ustanovení § 4 osnovy (§ 6 odst. 4 osnovy). I ve všech těchto případech však osnova ukládala odpovědnému redaktorovi jistou formu sankce, ačkoli o tomto institutu se jako o sankci nehovořilo. Osnova totiž předpokládala, že v tomto osvobozujícím rozsudku soud uvede podstatný obsah zprávy a současně, že pravdivost nebyla prokázána. Je nepochybné, že tak soud, resp. osnova, činila v zájmu uraženého. Odpovědný redaktor byl však povinen, ač soudně osvobozen, i tento rozsudek (jeho výrok) na své náklady (bezplatně) uveřejnit v periodiku, v němž vyšla původní zpráva, a to bez poznámky, a nahradit útraty řízení (§ 13 osnovy). Uvedené ustanovení platilo i pro neperiodické tiskopisy⁴⁷³. To logicky vedlo, jak ukazuje praxe⁴⁷⁴, na straně žalovaného odpovědného redaktora ke zvážení, zda i v případě reálné šance na úspěch důkazu pravděpodobnosti riskovat konání hlavního líčení a pokusit se o jeho (rozuměj důkazu) provedení, a to s ohledem na skutečnost, že se tím rapidně zvyšovaly náklady řízení případně hrazené odpovědným redaktorem.

Oproti tomu (§ 14 osnovy) v případě odsuzujícího rozsudku mělo být na návrh soukromé strany v rozsudku uloženo vedle povinnosti uveřejnit výrok rozsudku i jeho důvody, bylo-li to účelné pro zadostiučinění. Navíc, tato povinnost mohla být

⁴⁷⁰ Těšnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Karla Kostky. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

⁴⁷¹ Těšnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Josefa Böhra. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

⁴⁷² Který není znám, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 121/1928 ze dne 14. 6. 1928, sb. č. 3207 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

⁴⁷³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 945/1929 ze dne 13. 5. 1930, sb. č. 3870 (převzato z téhož zdroje).

⁴⁷⁴ Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 10 inv. č. 79 (řízení Pavel Vosyka vs. Josef Charvát vedené u Krajského soudu v Mostě pod č.j. Tl 42/25).

rozšířena i až na dva další periodické tiskopisy, které uražený označil, a opět na náklady odsouzeného limitované rozhodnutím soudu. Tato sankce se opakovaně stala předmětem kritiky opozičního tisku.⁴⁷⁵ Ustanovení § 16 osnovy pak striktně stanovilo, jakým způsobem se plnila povinnost uveřejnit rozsudek ve smyslu ustanovení § 13 a 14 osnovy, resp. opravy, ve smyslu ustanovení § 2 odst. 3 osnovy.

Soud mohl v případě odsouzení přiznat uraženému, na jeho návrh, odškodnění imateriální újmy, a to až do výše 10.000,- Kč. Výbor poslanecké sněmovny snížil výši maximální přiznatelné částky z 20.000,- Kč. Institut odškodného (nemělo se jednat o trest, jak uvedla judikatura⁴⁷⁶) byl v historických zemích novem⁴⁷⁷. Stanovení konkrétní výše bylo na úvaze soudu, jisté usměrnění obsahovalo ustanovení § 17 odst. 2. Zvláště je třeba poukázat na povinnost soudu přiřknout částku poměrně vyšší v případě, že obžalovaný navrhl patrně beznadějný důkaz pravdy a tím pokračoval v ohrožení dobrého jména uraženého. Naopak (§ 17 odst. 3 osnovy), v případě, kdy uražený bezdůvodně odmítl dostatečné zadostiučinění nabídnuté odpovědnou osobou, mělo být zadostiučinění poměrně sníženo, případně zcela odepřeno. Stejně měl soud postupovat v případě, že by přiznání zadostiučinění neodpovídalo způsobené újmě.

Ustanovením o imateriální újmě, převzaté ze slovenské právní úpravy, nebyla přirozeně dotčena náhrada materiální újmy, kterou mohl poškozený vymáhat buď cestou adhezního řízení v rámci trestního řízení, nebo občanskoprávní cestou⁴⁷⁸.

Plné zadostiučinění zajišťovala osnova ještě dvěma způsoby, a to zastavením periodického tiskopisu soudem na návrh úspěšného žalobce (§ 20 osnovy) a ručením (§ 21 osnovy). Jestliže odpovědný redaktor a vydavatel nesplnili povinnost uveřejnění prohlášení či rozsudku v periodickém tiskopisu, v němž byla zpráva uveřejněna, mohl soud k návrhu žalobce zastavit vydávání periodického tiskopisu až do okamžiku splnění této povinnosti. Pokud se jedná o ručení, pak

⁴⁷⁵ Večerník Rudého práva ze dne 5. dubna 1924, roč. V., č. 81, s. 1.

⁴⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm III 142/1932 ze dne 11. 10. 1932, sb. č. 4493 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.)

⁴⁷⁷ Rudé právo toto zadostiučinění kritizovalo, zejména s ohledem na rozsáhlou diskreci v rukách soudu, a označovalo jej za pokutu. (Večerník Rudého práva ze dne 5. dubna 1924, roč. V., č. 81, s. 1.).

⁴⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 307/1931 ze dne 9. 3. 1933, sb. č. 4652 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

vydavatel a vlastník periodického tiskopisu ručili rukou společnou a nerozdílnou za splnění povinnosti odpovědného redaktora uhradit peněžité trest, náklady trestního řízení, nahradit škodu či uhradit odškodné imateriální újmy (§ 17 osnovy). Výbor zde ručení omezil, a to v tom smyslu, že citované osoby ručily za splnění povinnosti pouze odpovědného redaktora⁴⁷⁹, a nikoli každého odsouzeného, jak navrhovala vláda. Vydavatel a vlastník periodického tiskopisu rovněž ručili solidárně s odsouzeným původcem, pokud odpovědný redaktor byl zproštěn obžaloby s odůvodněním, že zprávu uveřejnil pod hrozbou propuštění ze služby nebo citelného hmotného poškození, kdyby zprávu neuveřejnil (§ 5 osnovy). Konečně pokud hovoříme o ručení, nelze opomenout ani klíčové ustanovení § 24 osnovy rozšiřující (s výjimkami) platnost ustanovení o periodických tiskopisech i na neperiodické tiskopisy, které rozšiřuje v případě neperiodických tiskopisů platební povinnost solidárně i na vlastníka tiskárny.

6.3. Ochrana tisku

Z ustanovení zabezpečujících ochranu veřejného tisku a osob při veřejném tisku zaměstnaných (čtvrtá skupina), zmiňme ustanovení § 12 odst. 2 osnovy o vzájemně spáchaných přečinech proti bezpečnosti cti. Pokud byl někdo stíhán pro přečin bezpečnosti cti spáchaný tiskopisem, mohl se bránit vzájemným soukromým návrhem, a to i pro případ, že již zákonná lhůta uplynula (nesmělo se však jednat již o promlčený trestný čin, jak doplnil ústavněprávní výbor). Tato možnost však byla limitována tím, že obviněný musel reagovat lhůtě 14 dnů od obeslání ke smírnému jednání, resp. od prvního výsledku, nebylo-li smírné jednání, resp. od doručení obžaloby, nebylo-li přípravného řízení.

Podle zprávy ústavněprávního výboru mělo veřejný tisk chránit i ustanovení § 19 osnovy, které zakládalo oprávnění soudu uložit odsouzenému jenom částečnou úhradu útrat řízení, případně náhradu vzájemných útrat zcela nepřiznat, pro případ, že byl obžalovaný odsouzen jen pro některou z žalovaných urážek (ohledně ostatních urážek byl osvobozen). Třebaže nelze nikterak oponovat

⁴⁷⁹ Bylo běžnou praxí, že odpovědný redaktor se s odkazem na svou nemajetnost bránil plnění trestů a úhrad nákladů řízení. A to se netýkalo pouze odpovědných redaktorů „z chudých poměrů“. Stejně argumentoval i odpovědný redaktor Dělnických listů na Hodonínsku, Josef Lorenc, bývalý senátor za sociální demokracii, a to s vysvětlením, že nebyl opakovaně zvolen do senátu a tudíž je bez prostředků. (Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 9 inv. č. 73, dopis ze dne 1. 12. 1925). V takovém případě tedy nastupovalo ručení vlastníka a vydavatele tiskopisu.

názoru, že toto ustanovení je v zájmu veřejného tisku, nelze se vyhnout hodnocení, že takové ustanovení je logické a opačná praxe neobhajitelná. Ustanovení § 27 osnovy pak mělo chránit tisk v tom smyslu, že byl sám legitimován k podání návrhu na stíhání jiné osoby. Jak ale přesně upozorňuje L. Vojáček, toto právo periodikům náleželo jen v případě, že k urážce došlo obsahem tiskoviny.⁴⁸⁰ S tímto závěrem lze souhlasit, neboť příslušné ustanovení hovoří jen o přečinu proti bezpečnosti cti nebo o přestupku zanedbání povinné péče. Tak např. Josef Haken, coby poslanec KSČ, zastoupený jiným poslancem téže strany, T. Bartoškem, žaloval jako vydavatel Rudého práva odpovědného redaktora Národních listů pro přečin proti bezpečnosti cti, za to, že Národní listy přinesly článek s názvem „Jak Rudé právo lže“, v němž údajně osočily Rudé právo z desinterpretace výsledků konkrétních obecních voleb.⁴⁸¹ Obecně lze říci, že politické konflikty na půdě jedné ze sněmoven přerůstaly i do osobních konfliktů jednotlivých zákonodárců, které končily před trestními soudy – vzhledem k tomu, že politické strany disponovaly i svým tiskovým aparátem (vesměs každá politická strany měla svůj ústřední tiskový orgán) a sami zákonodárci v řadě případů působili jako odpovědní redaktoři politických periodik, jednalo se v mnoha případech i o tiskové delikty⁴⁸².

Konečně odpovědného redaktora mělo v jeho služebních poměrech chránit ustanovení § 39 osnovy, které stanovilo, že jmenování původce v případě ustanovení § 5 osnovy není důvodem k předčasnému rozvázání služebního poměru.

⁴⁸⁰ VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-868-6151-1, s. 168.

⁴⁸¹ Řízení bylo vedeno před Zemským trestním soudem pod sp. zn. Tl VI 835/25. Žaloba byla úspěšná, neboť řízení skončilo, podobně jako řada dalších obdobných případů, smírem, v němž se žalovaný odpovědný redaktor zavázal uveřejnit prohlášení o odvolání tvrzení uvedených v napadeném článku, a současně uhradit útraty právního zastoupení žalobce (srov. Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 6 inv. č. 60, protokol o hlavním přelíčení ze dne 4. 7. 1927). Nejednalo se o ojedinělý případ, tentýž žalobce žaloval i odpovědného redaktora časopisu Lech, Jana Karlíka, opět za urážlivý článek proti Rudému právu. Případ, vedený u Zemského trestního soudu Praha pod č.j. Tl XIV 643/1926, skončil opět mimosoudním vyrovnáním ve prospěch žalobce. (srov. Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 6 inv. č. 60, Návrh soukromého žalobce na zavedení trestního řízení ze dne 7. 10. 1926).

⁴⁸² Před Krajským soud v Uherském hradišti se dostal spor poslance Bohuslava Vrbenského a senátora Jana Lorence coby odpovědného redaktora časopisu *Dělnické listy*. Řízení bylo vedeno pod č.j. Tl XII 25/25. Vrbenský se tehdy cítil dotčen článkem s názvem „Konec anarchisty“, v němž byl označen za anarchistu a byly mimo jiné zmiňovány důvody jeho vyloučení ze strany českých socialistů. Spor skončil satisfakčním prohlášením ze strany odpovědného redaktora a úhradou nákladů řízení žalobci. (srov. Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 9 inv. č. 73, dopis ze dne 4. 12. 1925).

Veřejný tisk a osoby na něm zúčastněné mělo chránit i ustanovení § 1 odst. 2 (vyložení odpovědnosti osob, které participovaly na vydání tiskopisu, s výjimkou odpovědného redaktora). Stejnou funkci měla mít ustanovení o zvláštním odpovědném redaktorovi pro určitý oddíl periodika (§ 3 osnovy), institut důkazu pravděpodobnosti (§ 4 osnovy, zmiňovaný již výše) a konečně i beztrestnost v důsledku vyvinutého nátlaku na odpovědného redaktora (§ 5 osnovy), o nichž bylo z logických důvodů hovořeno shora.

Nad rámec zprávy ústavněprávního výboru možno do téže skupiny zařadit i ustanovení § 23 osnovy, které ukládalo soudu povinnost obeslat k hlavnímu líčení vydavatele a vlastníka periodického tiskopisu, v případě neperiodického tiskopisu pak odpovědného správce tiskárny a jejího vlastníka (§ 24 odst. 2 osnovy). Zařazení tohoto ustanovení je logické, stejně tak přiznání jistých procesních práv těmto osobám, neboť rozsudkem, případně jeho výkonem, mohlo být významně zasaženo do jejich práv a povinností.

6.4. Zneužití ustanovení osnovy a jeho následky

Do páté skupiny, tedy „preventivních opatření proti žurnalistice, jež systematicky uráží občana, ať veřejně, ať soukromě činného“, zařadila osnova ustanovení o následcích úmyslného a nesprávného původce zprávy či jeho bydliště, a to pro odpovědného redaktora (§ 7 osnovy), dále ustanovení o následcích účelově podaného důkazu pravdy (§ 11 osnovy), o následcích několikerého odsouzení odpovědného redaktora pro delikty dle osnovy (§ 25 osnovy), a konečně o následcích odsouzení odpovědného redaktora ve smyslu §§ 7 a 11 osnovy na způsobilost být odpovědným redaktorem.

Nejprve společně k ustanovení §§ 7 a 11 osnovy. V zásadě se jedná „toliko“ o zpřísnění sankce pro odsouzeného odpovědného redaktora, který využil svého práva označit původce v řízení o přečin podle ustanovení § 1 osnovy a pro přestupek zanedbání povinné péče [§ 6 odst. 3, písm. a)], avšak původce vědomě označil nesprávně, případně vědomě nesprávně označil jeho bydliště (§ 7 osnovy). V případě ustanovení § 11 odst. 1 osnova trestala odsouzeného odpovědného redaktora za jakousi formu zneužití institutu důkazu pravdy v řízení pro přečin podle ustanovení § 1. Trest jej měl stíhat za to, že nastoupil důkaz pravdy, ač znal

okolnosti, které vylučovaly pravdivost zprávy, řečeno slovy senátního zpravodaje J. Lukeše, „*jde o obelhání soudu*“⁴⁸³. Jako nástroj odstrašení od využití institutu důkazy pravdy uvedené ustanovení ostře kritizoval opoziční poslanec Marko Gažík slovy, že „*V §e 11 vo vašej zaslepenosti idete až do krajnosti. Aby ste znemožnili a odstrašili od dokazovania pravdivosti, vymeriavate vyšší trest na toho, kto sa pokúsil dokazovať pravdu a nepreviedol to s úspechom*“⁴⁸⁴ V obou případech (§ 7 i § 11 odst. 1 osnovy) se odsouzenému ukládal trest tuhého vězení (namísto trestu „prostého“ vězení). Výbor zde ustoupil od vedlejšího peněžitého trestu⁴⁸⁵ v případě zneužití institutu důkazu pravdy, jak navrhovala vláda.

Pokud byl odpovědný redaktor odsouzen „jen“ pro přestupek podle ustanovení § 6 osnovy a v tomto řízení se dopustil citovaného zneužití institutu důkazu pravdy, pak v případě, že mu hrozil jen trest peněžitý, resp. byl k němu odsouzen, se mu ukládal trest vězení od osmi dnů do tří měsíců. V ostatních případech i zde platilo zpřísnění na tuhé vězení. Jak odůvodňovala zpráva ústavněprávního výboru, v obou případech měl obžalovaný prokázat svým činem nízkou povahu.⁴⁸⁶ To samozřejmě v řadě případů vedlo ke snaze odpovědného redaktora pro případ, že se nezdařil důkaz pravdy, ukončit řízení smírně, neboť jinak riskoval, že soud vyhodnotí snahu odpovědného redaktora jako zneužití institutu důkazu pravdy a zpřísní mu trest. Zastavení trestního řízení z důvodu smírného vyřešení sporu tak ve většině případů provázela zveřejnění prohlášení dementující urážlivý článek a současně náhrada nákladů řízení žalobci.⁴⁸⁷ Máme za to, že zavedení přísnějšího trestání odpovědného redaktora v případě neúspěšného provedení důkazu pravdy nebylo vhodné. V první řadě lze totiž jen těžko prokazovat odpovědnému

⁴⁸³ Těsnopisecká zpráva o 207. schůzi senátu N.S.R.Č. ve středu dne 28. května 1924. Řeč zpravodaje Josefa Lukeše. N.S.R.Č. 1920-1925.

⁴⁸⁴ Těsnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Marka Gažíka. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

⁴⁸⁵ Obecně k peněžitému trestu doplňme, že se současně s jeho (peněžitého trestu) uložením ukládal soud i trest náhradní. Při jeho stanovení soud vycházel z míry zavinění (§ 22 odst. 1 osnovy). Byl-li trest peněžitý uložen jako trest vedlejší, vyměřil soud náhradní trest stejným druhem trestu, jako trest hlavní (§ 22 odst. 2 osnovy). Doba náhradního trestu na svobodě nesměla podle ustanovení § 22 odst. 3 osnovy přesahovat jeden měsíc, a pokud se jednalo o náhradní trest za vedlejší trest, nesměla společně s hlavním trestem převyšovat meze zákonné sazby. Konečně k vykonání náhradního trestu za trest peněžitý se přistupovalo až v okamžiku, kdy peněžitý trest nebylo možné vymoci ani na vydavateli, ani na vlastníku periodického tiskopisu.

⁴⁸⁶ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu zákona (tisk 4520) o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrham a urážek na cti, spáchaných tiskem. PS N.S.R.Č. 1924. I. volební období. Tisk 4569. www.psp.cz.

⁴⁸⁷ srov. např. Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 7 inv. č. 64, dopis ze dne 5. 7. 1927.

redaktorovi úmysl ke „zneužití“ tohoto procesního institutu. Za druhé, odpovědný redaktor v takovém případě nebyl sankcionován za čin, jehož se měl dopustit (zanedbání povinné péče), ale až příliš široce za to, jak se choval v průběhu procesu, resp. jak užíval jemu zákonem umožněné způsoby obhajoby.

Citované zpřísnění trestu pro odpovědného redaktora mělo následky i co do redaktorovy způsobilosti k výkonu své funkce. Odpovědný redaktor totiž v případě odsouzení ve smyslu ustanovení §§ 7 a 11 osnovy ztrácel způsobilost být odpovědným redaktorem na dobu dvou let. Výbor zde zkrátil vládou původně navrhovanou dobu tří let. Vedle toho mohl odpovědný redaktor ztratit způsobilost k výkonu své funkce, pokud byl po účinnosti zákona odsouzen pro deset případů trestného činu podle §§ 1 a 6 osnovy spáchaných v pěti po sobě jdoucích letech. Výbor zde opět vládní návrh zmínil, když doplnil formulaci „v pěti po sobě jdoucích letech“. Vládní návrh totiž předpokládal ztrátu způsobilosti po deseti odsouzeních bez ohledu na délku období, v jakém k těmto odsouzením došlo.

Sankční (podle vládní koalice preventivní) charakter mělo i ustanovení § 25. Ustanovení umožňovalo ministerstvu vnitra, aby v případě vícečetného odsouzení odpovědného redaktora pro činy ve smyslu ustanovení § 1 osnovy a zanedbání povinné péče za určité časové období, odňalo periodickému tiskopisu sazební a dopravní výhody, jež se povolovaly při dopravě poštou nebo po železnici. Opoziční poslanci takovou sankci považovali za neslýchaný trest.⁴⁸⁸ Osnova pro tyto účely rozeznávala tři typy periodických tiskopisů, a to vycházející alespoň pětkrát týdně, vycházející alespoň třikrát týdně a ostatní. V prvním případě nastávala pravomoc ministerstva při odsouzení v deseti případech (z právního hlediska je užitě slovo „případ“ značně neurčité) v době jednoho roku a odejmutí mohlo trvat až jeden měsíc. V druhém případě nastávala pravomoc ministerstva při odsouzení v osmi případech v době jednoho roku a odejmutí mohlo trvat až dva měsíce. U ostatních periodických tiskopisů se tak mohlo stát při odsouzení v pěti případech v době jednoho roku a odejmutí mohlo trvat maximálně šest měsíců. Pravomoc ministerstva zanikala marným uplynutím lhůty šesti měsíců od posledního odsouzení. „Korunou“ tohoto přísného sankčního oprávnění ministerstva pak byla kompetence odejmout citovaného výhody i jinému

⁴⁸⁸ Těšnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. Řeč poslance Karla Kostky. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

periodiku, pokud správní orgán dospěl k závěru, že se jednalo o periodikum již tímto způsobem sankcionované, avšak vycházející (s cílem obejít sankci v podobě odejmutí výhod) pouze pod jiným názvem. Máme za to, že takto formulované ustanovení otvíralo ministerstvu příliš široký prostor pro diskreci bez jakýchkoli kritérií jejího uplatňování. Navíc, uvážíme-li, že první republika je imanentní stranický tisk, bylo možné tímto způsobem „umlčet“ tisk celého politického směru.

Z ustanovení, které nelze podřadit ani pod jednu ze shora uvedených skupin, učiníme zásadní poznámku o ustanovení § 24 osnovy. Již byla ve výkladu o tiskové novele opakovaně učiněna zmínka, že se ustanovení tiskové novely⁴⁸⁹ vztahovala (co do vyjmenovaných ustanovení) i na obsah neperiodického tiskopisu. Z hlediska odpovědnosti nastupoval na místo odpovědného redaktora nakladatel (vydavatel), případně (nebyl-li nakladatel znám), odpovědný správce tiskárny. Pokud se jednalo o ručení ve smyslu ustanovení § 17 a 21 osnovy, stíhala platební povinnost rukou společnou a nerozdílnou i vlastníka tiskárny.

Ustanovení § 41 řešilo otázku sestavení ročního hlavního a doplňovacího seznamu kmetů pro rok 1924, tedy pro rok, v němž měla osnova nabýt účinnosti.

6.5. Účinnost tiskové novely

Úprava účinnosti osnovy byla značně diskutabilní. Nejprve zopakujeme, že vládní návrh byl datován datem 2. dubna 1924, poslanecká sněmovna předlohu projednávala 14. a 15. dubna, senát poté na konci měsíce května téhož roku. Publikována byla 23. června. Osnova podle vládního návrhu měla nabýt účinnosti dnem jejího vyhlášení, mělo ji však být možné užít na trestní činy spáchané po 4. dubnu 1924. Samotný vládní návrh byl tedy „protimluv“, když v první části souvětí se účinnost avizuje na okamžik vyhlášení, avšak druhá část souvětí posunuje účinnost (aplikovatelnost právního předpisu) již na dobu před vyhlášením osnovy ve Sbírce zákonů a nařízení (konkrétně na 4. dubna 1924). Odůvodnění tohoto retroaktivního ustanovení ve vládním návrhu nenalzáme,

⁴⁸⁹ Jednalo se konkrétně o ustanovení §§ 1, 4 až 8, 10 až 13 odst. 1, § 14 odst. 2 až 4, 15, 17 až 19, 21 až 23 osnovy. Co do ustanovení § 1 a 6 to výslovně potvrzovala i judikatura Nejvyššího soudu, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 326/1925 ze dne 9. 10. 1925, sb. č. 2129 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.)

naopak v dobovém tisku je vysvětlení jednoznačné, tedy snaha zabránit rozkrytí dosud neobnažených korupčních afér⁴⁹⁰. V ústavněprávním výboru poslanecké sněmovny došlo ke zmírnění zásahů do právní jistoty. Vládní návrh osnovy výbor ponechal z hlediska účinnosti beze změny pouze co do ustanovení o řízení a příslušnosti, tedy co do procesně právních předpisů, změnil pouze datum ze 4. dubna na 12. dubna 1924, není ovšem zřejmé, z jakých důvodů tak činí. Senátor Hartl z Německé nacionální strany zpětnou účinnost komentoval - až básnicky - následovně: „*Čteme-li toto ustanovení o zpětné působnosti, můžeme se sotva ubrániti domněnce, že v době, kdy pracováno bylo na tomto zákoně, ještě několik nových korupčních afér bylo skryto v poupatech, hotovy jsouce každého okamžiku se rozpuknouti a rozvinouti se v celé své nádheře, a že tento zákon právě měl sloužiti k tomu, aby včas se zabránilo zprávám tisku o těchto věcech.*“⁴⁹¹ Zbývá doplnit, že v ostatních částech, hmotněprávních, se měla ustanovení osnovy užít jen v případech, kdy byla pro obviněného příznivější.

Z toho, co bylo uvedeno shora o tzv. tiskové novele, je zřejmé, že byla po zákonu na ochranu republiky dalším rázným zásahem do tiskové svobody.

Přestože lze některé argumenty vlády odůvodňující změny považovat alespoň za částečně relevantní (např. nedostatek odůvodnění rozhodnutí poroty), jeví se většina důvodů k přijetí osnovy jako účelových. Dobová situace zjevně naznačuje, že tisk byl připraven upozorňovat na jakékoli „zlořády“ veřejného života, což vládě klidu na její práci nepřidávalo. Navíc, pokud odůvodněním předložení tiskové novely bylo přijetí kvalitnější právní úpravy v oblasti ochrany cti, pak je třeba říci, že již stávající právní úprava tuto ochranu upravovala.

Osnova, která „*dýše předbřeznovým duchem absolutistickým*“, prošla legislativním procesem, na němž se prakticky nepodílela vůbec novinářská obec, „*rychlíkovou rychlostí*“⁴⁹². Od formálního podnětu v podobě naléhavé interpelace, která snad nejupřímněji označila pohnutku k dalšímu omezení tiskové svobody (obviňování veřejných osob), k účinnosti normy uběhlo jen několik málo

⁴⁹⁰ Rudé právo ze dne 4. dubna 1924, roč. V., č. 81, s. 1 či Rudé právo ze dne 5. dubna 1924, roč. V., č. 82, s. 3 či Rudé právo ze dne 6. dubna 1924, roč. V., č. 83, s. 1.

⁴⁹¹ Těšnopisecká zpráva o 207. schůzi senátu N.S.R.Č. ve středě dne 28. května 1924. Řeč sen. Hanse Hartla. N.S.R.Č. 1920-1925.

⁴⁹² Večerník Rudého práva ze dne 10. dubna 1924, roč. V., č. 83, s. 1.

týdnů, třebaže ani v samotné vládní koalici na obsahových změnách nepanovala zcela shoda (např. ostravská část sociální demokracie se stavěla proti vládní předloze).

K nejzásadnějším změnám, převážně zmírňujícím vládní návrh, avšak s ohledem na časovou dispozici zjevně předem připraveným, došlo na půdě ústavněprávního výboru poslanecké sněmovny. Diskuze na schůzi pléna, ačkoli v řadě případů značně konfrontační, zvláště v senátu, byla v zásadě formální (upozornit je možné i na omezení řečnické lhůty). Výsledek projednávání byl předpokládatelný. Ostatně sami opoziční poslanci si na schůzi pléna sněmoven opakovaně stěžovali, jakým způsobem je osnova projednávána a jak vláda přistupuje k opozičním pozměňovacím návrhům. Senát pak sehrál roli pasivně přihlížející sněmovny, která usnesení poslanecké sněmovny ve znění vládního návrhu, upraveného ústavněprávním výborem, posvětila a bez jakékoli zásadní připomínky, resp. bez připomínky, která by se relevantně projevila v legislativním procesu, osnovu schválila. Zásadní argument novinářské obce spočívající v tom, aby byla předložena a projednána komplexní osnova zákona o tisku, byla vládní koalicí odbyta rezolucí přijatou poslaneckou sněmovnou po prvním čtení schválené osnovy. Rezoluce spočívala mj. ve vybídnutí vlády, aby „s urychlením vypracovala a poslanecké sněmovně předložila osnovu zákona o tisku“. O tom, že uplyne téměř osm let, než bude do poslanecké sněmovny, a to za zcela odlišné politické situace, předložena komplexní osnova nového tiskového zákona, bude pojednáno dále.

Osnova výrazně zasáhla do postavení odpovědných redaktorů, kteří se stali středobodem případné persekuce z vládních kruhů. Nutila odpovědné redaktory porušovat redakční tajemství, ať již motivací nižšího trestu, nebo úplné beztrestnosti (§ 5 osnovy), třebaže i příslib úplné beztrestnosti nebyl zcela upřímný (povinnost zveřejňování rozsudků, případně k hrazení nákladů řízení - § 13), či označováním původců, přičemž pojem „původce“ osnova rozšiřovala i na informátory (§ 1 odst. 3 osnovy). V tomto ohledu je možno sledovat i sekundární jev tiskové novely, a to oprávněnou obavu informátorů o prozrazení jejich identity ze strany odpovědného redaktora, a to za cenu jeho beztrestnosti. V tom lze jistě spatřovat zásadní narušení vztahů mezi novinářem na straně jedné a informátorem na straně druhé. Konečně je třeba upozornit, že po právní stránce se v

předložené právní úpravě zrcadlí spor mezi zájmem na ochraně cti, tedy zájmem především soukromoprávním, a zájmem na ochraně svobody tisku, případně plnění jeho funkcí v demokratické společnosti, tedy zájmem především veřejnoprávním. Schválená osnova dává jednoznačně přednost zájmům soukromoprávního charakteru.

K tomu všemu přistoupily další druhy sankcí, např. v podobě zadostiučinění až do výše 10.000,- Kč (§ 17 osnovy), které mohly ekonomicky likvidovat nejen samotného odpovědného redaktora, ale i periodikum samotné, zvláště pokud bylo kombinované s použitím institutu uveřejnění odsuzujícího rozsudku v dalších dvou periodikách a dalšími sankcemi.

Pokladnu příslušného periodika mohlo výrazně zasáhnout i zastavení periodika (§ 20 osnovy), minimálně z toho důvodu, že po dobu zastavení periodikum přicházelo o příjmy z inzerce, rozsáhlé ručení mj. za útraty řízení (§ 21 osnovy), případně možnost odebírání sazebních a dopravních výhod správním cestou s rozsáhlým diskrečním oprávněním pro ministerstvo (§ 25 osnovy).

Odpovědný redaktor byl výrazně ohrožen i na samotné svobodě. Ačkoli osnova znala tzv. důkaz pravděpodobnosti, již z ní samotné je zřejmé, že jeho využití bylo pro odpovědného redaktora riskantní a mohlo případně vést ke zpřísnění trestu (§ 11 osnovy). K přísnějším trestům vedlo i vědomé nesprávné označení původce (§ 7 osnovy).

Odpovědný redaktor byl sankcionován i ztrátou způsobilost pro výkon funkce, a to až na dvě léta (§ 26 osnovy).

K nejzásadnější změně, úzce související s postavením odpovědných redaktorů, rozhodně patřila změna příslušnosti soudů při projednávání tiskových zločinů a přečinů ve smyslu ustanovení § 1 osnovy (§ 28 a násl. osnovy). Napříště měly namísto porotních soudů, k odpovědným redaktorům doposud výrazně vstřícným, rozhodovat soudní senáty, které sice laický prvek obsahovaly, nicméně v menšině (tři ku dvěma) a navíc precizně vybíraný obecními komisemi podle „zvláštní způsobilosti“. Označení kmetů jako „dekoraci procesu“ nemohly odstranit ani drobné změny, jichž se právní úpravě v ústavněprávním výboru poslanecké sněmovny dostalo. Vláda se sice snažila obhájit zavedení této příslušnosti historickými odkazy, zejména, že již před válkou byly legislativní pokusy tohoto

druhu (návrh z roku 1902), tyto argumenty však opoziční poslanci relativně snadno vyvrátili.

Bylo naznačeno, že vládní návrh obsahoval některá ustanovení, která měla působit jako vylepšující postavení odpovědných redaktorů, za všechny uvedme např. důkaz pravděpodobnosti (podle vládního návrhu měl ale i v tomto případě odpovědný redaktor označovat původce; konečná osnova tento návrh nepřijala), „rubrikového“ odpovědného redaktora (§ 3 osnovy) či beztrestnost v případě, že ve smírčím řízení bylo pachatelem marně nabídnuto přiměřené zadostiučinění (§ 18 osnovy).

Zvláštní poznámka pak náleží zvláštní úpravě účinnosti novely (§ 42 osnovy). Je zřejmé, že základním (nikoli však jediným) úmyslem tiskové novely bylo vynětí odpovědných redaktorů, resp. pachatelů tiskových deliktů, z pravomoci porotních soudů. Vláda svým návrhem šla zjevně až za tento záměr, kdy v rozporu s veškerými právními principy chtěla zavést absolutní retroaktivitu právního předpisu, tedy retroaktivitu týkající se jak hmotněprávních předpisů, tak procesněprávních. Úprava ústavněprávního výboru sice vládní návrh zmírnila (v hmotněprávní rovině zcela odstranila), i tak však retroaktivitu ponechala, a to co do procesních předpisů. Smysl a účel však byl naplněn, neboť veškeré tiskové delikty spáchané po 12. dubnu 1924 rozhodovaly kmetské soudy. Tato zásadní změna však stačila, neboť jednou z relevantních právních otázek není „jaké právo skutečně je“, ale „kdo jej vykládá“.

Tiskové poměry první republiky od druhé poloviny 20. let tak byly sešněrovány zákonem na ochranu republiky z roku 1923 a o rok mladší tiskovou novelou.

7. Osnova tiskového zákona z roku 1932

Tiskové právo a především s ním související právní předpisy první poloviny 30. let 20. století, jsou jasným důkazem toho, jak úzké pouto panuje mezi právem, resp. právním řádem, na straně jedné, a politicko – ekonomickou situací na straně druhé.

Do poslanecké sněmovny byla v dubnu roku 1932 ještě druhou Udržalovou vládou předložena osnova nového tiskového zákona (od prosince roku 1930 již v poslanecké sněmovně „ležel“ zákon o ochraně cti). Pokud bychom „úspěšnost“ této rekodifikace poměřovali s komplexními návrhy nového tiskového práva z let 1919 a 1921, museli bychom konstatovat, že osnova dospěla z hlediska legislativního procesu do nejzazší fáze, neboť její torzo, resp. řečeno slovy opozičního tisku, „*ustanovení nejnutnější – persekuci*“⁴⁹³ se nakonec stalo zákonem. O tom, v jakém rozsahu a zda lze přijetí torza označit za úspěch, bude pojednáno dále. Jedno je však jisté, politická a ekonomická situace počátku 30. let byla zcela odlišná od politické situace doby, kdy byly projednávány poslední předpisy dotýkající se tisku.

Pokud se jedná o politicko – ekonomickou situaci, není třeba jistě dlouho popisovat důsledky světové hospodářské krize, které se s nepatrným zpožděním dostavily, v první řadě poklesem exportu, do Československa. Hospodářská krize, projevující se zejména vysokou nezaměstnaností dělníků, sociálními konflikty a pozdější úvěrovou krizí, v Československu kulminovala v březnu 1933⁴⁹⁴, tedy krátce před projednáváním zákona o tisku v poslanecké sněmovně. Vrcholící krize vedla Československo, podobně jako další zasažené státy, k regulativním zásahům do hospodářství a tvrdším postihům sociálních nepokojů pramenících z rostoucí chudoby. Všechny tyto skutečnosti zanechávaly odraz v soudobém tisku.

Průvodním jevem se stávalo i přijímání tzv. zmocňovacích zákonů, které vládě umožňovaly promptně reagovat na hospodářský vývoj a vydávat nařízení k otázkám, jejichž řešení doposud vyžadovalo předpis s právní silou zákona. Československo nebylo výjimkou - do poslanecké sněmovny byl vládní návrh

⁴⁹³ Rudé právo ze dne 11. června 1933, roč. 1933, č. 136, s. 2.

⁴⁹⁴ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 2, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. 577 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-031-4, s. 36.

zákonu o mimořádné moci nařizovací předložen 7. června 1933 první vládou „široké koalice“ vedené agráříkem Janem Malypetrem⁴⁹⁵. Nebylo snad kratšího legislativního procesu. Ještě téhož dne byla vypracována zpráva ústavněprávního výboru, který provedl jen drobné úpravy technického charakteru, následujícího dne projednala osnovu poslanecká sněmovna, 9. června pak senát. Ještě téhož dne podepsal přijatý právní předpis prezident, aby následujícího dne, 10. června 1933, mohl zákon o mimořádné moci nařizovací, který např. opoziční poslanec Německé křesťansko-sociální strany lidové, Felix Luschka, hodnotil slovy: „Zmocnění žádané vládou jest způsobilé, aby prakticky vyřadilo Národní shromáždění ze zákonodárné moci, která mu přísluší, a aby otevřelo cestu k hospodářské diktatuře.“⁴⁹⁶, vstoupit v účinnost. Ve stručnosti lze konstatovat, že zákon o mimořádné moci nařizovací umožňoval vládě, aby „po dobu mimořádných poměrů hospodářských domácích i zahraničních, nejdéle však do 15. listopadu 1933 nařízením upravila celní sazebník republiky československé a - pokud k tomu není zapotřebí zvláštního zákona podle předpisů ústavní listiny nebo se nejedná o zákonnou úpravu československé měny - činila opatření pro přiměřenou úpravu cen a výrobních a odbytových poměrů v průmyslu, živnostech a zemědělství, jakož i pro zachování rovnováhy v hospodářství státním, státních nebo státem spravovaných podniků, ústavů, fondů a zařízení, rovněž i ústavů, fondů nebo zařízení, jež z moci zákonné vybírají příspěvky, poplatky nebo dávky.“⁴⁹⁷ Nařízení muselo být podepsáno prezidentem a muselo být do 14 dnů ode dne vyhlášení předloženo oběma sněmovnám Národního shromáždění. Ty s takovým nařízením mohly vyslovit nesouhlas, resp. odepřít schválení. V příštích měsících - a jak ukazuje i historie - letech⁴⁹⁸ - se tak rozhodování v hospodářských otázkách (ale i v otázkách dalších) dostalo výlučně do rukou vlády.

⁴⁹⁵ Ministerský předseda Udržal rezignoval na konci roku října 1932, mj. v důsledku vnitrostranických sporů o orientaci agráříků.

⁴⁹⁶ Těšnopisecká zpráva o 282. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 8. června 1933. Řeč poslance Felixe Luschka. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁴⁹⁷ Znění ustanovení § 1 zákona ve znění přijaté ústavněprávním výborem, srov. Zpráva ústavněprávního výboru k vládnímu návrhu (tisk 2290) zákona o mimořádné moci nařizovací. PS N.S.R.Č. 1933. Tisk 2292. www.psp.cz.

⁴⁹⁸ Z. Kárník k tomu upozorňuje, že zmocnění vlády bylo prodlužováno až do června 1937, srov. KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 2, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. 577 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-031-4, s. 84.

Paralelně s novým tiskovým zákonem byl v poslanecké sněmovně projednáván i zákon o ochraně cti⁴⁹⁹, úzce související nejen s novým tiskovým zákonem, ale i s tiskovou novelou z roku 1924. Předkladatel zákona o tisku a zákona o ochraně cti totiž vyšel z předpokladu, že nový zákon o ochraně cti upraví nově a komplexně trestní ustanovení o ochraně cti a pojme tedy i problematiku dosud upravenou tiskovou novelou.⁵⁰⁰ Oba zákony měly nabýt účinnosti zároveň. Na rozdíl od tiskového zákona však zákon o ochraně cti v plném rozsahu úspěšně projednán byl, byť zaznamenal od svého podání (v relativně politicko-ekonomicky ještě klidné době roku 1930) značných změn.

Konečně doplňme, že společně s předloženým tiskovým zákonem byla na půdě poslanecké sněmovny projednávána i novela zákona na ochranu republiky z roku 1923.

7.1. Velký tiskový zákon

Bylo již řečeno, že další - a za první republiky poslední - pokus o komplexní rekonstrukci tiskového práva, na jehož přípravě se účastnila i žurnalistická obec, byl do poslanecké sněmovny předložen v dubnu roku 1932⁵⁰¹. V té době platily na území Československa dva recipované tiskové zákony, rakouský a uherský. Procesní stránku tiskového řízení pak pokrýval recipovaný rakouský trestní řád z roku 1873, jehož místní působnost byla rozšířena na celé území republiky. Do tiskového práva významně zasáhl zákon na ochranu republiky z roku 1923 a o rok mladší tisková novela upravující trestné činy proti bezpečnosti cti spáchané tiskem. Ještě v dubnu 1932 byla osnova nového tiskového zákona přikázána ústavněprávnímu výboru, aby po třinácti měsících bylo urgováno podání zprávy.⁵⁰²

Vládní osnově velkého tiskového zákona se dostalo v ústavněprávním výboru se zdůvodněním vnitropolitickou a zahraniční situací⁵⁰³ značného okleštění (na

⁴⁹⁹ Vládní návrh zákona o ochraně cti. Tisk 830. PS N.S.R.Č. 1930. www.psp.cz.

⁵⁰⁰ Vládní návrh zákona o tisku. Důvodová zpráva. Tisk 1727. PS N.S.R.Č. 1932. www.psp.cz.

⁵⁰¹ Vládní návrh zákona o tisku. Tisk 1727. PS N.S.R.Č. 1932. www.psp.cz.

⁵⁰² Těšnopisecká zpráva o 274. schůzi PS N.S.R.Č. ve středu dne 24. května 1933. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵⁰³ Zpráva ústavněprávního výboru o vládním návrhu (tisk 1727) zákona, kterým se mění a doplňují tiskové zákony. Tisk 2282. PS N.S.R.Č. 1933. www.psp.cz.

schůzi pléna okleštěnou verzi obhajoval národní socialista Jaroslav Stránský⁵⁰⁴, komunistickým tiskem označovaný jako „*odborník postupné fašizace*“⁵⁰⁵). Z 94 paragrafů zevrubně upravující tisk zbylo pouze 20 paragrafů upravujících kolportáž, tiskopisy ohrožující mládež, cizozemské tiskopisy a tiskovou opravu. Vládní návrh zákona o tisku se tak změnil toliko v zákon, kterým se mění a doplňují tiskové zákony.

V následujících odstavcích tedy vládní osnovu představme a blíže se zabývejme ustanoveními, která úspěšně prošla legislativním procesem.

Vládní osnova byla rozdělena do čtyř hlav. První obsahovala obecná ustanovení, zejména definovala základní pojmy. Následující upravovala tiskový řád, tedy zejména výrobu a rozšiřování tiskopisů (oddíl první), povinné údaje na tiskopise, postavení odpovědného redaktora, odpovědného správce inzertní části, notifikační povinnost o vydávání časopisu, úřední výtisky a uveřejňování úředních vyhlášek a prozatímní zabavení (oddíl druhý). Ve třetím oddílu hlavy druhé pak pod rubrikou nazvanou jako „Pravdivost časopiseckých zpráv“ měla být upravena především tisková oprava, dále pak placené zprávy a jejich označování a konečně též tiskové úplatkářství. Čtvrtý oddíl téže hlavy upravoval tiskopisy ohrožující mládež. Uvedená hlava pak byla uzavřena trestními ustanoveními vztahujícími se k tiskovému řádu (oddíl pátý). Třetí hlava osnovy měla upravovat trestné činy spáchané tiskem, konkrétně definovat pojem trestný čin spáchaný tiskem, dále trestní odpovědnost za obsah tiskopisu, zanedbání povinné péče a promlčení trestního stíhání. Druhý oddíl téže hlavy upravoval trestní řízení o trestných činech spáchaných tiskem, mj. určoval příslušnost, definoval jednotlivé druhy zabavení, a upravoval též propadnutí tiskopisu. Poslední oddíl třetí hlavy pak měl obsahovat právní úpravu kmetských soudů. Závěrečná hlava byla věnována ustanovením přechodným a závěrečným.

Úvodu osnovy dominovala deklarace tiskové svobody pramenící z ústavní listiny. Limity tiskové svobodě bylo možné podle osnovy klást pouze zákonem, nikoli

⁵⁰⁴ Není bez zajímavosti, že tento vystudovaný právník se věnoval aktivní novinářské činnosti, v meziválečném období dokonce vedl vydavatelství Lidových novin. Na tento „jistý rozpor“ upozornil i poslanec Bródy, srov. Těšnopisecká zpráva o 285. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 22. června 1933. Řeč poslance Bródy. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵⁰⁵ Rudý večerník ze dne 10. června 1933, roč. 1933, č. 135, s. 1.

však pouze tímto. V této souvislosti je nutno upozornit na tisková omezení, které znal zákon č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních.

Z definice pojmu **tiskopis** (§ 2, odst. 1 osnovy) osnova nevyjímala hudebniny, i když jim kladla jisté úlevy, jako např. vynětí z povinnosti předkládat úřední výtisky. Stejně tak jsou do definice tiskopisu pojaty i fotografie. Důvodová zpráva naopak zdůrazňovala, že pod tiskopisy nelze subsumovat výstupy radiového vysílání a kinematografie⁵⁰⁶.

Pojmovým znakem tiskopisu, podobně jako v případě vládního návrhu z roku 1921, bylo buď rozmnožení tiskem (bez ohledu na množství vytištěných tiskopisů), nebo rozmnožení ve větším počtu (!) jiným mechanickým, chemickým nebo podobným způsobem, zejména fotograficky. Dalším pojmovým znakem pak bylo určení k rozšiřování. Zvláštním případem tiskopisu byl časopis, tj. periodický tiskopis vycházející alespoň desetkrát do roka (pravidelné lhůty tedy nebyly nutné), avšak netvořící celek o sobě. Oproti vládnímu návrhu z roku 1921 byla tedy definice časopisu založená na frekvenci jeho vycházení volnější a mohla pojmut více tiskopisů.

V ustanovení § 3 osnovy byl nejprve definován tiskař, následně pojem vydavatel a vlastník. Zejména těchto osob se následně dotýkalo ustanovení § 4 upravující jejich ručení. Z hlediska ručení obsahovala osnova zásadní rozdíl mezi tiskařem a vydavatelem neperiodického tiskopisu na straně jedné a vlastníkem a vydavatelem časopisu na straně druhé. Zatímco prvně jmenovaní měli ručit pouze za tresty a pokuty uložené odpovědnému zástupci za přestupky podle ustanovení § 43 a 44 osnovy, případně trestné činy spáchané tiskem, druzí jmenovaní ručili za tytéž tresty a pokuty, avšak za všechny osoby činné v časopiseckém podniku, pokud zmiňované trestné činy byly spáchány při provozování podniku, tedy nejen za odpovědného redaktora. Pod ručení pak spadaly i útraty trestního řízení. Ručení z povahy věci mělo nastat až v okamžiku, kdy nebyly dobyté na osobě, které byly uloženy, a mělo postihovat i právní nástupce. Vykonat náhradní trest na svobodě a současně uplatnit ručení bylo vyloučeno.

⁵⁰⁶ Vládní návrh zákona o tisku. Tisk 1727. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1932. www.psp.cz.

Místem vydání (§ 5 osnovy) bylo podle osnovy místo, odkud byl tiskopis rozšiřován. Přesné stanovení místa vydání bylo rozhodující pro stanovení místní příslušnosti soudu k projednání tiskového deliktu.

Definice pojmu rozšiřování se měla nově vrátit přímo do textu osnovy (vládní návrh z roku 1921 oproti rakouské recipované právní úpravě tuto definici neobsahoval). Osnova se zásadně neodchylovala od dosud zastávané definice. Podstatné mělo být, že se jedná o vědomé poskytování tiskopisu většímu počtu osob, které se výroby tiskopisu nezúčastnily, s cílem, aby měly možnost seznat jeho obsah přímo z tohoto tiskopisu (§ 6 osnovy). Důvodová zpráva pak akcentovala skutečnost, že nezbytným předpokladem rozšiřování je, aby možnost seznat obsah byla příjemci dána přímo z tiskopisu⁵⁰⁷. Tím byla vyloučena možnost seznámit se s obsahem, podobně jako v případě vládního návrhu z roku 1921, např. předčítáním, resp. v takovém případě nebyla naplněna definice rozšiřování.⁵⁰⁸

V závěru první hlavy pak osnova po vzoru uherského tiskového zákona stanovila, že výhody spojené s poštovní a železniční dopravou lze tiskopisu odejmout jen v případě, že bylo jeho rozšiřování zakázáno. To se týká tiskopisů zabavených, propadlých a dále cizích časopisů, u nichž byla v Československu zakázána kolportáž ze zákonem stanovených důvodů.

Tiskový řád (§ 10 a násl. osnovy) obsažený ve vládní osnově byl úzce spjat s živnostenskými předpisy. Osnova měla být v postavení speciálního právního předpisu vůči předpisům živnostenským. Měla stanovit pravidla o provozování činností, na něž se živnostenské zákony vůbec nevztahují (např. prodej tiskopisů vydaných vlastním nákladem), případně vztahují, nicméně obecný právní předpis ponechával právní úpravu speciálnímu právnímu předpisu. Konečně mohl tiskový řád stanovit odchylky od obecné právní úpravy obsažené v živnostenských zákonech, a to ve prospěch naplňování tiskové svobody. Pokud se jednalo o zrušení koncesního systému, pak řešení tohoto letitého problému se osnova vyhnula s odkazem na přípravu nového živnostenského řádu, kde tato otázka měla být definitivně vyřešena.⁵⁰⁹ Znamenalo to tedy, že velký tiskový zákon se

⁵⁰⁷ Vládní návrh zákona o tisku. Tisk 1727. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1932. www.psp.cz.

⁵⁰⁸ Tamtéž.

⁵⁰⁹ Tamtéž.

zrušením koncesního systému, tak jak jej obsahoval komplexní návrh z roku 1921, nepřišel. Nutno podotknout, že existence koncesního systému coby preventivního opatření proti tisku, byla protiústavní - v rozporu s ustanovením § 113 ústavní listiny.⁵¹⁰

Zcela volný měl být podle osnovy prodej tiskopisů vydaných vlastním nákladem a prodej časopisů vydaných časopiseckým podnikem (§ 11 osnovy), stejně tak prodej tiskopisů automaty (§ 15 osnovy). Rovněž sbírání objednávek nemělo napříště podléhat povolovacímu řízení. Sbírat objednávky mohla každá osoba, která byla oprávněna tiskopisy prodávat, byla-li schopna prokázat svou totožnost a nebyla-li stížena určitými nakažlivými chorobami (§ 12 osnovy). Obdobně v zásadě nemělo být teritoriálně omezeno ani vyvěšování a vystavování tiskopisů. Státní bezpečnostní úřad však mohl určit místo pro vyvěšování – vyvěšovat jinde pak bylo tím samým zakázáno. Stejně tak bezpečnostní úřad mohl zakázat vyvěšování a vystavování tiskopisů, pokud k tomu měl důvod spočívající v ohrožení bezpečnosti státu či vážném porušení veřejného klidu či pořádku (§ 16 osnovy). Zvláštní režim panoval ohledně neperiodických tiskopisů s výjimkou těch, jež jsou uvedeny v ustanovení § 20 č. 1 osnovy. Jejich vystavování nebo vyvěšování muselo být spolu s jedním výtiskem předem oznámeno státnímu bezpečnostnímu úřadu tak, aby proti nim mohl úřad zakročit, pokud by k tomu byl dán zákonný důvod (ohrožení bezpečnosti státu či vážné porušení veřejného klidu či pořádku). Úřad však musel zareagovat do 24 hodin – marným uplynutím lhůty mohl oznamovatel počít s vystavováním či vyvěšováním tiskopisu.

Pokud se jednalo o kolportáž, prohlašovala ji osnova, v souladu s faktickým stavem⁵¹¹ a rovněž i ústavní listinou, za volnou. Faktický stav (formálně v rozporu s ustanovením § 23 recipovaného tiskového zákona) se tak na právní převedl až po 13 letech existence ústavní listiny. Liberální ustanovení však platilo jen pro časopisy a pro neperiodické tiskopisy v rozsahu do jednoho tiskového archu.⁵¹²

⁵¹⁰ HRABÁNEK, Jan. Svoboda tisku v Československé republice. *Všehrd - List československých právníků*. Praha. 1935, roč. 16, č. 8-9, s. 335.

⁵¹¹ Praxe však ukazovala, že ještě na začátku 30. let 20. století byli rozšiřovatelé letáků stíhaní, srov. např. případ Františky Baborské vedený před Okresním trestním soudem Praha ze dne 17. 4. 1930. (Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 12 inv. č. 83, Rozsudek okresního trestního soudu Praha ze dne 17. 4. 1930).

⁵¹² Kolportáž jiných tiskopisu byla přestupkem, který byl stíhán správní cestou, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 347/1935 ze dne 19. 6. 1935, převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon*

Zde je však třeba akcentovat, že kolportáž je jenom jedním ze způsobů rozšiřování tiskopisu – na ostatní způsoby rozšiřování se tedy limity nevztahovaly. Kolportér byl povinen prokázat svou totožnost, musel dosáhnout osnovou stanoveného věku. Obdobně pro něj platilo ustanovení týkající se určitých nakažlivých chorob. Ve veřejných místnostech mohla kolportáž zakázat osoba, která byla oprávněna zakázat vstup do této veřejné místnosti. Kolportáž byla osnovou omezena v místnostech určených k bohoslužbě. Před místností určené k bohoslužbě (podobně jako ve vládním návrhu z roku 1921), jakož i na dalších vyjmenovaných místech (např. před vojenskou ubikací apod.⁵¹³) byla kolportáž zcela zakázána (§ 13 osnovy). Osnova zamezovala zdražování kolportovaných výtisků a zakazovala vyvolávat o časopisu jiné údaje než jeho název, směr, cenu, případně skutečnost, že se jedná o zvláštní vydání. Tímto ustanovením „měla být učiněna přítrž dryáčnické reklamě a bezmeznému vydražďování nejhrušší sensacechtivosti“⁵¹⁴. Zvláštní režim rozšiřování pak měl panovat u cizích, resp. cizozemských časopisů, jejichž zákaz kolportáže mohlo po dohodě s ministerstvem zahraničních věcí nařídít ministerstvo vnitra, pokud tento časopis ohrožoval základní hodnoty státu (§ 18 osnovy). Nevyžadovalo se tedy v jejich případě, jak tomu bylo ve vládním návrhu z roku 1921, výslovné povolení.

Tiskový řád měl mít podle osnovy vlastní pořádková ustanovení. Ustanovení § 19 osnovy mělo upravovat tzv. povinné údaje, jež měly být uvedeny v čele nebo na konci tiskopisu. Následující ustanovení pak obsahovalo výčet tiskopisů, které byly z povinnosti uvádění povinných údajů vyňaty. Takovou právní úpravu znaly již tehdy platné právní předpisy.

Ústředním pojmem pořádkových ustanovení byl pojem „odpovědný redaktor“, ačkoli její osnova, stejně jako platné právo, nedefinovala. Mezi základní předpoklady pro výkon funkce měla patřit svéprávnost a pobyt v republice, nemusel tedy bydlet v místě vydávání časopisu tak, jak vyžadovalo platné právo. Pokud se jednalo o politický časopis, nesměl být odpovědný redaktor vyloučen z volebního práva do obecních orgánů. Osnova kladla, stejně jako vládní návrh

atd. 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 128.

⁵¹³ Podobně byla kolportáž zakázána i u škol, které zpravidla navštěvují osoby mladší 18 let – omezení se však vztahovalo pouze na dobu, kdy tyto osoby do školy docházejí nebo ji opouštějí.

⁵¹⁴ Vládní návrh zákona o tisku. Tisk 1727. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1932. www.psp.cz.

z roku 1921, důraz na faktický výkon funkce, proto naskytla-li se překážka výkonu funkce, musel být jmenován jiný odpovědný redaktor. Proto mimo jiné osnova ukládala vydavateli povinnost písemně se zavázat, že nebude odpovědnému redaktorovi bránit v jeho řádném výkonu povinností, nebude jejich plnění znemožňovat či ztěžovat a nestrpí ani, aby se tak dělo ze strany třetích osob (§ 21, odst. 3 osnovy), a dále stanovila, že nebyl-li odpovědný redaktor ustaven, měli jeho povinnosti a odpovědnost vydavatel a vlastník společně a nerozdílně.

Osnova znala (§ 22 osnovy) funkci odpovědného správce inzertní části, který se povahou své činnosti blížil postavení odpovědného redaktora – na žádost žurnalistů⁵¹⁵ však o něm osnova jako o odpovědném redaktorovi, byť zvláštním, nehovořila. Pokud nebylo zřejmé, zda konkrétní zpráva náleží k inzertní části, stanovila osnova domněnku, že odpovědnost nese odpovědný redaktor.

Značného uvolnění, nikoli však takového, jako předpokládal vládní návrh z roku 1921, se dostává oznámení o vydávání časopisu – napříště mělo sloužit čistě evidenčním a statistickým účelům, nevyžadovala se žádná aktivní účast správního orgánu (např. vzetí na vědomí) a nemohlo dojít ani k zamítavému vyřízení, resp. s takovým rozhodnutím nebyly spojeny žádné účinky. Oznamovací povinnost, která musela být splněna alespoň 8 dní předtím, než začne časopis vycházet, však byla zachována, a to pod sankcí spáchání přestupku trestaného správní cestou. Náležitosti oznámení byly upraveny v ustanovení § 23 odst. 2 osnovy.

Pokud osnova hovořila o úředních výtiscích, měla tím na mysli povinné výtisky podle tehdy platného práva. Ohledně periodických tiskopisů nemělo dojít ke změně, ohledně neperiodických pak mělo být upřesněno, kterých tiskopisů se povinnost dotýká. Povinnost stíhala tiskaře, který tak musel učinit (shodně s vládním návrhem z roku 1921) nejpozději v okamžiku, kdy předal k poštovní přepravě náklad určený pro vydavatele. Nesplnění povinnosti mohlo mít za následek prozatímní zabavení tiskopisu (§ 28 osnovy). Z předkládání tiskopisů pak byly vyňaty zejména tytéž tiskopisy, jako byly vyňaty z povinnosti uvádět povinné údaje (§ 20 osnovy), novinářská korespondence a za určitých okolností hudebniny.

⁵¹⁵ Tamtéž.

Osnova zachovávala i institut povinných výtisků odváděných vydavatelem (§ 25 až 26 osnovy; pokud osnova hovořila o povinných výtiscích, měla tím na mysli volné výtisky) – okruh úřadů a knihoven, jimž měly náležet povinné výtisky, měla určit nařízením vláda. Náklad povinných výtisků nesměl překročit 150 výtisků. Nad rámec těchto výtisků mohla vláda ještě stanovit veřejné knihovny, jimž výtisk náležel za sníženou cenu. Zachována byla rovněž povinnost odpovědného redaktora k uveřejňování soudních a úředních vyhlášek za inzertní poplatek (§ 27 osnovy).

Splnění povinností uložených v ustanovení §§ 19, 21 a 24 osnovy měl zajišťovat institut prozatímního zabavení (§ 28 osnovy). Vládní návrh z roku 1921 počítal s prozatímním zabavením jen pro delikt spočívající v absenci povinných údajů. Prozatímně zabavený tiskopis nebylo možné dále rozšiřovat. Pokud však nebyl tiskopis, pro nějž platí povinnost předkládat úřední výtisky, do 24 hodin zabaven podle ustanovení §§ 58 a 60, mělo být prozatímní zabavení k návrhu oprávněné osoby zrušeno. Stejně platilo i pro ostatní tiskopisy, nedošlo-li k tiskovému zabavení podle citovaných ustanovení osnovy do osmi dnů. Jedná se v zásadě i o jediné případy, kdy osnova připouštěla zabavení pro pořádkový delikt.

V oddílu nazvaném pravdivost časopiseckých zpráv, který se měl vztahovat jen na časopisy, dominovala tisková oprava (§ 30 až 35). Předmětem tiskové opravy mohla být jen časopisecká zpráva s tím, že opravovány mohly být jen skutečnosti, nikoli úsudky. Za určitých okolností mohl sepsání tiskové opravy, a tedy jejímu uvedení do souladu se zákonem, asistovat i soud (§ 33, odst. 4 osnovy)⁵¹⁶. Oprava měla být uveřejňována zdarma, pokud nepřesahovala dvojí výměru původní zprávy (ovšem zprávy, nikoli celého článku). Právě možnost žádat uveřejnění tiskové opravy až v rozsahu dvojí výměry, a to zcela zdarma, byla na schůzi pléna kritizována, např. německým poslancem Bacherem.⁵¹⁷ Přesah trojí výměry opravované zprávy mohl být důvodem k odepření uveřejnění tiskové opravy,

⁵¹⁶ Nejvyšší soud např. řešil odmítnutí tiskové opravy s odůvodněním, že tisková oprava, resp. zásilka, byla uvozena požadavkem na uveřejnění, odkazem na příslušný zákonný předpis a uzavřena datem a podpisem opravující osoby. Dospěl k závěru, že odpovědný redaktor nebyl oprávněn tiskovou opravu odmítnout. (Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 666/1936 ze dne 30. 6. 1936, sb. č. 5652, převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 151).

⁵¹⁷ Těšnopisecká zpráva o 283. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 9. června 1933. Řeč poslance Franze Bacher. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

stejně tak, pokud tisková oprava došla odpovědnému redaktorovi až po uplynutí dvou měsíců od vydání čísla obsahujícího opravovanou zprávu (vládní návrh z roku 1921 počítal toliko s 30denní lhůtou). Nově mohly být opravy ze strany časopisu glosovány - pravděpodobně se tím mělo kompenzovat chybějící právo časopisu předložit důkaz pravdy, jak předpokládal vládní návrh z roku 1921, když osnova se vrací k formálnímu pojetí tiskové opravy. Máme však za to, že taková glosa (poznámka k opravě) mohla být opět předmětem tiskové opravy. K uveřejnění opravy stanovila osnova, shodně s vládním návrhem z roku 1921, lhůtu 3 dnů od jejího dodání či zaplacení příslušného poplatku.

Zvláštní pozornost věnovala osnova jazyku tiskové opravy – zvýhodněny, podle našeho názoru zcela bezdůvodně, byly dle osnovy subjekty, které lze souhrnně označit jako subjekty veřejné moci – ty musely dodat opravu buď v jazyku opravované zprávy, nebo v jazyku státním. Ostatním osobám se umožňovala jen prvá varianta. Porušení těchto pravidel bylo důvodem k odepření uveřejnění tiskové opravy. Je třeba doplnit, že odpovědný redaktor, stejně jako doposud, nebyl oprávněn pravdivost tiskové opravy přezkoumávat – z druhé strany však musel pamatovat na to, aby se uveřejněním tiskové opravy nedopustil trestného činu. Pokud by totiž uveřejnění tiskové opravy zakládalo trestný čin, byl odpovědný redaktor oprávněn tiskovou opravu odmítnout. Neučinil-li tak, nesl za ni v tomto ohledu odpovědnost a nevyvinil se ani tvrzením, že pouze plnil svou právní povinnost (což by jej činilo beztrestným) uveřejnit tiskovou opravu.⁵¹⁸ Z toho lze učinit závěr, že odmítnutí uveřejnění opravy s odůvodněním, že by její uveřejnění zakládalo trestný čin, bylo vlastně povinností.

Pro případ, že se nepodařilo doručit opravu, uveřejnění tiskové opravy bylo odepřeno, nebo nebyla uveřejněna vůbec či v rozporu s osnovou, bylo možné se soudně domáhat uložení této povinnosti, případně korektury tiskové opravy tak, aby vyhovovala osnově. Tento způsob korektury znal již vládní návrh z roku 1921. To neplatilo ohledně uveřejnění úřední tiskové opravy, tam se tato povinnost ukládala v rámci trestního řízení pro přestupek neuveřejnění opravy (§ 34 osnovy).

⁵¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 1094/1935 ze dne 14. 11. 1935, převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 150.

Konečně je třeba doplnit, že nebyla-li povinnost k uveřejnění tiskové opravy, a to i přes autoritativní příkaz soudu, splněna, mohl soud k žádosti oprávněné osoby prozatímně zabavit (nikoli časopis zastavit, jako doposud, a nikoli uveřejnit na náklady odsouzeného v jednom nebo několika jiných časopisech, jak předpokládal vládní návrh z roku 1921 – tato varianta přicházela v úvahu, pokud bych v mezidobí časopis přestal vycházet) veškerá čísla časopisu, která budou po uplynutí lhůty k uveřejnění vydána, dokud nebude splnění uložené povinnosti prokázáno.

Tisková oprava, v podobě, jak bude uvedeno dále, se stala součástí malého tiskového zákona.

Poslední ustanovení tohoto oddílu (§ 37 osnovy) upravovalo tzv. tiskové úplatkářství, tedy buď uplácení za uveřejnění určité zprávy, nebo naopak za její neuveřejnění. V obou případech hrozila odpovědné osobě – příjemci úplatku (osnova totiž stíhá pouze úplatkářství pasivní, tedy nikoli osobu uplácející) - trestní sankce, v případě uveřejnění zprávy však jen v případě, že odpovědná osoba věděla, že se jedná o nepravdivou zprávu, ledaže by šlo o uveřejnění v inzertní části časopisu či by zpráva jako placená byla označena.

Předposlední oddíl této hlavy měl nově upravovat tiskopisy ohrožující mládež (§ 38 a násl. osnovy). Nutno především zdůraznit, že trestně sankcionováno nemělo být každé rozšiřování tiskopisu ohrožujícího mládež, nýbrž jen rozšiřování takového tiskopisu, jehož rozšiřování bylo z důvodu ohrožování mládeže pravomocně zakázáno. O zákazu rozšiřování tiskopisu mezi mládež (osoby mladší osmnácti let) mělo rozhodovat ministerstvo školství a národní osvěty, a to na návrh úřadů či organizací, které k podání takového kvalifikovaného návrhu zmocní prováděcí vládní nařízení. Ačkoli finálně mělo o zákazu rozhodovat ministerstvo, měl být v rámci něho zřízen sbor, který by návrh posuzoval. Bez jeho doporučujícího stanoviska zákaz vydán být nemohl, naopak proti jeho vůli mohlo být vydání zákazu ministerstvem odepřeno. J. Hrabánek a A. Milota k tomu uvádějí, že lze usuzovat, že návrh ministerstvu může sbor podat, aniž by k tomu měl podnět od zmiňovaných úřadů a organizací.⁵¹⁹ Rozhodnutí

⁵¹⁹ HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11, s. 83.

ministerstva pak mělo být přezkoumatelné Nejvyšším správním soudem a uveřejněno v Úředním listě ČSR, přičemž zákaz měl platit pro celé území republiky. Nastavená právní úprava podnětů k orgánům, jež mohou podat kvalifikovaný návrh zákazu rozšiřování tiskopisu mezi mládež, který nejprve posuzuje poradní sbor a následně o něm rozhoduje ministerstvo, přičemž celé správní řízení je soudně přezkoumatelné, se může jevit jako značně krkolomná.

V ustanovení § 41 osnovy bylo pamatováno i na případy, kdy tiskopis, jehož rozšiřování bylo zakázáno, vycházel postupně. V případě neperiodických tiskopisů nepřesahujících jeden tiskový arch osnova připouštěla zatímní zákaz vydaný zemským úřadem z moci úřední bez jakéhokoliv řízení. Takový zákaz ale pozbyl účinků, pokud do dvou měsíců nebyl v Úředním listě uveřejněn definitivní zákaz ministerstva školství a národní osvěty vydaný ve výše uvedeném standardním řízení.

Tiskový řád konečně obsahoval ve svém posledním, pátém oddílu, ustanovení trestní. Vesměs se jedná o přestupky, na rozdíl od tehdy platných předpisů, přičemž osnova rozlišovala mezi méně závažnějšími přestupky správními, o nichž rozhodoval státní bezpečnostní úřad, a závažnějšími přestupky soudními, které soudil okresní soud v sídle krajského soudu pro celý obvod tohoto soudu. Takto formulovanou dvojí věcnou příslušnost k projednávání především pořádkových deliktů znal i vládní návrh z roku 1921. Oproti stávající právní úpravě se mělo dostat změně i promlčení. Nejen, že mělo dojít ke zkrácení na pouze tříměsíční (shodně s vládním návrhem z roku 1921), ale jedinou podmínkou k naplnění účinků promlčení mělo být jen uplynutí promlčecí doby.

Třetí hlava upravovala trestné činy spáchané tiskem. Mezi ně počítala, podobně jako vládní návrh z roku 1921, trestné činy obsahové, které však výslovně nevypočítávala, dále trestná uveřejnění, která kategorizuje jako přečin a z nichž některé sama liberálněji upravovala v ustanovení § 47 až 49 osnovy, a přestupek zanedbání povinné péče.

K trestním uveřejněním učiňme snad krátkou poznámku o tom, že osnova znala novou skutkovou podstatu deliktu spočívající v uveřejnění nepravdivé zprávy o tom, že tiskopis byl zabaven nebo prohlášen za propadlý, nebo že byl navržen nebo vydán zákaz jeho rozšiřování mezi osobami mladšími než osmnáct let nebo

že bylo pohroženo vydáním takového zákazu (§ 48, bod 4 osnovy). V trestné uveřejnění se mění i doposud pořádkový delikt spočívající ve „znovu uveřejnění“ tiskem místa, pro které byl tiskopis zabaven nebo prohlášen za propadlý, dříve než bylo zabavení nebo propadnutí zrušeno (§ 48, bod 5 osnovy). K tomu doplňme, že vládní návrh z roku 1921 tuto sankci neznal, s odůvodněním, že lze jen těžko prokázat v takovém případě úmysl pachatele, resp. vědomost pachatele.

Problematika trestní odpovědnosti za obsah tiskopisu nebyla dosud zcela vyřešena, resp. sjednocena, pomineme-li úpravu tiskovou novelou z roku 1924. Bylo již řečeno, že v „postrakouských“ zemích platila v tiskových věcech obecná odpovědnost trestní doplněná tiskovou nedbalostí, naopak v zemích „postuherských“ platila odpovědnost posloupná a výlučná. Tiskovou novelou byla odpovědnost trestní doplněná tiskovou nedbalostí rozšířena na celé území Československa alespoň v otázce trestných činů proti bezpečnosti cti. Předložená osnova se vydávala stejným směrem s tím, že jejím hlavním cílem bylo stíhat hlavního viníka, totiž původce, případně osoby odpovědné za zanedbání povinné péče.⁵²⁰ Z hlediska odpovědnosti za tiskové delikty byla trestní odpovědnost ujednocena tak, jak byla nastavena pro delikty proti bezpečnosti cti tiskovou novelou z roku 1924. Omezená stíhatelnost však měla platit jen za předpokladu, že byla řádně plněna povinnost předkládat úřední výtisky.

Bylo již naznačeno, že omezená stíhatelnost se neměla vztahovat na osoby, které měly zvláštní povinnost konat a jejím neplněním zanedbaly povinnou péči. Zvláštní povinnosti tak osnova kladla v ustanovení § 51 odpovědnému redaktorovi, tiskaři, vydavateli a rozšiřovateli tiskopisu. Sankce, ať již plynoucí ze stávající právní úpravy či ustanovení § 42 zákona na ochranu republiky, měly být zmírněny. Zbývá doplnit, že osnova obsahovala i právní úpravu věcné imunity zpráv o veřejném zasedání zákonodárných sborů, a to v ustanovení § 52⁵²¹.

Pokud se jedná o promlčení trestní odpovědnosti, pak je nutno konstatovat, že osnova setrvává na stávající šestiměsíční promlčecí době, platící nově (pro Slovensko a Podkarpatskou Rus) i pro neperiodické tiskopisy. To nemělo platit v případě, že byl trestný čin spáchán v cizině. Osnova pamatovala i na stavění

⁵²⁰ Vládní návrh zákona o tisku. Tisk 1727. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1932. www.psp.cz.

⁵²¹ K této otázce srov. např. THURNER, Rudolf. Uveřejňování tiskem zpráv o veřejných jednáních sborů zákonodárných. *Všehrd - List československých právníků*. Praha, 1929, roč. 11, č. 1, 1- 4.

promlčecí doby. Promlčecí doba začínala v případě dokonání trestných činů běžet okamžikem zahájení rozšiřování tiskopisu.

Oddíl třetí uvedené hlavy (§ 54 a násl. osnovy) upravoval trestní řízení s tím, že nadále mělo platit subsidiární užití trestního řádu. K projednání a rozhodnutí ve věcech přestupků měly být podle osnovy, shodně s vládním návrhem z roku 1921, věcně příslušné okresní soudy v sídle krajského soudu, a to pro celý obvod krajského soudu. Tento princip se měl v zájmu unifikace uplatnit na celém území republiky. Výjimku tvořil přestupek zanedbání povinné péče, o němž měl, stejně jako o zločinech a přečinech spáchaných tiskem, rozhodovat krajský kmetský soud, o jehož složení bude hovořeno dále. Odvolací instancí pro přestupky pak byl krajský soud, v jehož senátě zasedali kmeti. Před porotou se mohly trestné činy spáchané tiskem dostat za předpokladu, že by takový trestný čin byl ve skutkové souvislosti s trestným činem náležejícím před porotní soud a o obou trestných činech by se konalo společné hlavní líčení (§ 55 odst. 3 osnovy).

Věcná příslušnost Státního soudu podle zákona na ochranu republiky neměla být osnovou dotčena.

Prioritním kritériem pro stanovení místní příslušnosti se mělo stát místo tisku.

Osnova se nemohla vyhnout ani právní úpravě zabavení. Právní úprava je koncepčně velmi podobná úpravě dle vládního návrhu z roku 1921, včetně navazujícího propadnutí. Zabavení pro účely průvodní podle příslušných ustanovení trestního řádu netřeba blíže představovat. Pokud se jedná o zabavení pro pořádkové delikty, osnova jej nevyklučuje, nicméně, jak bylo již naznačeno shora v souvislosti s ustanovením § 28 osnovy, výrazně omezuje.

Širší právní úprava byla věnována tiskovému zabavení, tj. zabavení pro trestný obsah tiskopisu, resp. zabezpečení výkonu rozsudku. Tiskové zabavení mělo být osnovou upraveno uceleně a úprava obsažená v trestním řádu (zabavení celého nákladu) se neměla použít. Osnova rozlišovala případy, kdy o zabavení měl rozhodnout správní orgán (státní zastupitelství či státní bezpečnostní úřad, srov. § 58 osnovy) na straně jedné, a soudy na straně druhé (§ 60 osnovy). Správní orgán mohl svou pravomoc využít jen u vypočtených trestných činů (§ 58, odst. 1 osnovy), neboť v jejich případě bylo dáno nebezpečí z prodlení. Jeho rozhodnutí musel navíc v relativně krátkých lhůtách potvrdit, a to oproti stávající právní

úpravě ve veřejném zasedání, soud (§ 59 osnovy). V žádném případě se však nemělo jednat o trestné činy stíhané výlučně soukromou žalobou. V ostatních případech měl na návrh žalobce rozhodovat soud.

Definitivní rozhodnutí „o osudu“ tiskopisu pak mělo podat rozhodnutí o jeho propadnutí. Osnova však nestanovila, že by zákonným předpokladem propadnutí bylo jeho zabavení. „*Účelem propadnutí je zameziti, aby porušení neb ohrožení právních statků, k němuž trestným činem došlo, netrvalo i tehdy, když vinník byl již odsouzen.*“⁵²² Stejně tak nebylo možné rozhodnout o propadnutí tiskopisu v případě, že to nenavrhl žalobce. Z úřední moci tedy o propadnutí rozhodnout nebylo možné. Pro vlastní rozhodnutí o propadnutí pak bylo rozhodné, zda tiskopisem byl spáchán zločin, nebo jiný trestný čin. Zatímco v prvním případě soud nemohl rozhodnout jinak, než nechat tiskopis propadnout (nezbytný žalobcův návrh tím samozřejmě nebyl dotčen), v druhém případě tak soud mohl učinit, nikoli však musel. Proto důvodová zpráva v prvním případě hovořila o obligatorním propadnutí, v druhém pak o fakultativním⁵²³. Osnova dokonce připouštěla, aby v případě zproštění obžaloby pachatele byl vydán výrok o propadnutí tiskopisu. Mohlo k tomu dojít např. v případě, že došlo k promlčení trestní odpovědnosti pachatele, ačkoli obsahem tiskopisu byl trestný čin spáchán. Pachatele tedy stíhat nebylo možné, nic to však neměnilo na trestnosti obsahu tiskopisu. Důvodová zpráva v tomto případě přílehavě hovořila o „objektivním nálezu vydaném v subjektivním řízení“⁵²⁴.

Každý komplexní návrh tiskového zákona předložený za první republiky se musel vypořádat s problematickým objektivním řízením. Osnova jej zachovává, a to především k ochraně osob zúčastňujících se vydávání tiskopisu (aby nebyly stíhány jen proto, aby byl naplněn formální předpoklad řízení proti obsahu tiskopisu, totiž řízení proti určité osobě). Osnova znala dva případy přípustnosti objektivního řízení. Předpokladem prvního případu byla skutečnost, že nebylo možné stíhat a postavit ihned před soud ani původce, ani jinou odpovědnou osobu (byť jen třeba za zanedbání povinné péče). Druhým případem aprobovaného objektivního řízení byla situace, kdy by státní zástupce (soukromý žalobce byl tedy v tomto případě vyloučen) mohl stíhat konkrétní osobu za zanedbání povinné

⁵²² Vládní návrh zákona o tisku. Tisk 1727. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1932. www.psp.cz.

⁵²³ Tamtéž.

⁵²⁴ Tamtéž.

péče, nicméně tohoto práva se před hlavním líčením vzdal. O případném propadnutí tiskopisu rozhodoval soud ve veřejném zasedání, tedy nikoli v neveřejném zasedání bez účasti zúčastněných stran, jako bylo doposud běžné. Konečně zbývá doplnit, že výrok o propadnutí tiskopisu soud k návrhu oprávněné osoby zrušil, pokud došlo ke změně zákona, jež měla za následek, že obsah tiskopisu již nebylo možné považovat za trestný, případně došlo k takové změně poměrů, že již nebyl zájem na tom, aby nález byl ponechán v platnosti.

V souvislosti s právní úpravou zabavení počítala osnova i s institutem náhrady škody za zabavení (§ 65 osnovy), a to bez ohledu na to, o jak druh zabavení se jednalo (tiskové, prozatímní apod.). Nárok měl však odchylně od stávající právní úpravy, ale shodně s vládním návrhem z roku 1921, jen vlastník tiskopisu, a to nikoli vždy, resp. nikoli vždy v plné výši. Prvořadým předpokladem uplatnění náhrady škody bylo pravomocné zrušení „zabavovacího“ nálezu. Nárok nenáležel v případě, že soud sice návrh na propadnutí zamítl, nicméně dospěl k závěru, že obsahem tiskopisu byl spáchán trestný čin, a dále v případě, že zpráva požívala shora uvádění věcné imunity, avšak v tiskopise nebylo řádně uvedeno, které schůze, případně kterého tiskem rozdaného spisu, se zpráva týkala. V případě, že došlo k prozatímnímu zabavení z důvodů porušení pořádkových ustanovení (§ 28 osnovy), případně v důsledku neuveřejnění tiskové opravy i přes nařízení soudu, náležela náhrada škody jen v případě, že došlo ke zrušení výroku o zabavení z důvodu, že k zabavení došlo neprávem. Konečně nárok na náhradu škody mohl být přiznán v omezeném rozsahu také v případě, že s ohledem na neslušný nebo nemravný obsah zabaveného místa by bylo poskytnutí plné náhrady neslušné a nespravedlivé. Návrh na přiznání náhrady škody musel být podán v tříměsíční prekluzivní lhůtě od okamžiku, kdy bylo zabavení pravomocně zrušeno.

Pokud se jedná o uveřejňování trestních nálezů vydaných pro trestný čin spáchaný tiskem, rozlišovala osnova nově dva případy, a to nařízení uveřejnění z moci úřední (§ 67 osnovy), kdy se povinnost ukládala odpovědnému redaktorovi, a přiznání práva oprávněné osobě k uveřejnění na náklady odsouzeného nejvýše ve dvou pojmenovaných časopisech (§ 68 osnovy). V prvním případě se pak soud i sám postaral o výkon rozhodnutí. Zveřejňoval se vždy rozsudek (výrok) a podle okolností i odůvodnění v rozsahu určeném soudem (celé nebo jen podstatný obsah). Rozhodnutí soudu o uveřejnění rozsudku, resp. přiznání tohoto práva,

vždy záleželo na posouzení, zda je k tomu dán veřejný zájem či zájem žalobce, resp. poškozeného. Bez naplnění tohoto předpokladu nebylo možné uveřejnění nařídit. Osnova nevylučovala, a důvodová zpráva na to výslovně upozorňovala, aby v případě odsuzujícího rozsudku pro trestný čin spáchaný tiskem bylo vedle sebe uplatněno jak uveřejnění podle § 67 osnovy, tak podle § 68 osnovy.

Osnova po vzoru tiskové novely z roku 1924 počítala i s tzv. osobami zúčastněnými (na řízení). Jednalo se o osoby, na které mohly dopadnout důsledky řízení (ručení, povinnost uveřejnit rozsudek či tiskovou opravu, zabavení, propadnutí apod.). Jejich práva osnova vymezovala v ustanovení § 69. Procesní práva těchto osob však byla relativizována tím, že se hlavní líčení mohlo konat i v případě, že tyto osoby o jeho konání nebyly zpraveny.

Poslední ustanovení oddílu upravujícího řízení pak řešilo otázku redakčního tajemství, resp. zproštění svědecké výpovědi z tohoto důvodu. Zaměstnanci časopiseckého podniku či tiskárny byli v řízení o trestném činu spáchané obsahem tohoto časopisu nebo uveřejněním v něm, zproštěny svědecké výpovědi ohledně otázek směřujících ke zjištění osob odpovědných za obsah. Je třeba zdůraznit, že se vždy muselo jednat o řízení o trestném činu spáchaném obsahem časopisu samého – na jiná trestní řízení se zproštění svědecké výpovědi nevztahovalo. Dotčené osoby nesměly být ani nuceny k vydání rukopisu či jiných věcí, z nichž by bylo možné seznat osobu, jež by byla trestně odpovědná za obsah časopisu. Pokud se jednalo o „soukromožalobní“ trestné činy, vylučovala osnova i domovní prohlídky, jejichž cílem by bylo pátrání po těchto rukopisech či zjištění osoby trestně odpovědné za trestný čin spáchaný tiskem. Konečně zproštění svědecké výpovědi se nemělo vztahovat na případy, kdy předmětem trestního řízení byl inzerát či placená zpráva (z těchto zpráv tisk přece profitoval), a dále na trestní řízení, jehož předmětem byl trestný čin spáchaný (pokud to vůbec bylo možné) tiskem, u něhož zákon stanovil všeobecnou oznamovací povinnost.

Poslední oddíl třetí hlavy měl upravit kmetické soudy, dosud příslušné podle tiskové novely z roku 1924 k rozhodování tiskových deliktů proti bezpečnosti cti. Obecně lze říci, že tiskové delikty měly napříště rozhodovat čtyřčlenné senáty složené ze dvou soudců z povolání a dvou soudců laiků – kmetů, přičemž osnova výslovně stanovila (srov. § 82 odst. 1 osnovy), že obě skupiny soudců si měly být

při výkonu funkce rovny.⁵²⁵ Důvodová zpráva poukazovala na dosavadní nedostatky kmetského soudnictví, nespočívající ani tak přímo v institutu samotném, jako spíše ve složení těchto soudů a výběru kmetů (strany považovaly kmety za své důvěrníky, často volily tutéž osobu, výkon funkce nebyl mezi zapsané kmety rozvržen poměrně, často ustavování kmeti se snažili výkonu funkce vyhnout).⁵²⁶ Osnova tak chtěla v první řadě přenechat volbu kmetů v konkrétní právní věci náhodě – losu.

Pokud se jedná o podmínky pro výkon funkce kmeta, setrvává osnova na systému zavedeném tiskovou novelou z roku 1924, tedy odkazu na podmínky pro výkon funkce porotce. Navíc již osnova neznala zvýšenou věkovou hranici jako podmínku pro výkon funkce kmeta, ani prodloužení pobytu v příslušné obci. Od tiskové novely z roku 1924 se osnova lišila i co do výběru kmetů. Ryze technickou úpravu sestavování seznamů kmetů a jejich náhradníků, která zajišťovala, že kmet nebude zpravidla povolán k výkonu svého úřadu častěji než jednou do roka⁵²⁷, obsahovala ustanovení § 72, 76 a 77 osnovy. Připomeňme snad jenom, že kmeti náhradníci museli bydlet v politickém okrese sídla soudu, a to zejména pro jejich neočekávané povolávání⁵²⁸. Pokud se jedná o vyloučení kmeta z projednávání případu, byl kmet vyloučen ze stejných důvodů jako soudce z povolání, navíc pak též z důvodu, že se proti němu samotnému vede trestní řízení pro trestný čin spáchaný tiskem, případně byl uznán v takovém řízení dokonce vinným. V posledně jmenovaném případě pak byl po celý rok, na nějž byl povolán, vyloučen (§ 79 osnovy).

S cílem chránit účast laického prvku v tiskovém soudním senátu, resp. zamezit jeho minimalizaci tím, že by odvolací senát, v němž kmeti nezasedají, mohl

⁵²⁵ K tomu jen doplňme, že kmeti hlasovali podle svého věku od nejmladšího, a to před soudci z povolání. Při rovnosti hlasů rozhodoval hlas předsedy, s jedinou výjimkou, a to meritorního rozhodnutí. Tam rozhodovalo mínění pro obviněného příznivější (§ 82 odst. 3 a 4 osnovy). Jako v rozporu s principem rovnosti členů senátu se může jevit ustanovení o pořádkových pokutách (§ 84 osnovy) pro porušování povinností kmeta – přijmout a zastávat úřad kmeta bylo totiž podle ustanovení § 84 odst. 1 občanskou povinností.

⁵²⁶ Vládní návrh zákona o tisku. Tisk 1727. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1932. www.psp.cz.

⁵²⁷ Podle ustanovení § 77 osnovy se 14 dnů před zasedáním kmetského soudu měli pro každý kmetský senát vylosovat dva kmety a dva kmety náhradníci, a to z příslušných seznamů. Jména kmetů, kteří byli již vylosováni, se do osudí vkládala až v okamžiku, kdy byla vylosována jména všech ostatních kmetů.

⁵²⁸ Problematicčnost povolávání vytížených kmetů, kteří buď byli nemocní, nebo tohoto času nepobývali v místě konání hlavního přelíčení, potvrzuje soudní praxe samotného poslance a profesí advokáta JUDr. T. Bartoška v řízení před Zemským trestním soudem Praha sp.zn. TI XV 901/24 (srov. Národní archiv. *Fond: Bartošek Theodor, JUDr.* č. kart. 6 inv. č. 56, Protokol o hlavním přelíčení ze dne 2. 7. 1925).

rozsudky soudu prvního stupně měnit, zavádí⁵²⁹ osnova pravidlo, podle něhož je soud vyššího stupně vázán skutkovým zjištěním soudu prvního stupně. Pokud v něm odvolací soud shledal nějaké nedostatky, mohl prvoinstanční rozsudek pouze zrušit a vrátit soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí, nikoli však jej změnit.

Poslední ustanovení tohoto oddílu a hlavy (§ 86 osnovy) zavádělo možnost zastavit působnost kmetských soudů za stejných podmínek jako poroty, ovšem pouze co do trestných činů stíhaných veřejnou žalobou. O žalobách soukromých žalobců rozhodovaly kmetské soudy vždy.

Hlava čtvrtá obsahovala ustanovení závěrečná a přechodná. Derogační klausule skýtala dva druhy zrušovaných ustanovení – ta, která rušila vybrané právní předpisy jako celek (§ 89 odst. 1 osnovy) a ta, která je rušila jen ve vztahu k trestným činům spáchaným tiskem (§ 89 odst. 2 osnovy).

7.2. Malý tiskový zákon

Přejdeme nyní k osnově tak, jak byla upravena ústavněprávním výborem a navržena poslanecké sněmovně ke schválení. Předem je nutno upozornit, že na schůzi pléna se osnově nedostalo jiných, než ryze technických změn, a senát na osnově, jak se již stalo tradicí, ničeho nezměnil.

Připomeňme, že definitivní znění zákona upravovalo toliko právní úpravu kolportáže, tiskopisů ohrožujících mládež, cizozemských tiskopisů a tiskové opravy.

Pokud se jedná o právní úpravu kolportáže, převzal ústavněprávní výbor z hlediska jejího uvolnění po právní stránce formulace vládního návrhu. Stejně tak přistoupil i k předpokladům pro výkon funkce kolportéra, jakož k formulaci zákazů kolportáže na určitých místech (návrh ústavněprávního výboru se však oprostil od explicitního zákazu kolportáže v místnostech určených k bohoslužbě, máme však za to, že zákaz v tomto případě mohla vydat osoba, která rozhodovala

⁵²⁹ nově pro Slovensko a Podkarpatskou Rus, kde odvolací soudy přezkoumávaly rozsudky i po stránce skutkové a mohly tedy prvoinstanční rozsudek i měnit a rozhodovat ve věci samé (srov. Vládní návrh zákona o tisku. Tisk 1727. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1932. www.psp.cz).

o přístupu do této místnosti – tento princip definitivní osnova zachovala⁵³⁰). Určitých změn se dostalo právní úpravě vyvolávání obsahu tiskopisu. Definitivní úprava byla volnější, po stránce věcné nevymezovala, co se může vyvolávat a co nikoli, pouze stanovila, že vyvolávání se nesmí provádět způsobem rušícím veřejný klid a pořádek, urážejícím mravnost nebo zkrucujícím obsah tiskopisu. Tato dosti ohebná formulace ovšem umožňovala „různý metr“ na jednotlivé tiskopisy a nelze se tedy divit názorům prezentovaným na stránkách zejména Rudého práva, podle nichž „*zákazy kolportáže závisejí zcela na libovůli správních úřadů*“⁵³¹. Na schůzi pléna poslanecké sněmovny proti právní úpravě případného zákazu kolportáže nejhlasitěji brojili komunisté, kteří v nastavených limitách kolportáže spatřovali snahu vládních kruhů „*dostat proletářský tisk z továren a ulic*“⁵³².

Osnova naopak setrvala na zamezení zvyšování cen tiskopisů tím, že na kolportovaném tiskopise musela být vyznačena cena v maloobchodním prodeji (sankci za překročení této ceny však vládní osnova, ani definitivní zákon neznal). Oproti vládní osnově bylo zakázáno kolportovat tiskopisy, které nebyly opatřeny povinnými údaji (osnova v případě absence některých povinných údajů připouštěla prozatímní zabavení).

Dále, opět oproti vládní osnově, došlo v ústavněprávním výboru ke značnému rozšíření možnosti zakázat kolportáž, a to mimo jiné i pouze policejní cestou. Prvním důvodem byla skutečnost, že tiskopis přímo nebo nepřímo podvracel nebo hanobil samostatnost, ústavní jednotnost, celistvost, demokraticko-republikánskou státní formu nebo demokratický řád Československé republiky, nebo hrubě urážel stud. Dále mohla kolportáž zakázána u tiskopisu, který ohrožoval veřejný klid a pořádek, zejména obsahem nepravdivým nebo pravdu zkrucujícím⁵³³. „Překrucování pravd“ jako důvod pro zákaz kolportáže kritizoval na schůzi pléna poslanecké sněmovny ľudácký poslanec Jozef Sivák, když připomínal, že v „*našej republike sú pravdy dve: je jedna pravda česko-slovenská - a jedna pravda slovenská.*“ a v důvodu zákazu spatřoval snahu o potlačování slovenského

⁵³⁰ Navíc jej doplnila v tom smyslu, že pokud tato osoba svého práva využila v případě politického tiskopisu, měl tento zákaz platit pro všechny politické tiskopisy (§ 3 odst. 5 zákona).

⁵³¹ Rudé právo ze dne 11. června 1933, roč. 1933, č. 136, s. 2.

⁵³² Rudý večerník ze dne 21. června 1933, roč. 1933, č. 144, s. 1.

⁵³³ Tento důvod zákazu kolportáže byl však časově omezen – citované ustanovení mělo podle zákona pozbýt účinnosti dnem 30. června 1935, srov. § 20 odst. 2 zákona.

autonomistického hnutí.⁵³⁴ Je však třeba upozornit, že zásadní riziko uvedeného ustanovení spočívalo především v přenesení možnosti rozhodovat o zákazu kolportáže v řadě případů fakticky „na ulici“.

Ústavněprávní výbor v této otázce v zásadě nerozlišoval, zda se jednalo o tuzemský, nebo cizozemský tiskopis – to bylo rozhodné jen ohledně stanovení příslušnosti správního orgánu k vydání zákazu. V případě tuzemského tiskopisu byl věcně příslušný zemský úřad, stejně tak v případě cizozemského neperiodického tiskopisu. Jednalo-li se však o cizozemský periodický tiskopis, pak bylo věcně příslušné ministerstvo vnitra po dohodě s ministerstvem zahraničních věcí. Konečně v případě neperiodického tiskopisu (tuzemského či cizozemského) mohl zákaz vydat i státní bezpečnostní úřad, avšak jen na dobu 8 dnů, resp. v této lhůtě muselo být rozhodnuto o případném odvolání proti rozhodnutí bezpečnostního úřadu. Marným uplynutím této lhůty pozbyl zákaz platnosti. V případě periodického tiskopisu však státní bezpečnostní úřad tuto pravomoc neměl. J. Hrabánek a A. Milota k tomu doplňují, že zákaz vydaný ministerstvem vnitra platil pro celé Československo, zákaz vydaný zemským úřadem pro konkrétní zemi a zákaz vydaný státním bezpečnostním úřadem pak pro obvod tohoto úřadu.⁵³⁵ To ostatně plyne z formulace ustanovení § 2 odst. 6, podle něhož zákaz platí pro správní obvod úřadu, který jej vydal.

Zcela nepřesvědčivě působila zpravodajova argumentace, podle níž dosud platné zákony nedovolovaly volnou kolportáž a novela, ve znění upraveném ústavněprávním výborem, má být prvním zákonem, který vlastně dosud platný zákaz ruší.⁵³⁶ Přílehavě ji vyvracel komunistický poslanec Kopecký poukazující (třebaže jen v souvislosti s dělnickým tiskem) na skutečnost, že od převratu v roce 1918 byla kolportáž fakticky volná a ačkoli staré předpisy o zákazu kolportáže formálně zrušeny nebyly, vládní strany se je neodvážily aplikovat. Novela tak naopak přišla se zpřísněním, když umožnila, aby byla v řadě případů kolportáž

⁵³⁴ Těsnopisecká zpráva o 283. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 9. června 1933. Řeč poslance Jozefa Siváka. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵³⁵ HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11, s. 77.

⁵³⁶ Těsnopisecká zpráva o 283. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 9. června 1933. Řeč zpravodaje poslance Jaroslava Stránského. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

zakázána⁵³⁷, a lze souhlasit s tvrzením, že se do rukou výkonné moci dostává samovolná zbraň⁵³⁸ či že svoboda tisku byla suspendována.⁵³⁹ Malý tiskový zákon tedy sice formálně kolportáž poprvé *de iure* dovozuje, nicméně řada omezení vzbuzuje legitimní otázku, zda takto formulovanou volnou kolportáž lze vůbec za volnou kolportáž považovat.

V právní úpravě tiskopisů⁵⁴⁰ ohrožujících mládež pojaté do zákona nenalezneme prakticky žádné odchylky od vládní osnovy. Upozornit je snad možné na formulační změny v okruhu osob potenciálně zasedajících ve zmiňovaném ministerském sboru a okruhu osob účastnících se řízení před sborem – zákon v tomto případě užívá pojem „zúčastněná osoba“, tj. osoba, která rozhodnutím mohla být dotčena na svých právech (podrobnosti ohledně zatímního zákazu byly upraveny v ustanovení § 5 dále uvedeného vládního nařízení).

Právní úpravu tiskopisů ohrožujících mládež pak doplňovalo vládní nařízení - č. 229/1934 Sb. z. a n., o tiskopisech ohrožujících mládež. Vládní nařízení ve smyslu zákonného zmocnění stanovilo okruh úřadů, které byly oprávněny k podání kvalifikovaného návrhu k vydání zákazu rozšiřování. Jednalo se o ministerstva, zemské úřady, prezidia vrchních soudů, vrchní státní zastupitelství, vybrané školské úřady, zemská ústředí péče o mládež a případně zemské okresní (městské) osvětové sbory. Vládní nařízení pak procesně upravovalo řízení před ministerstvem školství a národní osvěty a organizaci zmiňovaného sboru posuzujícího kvalifikovaný podnět v rámci ministerstva.

Relativně přísně přistoupil definitivní zákon k cizozemským tiskopisům (§ 10 zákona nahrazujícího § 26 recipovaného tiskového zákona). V případě neperiodického cizozemského tiskopisu, u něhož byly důvody k zákazu kolportáže (§ 2 odst. 1 a 2 zákona), mohlo ministerstvo vnitra odejmout právo

⁵³⁷ Těsnopisecká zpráva o 284. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 20. června 1933. Řeč poslance Kopeckého. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz. K tomu doplňme, že poslanec Kopecký byl jediným, kdo k návrhu zákona podal pozměňovací návrhy, a to týkající se řízení o zákazu tiskopisů ohrožujících mládež, výměry tiskové opravy a trestních sankcí.

⁵³⁸ Těsnopisecká zpráva o 285. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 22. června 1933. Řeč poslance Józsefa Törköly. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵³⁹ Těsnopisecká zpráva o 283. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 9. června 1933. Řeč poslance Jozefa Siváka. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵⁴⁰ J. Hrabánek a A. Milota upozorňují, že tiskopisem se v tomto případě rozumí i rozmnožené obrazy a hudebniny, srov. HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11, s. 81.

dopravy poštou a po železnici nebo vůbec zakázat jeho rozšiřování, a to aniž by zákonem byla stanovena lhůta, na jakou tak ministerstvo může učinit.

V případě periodického tiskopisu, u něhož bylo pravomocně soudem stanoveno, že jeho obsahem byl spáchán trestný čin rázu dle ustanovení § 2 odst. 1 a 2 tohoto zákona, mohlo ministerstvo vnitra, v daném případě po dohodě s ministerstvem zahraničních věcí, do dvou měsíců od právní moci soudního rozhodnutí, odejmout právo dopravy poštou a po železnici nebo vůbec⁵⁴¹ zakázat jeho rozšiřování, a to až na dva roky (uplynutím lhůty odejmutí, resp. zákaz, pozbýval účinku⁵⁴²).

V obou případech přijatého opatření se rozhodnutí ministerstva (ministerstev) vyhlášovalo v úředním listě ČSR. Od tohoto okamžiku nabývala účinnosti. Všechny shora citované cizozemské tiskopisy, bez ohledu na to, zda se jednalo o tiskopisy periodické či neperiodické, nesměly být do Československa nikterak dováženy.

Tiskové opravě⁵⁴³ se v definitivním zákoně dostalo jen změn drobnějšího rázu. K drobným korekturám došlo u okruhu osob oprávněných podat žádost o tiskovou opravu, zásadnější změny se pak dotkly doručování žádosti odpovědnému redaktorovi – podle zákona mohlo být doručováno subsidiárně i vydavateli nebo tiskaři. Nepodařilo-li se zásilku doručit, případně její převzetí bylo odepřeno, nastávala fikce odepření uveřejnění opravy. Nedoručitelnost tiskové opravy tak oproti osnově již nebyla důvodem k zahájení řízení podle ustanovení § 14 zákona.

⁵⁴¹ Ohledně uvedeného slova „vůbec“ svedla judikatura Nejvyššího soudu v lednu roku 1935 „boj“ – nejprve zastávala relativně radikální stanovisko, že užití slova „vůbec“ zde má za následek i zapůjčení z ruky do ruky k přečtení (srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 1105/1934 ze dne 15. 1. 1935). Následně však Nejvyšší soud (jiný senát) a dospěl k závěru, že slovem „vůbec“ se rozumí jen stupňování represí vůči příslušnému tisku, nejprve tedy mělo dojít k odnětí práva dopravy poštou a po železnici a až následně k absolutnímu zákazu rozšiřování. (srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 681/1934 ze dne 22. 1. 1935, sb. 5194, obojí převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 145 - 146.). Máme za to, že druhý zmiňovaný výklad je správný jak z hlediska gramatického, tak z hlediska teleologického.

⁵⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 57/1937 ze dne 6. 2. 1937, sb. 5811, převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 146.

⁵⁴³ Právní úprava tiskové opravy měla zásadní význam. Její rozsah totiž mohl v řadě případů rozhodnout o tom, zda pachatel bude stíhán. Státní zastupitelství tak např. mohlo rozhodnout o odkladu trestního stíhání s odůvodněním, že tisková oprava je v daném případě dostačujícím nástrojem zjednaní nápravy, srov. řízení o urážce přednosty železničních dílen v Českých Velenicích pro výrok, že onen přednosta je „byrokrat a obrfašista“. (Národní archiv. *Fond: VSZ*. č. kart. 23, inv. č. III C 2. Zpráva o stavu řízení ze dne 31. 5. 1926. Jihočeský dělník ze dne 25. 5. 1926, č. 40/26).

K změnám došlo i v otázce výše poplatku za opravu nad dvojnásobek původní zprávy. I podle zákona sice platila sazba v periodickém tiskopise obvyklá, avšak oproti osnově nesměl být výsledný poplatek vyšší než poplatek podle sazby stanovené pro uveřejnění vyhlášek v úředním listě ČSR. To na schůzi pléna, jak již bylo zmíněno shora, kritizoval např. poslanec F. Bacher.⁵⁴⁴ Pozměňovací návrh, aby tisková oprava mohla být dlouhá jen jako opravovaná zpráva, jinak podléhal inzertnímu poplatku, v poslanecké sněmovně neprošel.⁵⁴⁵ Definitivní zákon rovněž, oproti osnově, zapovídal připojovat k úřední opravě, tj. opravě zaslané soudem, úřadem, ústavem, podnikem fondem nebo orgánem státu, poznámky, navíc ji zpoplatňoval až nad rámec trojnásobek výměry (§ 15 odst. 4 zákona). Tyto disproporce předkladatel nikterak nevysvětloval a oprávněně se proto stala na schůzi pléna poslanecké sněmovny předmětem kritiky.⁵⁴⁶ Zákon rozšířil i okruh osob, které mohly podat návrh na zrušení prozatímního zabavení vydaného soudem v důsledku neuveřejnění opravy nařízené soudem. Podle zákona mohl návrh podat i vydavatel.

Z hlediska okruhu případů, kdy mohlo dojít k odepření uveřejnění tiskové opravy, definitivní zákon vypustil případy vztahující se k jazyku podané tiskové opravy. Nutno ještě podotknout, že vzhledem k tomu, že úřední tisková oprava mohla přesahovat trojnásobek výměry (to lze dovodit z ustanovení § 15 odst. 4 zákona, jak již bylo řečeno výše), nevztahoval se na ni důvod odepření spočívající v přesahu trojnásobek výměry opravované zprávy.

Konečně definitivní zákon přišel na žádost novinářů s ustanovením, podle něhož se vlastník periodického tiskopisu mohl domáhat na opravujícím zaplacení poplatku v případě, že uveřejnil tiskovou opravu, o níž opravující věděl, že je nepravdivá. Vedle toho mohl vlastník tiskopisu nárokovat i náhradu skutečně vzniklé škody.

Trestní ustanovení (§ 18 zákona) obsahovala ustanovení o soudních a správních sankcích za porušování ustanovení tohoto zákona. Jejich okleštění odpovídalo okleštění celé vládní osnovy. Výše sankcí se zásadně neměnily, nicméně je třeba

⁵⁴⁴ Těsnopisecká zpráva o 283. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 9. června 1933. Řeč poslance Franze Bachera. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵⁴⁵ Těsnopisecká zpráva o 285. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 22. června 1933. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵⁴⁶ Těsnopisecká zpráva o 283. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 9. června 1933. Řeč poslance Franze Bachera. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

upozornit na sankce za porušování zákazu kolportáže, např. za opakované porušování tohoto zákazu hrozil zákon až tříměsíčním trestem vězení. Na drakonické tresty za porušování zákazu kolportáže upozorňovalo zejména dobové Rudé právo.⁵⁴⁷

Vzhledem k tomu, že zákon byl pouhou novelizací tiskových předpisů, nikoli kompletní rekonstrukcí, jak si kladla za cíl vládní osnova, odpovídala tomu i derogační klausule, která tiskové zákony z dob monarchie nerušila jako celek, nýbrž rušila pouze jejich vybraná ustanovení – ta, jež sama nahrazovala.

Pro úplnost přehledu doplňme, že osnova, resp. její torzo, bylo na schůzi pléna poslanecké sněmovny projednáváno v rámci 283. až 285. schůze ve dnech 9., 20. a 22. 6. 1933. Na poslední schůzi pak byla schválena – relativně snadno, aniž by byly akceptovány pozměňovací návrhy – v obou čteních.

Pokud máme legislativní počín tiskového práva počátku 30. let hodnotit, je třeba odlišovat samotný vládní návrh vypracovaný za asistence novinářské obce mající řadu shodných znaků se zdařilým vládním návrhem z roku 1921 na straně jedné a výsledný – malý tiskový zákon – na straně druhé. Současně při jeho hodnocení nelze pominout ani osnovy, jež byly projednávány a schvalovány paralelně, zvláště na zákon o ochraně cti, zmocňovací zákon⁵⁴⁸ (některé otázky, jak bylo uvedeno již shora, měl rovněž upravovat až budoucí živnostenský řád) či novelu zákona na ochranu republiky. Přehlédnout nelze ani momentální hospodářskou a politickou situaci – připomeňme, že zákon byl schvalován v době kulminace hospodářské krize a současně necelý půl rok po usednutí Adolfa Hitlera do křesla říšského kancléře.

Osnova nenaplnila své unifikační ambice – z hlediska teritoriálního měla rozšířit systém obecné trestné odpovědnosti za tiskové delikty na celé území republiky, jak k tomu doposud došlo pouze v případě deliktů proti bezpečnosti cti tiskovou novelou z roku 1924. Podobně unifikačně měla zapůsobit i v otázce kmetských soudů, které doposud rozhodovaly jen tiskové delikty proti bezpečnosti cti. Konečně systém věcné příslušnosti vybraných okresních soudů (v sídle krajského

⁵⁴⁷ Rudé právo ze dne 11. června 1933, roč. 1933, č. 136, s. 2.

⁵⁴⁸ Zákon č. 95/1933 Sb. z. a n., o mimořádné moci nařizovací, ve znění pozdějších předpisů.

soudu) k projednávání tiskových přestupků měl být rozšířen na území celé republiky. Ani jednoho z těchto unifikačních cílů nebylo dosaženo.

V otázce pořádkových ustanovení lze rozhodně pozitivně hodnotit snahu osnovy uvolnit právní úpravu zahájení vydávání tiskopisů, stejně tak vyžadovaný faktický výkon funkce odpovědného redaktora, včetně jeho záruk. Stejně lze přistupovat i k zakotvení redakčního tajemství, resp. zproštění svědecké výpovědi v tomto případě, či zavedení odpovědného správce inzertní části (na žádost žurnalistů).

Dominantní část osnovy je věnována otázce kolportáže. I když by se na první pohled mohlo zdát, že osnova je v jejím případě pokroková, opak je pravdou. Osnova, resp. zákon, totiž jen právně zakotvovala to, co již fakticky fungovalo, platná zákonná ustanovení působila obsoletně, nebyla aplikována. Vedle toho však osnova přišla s uzákoněním případů, kdy byla kolportáž zakázána – konkrétní zákazy pak podle schváleného zákona mohly být vydávány i jen správní cestou. Po právní stránce se tedy kolportáži uvolnění dostalo, po faktické zjevně nikoli. Navíc, kolportáž nebyla volná pro všechny tiskopisy, ale jen pro periodické tiskopisy a neperiodické tiskopisy do rozsahu jednoho tiskového archu.

Pokud se jedná o tiskovou opravu, která byla do zákona nakonec pojata, zachovává osnova i definitivní zákon formální pohled na tento institut, byť zákon na žádost novinářů připouštěl, aby se vlastník periodického tiskopisu mohl na opravujícím domáhat inzertního poplatku a náhrady škody za uveřejnění vědomě nepravdivé opravy. Osnova připouštěla opravy glosovat, zákon z tohoto oprávnění vyjímal úřední opravy, které zvýhodňoval i po jiných stránkách, např. zpoplatněny byly až v rozsahu nad trojí výměru (oproti ostatním, které byly zpoplatněny již nad dvojí výměru opravované zprávy), navíc z hlediska výše poplatku – maximálně do výše sazby stanovené pro uveřejnění vyhlášek v Úředním listě ČSR. Celkově se proto nelze příliš ztotožnit se závěrem J. Hrabánka a A. Miloty, že tisková oprava nabyla „*zcela jiné tvárnosti a pozbyla jmenovitě strohé formálnosti, jakou měla podle § 19 rak. tisk. zák. Forma její je nyní mnohem volnější a jen některé náležitosti předepisuje nové ustanovení v odst. 1. a 4.*“⁵⁴⁹

⁵⁴⁹ HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11, s. 90.

Osnova se významně zabývala i institutem kmetských soudů, dosud známých z tiskových deliktů proti bezpečnosti cti. Osnovou měla být jejich věcná působnost rozšířena na všechny tiskové delikty, ovšem s tím, že se institutu jako takovému mělo dostat reformy, zvláště pokud se jedná o zvýraznění postavení kmetů v soudním senátu (rovný počet kmetů jako soudců z povolání, prakticky rovné postavení se soudci z povolání, zvláště v rozhodování v meritorních otázkách) a jejich ustavování (podle osnovy mělo být jejich ustavení k rozhodování v konkrétní právní věci dílem náhody – losu). Navíc, zachování významu laického elementu při rozhodování, resp. k zamezení jeho relativizace, mělo být odvolacímu soudu (u něhož kmeti nezasedali), zjednodušeně řečeno, zakázáno měnit rozhodnutí kmetského soudu – odvolací soud rozhodnutí mohl buď zrušit, nebo potvrdit, jiná varianta nepřicházela v úvahu. Pokud by totiž rozhodnutí kmetského soudu mohl měnit, význam laického prvku v tiskových sporech by byl minimalizován.

Represivní ustanovení přijatého zákona dopadala především na tisk cizozemský, uznajme, že s ohledem na dobu zcela legitimně. Vztahovala se na něj zejména ustanovení o zákazu kolportáže, výlučně (pro neperiodické tiskopisy) pak oprávnění správních orgánů odejmout právo dopravy poštou a po železnici nebo zakázat rozšiřování takového tiskopisu vůbec, a to bez časového omezení. V případě cizozemského periodického tiskopisu pak mohly být sankce uvedené v předchozí větě uplatněny, pokud soud rozhodl, že obsahem tiskopisu byl spáchán trestný čin uvedený v zákoně, a to na základě rozhodnutí ministerstva vnitra po dohodě s ministerstvem zahraničních věcí, maximálně však na dobu dvou let.

K dalším represivním ustanovením, do definitivního zákona nepřijatých, učiňme alespoň následující poznámku – tiskové zabavení mělo být podle osnovy nově upraveno pouze v tiskových zákonech, právní úprava trestního řádu se neměla uplatňovat. Soudní řízení o potvrzení zabavení správním cestou pak mělo být veřejné, za účasti stran (tzv. zúčastněných), stejně tak řízení o propadnutí tiskopisu. Prozatímní zabavení mělo být u pořádkových deliktů téměř eliminováno, a pokud již zůstalo, byly stanoveny kratší lhůty. Objektivní řízení sice osnova předpokládala zachovat, nicméně reformovat, a to dle vyjádření předkladatelů především v zájmu tisku.

Pokud se jedná o sankční ustanovení, měly být podle osnovy všechny pořádkové delikty kvalifikovány jako přestupky a měla být zkrácena promlčecí doba při jejich spáchání, zmírněny měly být i sankce za spáchání přestupku zanedbání povinné péče. Definitivní zákon v zásadě sankční ustanovení převzal (samozřejmě v omezeném rozsahu, tak jak převzal ustanovení osnovy, k jejichž zajištění byly sankce formulovány), citelné však byly sankce pro případ porušení ustanovení o zákazu kolportáže.

Konečně posledním tematickým okruhem byla otázka tiskopisů ohrožujících mládež. V tomto případě byla prakticky převzata vládní předloha, která jako nezbytný předpoklad pro zákaz tiskopisu vyžadovala doporučení zvláštního poradního sboru zřízeného při ministerstvu školství a národní osvěty.

Pokud se jedná o samotný legislativní proces na půdě poslanecké sněmovny, bylo již řečeno, že více jak rok „ležel“ vládní návrh zákona v poslanecké sněmovně, aniž by byl věcně projednáván. Mezitím kulminovala hospodářská krize, významně se měnily i poměry v sousedních státech. Poté, co ústavněprávní výbor dostal 24. května 1933 šestidenní lhůtu k podání zprávy k vládnímu návrhu, dostala se vládní osnova, resp. torzo vytvořené z ní během několika dní ústavněprávním výborem, na plénum v červnu 1933 (lze ovšem mít za to, že projednání v ústavněprávním výboru bylo vládní koalicí řízeno a citovaná šestidenní lhůta byla jenom formální, neboť o revizi osnovy již bylo dávno rozhodnuto). Vypjatého projednání osnovy (upozorněme, že v týchž dnech byl přijat i již zmiňovaný zmocňovací zákon, výrazně posilující pozici vlády zejména v hospodářských otázkách) se aktivně zúčastnili prakticky jen opoziční, především komunističtí poslanci⁵⁵⁰, pozměňovací návrhy, s výjimkou komunistického poslance Kopeckého⁵⁵¹, nebyly podány, a osnova schválena. Stalo se již pravidlem, že ani druhá parlamentní komora předurčenému výsledku nikterak nebránila. Po podpisu prezidenta byl zákon vyhlášen dne 15. července 1933 a v souladu s relativně krátkou legisvakancí lhůtou (§ 20 odst. 1 zákona) nabyl účinnosti dnem 23. července 1933.

⁵⁵⁰ Komunisté totiž ve vládní osnově spatřovali nástroj, jak „*má být dělnický tisk umlčen vůbec*“ (Rudý večerník ze dne 10. června 1933, roč. 1933, č. 135, s. 1).

⁵⁵¹ Nutno však poznamenat, že Kopeckého komparace tiskových poměrů v ČSR a tehdejším Rusku, kde v Rusku podle Kopeckého vládne naprostá svoboda tisku pro dělnictvo, nebyla nikterak objektivní a argumentačně podložená (toho si všimá i koaliční tisk, srov. Právo lidu ze dne 21. června 1933, roč. XLII, č. 144, s. 3).

Po stránce legislativní lze vládní návrh osnovy hodnotit jako kvalitní, třebaže v něm přetrvávají instituty typu objektivního řízení, prozatímního zabavení apod., které jeho význam snižují. Výsledný „produkt“ lze spíše hodnotit jako krok zpět, neboť pod heslem „*Svoboda tisku nesmí býti nevázaností tisku.*“⁵⁵² zavádí řadu omezení, zvláště v oblasti kolportáže a cizozemských tisků. Je však třeba otevřeně poznamenat, že vládní kruhy, resp. jejich tisk, se nikterak netajil, že předložená, resp. schválená osnova malého tiskového zákona doprovázená novelou zákona na ochranu republiky, jsou součástí mimořádných opatření, která si „*vynutily poměry a zvýšený nápor nepřátel státu, zejména hakenkrajclerů a komunistů.*“⁵⁵³ K tomu je navíc nutno fakticky poznamenat, že „v boji proti nepřátelskému tisku“, ať již se jednalo o boj legitimní, či nikoli, měly vládní kruhy v záloze stále ještě zákon na ochranu republiky, jehož represivním ustanovením se dostalo v témže roce posílení.

⁵⁵² Těšnopisecká zpráva o 283. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 9. června 1933. Řeč zpravodaje poslance Jaroslava Stránského. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵⁵³ Národní listy ze dne 23. června 1933, roč. 73, č. 171, s. 1.

8. Novelizace zákona na ochranu republiky z roku 1933

Bylo již řečeno, že malý tiskový zákon nebyl jediným právním předpisem ze souboru mimořádných opatření, které si vynutily panující poměry. Paralelně s tím byl totiž na půdě Národního shromáždění projednáván i vládní návrh zákona, kterým se mění zákon na ochranu republiky. S odůvodněním, že „s prostředky, které tento zákon poskytuje, nevystačí se v mimořádné době“⁵⁵⁴, přišel návrh s několika změnami, které zpřísnily dosavadní tisková ustanovení zákona na ochranu republiky.

8.1. Jednotlivé změny

Novela v první řadě rozšiřovala ochranu Národního shromáždění – k ustanovení § 14 upravujícího trestný čin rušení obecného míru, připojila ustanovení odstavce 6, kterým rozšířila předmět trestného činu stanovený odstavcem 5 i na Národní shromáždění. Napříště se mělo tedy stejně trestat i veřejné surové nebo štvavé hanobení Národního shromáždění, některé jeho sněmovny, předsednictva, výboru nebo komise, tedy tím samym v řadě případů i členů vládních kruhů. Ochrana čelních státních představitelů se tak významně rozšířila, nicméně kampaň vedená k této otázce komunistickou opozicí, tedy „že dosud byl naprostou imunitou před tiskem chráněn pouze prezident republiky... a nyní každý úřad, četnická stanice, představitelé cizích států, takže i Hitler....“⁵⁵⁵ se však jeví jako přehnaná.

Novela dále výrazně rozšiřovala okruh zločinů a přečinů, pro které bylo možné vyslovit podle ustanovení § 34 zákona na ochranu republiky zastavení periodických tiskopisů. Nově bylo možné zastavit periodický tiskopis i pro spáchání přečinu rušení obecného míru ve třetím odstavci (ochrana jednotlivých skupin obyvatel), přečinu sdružování státu nepřátelského v prvním odstavci, zločinu svádění nebo pomáhání k vojenským zločinům nebo nadržování jim, opět „jen“ v prvním odstavci, zločinu nedovoleného najímání vojska a konečně též přečinu nedovoleného zpravodajství. Důvodová zpráva se zde omezila toliko na

⁵⁵⁴ Vládní návrh zákona, kterým se doplňuje zákon na ochranu republiky. Důvodová zpráva. Tisk 2293. PS N.S.R.Č. 1933. www.psp.cz.

⁵⁵⁵ Rudý večerník ze dne 12. června 1933, roč. 1933, č. 136, s. 1.

krátké konstatování, že se jedná o trestné činy „*vesměs takového rázu, že, kdyby byly soustavně páčány, by byla vážně ohrožena obrana státu.*“⁵⁵⁶

K tomu je však třeba zdůraznit, že novela přidávala za ustanovení § 34 zákona nové ustanovení § 34a, které zmocňovalo vládu, aby v případě, že to vyžaduje účinnější ochrana bezpečnosti a vážnosti republiky i její Ústavy nebo obecného míru v republice, rozšířila okruh trestných činů, pro které lze podle ustanovení § 34 vyslovit přípustnost zastavení. Přípustnost mohla být podle novely rozšířena na přečiny (a dokonce i jen přestupky) uvedené v čl. 11, odst. 2, § 14, odst. 4 až 6, 15, odst. 1,2 a 4, § 16, odst. 1 a §§ 18 a 20.

Nové ustanovení § 34a vládu rovněž zmocňovalo k prodloužení doby, na kterou lze podle § 34 nařídit zastavení periodického tiskopisu cestou rozhodnutí politického úřadu. Již platný zákon totiž umožňoval, aby za určitých okolností politický úřad nařídil zastavení tiskopisu, a to v případě tiskopisu vycházejícího alespoň pětkrát týdně, nejdéle na jeden měsíc, u tiskopisů vycházejících alespoň třikrát týdně, nejdéle na dva měsíce a u ostatních tiskopisů až na šest měsíců (§ 34 odst. 1 zákona). V prvním případě (tiskopis vycházející alespoň pětkrát týdně) mohla vláda prodloužit dobu až na tři měsíce, v druhém (tiskopis vycházející alespoň třikrát týdně) až na šest měsíců. Třetí případ zůstal beze změny.

V obou případech (rozšíření okruhu trestných činů i prodloužení doby, na kterou lze nařídit zastavení periodika⁵⁵⁷) vláda rozhodovala nařízením, které musel schválit prezident republiky. Nařízení mělo platnost maximálně jeden rok a muselo být ihned předloženo oběma sněmovnám Národního shromáždění.

⁵⁵⁶ Vládní návrh zákona, kterým se doplňuje zákon na ochranu republiky. Důvodová zpráva. Tisk 2293. PS N.S.R.Č. 1933. www.psp.cz.

⁵⁵⁷ Pokud hovoříme o možnosti zastavení periodika, pak je nutno upozornit, že na sklonku roku 1933 byl přijat zákon o opatřeních pro zaměstnance zastavených periodických tiskopisů č. 225/1933 Sb. z. a n., který upravoval postavení zaměstnanců periodik, která byla zastavena. Zákon v zásadě stanovil, že pracovníkům redakcí a tiskáren nemůže být zrušen pracovní poměr bez výpovědi jenom proto, že vydávání periodického tiskopisu bylo zastaveno. V případě, že zaměstnanec ztratil z tohoto důvodu své zaměstnání u dosavadního zaměstnavatele, byl tento zaměstnavatel (vydavatel nebo vlastník zavázán společně a nerozdílně) povinen nahradit státu či odborové organizaci státem vyplacenou podporu v nezaměstnanosti (maximálně však za 3 měsíce) a rovněž měl zaměstnanec vůči dosavadnímu zaměstnavateli nárok na nahrazení škody, která mu byla ukončením pracovního poměru způsobena a která spočívala v rozdílu mezi dosavadním platem a podporou v nezaměstnanosti (opět však maximálně za 3 měsíce). Ekonomická náročnost pro vlastníka nebo vydavatele byla o to komplikovanější, že citovaný nárok měly i osoby, které nebyly přímo jejich zaměstnanci. Máme za to, že se tím rozumí i osoby, které nebyly zaměstnanci redakce, ale např. tiskárny apod. a byly tedy zastavením periodika přímo zasaženy. Zbývá doplnit, že citované nároky podle zmiňovaného zákona neměl redaktor periodického tiskopisu, který zavinil, že vydávání tiskopisu bylo zastaveno.

Odvolat jej vláda musela mj. tehdy, pokud se na tom usnesly obě sněmovny, a to každá nadpoloviční většinou všech svých členů.

Rozšíření pravomoci vládní moci v otázce zastavování tiskopisů je třeba hodnotit jako nejvýraznější zásah novely do tiskových poměrů.

8.2. Projednávání novely v Národním shromáždění

Legislativním procesem prošla novela snadno, k osnově ze dne 8. června 1933 byla již 20. června téhož roku vypracována zpráva ústavněprávního výboru, která se vládní osnovou fakticky ztotožnila⁵⁵⁸, a o dva dny později, na schůzi poslanecké sněmovny dne 22. června 1933⁵⁵⁹, byla novela přijata v obou čteních (zpravodajem byl opět, stejně jako v případě malého tiskového zákona, národní socialista Jaroslav Stránský). Bez jakýchkoli změn prošla novela i senátem. Zákon byl vyhlášen dne 10. července 1933 pod č. 126 Sb. z. a n.

Na schůzi pléna poslanecké sněmovny⁵⁶⁰ se novela setkala se značnou kritikou – kritizována byla (zcela oprávněně) elasticita již stávajících ustanovení zákona na ochranu republiky, jak ostatně bylo patrné již ve shora vyložené judikatuře k zákonu na ochranu republiky (poslanec Martin Rázus, Slovenská národní strana) či rozsáhlý soubor právních předpisů přísně omezujících tiskovou svobodu – malý tiskový zákon, zákon o ochraně cti, „zmocňovací zákon“⁵⁶¹ apod. Viktor Stern (KSČ) či názorový veletuč německých sociálních demokratů vedených Ludwigem Czechem.⁵⁶² Poslanec Maďarské národní strany József Törköly pak zcela

⁵⁵⁸ K jediné legislativně technické změně došlo u čl. I, v němž se rozšiřovala ochrana Národního shromáždění a jeho orgánů. Jednání podle ustanovení § 14 odst. 6 mělo být kvalifikováno jako přečin.

⁵⁵⁹ Na téže schůzi byl projednáván i „malý tiskový zákon“.

⁵⁶⁰ Těšnopisecká zpráva o 285. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 22. června 1933. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵⁶¹ Kritika zmocňovacího zákona se neomezovala pouze na poslaneckou sněmovnu – na stránkách Českého západu vyšel dne 8. června 1933 článek s názvem „Ku zmocňovacího zákonu“, který se stal pro údajné šíření nepravdivé zprávy podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona na ochranu republiky předmětem zabavení. Autor se k zákonu stavěl velmi kriticky: „Vyskytují se i takoví, kteří jsou schopni tvrdit, že běží o záchranu demokracie, což tedy znamená, že demokracii je třeba chránit diktaturou. Zmocňovací zákon není ničím jiným, než diktaturou, i když se dá této vládní formě jiný název. Je zajímavé, že jsou to hlavně socialisté, kteří dělají agitaci pro tuto věc. Proč to dělají? Čeho se bojí? Hrozí diktatura. Naše vláda má již nyní k dispozici zákony, opravňující ji vykonávat větší moc než-li měl Bach za absolutismu.“ (Národní archiv. Fond: VSZ. č. kart. 283, inv. č. III f 18 P 1933 – C - Č, Český západ, roč. 26 č. 23, ze dne 8. 6. 1933).

⁵⁶² Při projednání zákona na ochranu republiky v roce 1923 byla Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR opoziční politickou stranou, zatímco od roku 1929 se postupně účastnila na

přiléhavě osnovu hodnotil jako další zmocňovací zákon, který vládu výrazně posiluje vůči kritickému tisku. Nová zmocňovací ustanovení kritizovali i komunisté s tím, že při projednávání zmocňovacího zákona se vláda zavázala, že zmocnění se nebudou týkat politických otázek.⁵⁶³

K osnově novely nebyl podán jediný pozměňovací návrh, ve znění schváleném ústavněprávním výborem byl návrh schválen v obou komorách.

Schválený návrh novely zákona na ochranu republiky byl zcela otevřeným a nijak nezakrývaným nástrojem vlády pro rozšíření jejích kompetencí v otázce realizace tiskové svobody. Přijetí bylo - minimálně částečně - logicky zdůvodnitelné, nejen hospodářskou situací, ale i výraznou aktivizací národnostních menšin, především německých, po vnitropolitických změnách zejména v sousedním Německu. Předkladatel nezastíral ani namíření osnovy proti aktivním komunistům. Jejich odpor na půdě parlamentu byl tedy logický.

Na novelu zákona je nutno pohlížet s vědomím současně přijímaných zákonů. Novelizovaný zákon na ochranu republiky, malý tiskový zákon a již platící tisková novela z roku 1924 tak vytvářely věrný obraz okleštěné tiskové svobody první poloviny 30. let 20. století.

vládních koalicích. Ludwig Czech byl opakovaně ministrem, v době přijímání osnovy novely ministrem sociální péče v první Malypetrově vládě.

⁵⁶³ Rudý večerník ze dne 14. června 1933, roč. 1933, č. 138, s. 1.

9. Zákon o ochraně cti a tiskové právo

Řekli jsme již, že s problematikou prvorepublikového tiskového práva, resp. tiskového práva první poloviny 30. let 20. století, úzce souvisí i právní úprava ochrany cti⁵⁶⁴ tak, jak byla předložena – komplexním právním předpisem – do poslanecké sněmovny v roce 1930. Rovněž bylo již naznačeno, že se na definitivní právní úpravě projevila změna politických, sociálních a ekonomických poměrů mezi lety 1930 (resp. ještě před ním, kdy byla vládní osnova zákona o ochraně cti připravována) a 1933, kdy byla osnova projednávána a kdy mimo jiné vrcholila hospodářská krize, mající svůj nepřehlédnutelný odraz v rovině sociální a politické.

Vládní návrh osnovy z dílny ministerstva spravedlnosti vedeného sociálním demokratem Alfrédem Meissnerem, jehož základem byl návrh trestního zákona z roku 1926⁵⁶⁵, byl do poslanecké sněmovny podán na sklonku roku 1930, k projednání na schůzi pléna se dostal až po dvou a půl letech, kdy do textu vládní osnovy zasáhl ústavněprávní výbor poslanecké sněmovny. Vláda předložení osnovy odůvodňovala, zcela oprávněně, zastaralostí platného práva pocházejícího z dob monarchie a poukazovala na novelizaci předpisů na ochranu cti toliko co do deliktů spáchaných tiskem (tisková novela z roku 1924). Tisková novela, resp. instituty jí zavedené, měly být zdokonalené (pokud se v praxi ukázaly být „zdravými“), případně ty, co se neodsvedčily, měly být odstraněny. Na schůzi pléna poslanecké sněmovny poslanec německých sociálních demokratů přímo uvedl, že novela z roku 1924 „*vlastně selhala*“⁵⁶⁶ a že „*u dnešního zákona jde o zeslabení právě osudných účinků této tiskové novely z roku 1924*“⁵⁶⁷. Inspiračními

⁵⁶⁴ K právní úpravě deliktů proti bezpečnosti cti za první republiky srov. např. VOJÁČEK, Ladislav. Delikty proti bezpečnosti cti podle prvorepublikové československé právní úpravy. In: SCHELLE, Karel. *Vývoj právních kodifikací: sborník z mezinárodní vědecké konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 220 - 241. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 279. ISBN 8021036109. Ke starší právní úpravě srov. RAUSCHER, Rudolf. Urážka na cti podle českého práva zemského. In: *Naše právo a stát: Sborník k šedesátému výročí založení Spolku československých právníků Všehrd*. Praha: Všehrd, 1928, s. 41 - 55.

⁵⁶⁵ SOLNAŘ, Vladimír. Ochrana cti proti útokům v tisku podle osnovy zákona o tisku a zákona o ochraně cti. *Právník*. Praha, 1930, roč. 69, č. 6, s. 545.

⁵⁶⁶ Těšnopisecká zpráva o 275. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 30. května 1933. Řeč poslance Josefa Schweichharta. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵⁶⁷ Tamtéž.

zdroji se stal unifikovaný trestní zákon, uherský trestní zákon o ochraně cti z roku 1914 a rakouská a československá judikatura.⁵⁶⁸

Trestněprávní úprava se podle osnovy neměla vztahovat pouze na delikty spáchané tiskem, nýbrž na trestněprávní ochranu cti jako celku. Osnova avizovala snížení trestních sazeb, široké uplatnění institutu upuštění od potrestání či obligatorní smírčí řízení apod.⁵⁶⁹

9.1. Základní skutkové podstaty trestných činů

Oproti vládnímu návrhu upravil ústavněprávní výbor osnovu v tom smyslu, že rozeznával z hlediska hmotněprávního urážku, pomluvu a utrhání na cti, s tím, že posledně jmenovaný delikt měl být kvalifikovanou formou pomluvy. Osnova znala rovněž delikt výčitky trestního stíhání nebo trestu.

V případě urážky, které se dopustil ten, kdo někomu nadávkou, zlým nakládáním, výhrůzkou zlého nakládání, vydáním v posměch nebo jinak na cti ublížil, výborová osnova nevyžadovala k trestnosti jednání spáchání činu před třetí osobou nebo alespoň písemně⁵⁷⁰. Tento výklad potvrdila i následná judikatura, jež mj. i dovodila, že urážku lze spáchat uzavřeným dopisem směřovaným na samotného uraženého.⁵⁷¹ Až v případě pomluvy⁵⁷² musela být splněna podmínka přítomnosti třetí osoby, odlišné od „pomlouvaného“. Navíc, musela být splněna rovněž podmínka uvádění nebo další sdělování skutečností, které by uraženého

⁵⁶⁸ VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-868-6151-1, s. 94.

⁵⁶⁹ Vládní návrh zákona o ochraně cti. Tisk 830. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1930. www.psp.cz.

⁵⁷⁰ K této odchylce od vládního návrhu pravděpodobně přispěla, jak zmiňuje L. Vojáček, i skutečnost, že původní vládní návrh „*předpokládal zrušení ustanovení § 1339 a 1340 rakouského občanského zákoníku, která umožňovala postih urážek správními orgány, takže by v českých zemích vůbec nebylo možné postihovat urážky mezi čtyřma očima.*“ (VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-868-6151-1, s. 178).

⁵⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 761/1934 ze dne 7. 1. 1935, převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 174.

⁵⁷² Judikatura Nejvyššího soudu dospěla k závěru, že právní úprava „pomluvy“ podle zákona o ochraně cti je pro obžalovaného příznivější, než právní úprava podle uherského zákona z roku 1914, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 931/1936 ze dne 24. 8. 1933, sb. č. 4759 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

vydávaly (tedy objektivně vzato) v opovržení nebo snížení v obecném mínění⁵⁷³. Ostatně judikatura obecných soudů byla ohledně rozlišování mezi pomluvou a urážkou značně bohatá, např. v případě označení druhého v souvislosti s jeho činností za „krvavou bestii“ nebylo v prvorepublikové judikatuře Nejvyššího soudu kvalifikováno jako nadávka, a tedy trestný čin urážky, nýbrž jako výtká skutečností, a tedy trestný čin pomluvy.⁵⁷⁴

Věděl-li pomlouvající, že skutečnost, kterou uvedl, nebo dále sdělil, je nepravdivá, jednalo se o závažnější delikt utržení na cti.

Čtvrtým deliktem pak byla výčitka trestního stíhání, které se dopustila osoba, jež s cílem někoho hanět před třetí osobou jemu vyčetla, že se proti němu konalo trestní řízení, ačkoli v něm nebyl uznán vinným, nebo byl odsouzen, ale trest již byl vykonán, byl prominut, promlčen nebo podmíněně odložen a odsouzený (tj. ten, jemuž bylo vyčítáno) svým počínáním nezavdal příčinu k takové výčitce. Judikatura jednoznačně odmítala, že by jednou odsouzený automaticky *pro futuro* ztrácel čest – v této souvislosti uváděla, že „*zločinec pozbývá cti, pokud jde o jeho zločin, leč v jiném směru není vyloučeno, aby i on utrpěl újmu na své společenské hodnotě.*“⁵⁷⁵ Stejně tak judikatura opakovaně dovodila, že není třeba, aby uražený byl výslovně pojmenován, stačilo, pokud bylo možné jednoznačně určit, o jakou osobu se jedná.⁵⁷⁶

Ve všech čtyřech případech platila základní kvalifikace takového jednání jako přestupek, s výjimkou případu, kdy se pachatel trestného činu dopustil jednání prostřednictvím tiskopisu. V takovém případě bylo jednání kvalifikováno jako přečin a bylo trestáno přísněji. Kvalifikace ublížení na cti tiskem jako přečin nebyla náhodná a bezdůvodná. V první řadě měla totiž za následek změnu věcné

⁵⁷³ V těchto případech se uplatňovala teorie projevu vůle, nikoli teorie vůle – bylo tedy rozhodné, co pachatel skutečně projevil, nikoli co projevit chtěl, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 635/1929 ze dne 1. 10. 1930, sb. 3951 (převzato z téhož zdroje).

⁵⁷⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 931/1936 ze dne 9. 3. 1937, sb. č. 5840, převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 174.

⁵⁷⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 931/1936 ze dne 9. 3. 1937, sb. č. 5840, převzato z téhož zdroje, s. 189.

⁵⁷⁶ Např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm IV 72/1932 ze dne 7. 9. 1932, sb. č. 4452 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska.* Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.), obdobně již dříve rozhodnutí téhož soudu Zm I 927/1929 ze dne 3. 5. 1929, sb. č. 3859 (převzato z téhož zdroje).

příslušnosti. V tomto případně totiž ve věci rozhodovaly krajské kmetické soudy. Navíc, aby bylo možné trestně stíhat odpovědného redaktora za zanedbání povinné péče, bylo nutné, aby tiskopisem byl spáchán minimálně přečin. Pokud by tedy tiskové delikty proti bezpečnosti nebyly kvalifikovány jako přečiny, nebylo by možné stíhat odpovědného redaktorka za zanedbání povinné péče. K tomu J. Hrabánek doplňuje, že k dokonání trestného činu urážky tiskem bylo nutné, aby bylo počato s rozšiřováním, jinak se mohlo jednat toliko o pokus⁵⁷⁷.

„Vydání v posměch“ jako jednu z forem ublížení na cti urážkou, doplnil do skutkové podstaty urážky až ústavněprávní výbor. Novinářská obec zde sice vyslovila obavy, že tím bude postižena i karikatura a satira, nicméně výbor tyto obavy nesdílel. Ostatně sám Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi vytyčil jisté, i když nikoli zcela jasné, mantinely satiry a ironie: „*Kritika, satira, ironie mohou být nepříznivé, nepříjemné i zesměšňující, nesmějí se však dotýkat osobní hodnoty, mravních kvalit napadeného a nesmějí svou formou nabývatí takového rázu zesměšňujícího, že se tím napadený snižuje v úctě a vážnosti.*“⁵⁷⁸ K tomu obecně doplňme, že při zjišťování smyslu tiskového projevu rozhodoval způsob, jak pojímá obsah projevu nepředpojatý čtenář.⁵⁷⁹

Pokud se jedná o samotný pojem „čest“, definovala jej opakovaně judikatura Nejvyššího soudu jako „*výraz úcty, které někdo požívá v kruhu svých bližních a důvodem trestnosti útoku na čest je snížení této úcty v úsudku třetích osob útokem v zákoně vytčeném*“⁵⁸⁰, přičemž již dříve dovodila, že jediným měřítkem pro posuzování čestnosti jednotlivce není zachovalost ve smyslu trestního zákona.⁵⁸¹

⁵⁷⁷ HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 174.

⁵⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 314/1931 ze dne 8. 10. 1932, sb. 4489 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska.* Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

⁵⁷⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 265/1927 ze dne 10. 5. 1928, sb. č. 3174 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928).* Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

⁵⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 295/1929 ze dne 8. 6. 1929, sb. 3518 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 170.).

⁵⁸¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 95/1929 ze dne 15. 3. 1929, sb. 3416 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska.* Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

Toto stanovisko ostatně koresponduje se shora uvedeným závěrem o tom, že odsouzení pro zločin neznamená automatickou ztrátu veškeré cti.

Trestní sazby výbor zvýšil „pouze“ a právě u tiskových deliktů, a to s odůvodněním, že osnova sice tiskové delikty nově kvalifikuje jako přečiny, nicméně zpřísnění kvalifikace se neprojevovalo ve zpřísnění sankce. Zásadní však byla změna ohledně ustanovení o ukládání trestu při souběhu přestupku zanedbání povinné péče. Zde osnova zavedla kumulaci trestů, pokud byla povinná péče opětovně, avšak časově odděleně (zejména tedy např. v jiném čísle časopisu) zanedbána. I tomuto ustanovení patřila oprávněná kritika komunistického poslance Karla Procházky na schůzi pléna poslanecké sněmovny: „*Pánům se zdá, že tito redaktori snad příliš málo navštěvují kriminály, a proto chtějí, aby z kriminálů vůbec nevyšli*“⁵⁸². Věcně pak tuto kumulaci v ústavněprávním výboru kritizoval jak Syndikát novinářů, tak experti trestního práva.⁵⁸³

Oproti vládní osnově se nemělo dostat ochrany cti společností obchodního práva⁵⁸⁴, omezená ochrana cti měla náležet politickým spolkům a organizacím a rovněž časopisům (ze všech navíc jen tuzemským⁵⁸⁵). Omezenost spočívala v tom, že tyto subjekty mohly bránit svou část pouze v případě pomluvy a utrhání na cti, a to ještě pouze v případě, že čin byl spáchán obsahem tiskopisu nebo před početným shromážděním⁵⁸⁶. Udělit politickým organizacím právo žalovat na ochranu cti nepovažoval za vhodné poslanec Slovenské národní strany Martin

⁵⁸² Těsnopisecká zpráva o 275. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 30. května 1933. Řeč poslance Karla Procházky. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵⁸³ HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 240 - 241.

⁵⁸⁴ V tomto ohledu však bylo nutné odlišovat, kdy byla útokem napadena obchodní společnost a kdy čest jejich majitelů, srov. např. již dřívější rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 927/1929 ze dne 3. 5. 1929, sb. 3859 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska.* Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.).

⁵⁸⁵ Již v souvislosti s tiskovou novelou bylo judikováno, že čest a úctyhodnost periodického tiskopisu se odvíjí od jeho obsahu, zpráv, způsob jejich psaní, srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 62/1930 ze dne 20. 12. 1930, sb. 4027 (převzato z téhož zdroje).

⁵⁸⁶ Z judikatury ovšem plyne, že k naplnění pojmu početné shromáždění nestačily pouze tři a více osob, resp. několik osob. Ani totiž počet 10 až 15 přítomných osob v hostinci tento pojem nenaplněovalo, srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 129/1935 ze dne 18. 6. 1935, sb. č. 5330, převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 195.

Rázus, když si neuměl představit politický život bez politické kritiky.⁵⁸⁷ Již dřívější judikatura navíc naznačila, že je nutné rozlišovat mezi urážkou čelního představitele strany na straně jedné, a politické strany na straně druhé.⁵⁸⁸

9.2. Důvody vylučující trestnost

Ustanovení § 6 výborové osnovy upravovalo důvody vylučující trestnost – obecným důvodem, platícím jak pro urážku, tak pro pomluvu a citovanou výčitku, bylo plnění právní povinnosti nebo výkon práva, avšak pouze v případě, že nebyly překročeny meze tohoto oprávnění nebo meze věcného posuzování vědeckého, uměleckého anebo jiného podobného výkonu. Pomluva či urážka dále nebyla trestná, pokud byl úspěšně proveden důkaz pravdy či omluvitelného omylu (v případě důkazu omluvitelného omylu nemusela oproti vládní předloze přistupovat žádná další podmínka), přičemž k úspěšnosti provedení důkazu omluvitelného omylu bylo nutné, aby byly dokázány alespoň takové okolnosti, pro které mohly být uvedené nebo sdělené skutečnosti důvodně pokládány za pravdivé.⁵⁸⁹

Z hlediska tiskového je však třeba poznamenat, že důkaz omluvitelného omylu pachatele exkulpoval pouze tehdy, bylo-li uvádění nebo sdělování skutečnosti, o jaké jde, ve veřejném zájmu⁵⁹⁰ nebo bylo-li ho zapotřebí k obhájení oprávněného zájmu soukromého (§ 6 odst. 3 výborové osnovy). Zpravodaj – opět národní socialista Jaroslav Stránský – uvedený institut popsal tak, že k pachatelově dobré víře musí „*ještě přibýti důkaz, že otázka cti nebo necti napadeného člověka nebyla do široké veřejnosti zavlečena zbytečně, nýbrž v zájmu této veřejnosti, v*

⁵⁸⁷ Těšnopisecká zpráva o 277. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 1. června 1933. Řeč poslance Martina Rázuse. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵⁸⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 200/1927 ze dne 29. 10. 1927, sb. č. 2951 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.).

⁵⁸⁹ Vycházelo se z předpokladu, že skutečnosti posuzuje člověk průměrných vlastností při normální bedlivosti, srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 1309/1935 ze dne 28. 2. 1936, převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 212.

⁵⁹⁰ Tak např. Nejvyšší soud dovodil, že veřejnost měla zájem na tom, aby se dozvěděla, že učitel projevil neúctu ke státní hymně, srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 422/1936 ze dne 24. 11. 1936, převzato z téhož zdroje, s. 213. K pojmu veřejný zájem v tomto kontextu dále srov. blíže VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-868-6151-1, s. 202 a násl.

*zájmu obecném, pospolitém.*⁵⁹¹ Oproti tiskové novele z roku 1924 se však jednoznačně jedná o pozitivní prvek. Zatímco podle tiskové novely musel pachatel prokazovat, pokud chtěl využít pro něj pozitivních následků důkazu omluvitelného omylu (důkazu pravděpodobnosti), že jemu samému šlo v první řadě o veřejný zájem, což bylo v řadě případů, jak bylo ostatně shora uvedené, neproveditelné, pak podle zákona o ochraně cti postačilo objektivní hledisko, tedy že byl objektivní veřejný zájem na informacích, které byly předmětem naříkané zprávy (článku). Navíc, podle ustanovení § 8 odst. 3 výborové osnovy se měl smysl a obsah projevu při posuzování, zda se zdařil jeden z nabízených důkazů, posuzovat v kontextu všech částí projevu, což bránilo stávající praxi vytrhávat některé výroky z kontextu celé zprávy⁵⁹². Současně soud neměl přihlížet k tomu, že nebyly prokázány „*podřadné, na podstatě obvinění ničeho neměnicí skutečnosti*“.

Poslední odstavec ustanovení § 6 výborové osnovy pak stanovil, že důvody vylučující trestnost se vztahují i na osobu odpovědnou za zanedbání povinné péče při vydání tiskopisu, jehož obsahem byl trestný čin spáchán.

Ustanovení § 7 a § 8 výborové osnovy upravovaly důkaz pravdy a důkaz omluvitelného omylu. Předně je třeba upozornit, že jejich užití bylo možné pouze v případě pomluvy či urážky, nikoli v případě utržení na cti či výčitky. Současně nebylo možné provést tento důkaz proti vůli obviněného, neboť tento procesní úkon byl vázán na návrh obviněného (obžalovaného). Zvláštní režim tohoto

⁵⁹¹ Těsnopisecká zpráva o 275. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 30. května 1933. Řeč zpravodaje Jaroslava Stránského. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁵⁹² V Rudém právu ze dne 19. července 1925 (č. 167) vyšel článek s názvem „Marocká otázka“, z něhož byla vytržena část ve znění: „*Vojsko již není polekaný a nemyslíci dav, jako ve světové válce. Usuzuje samo a také nakonec promluví svou hlavní, obrácenou do zad hlídacích psů imperialistickým militaristů.*“ Státní zastupitelství v tomto článku, resp. ve vytržené stati, spatřovalo podněcování k vojenským zločinům. Odpovědný redaktor původce neudal. Soud dospěl k závěru, že pravý smysl závadného místa nemůže být zjišťován vytržením stati ze článku, nýbrž jen přihlédně-li se k obsahu článku a k souvislosti závadného místa s obsahem článku. V článku se totiž hovořilo o poměrech francouzského vojska. Článek se tedy nevztahoval na vojsko československé. Soud v tomto rozsahu proto odpovědného redaktora, který se doznal, že závadný článek četl, zprostil obžaloby. (Státní oblastní archiv Praha. *Fond :Krajský trestní soud Praha 1850 – 1946 (KST Praha)*, č. kart. 353., inv. č. 1-57, Spis v trestní věci sp.zn. Tl II 445/25). Je k tomu však nutno doplnit, že praxi vytrhávání statí z kontextu článku částečně validovala i judikatura Nejvyššího soudu. V jednom ze svých rozhodnutí totiž dospěla k závěru, že sice není správným postupem vytrhovat jednotlivé části textu ze souvislosti, nicméně trestná urážka může být obsažena i jen v jednotlivých obrazech ba i jen slovech. [Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 126/1930 ze dne 6. 6. 1931, sb. č. 4196 (převzato z BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.)].

procesního úkonu pak panoval v případě, že byla uvedena či sdělena skutečnost z rodinného či soukromého života (§ 7 odst. 2 výborové osnovy)⁵⁹³. V těchto případech měly být tyto důkazy zcela výjimečné. Specifikum provádění důkazu omluvitelného omylu v tiskových věcech bylo zmíněno již shora. Ustanovení 7 odst. 3 výborové osnovy pak pamatovalo na situace, kdy pravdivost skutečnosti nebyla prokázána. Soud pak v takovém případě tuto skutečnost k návrhu žalobce vyslovil v rozsudku.

Zproštění poškozeného obžaloby pro jednání, kvůli němuž byl poškozený nějakým způsobem tiskem označen (v judikovaném případě „švidlíř“), nemělo podle dosavadní judikatury automaticky za následek, že by nebylo možné provést důkaz pravdy.⁵⁹⁴ Již dříve totiž dospěl Nejvyšší soud k závěru, že nepoctivé může být již i jednání, které se sice nepřičí normám trestního zákona, nicméně přičí se obecným názorům slušných společenských kruhů.⁵⁹⁵

9.3. Upuštění od potrestání a další instituty zákona

Pokud se jedná o upuštění od potrestání, které do značné míry recipuje ustanovení tiskové novely z roku 1924, rozlišovala osnova mezi obligatorním (byly – li splněny podmínky, soud od potrestání upustil) a fakultativním (soud v těchto případech mohl upustit). Výčet případů obsahovalo ustanovení § 9 výborové osnovy. Doplňme však, že výborová osnova nepřipouštěla upuštění od potrestání v případě utržení na cti. Připomenout je třeba i skutečnost, že obžalovaný se mohl vyhnout trestu v případě, že dal poškozenému žalobci zadostiučinění buď ve výši, kterou soudce při jednání o smír stanovil jako přiměřenou, nebo kterou za přiměřenou uznal soud při hlavním líčení. Konečně výrokem o upuštění od potrestání nebyla dotčena povinnost k náhradě škody.

⁵⁹³ Již předchozí trestněprávní judikatura Nejvyššího soudu při výkladu pojmu „soukromý život“ přinášela celou řadu zajímavých, mnohdy až úsměvných rozhodnutí, tak např. výklad, že milostný poměr mezi chudinským referentem a podřízenou jeptiškou není skutečností ze soukromého života, srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 706/1929 ze dne 20. 5. 1930, sb. 3785, zatímco tvrzení, že soukromý žalobce se kdysi jako student zdržoval více v krčmách než v posluchárně, a že je zkaženým studentem, je okolnostní z jeho soukromého života, srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 742/1928 ze dne 8. 7. 1929, sb. 3560 (v obou případech převzato z téhož zdroje).

⁵⁹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 551/1929 ze dne 11. 4. 1930, sb. 3838 (převzato z téhož zdroje).

⁵⁹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 95/1929 ze dne 15. 3. 1929, sb. 3416 (převzato z téhož zdroje).

Formou zadostiučinění pro žalobce byla i možnost, aby mu soud k jeho návrhu, je-li to v zájmu veřejném nebo v důležitém zájmu žalobce, přiznal právo uveřejnit odsuzující rozsudek na útraty odsouzeného. Tuto formu satisfakce již znaly předpisy tiskové, pro účely deliktů proti bezpečnosti cti spáchaných tiskem. Nově se tedy tato možnost rozšiřovala na veškeré delikty proti bezpečnosti cti.

Konečně, pokud se jedná o promlčení, stanovila osnova lhůtu šest měsíců.

9.4. Procesní ustanovení zákona

Druhý oddíl osnovy obsahoval předpisy upravující žalobu (§ 14 a násl. výborové osnovy), které „*jednak formálně unifikuji dosavadní právní předpisy, roztroušené po různých zákonech, jednak kodifikují celou řadu otázek dosud řešených jen judikaturou a naukou.*“⁵⁹⁶

Delikty podle osnovy se zásadně stíhaly na základě soukromé žaloby, která musela být podána do dvou měsíců od okamžiku, kdy se oprávněná osoba dověděla o činu a o osobě viníka⁵⁹⁷. Výjimku tvořily delikty, zjednodušeně řečeno, proti orgánům veřejné moci, tj. zejména zákonodárnému sboru, vládě, soudům, orgánům vykonávajícím veřejnou správu či orgánům branné moci. V těchto případech se delikty stíhaly veřejnou žalobou, nicméně i k této žalobě bylo třeba zmocnění od příslušného orgánu. Osnova odpovídala i na otázku, kdo vykonává soukromou žalobu pro trestné činy směřující proti osobě zemřelé nebo nezvěstné, případně za osoby mladší 18 let či nespěprávné. Celkově lze říci, že žalobní právo koncipovala osnova značně široce. Za periodický tisk vykonával právo k žalobě vlastník, vydavatel nebo odpovědný redaktor (§ 16 odst. 3 výborové osnovy). Výborová osnova ustoupila od vládního návrhu, podle něhož se zavedením trestního řízení proti kterémukoli viníku měla stavět žalobní lhůta proti všem ostatním viníkům až do dne, kdy trestní řízení proti této osobě bylo pravomocně skončeno. Upraveny byly rovněž vzájemné žaloby či souběh žalobních práv.

⁵⁹⁶ SOLNAŘ, Vladimír. Ochrana cti proti útokům v tisku podle osnovy zákona o tisku a zákona o ochraně cti. *Právník*. Praha, 1930, roč. 69, č. 6, s. 550.

⁵⁹⁷ Osnova nepomíjela ani situaci, kdy v důsledku souběhu jiného trestného činu stíhaného veřejnou žalobou marně uplynula lhůta k podání soukromé žaloby, obdobně připomíná i L. Vojáček, srov. VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-868-6151-1, s. 175.

Po stránce procesní (oddíl třetí) bylo řízení o soukromé žalobě pro trestné činy podle tohoto zákona a pro přestupek zanedbání povinné péče vedeno podle obecných právních předpisů s odchylkami stanovenými v tomto zákoně (oddílu).

Osnova rozlišovala řízení o přečinech a přestupku zanedbání povinné péče na straně jedné a řízení o jiných přestupcích na straně druhé.

Osnova zavedla pro trestné činy proti bezpečnosti cti obligatorní a neveřejné smírčí řízení (jednání o smír) s tím, že stanovila relativně krátké lhůty pro jeho konání tak, aby vlastní vyřešení sporu nebylo příliš oddalováno. Osnova stanovila u přestupků (kromě zanedbání povinné péče) výjimky, kdy se smírčí řízení nekonalo (§ 27 výborové osnovy).

Smírčí řízení vykonával smírčí – zpravidla ten, v jehož obvodě strany bydlely. Nedostavila-li se strana ke smírčímu řízení, mělo se za to, že smír odmítá. O výsledku smírčího řízení vydával smírčí k jejich žádosti potvrzení. Po dobu trvání smírčího řízení neběžela žalobní lhůta k podání soukromé žaloby ani promlčecí lhůta trestního stíhání. Předpoklady pro výkon funkce smírčího byly stanoveny v oddíle čtvrtém výborové osnovy (§ 36 a násl.). V podrobnostech mělo smírčí řízení upravit vládní nařízení, a to včetně poplatkové povinnosti.

Pokud jde o náklady řízení⁵⁹⁸, pak je nutno upozornit, že za periodický tiskopis hradily náklady trestního řízení osoby, které za ně vykonávaly oprávnění k soukromé žalobě, tj. vlastník, vydavatel nebo odpovědný redaktor. Výbor výslovně stanovil, že v případě, že došlo ke zproštění obžaloby toliko z důvodu omluvitelného omylu, nesla si každá strana své náklady řízení. *„Podle obecných zásad trestního řízení byl by totiž soukromý žalobce v tomto případě povinen hraditi obviněnému útraty, které mu vzešly. To by nebylo spravedlivé, ježto obviněný byl zproštěn toliko z důvodů ležících v jeho osobě, které žalobce vykonávaje žalobní právo ani předvídati nemohl.“*⁵⁹⁹ Podobně v případě, že soud upustil od uložení trestu, byl odsouzený povinen nahradit soukromému žalobci

⁵⁹⁸ Zevrubně se útratovými ustanoveními zákona o ochraně cti zabývá Josef Kepert, srov. KEPERT, Josef. Útratová ustanovení zákona o ochraně cti. *Právník*. Praha, 1935, roč. 74, č. 8, 509 a násl.

⁵⁹⁹ Zpráva výboru ústavněprávního o vládním návrhu (tisk 830) zákona o ochraně cti. Tisk 2268. PS N.S.R.Č. 1933. www.psp.cz.

náklady řízení, které vznikly do okamžiku, kdy nastala skutečnost odůvodňující upuštění od potrestání.

9.5. Změna tiskové novely z roku 1924

Z hlediska tiskového práva hrálo významnou úlohu ustanovení § 39, které vymezovalo vztah k tiskové novele z roku 1924⁶⁰⁰. V důsledku toho tak byla některá ustanovení tiskové novely zrušena, některá novelizována.

V první řadě muselo dojít k úpravě působnosti tiskové novely (§ 1 odst. 1 tiskové novely). Zrušena byla ustanovení § 4 (důkaz pravděpodobnosti), § 5 (beztrestnost odpovědného redaktora, prokáže-li, že mu hrozilo propuštění ze služby nebo citelné hmotné poškození), § 6, odst. 4 (beztrestnost odpovědného redaktora v důsledku důkazu pravděpodobnosti), § 7 (zprísňení sankcí pro odpovědného redaktora), § 8 (označení původce a smírné jednání), § 10 (procesní úprava důkazu pravdy), § 11 („zneužití“ důkazu pravdy), § 13 (výrok soudu o neprokázání pravdivosti zprávy), § 15 (doručování rozsudku), § 17 až § 19 (odškodné, marná nabídka zadostiučinění, žaloba pro více urážek), § 27 (aktivní legitimace periodického tiskopisu), § 38, odst. 3 (účinky podání žaloby pro osoby podřízené vojenské pravomoci), §§ 39 (předčasné rozvázání služebního poměru) a 41 (sestavování ročního hlavního a doplňovacího seznamu kmetů v roce 1924).

Nově mělo být upraveno trestání odpovědného redaktora za přestupek zanedbání povinné péče ve smyslu § 6 odst. 3 tiskové novely pro případ, že byl tiskopisem spáchán přečin podle ustanovení § 1 až 4 zákona o ochraně cti. Současně ustanovení zohledňovalo novou skutkovou podstatu křivého obvinění a zvyšovalo trestní sazby. Stejně tak došlo ke korektuře ustanovení § 12 tiskové novely, která upravovala stavění promlčecí doby proti odpovědným osobám pro případ zavedení trestního stíhání proti jedné z nich.

Ze změn v ustanovení § 14 odst. 2 a 3 tiskové novely mj. plyne, že otázka uveřejnění výroku rozsudku v dalších periodických tiskopisech (nad rámec tiskopisu, jímž byl delikt spáchán) s případným odůvodněním, měla být napříště

⁶⁰⁰ K tomu, spíše ze studijních důvodů, doplňme, že ustanovení § 43 odst. 1 zákona o ochraně cti ukládalo ministru spravedlnosti, aby ve Sbírce zákonů a nařízení vyhlásil v nepřetržitém sledu paragrafů plné znění tiskové novely, tj. znění vyplývající ze změn provedených zákonem o ochraně cti. Stalo se tak vyhláškou č. 145/1933 Sb. z. a n.

řešena podle ustanovení § 12 zákona o ochraně cti. Současně byla novela ku prospěchu zpřesněna v tom smyslu, že odpovědnému redaktorovi a vydavateli, jemuž byla uložena povinnost uveřejnit rozsudek, mělo být soudem sděleno znění, v němž má být uveřejněn, a měli být rovněž informováni o tom, že rozsudek nabyl právní moci.

K ustanovení § 9 tiskové novely, upravujícího zajištění splnění povinnosti uveřejnit rozsudek, úřední opravu či prohlášení smírem přijaté, byl připojen odstavec třetí upravující sankce za vydávání zastaveného periodického tiskopisu.

Nově znějící ustanovení § 21 tiskové novely jasně stanovilo, že vlastník a vydavatel periodického tiskopisu solidárně ručí i za náklady uveřejnění rozsudku podle ustanovení § 12 zákona o ochraně cti, pokud jejich náhrada byla přiznána, resp. se k ní odpovědný redaktor či jeden z nich zavázal. Rozhodnutí, jímž se peněžitý trest nebo náhrada nákladů řízení ukládaly, mělo obsahovat i výrok o ručení, přičemž soud mohl o ručení rozhodnout i dodatečně. Pro případ, že by nedošlo k uspokojení při vymáhání na ručiteli, bylo možné se uspokojovat i na jeho prokazatelném právním nástupci – mohlo se jednat o nástupce vlastníka časopisu, jakož i o toho, kdo převzal vydávání periodického tiskopisu.⁶⁰¹ Možnost uspokojování se na právním nástupci na schůzi pléna značně nepřesvědčivě kritizoval komunistický poslanec Karel Procházka se slovy „*za takového stavu věcí majitel listu nemůže se listu zbaviti, poněvadž nikdo od něho ten list nepřevzme.*“⁶⁰²

Ustanovení § 22 tiskové novely, dosud upravující náhradní trest za nedobytný trest, nově upravilo vymáhání peněžitých trestů a útrat řízení, příp. odškodného na ručitelích. Zatímco doposud bylo možné, aby věřitel vymáhal peněžité tresty i útraty řízení jak na osobě, které byly uloženy (případně se k jejich náhradě zavázala soudním smírem), tak na osobě, která za jejich uhrazení ručila, a to dle své volby, nově tuto možnost (volby) měl jen v případě útrat řízení (včetně útrat uveřejnění rozsudku). V případě peněžitých trestů mohli ručitelé přijít na řadu až v případě nedobytnosti na tom, komu byly peněžité tresty uloženy. Náhradní trest

⁶⁰¹ HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 342.

⁶⁰² Těšnopisecká zpráva o 275. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 30. května 1933. Řeč poslance Karla Procházky. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

na svobodě připadal v úvahu až v okamžiku, kdy peněžitý trest nebylo možné vymoci ani na ručitelích. Zastavení periodického tiskopisu pak mohlo následovat v případě, že útraty řízení nebyly uhrazeny v patnáctidenní lhůtě ani ručitelem, což bylo na schůzi pléna ve vztahu k dělnickým listům opět kritizováno ze strany poslance Karla Procházky.⁶⁰³ Přestoupení tohoto zastavení bylo přečinem se sankcí podle nového ustanovení § 20 odst. 3 tiskové novely.

Ustanovení § 23 tiskové novely, upravující práva zúčastněných osob, byla rozpracována a zpřesněna.

V nově znějícím ustanovení § 24 tiskové novely zákon upravil aplikaci předpisů tiskové novely na neperiodické tiskopisy. Na trestné činy podle ustanovení § 1 tiskové novely spáchané neperiodickými tiskopisy byla aplikovatelná ustanovení §§ 1, 6, 12, 21 až 23 a 28 s tím, že namísto odpovědného redaktora nastupoval v §§ 1, 6 a 21 nakladatel (vydavatel) a nebyl-li znám, pak tiskař (jeho odpovědný zástupce) a namísto vlastníka a vydavatele periodického tiskopisu nastupoval v § 21 tiskař a jeho odpovědný zástupce.

Ke zmírnění došlo v otázce ztráty způsobilosti vykonávat funkci odpovědného redaktora. Stávající případ ztráty na dobu dvou let (§ 26 odst. 1 tiskové novely) byl zrušen a zůstala pouze stávající úprava § 26 odst. 2 tiskové novely (ztráta způsobilosti být odpovědným redaktorem na jeden rok v případě, že byl odpovědný redaktor, resp. kdokoli, po účinnosti tohoto zákona odsouzen pro deset případů trestného činu podle §§ 1 nebo 6, spáchaných v pěti letech po sobě jdoucích).

V ustanovení § 28 odst. 2 týkajícího se účasti kmetů na hlavním líčení⁶⁰⁴ byla učiněna zásadní změna v tom smyslu, že se žalobce i obviněný mohli až do okamžiku, než se soud odebral k poradě o rozsudku, zříci účasti kmetů. Zřekli-li se účasti kmetů souhlasně žalobce i obviněný (případně všichni obvinění), nebo nedostavil-li se k hlavnímu přelíčení kmet, kterého si strana zvolila, ani jeho náhradník, a druhá strana prohlásila, že se účasti kmetů zřiká, konalo se hlavní

⁶⁰³ Tamtéž.

⁶⁰⁴ Názory na zachování kmetských soudů pro rozhodování deliktů proti bezpečnosti cti nebyly jednotné, např. Solnář je nepovažuje za vhodné s ohledem na zvýšenou potřebu nestrannosti při rozhodování o těchto trestných činech, srov. SOLNÁŘ, Vladimír. Ochrana cti proti útokům v tisku podle osnovy zákona o tisku a zákona o ochraně cti. *Právník*. Praha, 1930, roč. 69, č. 6, 544 – 553, s. 552

přelíčení, případně se v něm pokračovalo, jen před třemi soudci bez účasti kmetů. K tomu je ještě třeba doplnit nové ustanovení § 20 odst. 2 tiskové novely, které stanovilo nevyvratitelnou domněnku pro případ, že žádná ze stran nevykonala včas volbu kmetů. V takovém případě platilo, že se účasti kmetů souhlasně zříkají.

Nové ustanovení § 32 odst. 4 tiskové novely pak stanovilo, že kmeti, kteří se zúčastnili odročeného hlavního přelíčení, při němž již bylo jednáno ve věci samé, vykonávají úřad kmeta také při odročeném hlavním přelíčení, a to i po skončení kalendářního roku, pro který byli k úřadu kmeta povoláni.

Konečně k ustanovení § 37 tiskové novely byl připojen druhý odstavce stanovující povinnost soudu uložit kmetovi, který se nedostavil k hlavnímu líčení, ač řádně obeslán, případně se bez svolení předsedy kmetského soudu před skončením hlavního líčení vzdálil, náhradu nákladů tímto jednáním způsobených. Tím bylo reagováno na „zavedenou praxi“ paralyzování hlavního líčení v důsledku nepřítomnosti kmeta.

V závěrečných ustanoveních (§ 40 osnovy) stanovil zákon o ochraně cti některé odchylky pro řízení před vojenskými soudy.

Ze zrušovaných právních předpisů připomeňme částečné zrušení rakouského trestního zákona z roku 1852 (§§ 487 až 497), částečné zrušení vojenského trestního zákona z roku 1855 (§§ 760 až 771) či zrušení uherského zákona o ochraně cti z roku 1914. Zrušeno bylo rovněž ustanovení § 40 č. 1 zákona na ochranu republiky z roku 1923, pokud se týkalo činu v § 11 č. 1 téhož zákona (zrušení ustanovení o tom, že se urážka prezidenta podle prvního odstavce § 11 zákona na ochranu republiky trestá jako přečin). Z terminologického hlediska zdůrazněme, že stávající zločin „utržení na cti“ ve smyslu ustanovení § 209 rakouského trestního zákona z roku 1852 a § 514 vojenského trestního zákona, měl být napříště nazýván zločinem „křivého obvinění“ tak, aby nedošlo k záměně s trestným činem podle zákona o ochraně cti.

9.6. Projednávání osnovy v poslanecké sněmovně

Zpráva ústavněprávního výboru, výrazně modifikující vládní návrh, byla poslanecké sněmovně předložena 30. května 1933. Zpravodaj poukazoval na unifikující účinky předložené osnovy, ihned v úvodu pak zmiňoval intenzivnější

ochranu cti, k níž měly přispět vyšší trestní sazby. Ke zvyšující trestním sazbám poslanec Josef Schweichhart z Německé sociálně demokratické strany dělnické podporující tento zákon nic neříkajícím způsobem uvedl, že „*tresty jsou v tomto případě dosti ostré, ale doufejme, že budou spravedlivě vyměřovány.*“⁶⁰⁵

Kritika výborové osnovy, nad rámec již uvedený, nebyla příliš obsáhlá, resp. věcná. Kritika ze strany Josefa Tisa ze Slovenské ľudové strany směřovala k absenci ochrany cti veřejných korporací, jimiž měl v daném projevu na mysli především čest svého poslaneckého klubu, případně k proklamaci slovenských nacionálních myšlenek politického hnutí, jež reprezentoval.⁶⁰⁶ Ze strany Alfréda Rosche, t.č. poslance Německého pracovního a volebního společenství, byla vedena kritika směrem k oblasti zájmu vlády v době hospodářské krize. Namísto hospodářsko-politických či sociálně-politických otázek se prý vláda zabývá zákony ryze politickými, neřeší ani otázky národní, resp. národnostní. Kritizoval rovněž bojkot, k němuž se vláda uchýlovala ve vztahu k Německu, a poukazoval na skutečnost, že loajálnější menšiny než jsou sudetští Němci, nemůže být. Zdůrazňoval, že pokud hrozí nějaké nebezpečí, pak nikoli politické, ale hospodářské.⁶⁰⁷ Z projevu poslance bylo zřejmé jeho proněmecké nacionální, až nacionalistické smýšlení, které ostatně dokazuje i jeho následný osud.⁶⁰⁸

Řečnické projevy komunistických poslanců J. Štětky a A. Hadka již diskusi neobohatily o nic přínosného.

Z hlediska pozměňovacích návrhů byl nejaktivnějším již několikrát citovaný poslanec Karel Procházka. Schváleny však nebyly ani jeho procedurální návrhy (aby se přešlo k pořadu schůze či aby byla osnova vrácena ústavněprávnímu výboru), ani jeho návrhy věcné pozměňovací. Jediným „úspěšným“ pozměňovacím návrhem byl návrh poslanců kolem poslance Suchého, upravující však osnovu toliko po formální stránce.⁶⁰⁹ V prvním čtení byla osnova schválena 1. července 1933, v druhém pak o den později. O projednání na půdě senátu pak

⁶⁰⁵ Těsnopisecká zpráva o 275. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 30. května 1933. Řeč poslance Josefa Schweichharta. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁶⁰⁶ Tamtéž. Řeč poslance Jozefa Tisa.

⁶⁰⁷ Tamtéž. Řeč poslance Alfréda Rosche.

⁶⁰⁸ „poslancoval“ za Sudetoněmeckou stranu, do níž se společenství integrovalo, „po Mnichovu“, za druhé světové války zasedal v Říšském sněmu za NSDAP a po válce byl zatčen a vězněn.

⁶⁰⁹ Těsnopisecká zpráva o 277. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 1. června 1933. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

platí v zásadě stejné, jako o ostatních vládních osnovách, tedy bez větších obtíží byla osnova schválena.

Ve vývoji prvorepublikového tiskového práva se stalo téměř pravidlem, že jakákoli přijatá právní úprava tiskové poměry zhoršovala, zatímco liberalizující právní úprava vždy ztroskotala nejpozději na půdě pléna poslanecké sněmovny, pokud se na pořad jednání vůbec dostala. Říci, že zákon o ochraně cti tuto tendenci následoval, by bylo silně zjednodušující a k právnímu předpisu nespravedlivé. Je mu totiž nutno přiznat minimálně v rovině tiskového práva řadu ustanovení, která liberalizovala právní úpravu bezpečnosti cti do této chvíle upravenou tiskovou novelou, jejíž přísná ustanovení směřující zejména proti odpovědným redaktorům byla rozebrána výše.

Máme-li definovat přednosti zákona o ochraně cti z pohledu tiskového práva, lze tedy s jistotou říci, že oproti tiskové novele z roku 1924 se jedná o liberálnější právní úpravu. Zmínit je třeba účast novinářské obce na jeho přípravě vůbec, liberálnější úpravu důkazu pravděpodobnosti (důkazu omluvitelného omylu), kde liberalizace tkvěla nejen v novém objektivním pohledu na veřejný zájem (nedokazovalo se již, že právě pisateli šlo o veřejný zájem na prvním místě, ale skutečnost, zda tu veřejný zájem skutečně byl), ale i v exkulpací s odkazem na obhajobu důležitého soukromého zájmu, s tím, že v řadě případů pak obžalovaného ani nestíhala povinnost k náhradě nákladů řízení žalobci. Osnova výrazně rozšiřovala možnost upuštění od potrestání, a to i proti vůli žalobce v případně poskytnutí včasného a přiměřeného zadostiučinění. Zákon o ochraně cti modifikoval tiskovou novelu z roku 1924 i v tom smyslu, že již neznal desetisícové odškodnění za „nactiublížení“. Zákon již neobsahoval ve vztahu k odpovědným redaktorům ono často kritizované „udavačské“ ustanovení, tj. výměny označení původce za beztrestnost, které bylo zjevným porušováním redakčního tajemství. Zmírněna byla rovněž ztráta způsobilosti vykonávat funkci odpovědného redaktora v důsledku několikerého odsouzení pro trestné činy podle tiskové novely. Nová právní úprava rovněž čelila „nešvaru“ vytrhávání určitých výroků z kontextu celé zprávy a bránila paušalizování závěrů o neúspěšném provedení důkazu pravdy, resp. omluvitelného omylu pro případ, že se v řízení nepodařilo prokázat jen podřadné skutečnosti. Ve vztahu k ručitelům za peněžité

tresty je rovněž mírnější, neboť na těchto ručitelích se mohl věřitel uspokojovat až v případě nedobytnosti na primárním dlužníku. Pozitivně hodnotíme i zavedení obligatorního smírčího řízení – tím mohlo dojít k rychlé a efektivní nápravě a současně ke snížení nákladů celého řízení. Současně tím byl podpořen stávající trend – většina sporů tohoto druhu, jak plyne z důvodové zprávy⁶¹⁰, a jak ostatně plyne i ze shora uvedeného – totiž smírně končila.

Jistým způsobem přísně může působit ustanovení o možnosti zastavení periodika pro případ, že by nebyly uhrazeny útraty řízení v patnáctidenní lhůtě ani ručitelem. Tato sankce má však až sekundární, resp. terciální povahu, proto ji není třeba považovat za zásadní zásah práv periodik. Obdobně nepřiléhavě působí i poslanecké výtky ohledně možnosti domáhat se peněžitých trestů a nákladů řízení na právním nástupci ručitele. Výtka sama o sobě není podle našeho názoru relevantní, tím spíše ne s odůvodněním poslance Procházky založené na nemožnosti majitele listu se jej v takovém případě zbavit. Naopak objektivně problematicky působí kumulace trestů, resp. ukládání samostatných trestů, za spáchání několika přestupků zanedbání povinné péče, tj. při souběhu několika časově oddělených zanedbání, která nejen, že je sama o sobě relativně přísná, a je v trestním právu čímsi výjimečným, ale je na samé hranici (ne-li za ní) souladu s trestněprávními zásadami o ukládání trestů. Problematicky může působit i omezení žalobního práva politických spolků a organizací, případně periodických tiskopisů. Citované stanovisko poslance Rázuse v této věci má podle našeho názoru spíše politický charakter, než právní, i když je třeba uznat, že v celkovém pohledu patřilo vystoupení tohoto poslance do skupiny vystoupení věcných.

Negativum spatřujeme i v rozptýlení právní úpravy ochrany cti proti tiskovým deliktům, a to minimálně do dvou stěžejních předpisů, a to novelizované tiskové novely z roku 1924⁶¹¹ na straně jedné, a nového zákona o ochraně cti na straně druhé.

⁶¹⁰ Vládní návrh zákona o ochraně cti. Tisk 830. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1930. www.psp.cz.

⁶¹¹ Její úplné znění bylo vyhlášeno vyhláškou ministerstva spravedlnosti ze dne 7. července 1933 č. 145/1933 Sb. z. a n.

Celkově se však lze – minimálně z hlediska tiskového práva - ztotožnit s názorem poslance Josefa Schweichharta, že zákon byl podstatným pokrokem.⁶¹²

⁶¹² Těsnopisecká zpráva o 275. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 30. května 1933. Řeč poslance Josefa Schweichharta. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

10. Novelizace malého tiskového zákona a zákona na ochranu republiky z roku 1934

Ještě jednou stihla vláda ministerského předsedy Jana Malypetra, byť již druhá v pořadí, zasáhnout do vývoje tiskového práva první republiky. V době překonávání globálního hospodářské krize, konkrétně 14. června 1934, byl do poslanecké sněmovny předložen vládní návrh zákona, kterým se mění a doplňují zákon na ochranu republiky a zákony tiskové. Ačkoli některá ustanovení, mající zjevně chránit především vládnoucí skupiny, byla na půdě poslanecké sněmovny, v ústavněprávním výboru při jeho zasedání ve dnech 20. a 21. června téhož roku, „zjemněna“, byl výrazným zásahem do tiskové svobody, zejména co do konfiskační praxe a zákonem regulovaného rozšiřování periodických tiskopisů⁶¹³, a nelze se tedy ani divit odmítavým stanoviskům novinářské obce. Doplňme, že stejně jako v případě novelizací z roku 1933 se i v tomto případě mělo jednat o novely prozatímního charakteru, neboť se předpokládalo (konečně) předložení komplexního tiskového zákona.

10.1. Změny zákona na ochranu republiky

Pokud se jedná o zákon na ochranu republiky, dotýkala se ho tři novelizační ustanovení.

První ustanovení mělo zavést včleněným paragrafem 14a novou skutkovou podstatu přečinu, který měl svým obsahem navazovat na ustanovení § 14 a měl poskytnout ochranu proti nepřímým útokům na demokraticko-republikánskou státní formu⁶¹⁴ a demokratický právní řád.⁶¹⁵ Protiprávní jednání mělo spočívat v popuzování k násilnostem, nepřátelským činům nebo k zášti proti skupinám obyvatel nebo proti jednotlivcům proto, že jsou jejich stoupenci. Zákon však nikterak nedefinoval pojem „skupina obyvatel“, a proto byly zcela legitimní

⁶¹³ Vládní návrh byl projednáván na schůzích poslanecké sněmovny ve dnech 27. a 28. června 1934. Dne 28. června 1934 byl v obou čteních schválen, stejně tak na půdě senátu. Zákon, publikovaný pod č. 140/1934 Sb. z. a n., nabyl účinnost dne 24. 7. 1934.

⁶¹⁴ Poslanec Marek Gažík kritizoval v tomto ustanovení terminologické nepřesnosti s tím, že není jasné, co je demokraticko-republikánská forma či co je stoupenec demokraticko-republikánského řádu, srov. těsnopisecká zpráva o 338. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 28. června 1934. Řeč poslance Marka Gažíka. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁶¹⁵ Vládní návrh zákona, kterým se mění a doplňují zákon na ochranu republiky a zákony tiskové. Důvodová zpráva. Tisk 2646. PS N.S.R.Č. 1934. www.psp.cz.

obavy opozičních poslanců, že za takové skupiny budou považovány vládní politické strany, které tak citované trestněprávní ustanovení využijí, resp. zneužijí k ochraně svých zájmů.⁶¹⁶ Komunistický tisk, který návrh osnovy označoval jako „*lex Rudé právo*“⁶¹⁷, proti citovanému ustanovení brojil, neboť v něm spatřoval nástroj, jak zamezit v kritice vládních stran,⁶¹⁸ a uzavíral, že novela prohlašuje „*zákonnou ochranu nad stranami republikánského programu*“⁶¹⁹.

Druhým ustanovením zákona mělo být novelizováno ustanovení § 34a zákona na ochranu republiky, včleněné do zákona novelou z roku 1933. Novelizace měla spočívat v tom, že by ze stávajícího znění ustanovení § 34a⁶²⁰ bylo vypuštěno slovní spojení „nejdéle na dobu jednoho roku“, což by umožnilo prodloužit účinnost vládního nařízení č. 150/1933 Sb. z. a n., kterým vláda 18. července 1933⁶²¹ v plném rozsahu využila svého zákonného zmocnění plynoucího z ustanovení § 34a. Za stávajícího znění by totiž vládní nařízení, resp. normy v něm implementované, pozbyly v červenci roku 1934 účinnosti. Schválením vládní osnovy novely (vypuštěním citované části) by tak vládní nařízení mohlo platit bez časového omezení. Ústavněprávní výbor takto radikální řešení formálně nepřijal a navrženou právní úpravu modifikoval v tom smyslu, že pokud budou příčiny, pro něž došlo k vydání citovaného nařízení, trvat, pak vláda může jeho účinnost, a to opakovaně a stejným způsobem, prodloužit, maximálně však na dva roky v každém jednotlivém případě. Po formální stránce tedy výbor ve vládním návrhu učinil změnu, materiálně však ke změně nedošlo, protože rozsáhlé zmocnění ve vztahu k tisku vládě fakticky zůstalo. Ustanovení § 34a mělo být novelizováno i v tom smyslu, že umožnilo vládě zpřísnit ustanovení o délce doby, o kterou vláda může prodloužit zastavení periodického tiskopisu. Pokud totiž dosud neuplynul jeden rok od okamžiku konce doby, po kterou byl periodický tiskopis zastaven,

⁶¹⁶ Srov. např. Těsнопisecká zpráva o 337. schůzi PS N.S.R.Č. ve středu dne 27. června 1934. Řeč poslance Jiřího Stříbrného či Marka Gažíka (v druhém případě 338. schůze o den později). N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁶¹⁷ Rudé právo ze dne 17. června 1934, roč. 1934, č. 64, s. 1.

⁶¹⁸ Rudé právo ze dne 19. června 1934, roč. 1934, č. 65, s. 1.

⁶¹⁹ Rudé právo ze dne 14. června 1934, roč. 1934, č. 61, s. 1.

⁶²⁰ Zmocnění vlády, aby v případě, že to vyžaduje účinnější ochrana bezpečnosti a vážnosti republiky, její ústavy nebo obecného míru v ní, rozšířila okruh trestných činů, pro které lze podle ustanovení § 34 vyslovit přípustnost zastavení.

⁶²¹ Podle uvedeného vládního nařízení byl okruh trestných činů, pro něž lze periodický tiskopis zastavit, rozšířen o přečiny a přestupky podle ustanovení § 11, č. 2, § 14, č. 4 až 6, § 15, č. 1, 2 a 4, § 16, č. 1 a §§ 18 a 20 zákona na ochranu republiky. Doba zastavení byla prodloužena u tiskopisů vycházejících alespoň pětkrát týdně na tři měsíce, a u tiskopisů vycházejících alespoň třikrát týdně na šest měsíců.

mohlo dojít k prodloužení doby zastavení ve smyslu ustanovení § 34a odst. 1 č. 2 na 6 měsíců, a to bez ohledu na skutečnost, jak často konkrétní periodický tiskopis vycházel. Konečně nový přečin podle ustanovení § 14a měl být zařazen mezi přečiny a přestupky podle ustanovení § 34a odst. 1, č.1, tj. stal se přečinem, pro který bylo možné podle ustanovení § 34 vyslovit přípustnost zastavení.

Třetí změna zákona na ochranu republiky spočívala v zavedení odchylek v konání tiskového řízení proti periodickým tiskopisům, které již byly alespoň jednou zastaveny, resp. mají být opětovně zastaveny, avšak od znovuzahájení vycházení po posledním zastavení dosud neuplynula lhůta jednoho roku (nový § 34b). Vláda se tím snažila vypořádat s praxí dlouhotrvajících soudních řízení o vyslovení přípustnosti zastavení a současně neúměrného prodlužování těchto řízení podáváním neodůvodněných opravných prostředků a nepřebíráním soudních obsílek.⁶²² Odchyly v řízení proti „*zvlášť kvalifikované recidivě*“⁶²³ spočívaly ve zkrácení lhůty pro podání námitek do nálezů podle ustanovení § 493 trestního řádu a proti výroku, jímž soud vyslovil přípustnost zastavení periodika, a to jen na 3 dny. Zkrácení uvedené lhůty si na schůzi pléna všímal karpatskoruský poslanec Andrej Bródy s tím, že za takovou dobu nelze shromáždit ani podkladový materiál.⁶²⁴ Veřejné zasedání soudu se pak mělo konat nejpozději do dalších tří dnů, přičemž zasedání se mohlo konat i bez přítomnosti namítající osoby, ať už její nepřítomnost byla dobrovolná (k zasedání se nedostavila), nebo byla nedobrovolná (nepodařilo se jí doručit obsílku k zasedání). Konečně lhůta pro podání stížnosti do rozhodnutí o námitkách opět činila pouze tři dny, přičemž počínala běžet již samotným vyhlášením rozhodnutí, nikoli tedy až doručením jeho písemného vyhotovení. Komunistické Rudé právo v tomto postupu zcela oprávněně spatřovalo usnadnění možnosti opětovně zastavovat periodický tisk již po několika dnech.⁶²⁵

⁶²² Vládní návrh zákona, kterým se mění a doplňují zákon na ochranu republiky a zákony tiskové. Důvodová zpráva. Tisk 2646. PS N.S.R.Č. 1934. www.psp.cz.

⁶²³ Těšnopisecká zpráva o 337. schůzi PS N.S.R.Č. ve středu dne 27. června 1934. Řeč zpravodaje Ferdinanda Richtera. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁶²⁴ Těšnopisecká zpráva o 338. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 28. června 1934. Řeč Andreje Bródyho. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁶²⁵ Rudé právo ze dne 19. června 1934, roč. 1934, č. 65, s. 1.

10.2. Změny malého tiskového zákona

Ve větším rozsahu vládní osnova novelizovala ustanovení malého tiskového zákona z roku 1933.

V první řadě byl rozšířen zákaz podle ustanovení § 2 odst. 1 a 2 malého tiskového zákona. Zatímco podle dosud platné úpravy mohla být u periodik splňujících kritéria podle ustanovení 2 odst. 1 a 2 zakázána toliko kolportáž, nově⁶²⁶, po schválení ustanovení § 4a, mohl být tento zákaz rozšiřování vydán i pro místnosti a stánky, v nichž se prodávají tabákové výrobky, poštovní ceniny nebo kolky, případně v místnostech a stáncích, umístěných v budovách sloužících veřejné dopravě (nádraží apod.), přičemž z hlediska samotného vydání zákazu se mělo procesně postupovat obdobně jako v případě zákazu kolportáže. Vláda tento návrh odůvodnila rovným přístupem ke všem způsobům rozšiřování periodik a odstraněním zvýhodnění, které se citovaným způsobům rozšiřování dostalo malým tiskovým zákonem. Poslanec Marek Gažík v tom spatřoval – zcela oprávněně - další, vedle uplatňované cenzury⁶²⁷, zásah do ústavně zaručené tiskové svobody.⁶²⁸ Obdobně jako v případě kolportáže mělo být soudně trestáno i přestoupení tohoto zákazu (upravené ustanovení § 18 odst. 2). J. Hrabánek zde ale upozorňuje, že ustanovení tohoto nového paragrafu se nedotklo platnosti § 2 zákona č. 161/1894 Sb., z něhož plyne, že povolení k prodeji tuzemských periodických tiskopisů nemohlo být odepřeno tomu, kdo je podle živnostenského řádu oprávněn k samostatnému provozování živnosti.⁶²⁹

Dále došlo (nový § 4b) k zavedení (nikoli neznámé) sankce v podobě odnětí sazebních a dopravních výhod, a to vůči tiskopisům ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 a 2 malého tiskového zákona. V případě neperiodických tiskopisů byl tento postup plně v gesci správního orgánu. V případě periodických tiskopisů bylo

⁶²⁶ Striktně formálně nelze hovořit o novém ustanovení, neboť tyto zákazy byly doposud, od roku 1929, vydávány toliko na základě ministerské instrukce.

⁶²⁷ Pokud se týká uplatňované cenzury, pak je nutné konstatovat, že její systém byl detailně propracovaný a z hlediska časové náročnosti státní orgány nikterak zatěžující. O tom svědčí např. výtka z roku 1924 směřující z ministerstva spravedlnosti pražskému vrchnímu státnímu zastupitelství ve znění: „Protože první exempláře povinných výtisků byly státnímu zastupitelství dodány už v 15. hod. 45 min a k prohlídce stačí doba půl hodiny, zdá se, že mohl být policejní úřad dříve o zabavení vyrozuměn, než po 17. hodině. (Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 22, inv. č. III C 3. Az Út, roč. 2, ze dne 31. 12. 1932*).

⁶²⁸ Těsnopisecká zpráva o 338. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 28. června 1934. Řeč Marka Gažíka. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁶²⁹ HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právníckého knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnícká knihovna; sv. 11., s. 134.

předpokladem, aby trestní soud v době poměrně krátké (!) opětovně uznal, že obsahem tiskopisu byl spáchán trestný čin rázu § 2 odst. 1 a 2 malého tiskového zákona. U neperiodického tiskopisu se tedy nevyžadovalo, aby jeho obsah tvořil přímo skutkovou podstatu trestného činu jako v případě periodického tiskopisu. Postačilo, pokud měl takový „ráz“.⁶³⁰

Rozhodnutí o odnětí výhod muselo být v tomto případě vydáno do dvou měsíců od právní moci posledního soudního rozhodnutí a sankce v podobě odnětí citovaných výhod mohla být uplatněna toliko po dobu maximálně dvou let. Správním orgánem věcně příslušným k rozhodnutí bylo ministerstvo vnitra, v případě neperiodických tiskopisů mohl stejné rozhodnutí vydat i zemský úřad. Navíc, správní orgán mohl tímž způsobem zasáhnout i proti tiskopisu, který byl znovu vydán nebo byl dále vydáván pod jiným názvem.

Ke zpřísnění mělo dojít i v případě cizozemských tiskopisů. Novelizace ustanovení § 10 odst. 2 malého tiskového zákona měla za následek, že sankce v podobě zákazu rozšiřování a odnětí práva dopravy poštou a po železnici mohly správní orgány proti cizozemským tiskopisům rázu § 2 odst. 1 a 2 užívat, aniž by tomu musel předcházet soudní výrok o spáchání trestného činu podle ustanovení § 2 odst. 1 a 2 zákona. Maximální dvouletá lhůta byla zachována.

Ohledně tiskové opravy bylo novelizováno ustanovení § 11 odst. 1. Napříště mělo být přípustné (k návrhu poslanců Suchého a Stivína na ústavněprávním výboru⁶³¹), aby tisková oprava obsahovala toliko prohlášení, že pro obsah zprávy byla podána „žádost za trestní stíhání“.

Malý tiskový zákon zavedl v případě tiskové opravy odchylky vztahující se k úřední opravě. Podle vládní osnovy novely se tyto odchylky měly nově vztahovat i na opravy, o jejichž uveřejnění požádali vysocí ústavní činitelé (prezident republiky, jeho náměstek, předseda nebo člen vlády), případně orgány povolávané k obstarávání jejich věcí. Navíc tato oprava mohla mít až jednu polovinu celostránkového sloupce tiskopisu a mohla obsahovat – nad rámeček „běžné“ úřední opravy - i skutečnosti s předmětem původní zprávy toliko související a sloužící k úplnému objasnění zprávy. Vláda měla podle důvodové zprávy zato, že zprávy dotýkající se uvedených vysokých představitelů státu se

⁶³⁰ Tamtéž, s. 135.

⁶³¹ Venkov ze dne 22. června 1934, roč. XXIX, č. 144, s. 2.

týkají tak významných veřejných zájmů, že má být veřejnost informována správně a úplně, k čemuž dosavadní právní úprava úřední opravy nedostačovala. Proto mělo dojít nejen ke zvýšení rozsahu případné úřední opravy, ale i modifikaci jejího obsahu, tzn. nově se opravující osoba nemusela omezovat při přípravě úřední opravy pouze na skutečnosti, které opravují, vyvracejí či popírají skutečnosti uvedené v opravované zprávě. Neodůvodněně však působí výklad tohoto ustanovení ze strany zpravodaje – ten na schůzi pléna výslovně upozornil, že uvedená právní úprava se má vztahovat nejen na opravy ve věcech souvisejících s úřední činností těchto osob, ale i na otázky ryze soukromé⁶³², což je podle našeho názoru zcela v rozporu s avizovaným smyslem a účelem navrhované právní úpravy. Navíc, zcela legitimní je výtka ze strany opozičního tisku, podle níž může být v návaznosti na přijetí tohoto zákonného ustanovení velká část nepohodlného tisku naplněna úředními opravami tohoto typu.⁶³³

Za ustanovení § 17 stávajícího malého tiskového zákona měly být podle novely vloženy dva nové paragrafy, které - s cílem bojovat proti zamlčování významných projevů předních ústavních činitelů⁶³⁴ - ukládaly politickým (jen) periodickým tiskopisům povinnost zdarma (!) uveřejňovat dodané projevy prezidenta republiky a vlády (§ 17a), a případně tyto tiskopisy sankcionovalo za nesplnění této zákonné povinnosti (§ 17b). Nové ustanovení tak po obsahové stránce doplňovalo i ustanovení § 20 rakouského tiskového zákona, které periodickým tiskopisům, které přijímají inzerci, ukládalo povinnost otisknout úřední vyhlášky a výnosy.

Povinnost tížila politické periodické tiskopisy vycházející alespoň třikrát týdně (ústavněprávní výbor zde zpřísnil vládní návrh, který vztahoval tuto povinnost pouze na periodické tiskopisy vycházející pětkrát týdně s odůvodněním, „*že některé politické listy rázu vůdčího mohou být vydávány týdně méně než pětkrát, ale významem svým a rozšířením mohou dokonce předčítí periodické tiskopisy, vycházející i pětkrát týdně.*“⁶³⁵), byť pod různými názvy (opět zpřesnění ústavněprávního výboru s cílem bránit vyhýbání se povinnosti s odkazem na

⁶³² Těšnopisecká zpráva o 337. schůzi PS N.S.R.Č. ve středu dne 27. června 1934. Řeč zpravodaje Ferdinanda Richtera. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁶³³ Rudé právo ze dne 19. června 1934, roč. 1934, č. 65, s. 1.

⁶³⁴ Vládní návrh zákona, kterým se mění a doplňují zákon na ochranu republiky a zákony tiskové. Důvodová zpráva. Tisk 2646. PS N.S.R.Č. 1934. www.psp.cz.

⁶³⁵ Zpráva ústavně - právního výboru o vládním návrhu (tisk 2646) zákona, kterým se mění a doplňují zákon na ochranu republiky a zákony tiskové. Tisk 2686. PS N.S.R.Č. 1934. www.psp.cz.

různé tituly během týdne⁶³⁶). Vycházel-li tiskopis vícekrát denně, platila povinnost pro vydání, které vycházelo v největším nákladu, a pokud jich bylo více o stejném nákladu, pak pro to vydání, které vyšlo nejdříve. Pokud však šlo pouze o několik vydání téhož periodického tiskopisu o stejném obsahu, platila povinnost pro všechna tato vydání. Novela ve výborovém znění zpřesnila místo zařazení opravy (na první nebo druhé textové straně) a formu uveřejnění (v jazyku tiskopisu). Pro případ, že projev obsahoval více jak 800 slov, mělo se obvykle dodávat i zkrácené znění, které nemělo míru 800 slov podstatně (!) převyšovat. Převyšoval-li projev podstatně onu neostrou hranici 800 slov a nebylo-li dodáno citované zkrácené znění, mohl odpovědný redaktor uveřejnění odepřít. Ústavněprávní výbor poté ještě doplnil, že povinnost nestíhala tiskopisy, které již projev uveřejnily dobrovolně tak, že jsou v něm věrně obsaženy veškeré jeho podstatné části. Ustanovení bylo na schůzi pléna poslanecké sněmovny ostře kritizováno, poslanec Jiří Stříbrný upozorňoval, že k takovým praktikám se dovolilo uchýlit pouze Rakousko, a to ještě v posledních pěti letech své existence⁶³⁷, obdobně argumentoval i národní demokrat František Ježek⁶³⁸ či poslanec maďarské menšinové Zemské křesťansko – socialistické strany a katolický kněz Ján Dobránský, a to v kontextu s celou novelou⁶³⁹. Rudé právo toto ustanovení označovalo za nejdrastičtější povinnost uloženou osnovou.⁶⁴⁰

Nutno upozornit, že povinnost měla dotčená periodika plnit zdarma, a to s odůvodněním, že v opačném případě by se podle zpravodaje – národního socialisty Ferdinanda Richtera - jednalo o nevýhodu pro „loyální tisk“, který zprávy uveřejňuje sám o sobě.⁶⁴¹ Pokud se jedná o zpravodajem užitý pojem „loyální tisk“, pak jeho užití nebylo ze strany zpravodaje „příliš šťastné“. Právem totiž poslanec Franz Bacher (Německé pracovní a volební společenství) otočil uvedený výrok proti zpravodajovi, když uvedl, že „*Loyální jest ten, kdo dělá svou*

⁶³⁶ Tamtéž.

⁶³⁷ Těšnopisecká zpráva o 337. schůzi PS N.S.R.Č. ve středu dne 27. června 1934. Řeč poslance Jiřího Stříbrného. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁶³⁸ Těšnopisecká zpráva o 338. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 28. června 1934. Řeč poslance Františka Ježka. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁶³⁹ Uvedl, že „*Ani ... monarchické vlády nezacházaly s tlačou a žurnalistikou tak, ako vy tu teraz zakročujete.*“, srov. Těšnopisecká zpráva o 337. schůzi PS N.S.R.Č. ve středu dne 27. června 1934. Řeč poslanec Jána Dobránského. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁶⁴⁰ Rudé právo ze dne 19. června 1934, roč. 1934, č. 65, s. 1.

⁶⁴¹ Těšnopisecká zpráva o 337. schůzi PS N.S.R.Č. ve středu dne 27. června 1934. Řeč zpravodaje Ferdinanda Richtera. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

*poklonku systému v té době platnému, právě úřadující vládě, neloyální jest ten, kdo toho nečiní.*⁶⁴²

Nebyl-li uveřejněn takový projev, rozhodl o této povinnosti soud v trestním řízení pro přešůpek neuveřejnění projevu. Proti takovému usnesení sice byla přípustná stížnost, nicméně neměla odkladného účinku, což umožňovalo vynutit splnění povinnosti okamžitě. Jinak se v zásadě měla užívat obdobně procesní ustanovení upravující tiskovou opravu. Ve světle zavedení této nové povinnosti byla technicky upravena trestní ustanovení § 18 malého tiskového zákona.

Nejspornějším a nejdiskutovanějším ustanovením novely bylo pravděpodobně zařazení nových ustanovení § 18a a 18b do malého tiskového zákona, které poslanec Jiří Stříbrný přílehavě označoval za „náhubková“⁶⁴³ a v nichž komunistický poslanec Kopecký, ve svém bouřlivém a mnohdy až přehnaném projevu⁶⁴⁴, spatřoval snahu „znemožniti tisku, aby mohl předem upozorniti pracující lid, co vláda proti němu chystá“⁶⁴⁵. Nová ustanovení měla, zjednodušeně řečeno, upravovat uveřejňování skutečností, které mají být z různých důvodů uchovány v tajnosti.

Ústavněprávní výbor zmínil přísná ustanovení vládního návrhu s tím, že trestné mělo být zejména tiskové uveřejnění:

(i) obsahu jednání zákonodárného sboru, jeho výboru nebo komise, které bylo podle jednacích řádů důvěrné, nebo o němž bylo podle jednacích řádů usneseno,

⁶⁴² Tamtéž. Řeč poslanec Franze Bachera.

⁶⁴³ Tamtéž. Řeč poslance Jiřího Stříbrného.

⁶⁴⁴ Projev komunistického poslanvr Václava Kopeckého se svou formou a obsahem zcela vymykal. Poslanec nebylo možné v jeho projevu, který obsahoval výroky typu „*nahrazují demokratické formy vládní formami polofašistickými, formami fašistickými..... Proti tomu, jak nastolili diktaturu Hitler nebo Dollfuss, Mussolini a Pilsudský, je rozdíl v Československé republice ten, že odstranění demokracie se zde provádí bez efektivních pučů, bez okázalých pochodů, bez zapalování parlamentu*“ či „*Hitler odsoudil říšský sněm k nejubožejšímu statování a k lízání důtek hitlerovských úderníků, Pilsudský nenazývá polský sněm jinak než smrdutou konírnou a Dollfuss se vytahuje na rakouskou Národní radu, pokud mu to jeho velikost dovoluje.*“, zastavit, až jej nakonec aparát Poslanecké sněmovny přestal i stenoprotokolovat, srov. Tamtéž. Řeč poslance Václava Kopeckého.

Projevy tohoto poslance obdobného druhu však nebyly ojedinělé – můžeme např. připomenout, že za rozšiřování některých z nich byli jejich rozšiřovatelé postaveni před soud pro porušení ustanovení § 23 tiskového zákona (Národní archiv. *Fond: VSZ. č. kart. 38, inv. č. III C 12, zpráva o stavu řízení ze dne 28. 7. 1930*).

⁶⁴⁵ Těšnopisecká zpráva o 337. schůzi PS N.S.R.Č. ve středu dne 27. června 1934. Řeč poslance Václava Kopeckého. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz, obdobně též, bez „dělnického přívlastku“ i František Ježek, srov. Těšnopisecká zpráva o 338. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 28. června 1934. Řeč poslance Františka Ježka. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz, či Rudé právo ze dne 19. června 1934, roč. 1934, č. 65, s. 1.

že se neuveřejní, nebo obsah spisu, který byl nebo měl být předmětem jejich jednání, je-li podle zákona důvěrný,

(ii) obsahu jednání vlády nebo ústředních úřadů nebo spisů, které byly nebo mají být předmětem jejich jednání, pokud pachatel věděl, že vláda nebo úřad je tají a že jich uveřejněním ohrožuje důležitý zájem veřejný,

(iii) obsahu jednání soudu, pokud při něm byla veřejnost vyloučena, nebo zprávy o hlasování soudu, a konečně

(iv) obsahu jednání veřejného sboru nebo úřadu, pokud uveřejnění bylo zákonem výslovně zakázáno (§ 18a odst. 1).

Uvedený zákaz týkající se obsahu naznačených soudních jednání nebyl ničím novým. Jak upozorňovala zpráva ústavněprávního výboru, měla se tímto ustanovením rozšířit působnost tohoto ustanovení i na území Slovenska a Podkarpatské Rusi.⁶⁴⁶ Rozšíření právní úpravy i na jednání disciplinárních sborů ústavněprávní výbor neschválil.

Ústavněprávní výbor dále nepřijal vládní návrh v té části, kde bylo sankcionováno i uveřejnění obsahu spisu nebo jednání jiných úřadů, vykonávajících veřejnou správu, pokud tato důvěrnost neplyne přímo ze zákona, avšak s výjimkou případů, jak plyne již ze shora uvedeného, týkající se jednání vlády a ústředních orgánů a pro spisy, které mají být, případně již byly, předmětem jejich jednání. U zmiňované výjimky navíc výbor doplnil další znak skutkové podstaty, a to vědomost pachatele, že vláda nebo jiný úřad dotčený obsah jednání či spis tají a (tedy kumulativně) že jejich uveřejněním je ohrožován důležitý veřejný zájem.

Ke zmírnění dotčeného ustanovení došlo ještě jednou, a to na schůzi pléna poslanecké sněmovny, a to jediným přijatým pozměňovacím návrhem (více jich stejně podáno nebylo), předpokládatelně koaličním. Pokud se totiž mělo jednat o ustanovení § 18a odst. 1, pak v konečném znění neměl být pod ochranou trestněprávních norem obsah jednání ústředních úřadů a jejich spisů (ochrana zůstala jen na jednání vlády a obsah spisu, který byl nebo má být předmětem jejich jednání). Navíc, vláda se musela na tom, že zpráva nebo obsah takového spisu nemají být z důležitého zájmu státního uveřejněny, výslovně usnést, a na

⁶⁴⁶ Zpráva ústavně - právního výboru o vládním návrhu (tisk 2646) zákona, kterým se mění a doplňují zákon na ochranu republiky a zákony tiskové. Tisk 2686. PS N.S.R.Č. 1934. www.psp.cz.

straně pachatele se k naplnění skutkové podstaty vyžadovala vědomost existence tohoto usnesení.

V druhém odstavci ustanovení § 18a odst. 2 výborové znění v zásadě pouze převzalo vládní návrh, jehož cílem mělo být čelit mystifikacím, tj. „ohlášením, která se neprávem vydávají za rozhodnutí, opatření nebo jakýkoli projev činitelů a úřadů uvedených v § 17a nebo činitelů, úřadů uvedených v § 18a, č. 1.“⁶⁴⁷ Trestnost takového uveřejnění však nastávala pouze za předpokladu, že pachatel věděl, že dotčené ohlášení je zcela nebo zčásti nepravé, nebo měl dostatečné důvody je za nepravé pokládat.

V souvislosti s novým ustanovením § 18a je třeba také upozornit i na ustanovení § 19a odst. 3, podle něhož se citovaného § 18a mělo užít i na uveřejnění, která se nestala tiskem, ale veřejnými návštěvami, ústně před početným shromážděním či zástupem apod.

Ustanovením § 18b vládní osnovy měla být konečně „*učiněna přítrž úmyslnému a soustavnému dráždění sensacechtivosti nejhrubšího druhu a dráždění pohlavnímu k tomu účelu upravenými zprávami, články a vyobrazeními z běžného denního života, týkajícími se vražd, loupeží, krádeží a podobných sprostých deliktů nebo věcí pohlavních.*“⁶⁴⁸ Pod trestněprávní sankci mělo být podle vládní osnovy položeno uveřejnění zprávy, článku nebo vyobrazení z běžného denního života, které se týkalo určitého trestného činu proti životu, tělu nebo majetku nebo věcí pohlavních a nadpisem, způsobem podání nebo vnější úpravou hovící hrubé touze po senzaci nebo pohlavnímu podráždění. Ústavněprávní výbor tuto skutkovou podstatu ještě rozšířil o trestné uveřejnění oznámení, které se týká nepochybně pohlavního života a způsobem, jakým bylo sepsáno, je způsobilé vzbudit pohoršení nebo uraziti stud. Na tiskopisy uveřejňující zprávy, články a vyobrazení podle uvedeného odstavce mělo být pohlíženo jako na periodika, u nichž lze uplatnit ustanovení o zákazu kolportáže podle ustanovení § 2 odst. 1 či nová opatření podle § 4a a 4b zákona.

Ve všech shora uvedených případech § 18a a 18b se jednalo o přestupky, což bylo oproti vládní osnově zmírnění kvalifikace trestného činu (vládní návrh

⁶⁴⁷ Vládní návrh zákona, kterým se mění a doplňují zákon na ochranu republiky a zákony tiskové. Důvodová zpráva. Tisk 2646. PS N.S.R.Č. 1934. www.psp.cz.

⁶⁴⁸ Tamtéž.

předpokládal, že uvedená jednání měla být kvalifikována jako přečin; je ale otázkou, zda tím nebyla sledována změna věcné příslušnosti k projednávání těchto deliktů). Za jejich spáchání hrozil trest vězení od tří dnů do tří měsíců nebo peněžitý trest od 300,- Kč do velmi přísných 5000,- Kč. Změna kvalifikace z přečinu na přestupek měla mj. jeden zásadní následek, a to skutečnost, že v případě spáchání tohoto deliktu nebylo možné paralelně uvažovat o spáchání přestupku zanedbání povinné péče ze strany odpovědného redaktora.

Ústavněprávní výbor nepodpořil vládní návrh znění nového ustanovení § 18b odst. 3., který zakazoval uveřejňovat na titulní a poslední straně periodického tiskopisu zprávy, články a vyobrazení z běžného denního života, které se týkají „určitého trestného činu proti životu, tělu nebo majetku nebo věcí pohlavních“. Trestní odpovědnost v tomto případě měla stíhat tiskaře, kterému hrozila pokuta až tisíc korun, případně v případě nedobytnosti vězení až tři dny. Sankci navíc měl ukládat státní bezpečnostní úřad, přičemž podle návrhu mohl tento úřad rozhodnout i o zabavení tiskopisu, případně jej prohlásit za propadlý. Oprávněně se zde snášela kritika neovlivnitelnosti vizuální stránky tiskopisu ze strany tiskaře, případně proti zabavitelnosti periodika pouze pro přestupek policejního rázu, tím spíše, pokud o takovém zabavení mohl rozhodnout správní orgán.

Do závěrečných ustanovení vládní osnovy pak byla zapracována další zrušovací ustanovení (§ 19a), která byla ve výboru upravena podle změn tam přijatých. Zdůraznit je třeba již zmiňované ustanovení o rozšíření aplikace ustanovení § 18a a jiné případy uveřejnění (§ 19a odst. 3). Konečně bylo upraveno i prodloužení účinnosti ustanovení § 2 odst. 2 malého tiskového zákona, které podle původně přijaté osnovy v roce 1933 mělo pozbyt účinnosti 30. června 1935. Analyzovanou novelou byla účinnost prodloužena o další rok.

10.3. Projednávání novelizace v poslanecké sněmovně

Projednávání na schůzi pléna poslanecké sněmovny, kde vystupovali téměř výlučně opoziční poslanci, bylo bouřlivé (o čemž svědčí mj. již shora zmiňovaný projev komunistického poslance Kopeckého), což byl obvyklý znak sněmovního

jednání v případě projednávání tiskových předpisů.⁶⁴⁹ Poslanci si opakovaně stěžovali na zcela absentující parlamentní diskuzi, do níž se vůbec nezapojují předkladatelé⁶⁵⁰ (je třeba ale upozornit, že do této diskuze se ministr spravedlnosti coby zástupce předkladatele na schůzi pléna zapojil). Během projevu Andreje Bródyho klesl dokonce počet přítomných poslanců pod hranici způsobilosti jednat a schůze musela být, třebaže pouze na okamžik, přerušena. Poslanec Ježek upozornil i na ne zcela ojedinělý jev první republiky spočívající v názorových obratech, když poukázal na ostrou kritiku tiskové novely z roku 1924 ze strany německého sociálně demokratického poslance Ludwiga Czecha, pronesenou v té době na schůzi pléna poslanecké sněmovny, a změnu jeho postojů v současné době, kdy jako ministr veřejných prací zasedá v koaliční vládě⁶⁵¹. Z úst téhož poslance pak zazněl i citát z doby projednávání komplexního tiskového zákona v roce 1921, když tehdejší vláda odůvodňovala nutnost komplexní reformy poukazem na skutečnost, že dosavadní rakouský tiskový zákon „je ovládnán duchem policejním a rdousí každý volný vývoj tisku.“ Tento zákon, jak poslanec přílehlavě upozornil, nadále platí, a co více, po jeho bok se postavila řada dalších zákonů tiskovou svobodu omezujících. Opoziční poslanci se k návrhu vyjadřovali každý po svém, s jistou mírou nadsázky hodnotil vládou předstírané důvody k přijetí novely poslanec Bacher, když pronášel, že „*Co dnes prožíváme, jest therapeuticky řečeno odtučňovací léčení demokracie v ozdravovně, na které jest napsáno „U demokrata“ a že mu tento „druh demokratické terapie připomíná chirurga, kterému se jednou stalo, že zapomněl svůj operační nůž v břiše svého pacienta.*“⁶⁵²

⁶⁴⁹ Agrárnické noviny Venkov sice referovaly o klidném schválení novely, nicméně to rozhodně nelze říci o jejím projednávání. (Venkov ze dne 29. června 1934, roč. XXIX, č. 150, s. 2.). Navíc, i samotné schválení osnovy nebylo tak klidné, jak referoval Venkov, neboť nezáměr vládních poslanců o parlamentní diskuzi došel až tak daleko, že po skončení rozpravy musela být schůze poslanecké sněmovny na půl hodiny přerušena, aby se do jednací síně mohl dostavit nezbytný počet poslanců ke schválení novel. (Lidové noviny ze dne 29. června 1934, roč. 42, č. 323, s. 2.). Obdobně referovaly i Národní listy, a to slovy, že „*pražské autodrožky musely zachraňovat vládní koalici*“, srov. Národní listy ze dne 29. června 1934, roč. 74, č. 177, s. 1.

⁶⁵⁰ Těšnopisecká zpráva o 338. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 28. června 1934. Řeč poslance Františka Ježka. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz. Národní listy dokonce referovaly, že „*i při tak politicky důležitém zákoně, nenašlo se ani třicet vládních poslanců, kteří by byli ochotni rozpravu alespoň poslouchat, když již do ní nechtěli zasahovati.*“ (Národní listy ze dne 29. června 1934, roč. 74, č. 177, s. 1).

⁶⁵¹ Těšnopisecká zpráva o 338. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 28. června 1934. Řeč poslance Františka Ježka. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

⁶⁵² Těšnopisecká zpráva o 337. schůzi PS N.S.R.Č. ve středu dne 27. června 1934. Řeč poslance Franze Bachera. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

Z toho, co bylo řečeno o novele zákona na ochranu republiky a malého tiskového zákona, lze učinit závěr, že nová ustanovení, případně novelizace těch stávajících, byly dalším zásahem do tiskové svobody. Je třeba upozornit na nepřiliš jasnou novou skutkovou podstatu trestného činu podle ustanovení § 14a – nejasnou nejen co samotného obsahu, ale i důvodů k jejímu přijetí. Negativně je třeba hodnotit i rozšiřování pravomocí vlády ve vztahu k tisku, a to zejména novelizovaným ustanovením § 34 zákona na ochranu republiky. Uvážíme-li, že tisk by měl být oním „strážcem demokracie“, pak musíme bohužel přiznat, že vláda – tedy první, kdo by měl být strážen – si proti svému strážci zákonným způsobem vymínila další pravomoci, kterých plně využívala. Se zvlášť účinným mechanismem pak vláda přišla proti „recidivujícím periodikům“, který nejen, že byl zásahem do tiskové svobody, ale po stránce procesní byl i zásahem do principů, které bychom v současné době označili jako právo na spravedlivý proces.

Změny malého tiskového zákona se nesou v rovině zpřísnění stávajícího právního stavu. Lze sice připustit argumentaci, že malým tiskovým zákonem byla kolportáž coby jeden ze způsobů rozšiřování tiskopisů znevýhodněna, máme však za to, že odstranění této nerovnosti vláda zneužila k tomu, aby do stejného (byť rovného) zhoršeného postavení, jako byla kolportáž, dostala i další formy rozšiřování tiskopisů. Kriticky je třeba pohlížet i na uplatnění sankce v podobě odnětí sazebních a dopravních výhod. Stejně je třeba hodnotit i nepřiliš vhodné formulace, které umožnily rozšířit extenzivním výkladem dosah právních norem – za všechny uvedme např. „dobu poměrně krátkou“ v případě nového ustanovení § 4b malého tiskového zákona či „zkrácené znění, které nemělo míru 800 slov podstatně převyšovat“. Takové formulace jsou v právních textech zásadně nevhodné, neboť výrazně snižují určitost takového textu a tím snižují právní jistotu při jeho výkladu.

Zásadní změny se dostalo tiskové opravě, a to především tiskové opravě úřední – vysokých ústavních činitelů. Ta byla podstatně zvýhodněna nejen oproti tiskové opravě obecné, ale i oproti úřední opravě „základní“. V této právní úpravě, zvláště v zařazení předsedy a členů vlády do okruhu oprávněných subjektů, lze jasně vysledovat snahu vlády o posílení vlivu nad rázem a obsahem tiskopisů, zvláště oněch „neloyálních“.

K dalšímu klíčovému ustanovení pak patřilo povinné uveřejňování projevů vysokých představitelů výkonné moci, které mělo směřovat k naplnění téhož účelu jako privilegovaná úřední oprava zmiňovaná v předchozím odstavci. Zdůraznit je třeba skutečnost, že taková uveřejnění se měla stát zdarma, čímž byla tedy jednoznačně ekonomickou zátěží pro tisk.

Nejdiskutovanějšími se však stala dvě nová ustanovení zařazená za stávající ustanovení § 18 malého tiskového zákona. Přiznejme, že oprávněně. Jako příléhavé lze hodnotit i jejich označení jako „náhubková“⁶⁵³. Citovaná ustanovení vytyčila okruh subjektů, jejichž obsah jednání nesmí být tiskem prezentován, obdobné pak platilo o spisech, které byly předmětem jejich jednání. K tomu je třeba jedním dechem připomenout, že tentýž zákaz pak platil i pro uveřejnění „veřejnými návštěvami“ a ústně před početným shromážděním či zástupem.

S ohledem na provedené shrnutí lze dospět tedy k závěru, že dotčená novelizace měla z hlediska rozvoje tiskové svobody negativní charakter.

⁶⁵³ Např. Národní listy ze dne 29. června 1934, roč. 74, č. 177, s. 1.

11. Přehled změn tiskového zákona z roku 1862 a další právní předpisy

Na předchozích stranách práce jsme popsali vývoj tiskového práva od roku 1848, resp. 1918, a to především na podkladě právních předpisů určených oboru tiskového práva. K tomu je však třeba učinit dvě základní poznámky. Za první, až do roku 1950 byla součástí právního řádu recipovaná rakouská právní úprava tiskového práva (tiskový zákon z roku 1862), a za druhé, tiskové poměry ovlivňovala i řada dalších ustanovení zákonů, které primárně tiskovými nebyly.

V první části jsme též nastínili vývoj klíčového tiskového právního předpisu posledních více jak padesáti let trvání monarchie – zákona o tisku č. 6 z roku 1863⁶⁵⁴.

Rakouský tiskový zákon svým trváním překonal i první republiku, a ač novelizován, případně doplňován jinými právními předpisy první republiky, zůstal klíčovým právním předpisem. Je tedy nasnadě, abychom učinili zmínku o stavu tohoto právního předpisu na sklonku první republiky.

Bylo již řečeno, že ještě v době trvání monarchie, v roce 1894, došlo ke změně režimu zahájení vydávání tuzemských periodických tiskopisů, a to z povolovacího řízení, na řízení ohlašovací⁶⁵⁵. Judikatura první republiky opakovaně a relativně extenzivně vykládala pojem „tiskopis“ (§ 4 recipovaného rakouského tiskového zákona), dovodila např., že tiskopisem jsou i proklepy zhotovené na psacím stroji⁶⁵⁶ či plakát, třebaže by v něm byla část textu vyplněna ručně inkoustem (v daném případě Nejvyšší soud rozhodoval o tom, zda takový plakát je vyňat z ohlašovací povinnosti).⁶⁵⁷ V souvislosti se zmínkou o novelizaci tiskového zákona v roce 1894 je třeba upozornit i na stanovisko prvorepublikového Nejvyššího správního soudu, podle něhož se na cizozemské periodické tiskopisy i přes novelu z roku 1894 vztahuje ustanovení § 3 odst. 5 tiskového zákona, a tedy

⁶⁵⁴ Formálně zrušen až 28. 12. 1950.

⁶⁵⁵ Připomeňme, že touž novelou byly taktéž zrušeny kauce, což se v tiskovém zákoně projevilo mimo jiné tím, že byly zrušeny §§ 13 až 16, příp. § 35 tiskového zákona.

⁶⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 588/1925 ze dne 16. 10. 1925, sb. č. 2139 (převzato z VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. (od čísla 1843 do čísla 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925*. Praha: Právnícké vydavatelství, 1926).

⁶⁵⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm II 25/1925 ze dne 16. 4. 1925, sb. č. 1952 (převzato z téhož zdroje).

v případě cizozemských periodických tiskopisů platí, že právo odvolat povolení k prodeji těchto tiskopisů nebylo ničím omezeno.⁶⁵⁸

Častým předmětem zájmu prvorepublikové judikatury vrcholných orgánů soudní soustavy bylo i vyložení pojmu „rozšiřování“ upraveného v ustanovení § 6 tiskového zákona⁶⁵⁹. Jak si všímá J. Hrabánek, ani sama judikatura nebyla ve výkladu uvedeného ustanovení jednotná. Zatímco judikatura Vídeňského kasačního soudu a částečně ještě judikatura československého Nejvyššího soudu směřovala k závěru, že výčet způsobů rozšiřování uvedených v tomto ustanovení je demonstrativní, změnila pozdější československá judikatura na tento problém náhled a ustálila se na závěru, že se jedná o výčet taxativní.⁶⁶⁰ Jinak lze ovšem konstatovat, že výklad byl vesměs extenzivní, když za rozšiřování bylo považováno i vylepení byť i jediného výtisku na tabuli umístěné na ulici⁶⁶¹.

V režimu zmocňovacích zákonů⁶⁶² byla v roce 1935 vydána dne 28. května 1935 dvě vládní nařízení upravující problematiku povinných výtisků⁶⁶³ – č. 118/1935 Sb. z. a n., o povinných výtiscích, a č. 119/1935 Sb. z. a n., jímž se vydávají podrobné předpisy o výtiscích k účelům úředním a studijním, přičemž druhé zmiňované bylo fakticky „prováděcím“ nařízením prvního, když podrobně upravovalo rozsah povinnosti k zaslání povinných výtisků (bez žádosti i na žádost). Máme však za to, že při vydání těchto nařízení nebyl zcela šetřen smysl a

⁶⁵⁸ Nález Nejvyššího správního soudu Československé republiky č.j. 17.340/1934 ze dne 20. 9. 1934 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 32.

⁶⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 439/1924 ze dne 3.9. 1924, sb. č. 1719 či rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 66/1924 ze dne 8.4. 1924, sb. č. 1601 (obojí převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11., s. 31).

⁶⁶⁰ HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 38. Tentýž autor pak na téže místě kritizoval i chybnou praxi Nejvyššího soudu, která nerespektovala legální definici pojmu „rozšiřování tiskopisu“ stanovenou v citovaném ustanovení a při výkladu přihlížela i k jiným právním předpisům, např. k ustanovení § 7 obecného trestního zákona.

⁶⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Zm I 383/1933 ze dne 26. 9. 1934, sb. č. 5059 (převzato z HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 38.

⁶⁶² vydáno podle čl. I zákona ze dne 21. června 1934, č. 109 Sb. z. a n., kterým se mění zákony o mimořádné moci nařizovací ze dne 9. června 1933, č. 95 Sb. z. a n., a ze dne 15. listopadu 1933, č. 206 Sb. z. a n.

⁶⁶³ Podrobně srov. HRABÁNEK, Jan, ed. *Odvádění povinných výtisků.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935. 31 s.

účel zmocňovacího zákona, v rámci něhož byly vydány, a to především pro trvalost právní úpravy, kterou vládní nařízení tvořila.

Pokud se jedná o právní úpravu tiskové opravy obsaženou v ustanovení § 19 tiskového zákona, pak tato byla zrušena, resp. nahrazena, ustanoveními malého tiskového zákona.

Již v souvislosti s novelou zákona na ochranu republiky, resp. tiskových přepisů, z roku 1934, byla učiněna zmínka o tom, že právní úpravu dosud obsaženou v ustanovení § 20 tiskového zákona, tedy povinné uveřejňování úředních vyhlášek, byla doplněna právní úpravou povinnosti uveřejňovat dodané projevy prezidenta republiky a vlády.

Ustanovení § 23 tiskového zákona, část jeho prvního odstavce, bylo dotčeno novelizací provedenou malým tiskovým zákonem z roku 1933, která formálně zrušila zákaz kolportáže.

Pokud se týká dalších právních předpisů, o zákoně o mimořádných opatřeních, včetně jeho novelizace, byla učiněna zmínka již shora.

Zmínku je třeba učinit i ohledně zákona na obranu státu č. 131/1936 Sb. z. a n., který zpříšňoval cenzuru, umožňoval aplikaci její preventivní formy a opravňoval státní bezpečnostní úřad zakázat vydávání či rozšiřování tiskopisů z důvodů stanovených zákonem. Ministerstvo vnitra pak mělo na základě zákonného zmocnění zvýšené kompetence ve vztahu k cizozemským tiskovinám - ve vztahu k dovozu, dopravě a rozšiřování mohly být tyto tiskoviny podrobeny zvláštním omezením, případně jejich dovoz, doprava a rozšiřování mohly být zcela zakázány.⁶⁶⁴

Pro úplnost nelze opomenout ani obecné předpisy trestního práva pro případ, že byl trestný čin spáchán tiskem, tedy zejména vybraná ustanovení bývalého rakouského trestního zákona z roku 1852 či trestní novelu z roku 1863. Opomenout nelze ani procesní předpisy, zejména zákon č. 119/1873 ř.z., tj. bývalý rakouský trestní řád, jehož aplikace v rámci tiskového práva nebyla jednoduchá, neboť některá jeho ustanovení platila pro celé území Československa, jiná zase jen pro území bývalého Rakouska (zemí Českou a Moravskoslezskou).

⁶⁶⁴ Blíže k zákonu srov. KEPPERT, Josef. Zákon o obraně státu. *Všehrd - List československých právníků*. Praha, 1936, roč. 18, č. 3, s. 97- 102.

Do toho je třeba zmínit ještě odchylky stanovené tiskovou novelou z roku 1924 a dále předpisy uherského tiskového práva aplikované na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

J. Hrabánek pak do souboru předpisů tiskového práva zařazuje ještě vybraná ustanovení zákona proti útisku (teroru) z roku 1921, zákona na ochranu volební svobody z roku 1907, zákona o vystěhovalectví z roku 1922, zákona o volebním soudě z roku 1924, zákona o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1933 a poté samozřejmě i předpisy bývalé uherské⁶⁶⁵.

S tiskovými předpisy byl rovněž spjat autorský zákon z r. 1926, novelizovaný v roce 1936⁶⁶⁶, zákon o nakladatelské smlouvě z roku 1923⁶⁶⁷ či zákon proti nekalé soutěži⁶⁶⁸.

Nelze opomenout ani zákon o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran z roku 1933⁶⁶⁹. Bez ohledu na jeho význam z hlediska realizace práva na politické sdružování je třeba konstatovat, že obsahoval i ustanovení dotýkající se tiskového práva, zejména ustanovení o možnosti zakázat vydávání, případně rozšiřování tiskopisů, které před zastavením sloužily účelům politické strany (§ 5 a 6 tohoto zákona). Doktrína toto oprávnění k vydání zákazu považovala coby preventivní opatření za rozporné s ustanovením § 113 ústavní listiny.⁶⁷⁰

Zmínku je třeba učinit ještě o tzv. redaktorském zákoně z poloviny roku 1936. Zákon č. 189/1936 Sb. z. a n. upravoval pracovní poměry redaktorů.

Zákon osoby redaktorů vymezoval pozitivně a negativně. Jednalo se o zaměstnance časopiseckého nebo zpravodajského podniku nebo zařízení v pracovním poměru, kteří jako hlavní povolání vykonávali duševní činnost za tím

⁶⁶⁵ HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11., s. 13.

⁶⁶⁶ Zákon č. 218/1926 Sb. z. a n., o původcovském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském), ve znění novely provedené zákonem č. 120/1936 Sb. z. a n.

⁶⁶⁷ Zákon č. 106/1923 Sb. z. a n., o nakladatelské smlouvě.

⁶⁶⁸ Zákon č. 111/1927 Sb. z. a n., proti nekalé soutěži.

⁶⁶⁹ Zákon č. 201/1933 Sb. z. a n., o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran. Zákonem se obsáhleji zabýval např. J. Hoetzl, mimo jiné upozorňoval na záměrně široké formulace v zákoně a rozsáhlou diskreční pravomoc vlády v této otázce, srov. HOETZEL, Jiří. Rozpouštění politických stran a zastavování jejich činnosti: Poznámky k zákonu 201/33 Sb. *Právník*. Praha, 1934, roč. 73, 1 - 16.

⁶⁷⁰ HRABÁNEK, Jan. Svoboda tisku v Československé republice. *Všehrd - List československých právníků*. Praha, 1935, roč. 16, č. 8-9, s. 341.

účelem, aby myšlenky vyjádřené slovem nebo obrazem - buď jejich vlastní, nebo cizí - vyšly tiskem v redakční části tiskopisu. Nejednalo se však o začátečníky přijaté na zkoušku, maximálně však v rozsahu 6 měsíců. Dále se za redaktory nepovažovali zejména redakční tajemníci, externí spolupracovníci, překladatelé, těsnopisci a stenotypisté. Z osobní působnosti byli pak částečně vyňati redaktori takových podniků a zařízení, pokud jejich zřizovatelem byl stát či jím zřízená osoba.

Zákon upravoval pracovní smlouvu těchto redaktorů, jejich práva a povinnosti, plat, překážky v práci (např. výkon trestu odnětí svobody v důsledku obsahu časopisu), dovolenou a detailně rovněž skončení jejich pracovního poměru.

Závěr

Cílem disertační práce bylo podat ucelený pohled na vývoj prvorepublikového tiskového práva, zmapovat společné rysy legislativního procesu jednotlivých tiskových předpisů, resp. předpisů s tiskovým právem souvisejících, a současně roli Nejvyššího soudu při interpretaci platného práva, zejména zákona na ochranu republiky a tiskové novely z roku 1924. Autor zde vyšel z předpokládaného a nastíněného chronologického členění vývoje tiskového práva v první Československé republice, z významné role Nejvyššího soudu při interpretaci především jednotlivých skutkových podstat deliktů upravených v zákoně na ochranu republiky a konečně z výsledku projednávání tiskových předpisů na půdě poslanecké sněmovny a senátu Národního shromáždění, do značné míry předurčeného rozložením politických sil v Národním shromáždění.

První vývojová fáze je spojena s přijetím zákona č. 442/1919 Sb. z. a n., který umožnil rušit objektivní nálezy vydané v tiskových věcech v případě, že již – s ohledem na změnu poměrů - netvořily skutkovou podstatu trestného činu, resp. na zákaz rozšiřování dotčených tiskopisů již nebyl veřejný zájem. Únorový poslanecký návrh zákona o tisku V. Boučka a jeho kolegů (jednalo se o skupinu poslanců Československé sociálně demokratické strany dělnické, Československé strany socialistické, Československé národní demokracie a Československé strany pokrokové) byl prvním pokusem o komplexní reformu tiskového práva za první republiky. Byl posunem především v oblasti právní úpravy konfiskace tisku, která neměla být přípustná jako preventivní opatření a k níž mělo napříště docházet výlučně rozhodnutím soudu s tím, že proti takovému rozhodnutí mělo být možné brojit několika opravnými prostředky. Omezeny měly být rovněž i zákonné důvody, při jejichž naplnění mohlo být k zabavení přistoupeno. Jakékoli zásahy do tiskové svobody měly být podřízeny striktnímu přezkumu soudní mocí. Osnova rovněž fakticky rušila objektivní řízení, výrazně omezila cenzuru, kterou umožňovala jen omezeně a jen jako souběžnou, a zjednodušovala proces zahájení vydávání periodika. Rovněž kolportáž měla být osnovou uvolněna, nikoli však zcela. Osnova měla i své nedostatky – lze říci, že právní úpravu tiskového práva zjednodušovala, což mohlo vést i k částečné nesrozumitelnosti v některých regulovaných dílčích oblastech pramenící ze stručnosti právní úpravy, čemuž

negativně napomáhala i legislativně technická nedokonalost, mající pravděpodobně původ v rychlosti přípravy osnovy. Osnovu, byť se nikdy nestala platným právem, lze i přesto hodnotit pozitivně. Pokud již některé nechvalně proslulé rakouské „protitiskové“ nástroje neodstraňovala, pak je alespoň reformovala. Některým institutům se tak liberální úpravě, jak byla připravena v této osnově, již nikdy nemělo dostat.

První vývojovou fází pak zakončuje vládní osnova zákona o tisku z roku 1921. Zůstala pouze na prahu poslanecké sněmovny, v níž projednána, především s ohledem na politickou nestabilitu té doby (rozkol v sociální demokracii, neschopnost koaliční spolupráce, německo-české nacionální konflikty) vůbec nebyla. Hodnota této osnovy spočívá především v komplexním a moderním zpracování tiskového práva, které v některých aspektech přesáhlo svou moderností i tiskové předpisy tradičních západních demokracií. Nezastupitelnou roli měla osnova sehrát i při unifikaci tiskového práva na území Československa. Odstraněn měl být zcela koncesní systém, liberalizována měla být právní úprava kolportáže, tisková oprava již neměla být založena výlučně na striktním formalismu. Výrazných změn se mělo dostat i konfiskacím - prozatímní zabavení muselo být potvrzeno soudně, tiskové zabavení bylo omezeno jen pro úzké spektrum deliktů veřejné žaloby. Samostatné objektivní řízení (bez současně probíhajícího subjektivního řízení) mohlo být napříště vedeno jen, pokud státní zástupce prokázal, že stíhání subjektivní není možné. Společným znakem reforem přinášených osnovou tak bylo opuštění preventivních opatření ve prospěch opatření represivních. Liberalizace se mělo dostat i právní úpravě postavení odpovědného redaktora, který se ze své prakticky absolutní odpovědnosti mohl vyvinut s poukazem na skutečnost, že určitá část časopisu byla otištěna bez jeho svolení či schválení.

Druhá fáze vývoje prvorepublikového tiskového práva je spojena s přijetím stěžejních předpisů tiskového práva zkoumaného období – tj. zákona na ochranu republiky z roku 1923 a tiskové novely z roku 1924, které ve vztahu k tiskové svobodě působily jednoznačně represivně.

První zmiňovaný právní předpis je možné označit za přelomový, neboť se zcela odchyluje od dosavadních liberalizačních tendencí vývoje tiskového práva. Téměř polovinu z trestných jednání, která tento právní předpis definuje, bylo možno

aplikovat na tiskové poměry. Pokud byla známkou skutkové podstaty trestného jednání veřejnost, pak tento znak byl naplněn uveřejněním v tisku. Zákon obsahoval výčet deliktů, které bylo možno spáchat obsahem tiskopisu, a současně zakládal pravomoc soudu, aby zmocnil politický úřad k zastavení periodika, pokud tímto periodikem již konkrétní trestné činy spáchány byly a pokud politický úřad nabyval obav, že uvedené trestné činy budou nadále páčány. Praxi uplatňování jednotlivých skutkových podstat deliktů založených v zákoně pak dotvářela judikatura Nejvyššího soudu – její výklad, především v oblasti potenciálně závadných textů, lze v řadě případů shledávat na samé hranici akceptovatelnosti. Vedle skutkových podstat, které byly aplikovatelné obecně, obsahovala osnova dvě výlučně tisková ustanovení. Jednalo se o ustanovení § 23 (nedovolené zpravodajství) a dále novelizaci čl. III čísl. 5 zákona č. 142/1868 (ustanovení o zanedbání povinné péče) ustanovením § 42 odst. 5 zákona. Zákonem na ochranu republiky, resp. doprovodným zákonem, byl zřízen i Státní soud, který měl být specializovaným justičním orgánem věcně příslušným k projednání deliktů podle zákona na ochranu republiky a jehož postavení v systému justičních orgánů lze hodnotit jako privilegované.

Projednávání zákona na ochranu republiky v Národním shromáždění bylo velmi bouřlivé, nejaktivněji vystupovali komunističtí poslanci, nejméně byl za své projevy i vyloučen ze schůze. Společným jmenovatelem všech vystoupení bylo odsouzení zásahu do tiskové svobody. Výsledek projednávání obou osnov (rozumějme zákona na ochranu republiky a zákona o státním soudě) byl předvídatelný, s nejradikálnějšími pozměňovacími návrhy přišli komunističtí poslanci, jejich návrhy však byly předem odsouzeny k zamítnutí. Pozměňovací návrhy – věcnější - přednesla i skupina levicově orientovaných poslanců kolem Vrbenského a Bartoška, zmiňovaného již v úvodu této práce. Koaliční „hlasovací stroj“ však v tomto případě nikterak nezklamal a obě osnovy byly jak v poslanecké sněmovně, tak v senátu bez větších komplikací prosazeny. Zákon je zjevným zastavením jakýchkoli liberalizačních snah v oblasti tiskového práva, ba naopak, po stránce věcné je krokem zpět.

Společným znakem uvedeného zákona na ochranu republiky a o rok mladší tiskové novely z roku 1924 je vysoká rychlost, s jakou oba právní předpisy prošly legislativním procesem. Dobře, kdy jedna novinová korupční aféra stíhala druhou,

mělo být učiněno zadost předpisem (tiskovou novelou z roku 1924) výrazně zasahujícím do právních poměrů odpovědných redaktorů, které mj. pod „příslibem beztrestnosti“, případně zmírnění trestní odpovědnosti, nutil porušovat redakční tajemství. Ve vztahu mezi svobodou tisku, jakožto zájmu veřejnoprávním, majícím v demokratické společnosti nezastupitelnou roli, a ochranou osobnosti, tedy zájmem soukromoprávním, dala osnova jednoznačně přednost zájmům soukromoprávním. Zpřísněnou trestní odpovědnost odpovědných redaktorů pak doplnil systém dalších sankcí, jak pro samotné odpovědné redaktory, tak pro tiskopis, ať již uložení pokuty, nebo zastavení periodika a tím způsobení ekonomických ztrát. Stěžejní změna se pak dotkla věcné příslušnosti soudů k projednání tiskových zločinů a přečinů stanovených novelou. Napříště již neměly rozhodovat porotní soudy, k odpovědným redaktorům k nespokojenosti vládních kruhů mnohdy shovívavější, ale soudy kmetské, v nichž sice laický prvek zůstal, nicméně v menšině, navíc důsledně vybírán.

Výsledek legislativního procesu byl předvídatelný – rychlost, s níž byla novela přijata, se odrazila v kvalitě, jakou byla osnova projednávána – se zkrácenou řečnickou lhůtou, bez věcného projednávání, bez jakékoli reflexe názorů opozičních zákonodárců. Judikatura Nejvyššího soudu pak v zásadě následovala tendence zákonodárců, mj. nepřímou dovedila, že ochranou veřejného zájmu, jako jednoho z předpokladů úspěšného uplatnění důkazu pravděpodobnosti, není informovat společnost o zlořádech v ní. Navíc opakovaně akcentovala, že ochrana právě veřejného zájmu musela být dána u pachatele na prvním místě, což v řadě případů činilo pozitivní následky úspěšného uplatnění důkazu pravděpodobnosti pro pachatele nedosažitelnými.

Třetí vývojová fáze tiskového práva je spojena s první polovinou třicátých let 20. století. V nich jsou nejprve paralelně projednávány osnovy velkého tiskového zákona, zákona o ochraně cti a novely zákona na ochranu republiky (1933) a v následujícím roce (1934) pak další novela zákona na ochranu republiky a novela malého tiskového zákona, tj. schváleného torza velkého tiskového zákona projednávaného v předcházejícím roce.

Z vládního návrhu komplexního tiskového zákona (velký tiskový zákon), předloženého do poslanecké sněmovny v roce 1932, zbyl pouze malý tiskový

zákon schválený (po příslušné úpravě v ústavněprávním výboru poslanecké sněmovny) v roce 1933, tedy v době kulminující hospodářské krize a současně necelý půlrok od okamžiku, kdy se stal Adolf Hitler říšským kancléřem. Přijatý zákon upravoval pouze kolportáž, tiskopisy ohrožující mládež, cizozemské tiskopisy a tiskovou opravu.

Při hodnocení právního předpisu je nutno odlišovat osnovu vládního návrhu, mající společné rysy s vládním návrhem z roku 1921, a text schváleného předpisu. Osnova vládního návrhu si kladla za cíl rozšířit systém obecné trestní odpovědnosti za tiskové delikty na celé území republiky, obdobně i věcnou příslušnost kmetských soudů. Bohužel, ani jeden z těchto cílů nebyl naplněn. Pozitivně hodnotíme liberální právní úpravu zahájení vydávání periodik, prosazování faktického výkonu funkce odpovědného redaktora či zakotvení redakčního tajemství.

Právní úprava kolportáže zasluhuje zvláštní zmínku. Zákon sice formálně zakotvil volnou kolportáž (nikoli však všech tiskopisů), tím však pouze uvedl do souladu právní stav se stavem faktickým, neboť platná zákonná ustanovení jakkoli limitující kolportáž působila obsoletně. Vedle toho však přišel s možností správního zákazu volné kolportáže. Právně a formálně tedy došlo k uvolnění poměrů, fakticky však nikoli, ba naopak.

V otázce tiskové opravy se přijatý zákon držel formálního pohledu, třebaže jako vstřícné gesto žurnalistům zaváděl jisté sankce v podobě náhrady škody a inzertního poplatku za uveřejnění vědomě nepravdivé opravy. Ustanovení, pozitivně reformující právní úpravu, do zákona přejata nebyla, naopak represivní ustanovení, vztahující se především k cizozemským tiskopisům, ano. U sankčních ustanovení vládní osnovy, přejatých do výsledného zákona, je nutno upozornit na změnu právní kvalifikace porušení pořádkových ustanovení – nově mělo být toto porušení hodnoceno jako přestupek. Z dalších ustanovení pak zdůrazněme zkrácení promlčecí doby. Zvláštní správní řízení zákon předpokládal pro zákaz tiskopisů ohrožujících mládež. Ke škodě věci se do definitivního znění zákona nedostala nová právní úprava tiskového zabavení, na něž se nově neměla vztahovat právní úprava trestního řádu. Soudní řízení o potvrzení administrativního zabavení, jakož i o propadnutí tiskopisu, pak mělo být veřejné a za účasti stran.

Projednávaní předpisu v poslanecké sněmovně, mimochodem v době přijímání např. zmocňovacího zákona, bylo bouřlivé, prakticky výlučně se jej ale účastnili jen opoziční poslanci, především komunističtí. Osnova byla bez pozměňovacích návrhů schválena, senát osnově rovněž žádnou překážku nekladl. Vládní návrh lze hodnotit kladně, i když zná některé instituty mající represivní charakter, např. objektivní řízení či prozatímní zabavení. Schválený zákon však pokrokem není, především v oblasti požadovaného uvolnění kolportáže, tím spíše, pokud společně s ním byla projednávána a schválena první novela zákona na ochranu republiky rozšiřující ochranu Národního shromáždění a okruh zločinů a přečinů, pro které bylo možné vyslovit zastavení periodických tiskopisů, v rámci něhož navíc dále rozšiřovala pravomoci vlády umožňující jí zasahovat proti nepohodlnému tisku. Není tedy divu, že se na schůzi pléna poslanecké sněmovny novela setkala se značnou kritikou směřující mimo jiné proti vytváření dalších nástrojů omezujících svobodu tisku. Ostatně ani sama vláda, novelu předkládající, se tímto záměrem nijak neskrývala – odůvodňovala jej však, uznajme, že částečně oprávněně, panujícími poměry.

Paralelně s malým tiskovým zákonem byl úspěšně projednán zákon o ochraně cti. Znamenal ve vývoji tiskového práva alespoň částečnou liberalizaci přísných právních poměrů ochrany cti nastolených tiskovou novelou z roku 1924. Pozitivní posun lze spatřovat v úpravě důkazu pravděpodobnosti (důkazu omluvitelného omylu) či v rozsáhlejších možnostech upuštění od potrestání. Zákon odstraňoval ustanovení vybízející odpovědné redaktory k porušování redakčního tajemství či stanovil jasnější pravidla pro interpretaci závadných článků. Kladně hodnotíme i mírnější postihování ručitelů či obligatorní smírčí řízení podporující tehdejší trend k vyřešení sporů o bezpečnost cti smírnou cestou. Naopak negativně hodnotíme kumulaci trestů v případě zanedbání povinné péče či omezení aktivního žalobního práva některých subjektů. Obecně pak nevhodně působí rozptýlení právní úpravy ochrany cti mezi minimálně dva právní předpisy – tiskovou novelou z roku 1924 a zákonem o ochraně cti. Celkově však na zákon na ochranu cti z pohledu tiskového práva, i s ohledem na dosavadní tendence v tiskovém právu, pohlížíme spíše pozitivněji.

Ještě jednou Národní shromáždění negativně zasáhlo do vývoje prvorepublikového tiskového práva, a to novelizací zákona na ochranu republiky a malého tiskového zákona, v prvním případě již druhou, v roce 1934.

Zákona na ochranu republiky se novela dotkla ve třech oblastech. Za prvé byla do zákona vtělena nová skutková podstata trestného činu, jehož objektem byla demokraticko-republikánská státní forma a demokratický právní řád. Oprávněně komunističtí poslanci tuto novelizaci označovali jako „lex Rudé právo“. Druhá změna umožnila vládě zpřísnit ustanovení o délce doby, o kterou vláda mohla prodloužit zastavení periodického tiskopisu (§ 34a), a konečně třetí změna zavedla odchylky v konání tiskového řízení proti recidivujícím periodickým tiskopisům, tj. tiskopisům, které měly být v krátkém čase opětovně zastavovány.

Šířeji byl novelizován malý tiskový zákon. Změny - dále omezující tisk - se dotkly rozšiřování tiskopisů, ukládání sankcí v podobě odnětí sazebních a dopravních výhod apod. Zásadní změna se týkala tiskové opravy úřední – vysokých ústavních činitelů, která byla podstatně zvýhodněna nejen oproti tiskové opravě obecné, ale i oproti běžné úřední opravě, a doplněna i o povinné a bezplatné uveřejňování projevů vysokých představitelů výkonné moci. Vrcholem represivních ustanovení pak bylo vytyčení okruhu subjektů, jejichž obsah jednání nesměl být tiskem prezentován, obdobné pak platilo o spisech, které byly předmětem jejich jednání. Výstižně pak o takových ustanoveních hovoří poslanec Stříbrný jako o „náhubkových“, třebaže největším kritikem předložené osnovy při jejím projednávání na schůzi pléna byl komunistický poslanec Kopecký.

Lze tedy uzavřít, že právní úprava tiskového práva na sklonku trvání první Československé republiky byla stále založena na recipovaném rakouském tiskovém zákoně z prosince roku 1862, zákonu na ochranu republiky z roku 1923, dvakrát novelizovaném, tiskové novele z roku 1924, novelizované mj. zákonem o ochraně cti, a malém tiskovém zákoně, jednou novelizovaném. Dílčí právní úprava pak byla obsažena v předpisech, které primárně předpisy tiskového práva nebyly, např. zákoně o mimořádných opatřeních či zákoně o obraně státu. Oddělenou právní úpravu měly povinné výtisky či právní postavení redaktorů.

Legislativní proces tiskových předpisů měl řadu společných znaků. Prvním z nich je bezesporu skutečnost, že k veškerým legislativním změnám došlo prakticky

výlučně z podnětu vládních koalic - v době první republiky nepříliš stabilních. Druhým společným znakem je nulová ochota vládní koalice měnit koaliční návrh, na němž usnesla vláda, resp. ústavněprávní výbor, v němž měli vládní poslanci pohodlnou většinu. Třetím společným rysem je téměř absolutní nezájem vládních činitelů obhajovat, resp. diskutovat o předložených osnovách na bouřlivě probíhajících schůzích pléna, pomineme-li roli zpravodaje, který byl vesměs vládním poslancem. Původní, alespoň formální zájem ze strany vládních činitelů, postupně zcela opadá. Konečně je třeba zdůraznit prakticky bezvýznamnou roli senátu při projednávání vládních návrhů tiskových předpisů, byť se v tomto případě nejedná o žádný specifický rys projednávání tiskových předpisů.

Tendence v judikatuře Nejvyššího soudu jsou nejlépe sledovatelné u zákona na ochranu republiky z roku 1923 a tiskové novely z roku 1924. Je to logické, neboť tyto dva zákony, samozřejmě vedle recipovaného tiskového zákona z roku 1862 a předpisů, resp. novel z let 1933 a 1934, představovaly základní právní předpisy tiskového práva první republiky. Judikatura aplikaci právních norem ve vztahu k osobám odpovědným za obsah tiskopisu posouvala až na hranici samé akceptovatelnosti extenzivního výkladu, a to nejen v konkrétních skutkových případech (otevírala širokou možnost stíhání projevů, které by se na první pohled ani závadnými, zejména ve vztahu k jednotlivým skutkovým podstatám zákona na ochranu republiky, nemusely jevit), ale i v obecněji formulovaných právních větech. Je to patrné např. při výkladu pojmu „tiskopis“, kde šla judikatura až za rámec zákonné definice, pojmu „zpráva“, rovněž značně široce interpretovaném, či povinností kladených na odpovědné redaktory při jejich dohledu na obsah tiskopisu.

I ve vztahu k ustanovením tiskové novely z roku 1924 byla judikatura Nejvyššího soudu značně přísná. Rovněž kladla vysoké nároky na osobu odpovědného redaktora, řadu překážek, jejichž přítomností se v konkrétním případě chtěli odpovědní redaktoři exkullovat ze svých povinností, považovala za irelevantní, striktně pohlížela na vyloučení odpovědnosti osob, které participovaly na vydání tiskopisu, když zdůrazňovala význam slova „ihned“ při stavění původce zprávy před tuzemský soud (§ 1 odst. 2 tiskové novely). Rigorózně byl ve vztahu k odpovědným redaktorům vykládán i pojem „veřejný zájem“, rozsáhle bylo

judikováno stavění promlčecí doby při zahájení trestního stíhání určité osoby, a to vůči potenciálně odpovědným dalším osobám.

Dosavadní výsledky výzkumu v oblasti prvorepublikového tiskového práva nastiňují další směry, jimiž se výzkum může vydat. Zkoumat lze vývoj konfiskační praxe, kdy jedním ze stěžejních zdrojů může být citovaný rozsáhlý fond Vrchního státního zastupitelství, a to nejen z časového hlediska, ale i z hlediska teritoriálního, zvláště pak v období zvýšeného ohrožení republiky. Rozsáhlejší výzkum by mohl být veden i ohledně judikatury obecných soudů v otázce bezpečnosti cti, a to ať již v rovině trestněprávní, tak v rovině občanskoprávní. Prostor vytváří, jak již bylo naznačeno, i recipované uherské tiskové právo.

Prameny a literatura

Literatura

ADAMOVIÁ, Karolina. Občanská práva a svobody v rakouských ústavách 19. století. In: MALÝ, Karel, ed. a SOUKUP, Ladislav, ed. *Vývoj české ústavnosti v letech 1618-1918*. Praha: Karolinum, 2006, s. 414-431. ISBN 80-246-1209-7.

ADAMOVIÁ, Karolina. Ústava z roku 1920 v kontextu evropského konstitucionalismu. In: ČECHUROVÁ, Jana a ŠLEHOFER, Lukáš. *Ústava 1920: vyvrcholení konstituování československého státu*. Praha: Leges, 2011, s. 30-34, Teoretik. ISBN 978-80-87212-67-7.

BALTHASAR, Vladimír a GURIAN, J. G. (*Sign. S.:*) *Tiskové právo, svoboda tisku a censura, zákonodárství o tisku. Presserecht ... The rights ... Les droits ...* 2. vyd. Praha: t. Orbis, 1962. 78 s.

BÁRTA, Jan. Pravomoci prezidenta v československé ústavě. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 85-86. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. 439 s. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky*: [vysokošk. učebnice pro posl. fak. žurnalistiky]. Díl 1, Český periodický tisk do roku 1918. Praha: Novinář, 1981. 274 s.

BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří a GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. 347 s. ISBN 80-7357-030-0.

BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 1-10 (1919 až 1928)*. Praha: V. Tomsa, 1929. 752 s.

BOLOMSKÝ, Jan, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky [v Brně] ve věcech trestních: Generální rejstříky k ročníkům 11-15 (1929 až 1933) a Plenární usnesení z let 1919 až 1933 v trestních věcech ze zemí historických i ze Slovenska*. Praha: V. Tomsa, 1934. 819 s.

BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. 168 s. Studie; sv. 2. ISBN 80-901059-6-3.

ČERNÝ, Jan Matouš. *Boj za právo: sborník aktů politických u věcech státu a národa českého od roku 1848 s výklady historickými. Část I*. Praha: Karolinum, 2007. 789 s. Prameny k dějinám českého myšlení; 8. ISBN 978-80-246-1159-4.

ČERNÝ, Jan Matouš. *Boj za právo: sborník aktů politických u věcech státu a národa českého od roku 1848 s výklady historickými. Část II*. Praha: Karolinum, 2007. s. 797-1199. Prameny k dějinám českého myšlení. ISBN 978-80-246-1159-4.

Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků : výstava k dějinám českého tisku na území České republiky. Praha : Státní ústřední archiv, 2002. ISBN 80-86712-07-9.

DIVIŠ, Jan. *Odstraňte kolek novinářský!; Uvolněte tisk!*. Praha: Zář, 1899. 30 s. Duch pokroku; Čís. 4.

DRGONEC, Ján. *Tlačové právo na Slovensku.* Bratislava: Archa, 1995. 191 s. ISBN 80-7115-034-7.

FRÝDEK, Alois. *Poučení o tom, jak možná dle nyní platných zákonů o tisku šířiti dobrý tisk.* Hradec Králové: A. Frýdek, [1896]. 10 s.

GERLOCH, Aleš, HŘEBEJK, Jiří, ZOUBEK, Vladimír. *Ústavní systém České republiky: základy českého ústavního práva.* 4. aktualiz. vyd. Praha: Prospektrum, 2002, 564 s. ISBN 978-807-1751-069.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva.* 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1.

GRANICHSTÄDTEN, Otto. *Das Urheberrecht, Pressgesetz und das objective Verfahren erläutert durch gerichtliche Entscheidungen.* Wien: C. Konegen, 1892. 224 s.

GRÉGR, Eduard. *Řeč dra. Edv. Grégra proti výminečnému stavu, přednesená na říšské radě dne 12. prosince 1893.* 2. vyd. Kolín: Neodvislost, 1893.

GRÉGR, Edvard. *Porotní soud Karla Havlíčka Borovského, který dne 12. listopadu 1851 odbyván byl u C.K. Zemského soudu v Hoře Kutné.: Po dvaceti letech.* Praha: Knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla, 1871.

GURIAN, J. G. *Všeobecné dějiny periodického tisku = Allgemeine Geschichte der periodischen Presse = Histoire générale de la presse périodique = A historical survey of the periodic press: Joseph von Görres: Théophraste Renaudot.* Praha: Soukromý tisk, 1932. 111 s. Novinářská knihovna Arne Laurina.

GURIAN, J. G., ed. *Současný periodický tisk; Maxmilian Harden; Lord Northcliffe; = Contemporary Periodic Press = Presse périodique actuelle = Zeitgenössische periodische Presse.* Praha: Arne Laurin, 1933. 84 s. Novinářská knihovna Arne Laurina, Praha.

HARTMAN, Antonín. *Předpisy jazykového práva.* Praha: Čsl. Kompas, 1925. 314 s. Komentované zákony ČSR; XIII.

HOETZEL, Jiří. *Rozpouštění politických stran a zastavování jejich činností: Poznámky k zákonu 201/33 Sb. Právník.* Praha, 1934, roč. 73.

HOLUB, Miroslav. *Svoboda tisku. Všeherd - List československých právníků.* Praha, 1924, roč. 5, č. 9.

HORÁČEK, Cyril, jr. *Jazykové právo Československé republiky: kritická studie.* Praha: Sborník věd právních a státních, 1928. 140 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Nová řada B, Odbor státnovědecký; č. 2.

HRABÁNEK, Jan a MILOTA, Albert. *Doplňky ke spisu "Nové čsl. právo tiskové".* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934. 15 s.

HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. *Nové československé právo tiskové: Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd.* Praha:

Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1933. 489 s. Právnická knihovna; Svazek 11.

HRABÁNEK, Jan, ed. *Odvádění povinných výtisků*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935. 31 s.

HRABÁNEK, Jan, ed. *Redaktorské právo československé*. Praha: Orbis, 1947. 156 s. Československé právo; sv. 2.

HRABÁNEK, Jan, ed. *Tiskové právo československé: ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony, redaktorský zákon atd.* 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Nákladem Právnického knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 608 s. Právnická knihovna; sv. 11.

HRABÁNEK, Jan, ed. *Zákon o pracovním poměru redaktorů s podpůrnými ustanoveními zákona o soukromých zaměstnancích a se Služebním řádem pro smluvní redaktory ve státní službě tiskové*. Praha: Syndikát československých novinářů, 1936. 71 s.

HRABÁNEK, Jan. *Československé právo tiskové*. Praha: Nákladem Vladimíra Orla, 1928, s. 73.

HRABÁNEK, Jan. *Dodatek k §§ 5 až 9 zákona č. 126/33, ke stránkám 79 až 86 nového tiskového práva československého: Vládní nařízení ze dne 9. listopadu 1934, č. 229 Sb. z. a n., o tiskopisech ohrožujících mládež: [Vložka] do knihy Hrabánek-Milota: Tiskové právo*. Praha, 1934. 10 s.

HRABÁNEK, Jan. *Soustava československého práva tiskového*. Praha: Orbis, 1934. 166 s. Sbíрка spisů právnických a národohospodářských; sv. 70.

HRABÁNEK, Jan. *Svoboda tisku v Československé republice*. Praha. 1935. 14 s.

HRABÁNEK, Jan. *Svoboda tisku v Československé republice. Všechno - List československých právníků*. 1935, roč. 16, č. 7.

HRABÁNEK, Jan. *The legal position of journalists in Czechoslovakia*. Prague: Orbis, 1947. 42 s.

HRABÁNEK, Jan. *Tiskové právo československé*. Praha: Spolek posluchačů Vysoké školy polit. a sociální, [1947-1949]. 72 s.

HULÍK, Milan. *Historický vývoj jazykového práva v českých zemích* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011. 304 s.

CHALUPNÝ, Václav. *Československé jazykové právo: Se zřetelem k judikatuře nejvyššího správního soudu*. Praha, 1933. 89 s.

ILEK, Stanislav. *Tiskové právní předpisy dle práva uherského, platného v čs. republice: Zák.čl. XIV: 1914 o tisku s prováděcím nařízením, jakož i jinými nařízenými k němu, s tiskovou instrukcí a výtahem z důvodové zprávy*. Užhorod: Školnaja Pomošč, 1930. 127 s.

KALLAB, Jaroslav. *Učebnice trestního řízení platného v Čechách a v zemi Moravskoslezské*. Brno: Nákladem Čs. Akademického spolku Právník, 1930. 280 s. Knihovna československého akademického spolku Právník; Sv. XV.

Karel Havlíček Borovský před pražskou porotou v r. 1849. Mladá Boleslav: V.P.Nešněra, 1896.

KARFÍKOVÁ, Marie. Karel Engliš. In: SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde Praha, a.s., 2009, s. 576 - 582. ISBN 9788072017508.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005. 571 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-195-7.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 2, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. 577 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-031-4.

KEPERT, Josef. Útratová ustanovení zákona o ochraně cti. *Právnick*. Praha, 1935, roč. 74, č. 8, s. 509 a násl.

KINDL, Vladimír. O původně rakouských právních předpisech, které se dnem 28. října 1918 staly součástí československého právního řádu, a o jejich vyhlášení. *Právní fórum*. Praha, 2008, roč. 5, č. 8, s. 3 a násl.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, 247 s. ISBN 34-064-0177-5.

KOHOUT, Martin. Kmetské soudy v soustavě soudů tzv. první republiky. *Právo - časopis pro právní teorii a praxi*. 2009, roč. 2, č. 4, ISSN 1802-9116, s. 17-25.

KOHOUT, Martin. Legislativní proces tiskových zákonů první republiky očima německých zákonodárců. In: TAUCHEN, Jaromír a SCHELLE Karel (eds.). *Češi a Němci v meziválečném Československu*. Ostrava: KEY Publishing, 2013, s. 134 - 143. ISBN 978-80-87475-37-9.

KOHOUT, Martin. Recepce rakousko-uherského tiskového práva a snahy o jeho novelizaci v období tzv. první republiky. *Právo - časopis pro právní teorii a praxi*. 2009, roč. 2, č. 3, ISSN 1802-9116, s. 109-118.

KOHOUT, Martin. Tisková novela z roku 1924. In: KNOLL, Vilém. *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2009-2010*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. s. 126-138, ISBN 978-80-7380-325-4.

KOHOUT, Martin. Ústavě z roku 1920 by letos bylo devadesát let I. *Právo - časopis pro právní teorii a praxi*. 2010, roč. 3, č. 2, ISSN 1802-9116, s. 67-75,

KOHOUT, Martin. Ústavě z roku 1920 by letos bylo devadesát let II. *Právo - časopis pro právní teorii a praxi*. 2010, roč. 3, č. 3, ISSN 1802-9116, s. 51-59.

KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. 310 s., ISBN 978-80-7367-698-8.

KŘEČ, Jaroslav, MALÁ, Irena, ŠTĚPÁN František a VRBATA Jaroslav. Konfiskační praxe 1918-1938. In: *Sborník archivních prací / Česká republika*. Ministerstvo vnitra. Odbor řízení archivnictví. ISSN 0036-5246. 16/2 (1966), s. 315-365.

KUKLÍK, Jan. Podíl českých právníků na vzniku samostatného československého státu. In: MALÝ, Karel, ed. a SOUKUP, Ladislav, ed. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě: [sborník příspěvků]. Svazek 1*. Praha: Karolinum, 2010. 594 s. ISBN 978-80-246-1718-3, 321-358.

- KUKLÍK, Jan. Příprava a přijetí prozatímní ústavy. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-79 a 81. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.
- LANGÁŠEK, Tomáš. *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 319 s. ISBN 80-738-0347-X.
- LEPAŘ, Mojmir. *Trestní zákon ze dne 27. května 1852, číslo 117 Ř.z.: S dodatky: Zákonem o tisku, o robotárnách a polepšovných, novým zákonem o dobytčích nemocech a moru aj*. Třetí opravené a doplněné vydání. Praha: Ed. Grégr a syn, 1911. 538 s.
- LEPŠÍK, Josef. *Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou*. Praha: Fr. Borový, 1923. 176 s.
- LISZT, Franz von. *Lehrbuch des österreichischen Pressrechts*. Leipzig: Druck und Verlag von Breitkopf und Härtel, 1878, 400 s.
- MALÝ, Karel. Československá ústava z roku 1920 : otevření cesty k demokratické společnosti. In: ČECHUROVÁ, Jana a ŠLEHOFER, Lukáš. *Ústava 1920: vyvrcholení konstituování československého státu*. Praha: Leges, 2011, s. 9-18, Teoretik. ISBN 978-80-87212-67-7.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-720-1433-1.
- MALÝ, Karel. Rozchod s ústavně právní kontinuitou a tradicí rakouské ústavnosti. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, 23-34, s. 28. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.
- MILOTA, Albert. *Reforma trestního zákona v Československu*. Bratislava: Právnická Jednota na Slovensku, 1934. 214 s.
- MILOTA, Albert. Újma na cti občanské v trestním právu na Slovensku a Podkarpatské Rusi. *Právny obzor*. 1923, roč. 6, č. 1., s. 225 – 229.
- MILOTA, Albert. *Zákon na ochranu republiky*. 2. přeprac. a judikaturou opatřené vyd. Kroměčíž: J. Gusek, 1930, 210 s. Guskova sbírka komentovaných zákonů Československé republiky; sv. 1.
- MIŘIČKA, August. Poznámky k zákonu na ochranu republiky. *Právník*. Praha, 1923, roč. 62, č. 5.
- MIŘIČKA, August. *Trestní právo procesní*. Praha: Spolek československých právníků Všeherd, 1932, 289 s. Publikace Všeherdu; č. 30.
- MIŘIČKA, August. *Trestní řízení*. Praha: Spolek československých právníků Všeherd, lit. Fr. Folda, 1929, 182 s. Publikace Všeherdu; č. 30.
- MIŘIČKA, August. *Delikty tiskové: ve vědě, zákonodárství i judikatuře*. Praha: Bursík & Kohout, 1908, 154 s. Knihovna Sborníku věd právních a státních. Řada A; č. 19.
- NEUBAUER, Zdeněk. Deset let ústavní listiny. *Všeherd - List československých právníků*. Praha, 1930, roč. 11, č. 6, s. 177- 178.

NOVÁK, Karel. Politické strany a veřejný život. In: *Naše právo a stát: Sborník k šedesátému výročí založení Spolku československých právníků Všehrd*. Praha: Všehrd, 1928, s. 176 - 180.

NOVÁK, Karel. Pro ústavu republiky. *Všehrd - List československých právníků*. Praha, 1929 - 1930, roč. 11, č. 6, s. 180- 182.

PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti: úvahy a polemiky. 1, Český stát a Němci*. Praha: Karolinum, 2004. 413 s. ISBN 80-246-0489-2.

PEŠKA, Zdeněk. Nedotknutelnost členů Národního shromáždění v judikatuře nejvyššího soudu. *Právník*. Praha, 1930, roč. 69, 178 - 181.

PRUŠÁK, Josef. *Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Všehrd, 1921. 219 s.

RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha: Karolinum, 2008, 457 s. ISBN 978-80-246-1429-8.

RÁKOSNÍK, Jakub. Ústava z roku 1920 a problém politického stranicství. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 63 – 76. *Ekonomika, právo, politika*, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.

RAKOUSKO. *Nově doplněný zákon o tisku s výklady z nejvyššího soudnictví*. Jaroměř: Tiskem a nákladem F. Popelky, 1894. 43 s.

RAKOUSKO. *Rakouský Zákon o tisku a zákon o řízení trestním u věcech tiskových doplněné změnami některých vyměření těchto zákonů ze dne 15. října 1868; Zákon o doplnění zákona trestního obecného i vojenského daný dne 17. prosince 1862; Zákon o zamezení a udušení pádu dobytka daný dne 29. června 1868; Nařízení v příčině ve skutek uvedení zákona o zamezení a udušení pádu dobytka vydané dne 7. srpna 1868; dále 27 zákonů, nařízení a vynešení zákonníkem říšským v době od 14. srpna až do 29. prosince 1868 vyhlášených*. Praha: Tisk a sklad Jindř. Mercyho, 1869. 179 s. Kapesní vydání zákonů zemských pro království České; č. 23 a 24.

RAKOUSKO. *Zákon daný dne 9. března 1869, jenž se týká zavedení soudů porotních pro zločiny a přečiny spáchané obsahem tiskopisu: (vyhlášen dne 19. března 1869 v částce XVII. říšského zákonníka pod č. 32.); Zákon daný dne 9. března 1869, jímž vydává a uvádí se v platnost dnem vyhlášení předpis o sestavení seznamů porotních pro soudy tiskové: (vyhlášen dne 19. března 1869 v částce XVII. říšského zákonníka pod č. 33.)*. Praha: Ed. Grégr, 1869. 37 s. Sběrka zákonů; č. 4.

RAŠÍN, Alois. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: Grosman a Svoboda, 1900, 51 s.

RAUSCHER, Rudolf. Urážka na cti podle českého práva zemského. In: *Naše právo a stát: Sborník k šedesátému výročí založení Spolku československých právníků Všehrd*. Praha: Všehrd, 1928, s. 41 - 55.

RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století: spolupráce a konflikty 1914-1992*. Vyd. ve Vyšehradu 1. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012. 677 s. ISBN 978-80-87211-59-5.

- RYCHLÍK, Jan. Problém slovenského jazyka a postavení Slovenska při přípravě ústavy 1919 – 1920. In: ČECHUROVÁ, Jana a ŠLEHOFER, Lukáš. *Ústava 1920: vyvrcholení konstituování československého státu*. Praha: Leges, 2011, s. 89-100. s. 89. Teoretik. ISBN 978-80-87212-67-7.
- RYCHLÍK, Jan. Ústava ČSR z roku 1920 – historické souvislosti. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. *Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 47-57, s. 48. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.
- SKŘEJPEK, Michal, FALADA, David a KUKLÍK, Jan. *Exegesis: výklad právních textů*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 85 s. ISBN 978-80-7380-088-8.
- SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Antologie československé právní vědy v letech 1918-1939*. Praha: Linde Praha, a.s., 2009, ISBN 9788072017508.
- SLÁDEČEK, Josef. *Tiskové právo trestní a policejní: srovnávací studie*. Kladno: Josef Šolc, 1900, 425 s.
- SLÁDEČEK, Josef. *Tiskové právo živnostenské a řízení tiskové: srovnávací studie. Svazek druhý*. Praha: Tiskem a nákladem Dra. Ed. Grégra, 1901, s. 428-562.
- SOKOL, Tomáš. *Tisk a právo*. Praha: Orac, 2001. 135 s. Iuris context. ISBN 80-86199-17-7.
- SOLNAŘ, Vladimír. Ochrana cti proti útokům v tisku podle osnovy zákona o tisku a zákona o ochraně cti. *Právník*. Praha, 1930, roč. 69, č. 6, s. 544 – 553.
- SOUKUP, Ladislav. Zákon na ochranu republiky a svoboda tisku v ČSR. In: *Právněhistorické studie*. Sv. 26. Praha: Academia, nakladatelství ČSAV, 1984, s. 127-141.
- SOUKUP, Ladislav. Zákon o tiskových urážkách z r. 1924. In: *Právněhistorické studie*. Sv. 27. Praha: Academia, nakladatelství ČSAV, 1986, s. 97-114.
- SOUKUP, Ladislav. K vývoji tiskového práva v českých zemích po r. 1848. In: *Právněhistorické studie 29*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1989, 115 - 133.
- SOUKUP, Ladislav. O prozatímní ústavě Československé republiky. *Právník*. Praha, 1988, roč. 127, č. 10, 869-876, s. 870 a násl. ISSN 0231-8625.
- SOUKUP, Ladislav. Pokusy o reformu tiskového práva v prvních letech ČSR. In: MALÝ, Karel. *Collectanea opusculorum ad iuris historiam spectantium Venceslao Vaněček: Pocta akademiku Václavovi Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975.
- STEIN, Zikmund. *Třicet let obhájcem dělníků*. Praha. Grafika, 2004. 137 s.
- STIEBER, Miloslav. Právní kontinuita po převratu. In: *Naše právo a stát: Sborník k šedesátému výročí založení Spolku československých právníků Všehrd*. Praha: Všehrd, 1928.
- STORCH, František. *Řízení trestní rakouské. Díl II., [část druhá]*. Praha: Nákladem Právnícké jednoty, 1897, s. 321-691.

STRÁNSKÝ, Jaroslav. *Smysl a předmět tiskové opravy*. Brno: Barvič a Novotný, 1930. 107 s. Sbíрка spisů právnických a národohospodářských s podporou min. školství a národní osvěty; Svazek 47.

TEWELES, Heinrich. *Presse und Staat: eine Untersuchung*. Prag: D. Kuh, 1886. 37 s.

THURNER, Rudolf. Uveřejňování tiskem zpráv o veřejných jednáních sborů zákonodárných. *Všehrd - List československých právníků*. Praha, 1929, roč. 11, č. 1, s. 1- 4.

Tiskový soud Dra. Julia Grégra, redaktora Národních listů v měsíci červnu r. 1862: (přiloženy jsou veškeré ústavní listiny rakouské). Praha: Nákladem Julia Grégra, 1862. 365 s.

Tolerance, svoboda projevu a jejich meze: Vědecká konference s mezinárodní účastí konaná na Univerzitě Karlově ve dnech 7. a 8. 12. 1995. Praha: Univerzita Karlova, 1997. 137 s. Acta Universitatis Carolinae: Iuridica; 1-2/1996.

Trestní zákon ze dne 27. května 1852, číslo 117 Ř.Z. Dodatky: O tisku, spolcích, potravinách, nemocech a j: platný v Československé republice. 7. uprav.vyd. Praha: Knihotiskárna dr. Ed. Grégra a syna, 1921. 392 s.

VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Svazek první, (od čísla 1 do čísla 322) obsahující rozhodnutí z roku 1919 a 1920*. Praha: Právnícké vydavatelství, 1921.

VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Svazek druhý, (od čísla 323 do čísla 674) obsahující rozhodnutí z roku 1921*. Praha: Právnícké vydavatelství, 1922.

VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Svazek třetí, (od čísla 675 do čísla 1061) obsahující rozhodnutí z roku 1922*. Praha: Právnícké vydavatelství, 1924.

VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Svazek čtvrtý, (od čísla 1062 do čísla 1428) obsahující rozhodnutí z roku 1923*. Praha: Právnícké vydavatelství, 1925.

VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Svazek šestý, (od čísla 1429 do čísla 1842) obsahující rozhodnutí z roku 1924*. Praha: Právnícké vydavatelství, 1925.

VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Svazek sedmý, (od čísla 1843 do čísla 2227) obsahující rozhodnutí z roku 1925*. Praha: Právnícké vydavatelství, 1926.

VÁŽNÝ, František, ed. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech trestních. Svazek osmý, (od čísla 2228 do čísla 2610) obsahující rozhodnutí z roku 1925*. Praha: Právnícké vydavatelství, 1927.

VOJÁČEK, Ladislav. Delikty proti bezpečnosti cti podle prvorepublikové československé právní úpravy. In: SCHELLE, Karel. *Vývoj právních kodifikací: sborník z mezinárodní vědecké konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 220 - 241. Spisy Právnícké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 279. ISBN 8021036109.

VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-868-6151-1.

WALLIS, Ladislav-Michael. *Vývoj institutu právo povinného výtisku: disertační práce k získání akademického titulu doktor v oboru Právní dějiny* [elektronický zdroj]. V Plzni: Fakulta právnická ZČU v Plzni. Vedoucí práce: Karolina Adamová. 2006.

WEYR, František. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských.

WEYR, František. *Úprava právního postavení politických stran*. Brno: Barvič a Novotný, 1924. 32 s.

Archivní materiály

Fondy:

Bartošek Theodor, JUDr. (Národní archiv, č. fondu 604, kart. 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 29)

Krajský soud trestní Praha (Státní oblastní archiv v Praze, č. fondu 45)

Ministerstvo spravedlnosti, Praha (Národní archiv, č. fondu 832, kart. 247, 464, 465, 467, 468, 483, 496, 565, 968)

Tisková sbírka ilegálních časopisů KSČ (Národní archiv, č. fondu 1068, kart. 14)

Vrchní státní zastupitelství Praha – část 1918 - 1948 (Národní archiv, č. fondu 876, kart. 22, 23, 28, 38, 96, 221, 236, 283, 320, 326)

Sněmovní a senátní tisky a těsnopisecké zprávy

Dotaz člena Národního shromáždění Josefa Stivína a soudr. na ministra vnitra pro zrušení zákazu některých německých politických listů v Československé republice a pro zrušení nařízení Stürgkhových o výjimečném stavu. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 1067. www.psp.cz.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se uvozuje ústavní listina. Národní shromáždění československé 1918 – 1920. Součást tisku 2421.

Naléhavá interpelace poslanců dra Lukavského, Marka, dra Noska, Slavíčka, Staňka a soudruhů v záležitosti podání návrhu zákona, kterým by se urážky na cti spáchané tiskem odňaly soudům porotním. PS N.S.R.Č. 1924. Tisk. 4437. www.psp.cz.

Návrh poslanců Mašaty, Tomáška, dr Patejdla, dr Noska, Ježka, Hackenberga, dr Hodiny a druhů na změnu a doplnění některých ustanovení zákona ze dne 15. dubna 1920, č. 325 Sb. z. a n., o jednacím řádu PS N.S.R.Č. PS N.S.R.Č. 1933. III. volební období. 8. zasedání. Tisk. 2266. www.psp.cz.

Návrh člena Národního shromáždění Dra Ant. Hajna a soudruhů, aby byl doplněn tiskový zákon. Zasedání N.S.Č. r. 1919. Tisk 2001. www.psp.cz.

Návrh dra Boučka a soudruhů, aby vydán byl zákon o tisku. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 560. www.psp.cz.

Návrh Dra Josefa Matouška, Dra Weyra a soudruhů na přeložení nejvyššího soudu z Prahy do Brna. Zasedání N.S.Č. r. 1918. Tisk 57. www.psp.cz.

Návrh Dra. Meissnera, Němce, Slavička a soudr. na vydání zákona, jímž se zrušují §§ 17. a 23. zákona o tisku. Zasedání N.S.Č. r. 1918. Tisk 30. www.psp.cz.

Návrh Dra. Meissnera, Prokeše, Dra. Frankeho a soudr. na zrušení výjimečných opatření. Zasedání N.S.Č. r. 1918. Tisk 28. www.psp.cz.

Návrh prof. Dra Horáčka a soudruhů ze dne 8. května 1919, aby byly prohlášeny živnosti knihařská a knihkupecká za živnosti volné. Zasedání N.S.Č. r. 1919. Tisk 917. www.psp.cz.

Odpověď ministra vnitra na dotaz členů Národního shromáždění Josefa Stivína a soudruhů (číslo tisku 1067), o zrušení zákazu některých německých politických listů v československé republice a pro zrušení nařízení Stürgkhových o výjimečném stavu. Zasedání N.S.Č. r. 1919. Tisk 1295. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 107. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 15. prosince 1921. N.S.R.Č. 1920 – 1925. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 125. schůzi N.S.Č. v pátek dne 27. února 1920. N.S.Č. 1918-1920. Úvod řeč zpravodaje dr. Boučka.

Těsnopisecká zpráva o 144. schůzi N.S.Č. ve středu dne 14. dubna 1920. N.S.Č. 1918 – 1920. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 144. schůzi N.S.Č. ve středu dne 14. dubna 1920. N.S.Č. 1918 – 1920. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 155. schůzi senátu N.S.R.Č. v sobotu dne 17. března 1923. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 194. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý a ve středu dne 6. a 7. března 1923. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 195. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 8. března 1923. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 207. schůzi senátu N.S.R.Č. ve středu dne 28. května 1924. N.S.R.Č. 1920-1925.

Těsnopisecká zpráva o 261. schůzi PS N.S.R.Č. v pondělí dne 14. dubna 1924. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 262. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 15. dubna 1924. N.S.R.Č. 1920-1925. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 274. schůzi PS N.S.R.Č. ve středu dne 24. května 1933. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz

Těsnopisecká zpráva o 275. schůzi PS N.S.R.Č. v úterý dne 30. května 1933. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 277. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 1. června 1933. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 282. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 8. června 1933. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 283. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 9. června 1933. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 284. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 20. června 1933. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 285. schůzi PS N.S.R.Č. v pátek dne 22. června 1933. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 337. schůzi PS N.S.R.Č. ve středu dne 27. června 1934. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 338. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 28. června 1934. N.S.R.Č. 1929-1935. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 34. schůzi N.S.Č. ve čtvrtek dne 27. února 1919. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 46. schůzi N.S.Č. ve středu dne 16. dubna 1919. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 67. schůzi PS N.S.R.Č. ve čtvrtek dne 19. května 1921. N.S.R.Č. 1920 – 1925. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o 69. schůzi N.S.Č. ve čtvrtek dne 24. července 1919. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva o zasedání Národního výboru československého dne 13. listopadu 1918. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva z jednání Národního výboru československého dne 2. listopadu 1918. www.psp.cz.

Těsnopisecká zpráva ze 101. schůze PS N.S.R.Č. v úterý dne 29. listopadu 1921. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona, kterým se mění částečně § 3 zákona z 13. III. 1919, č. 139 Sb. z., jímž se upravuje vyhlásování zákonů a nařízení. T. 1299. PS N.S.R.Č. 1921. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona , aby byly odstraněny nedůvodné zákazy tiskopisů, vyslovené podle § 493. tr. ř. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 589. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona o mimořádných opatřeních. Zasedání N.S.Č. roku 1920. Tisk 2694. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona o nejvyšším soudě. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 417. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona o ochraně cti. Tisk 830. PS N.S.R.Č. 1930. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona o státním soudě. Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1922. Tisk 4006. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona o tisku (zákon tiskový). Důvodová zpráva. PS N.S.R.Č. 1921. Tisk 2042. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona o tisku. Tisk 1727. PS N.S.R.Č. 1932. www.psp.cz

Vládní návrh zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrhání a urážek na cti, spáchaných tiskem. PS N.S.R.Č. 1924. Tisk 4520. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona, aby byly odstraněny nedůvodné zákazy tiskopisů, vyslovené podle § 493. tr. ř. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 589. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona, jímž se mění zákon o mimořádných opatřeních. PS N.S.R.Č. 1933. III. volební období. 8. zasedání. Tisk 2278. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona, jímž se upravuje vyhlásování zákonů a nařízení. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 444. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona, kterým se doplňuje zákon na ochranu republiky. Tisk 2293. PS N.S.R.Č. 1933. www.psp.cz.

Vládní návrh zákona, kterým se mění a doplňují zákon na ochranu republiky a zákony tiskové. Tisk 2646. PS N.S.R.Č. 1934. www.psp.cz.

Zpráva právního výboru o vládním návrhu č. t. 417 na změnu zákona o nejvyšším soudu. Zasedání N.S.Č. r. 1919. Tisk 752. www.psp.cz.

Zpráva právního výboru o vládním návrhu zákona tisk č. 589, na odstranění nedůvodných zákazů tiskopisů, vyslovených podle § 493 tr. ř., s osnovou zákona o objektivních nálezech v řízení tiskovém. Zasedání N.S.Č. roku 1919. Tisk 1430. www.psp.cz.

Zpráva ústavně právního výboru o vládním návrhu (tisk 2646) zákona, kterým se mění a doplňují zákon na ochranu republiky a zákony tiskové. Tisk 2686. PS N.S.R.Č. 1934. www.psp.cz.

Zpráva ústavně právního výboru o vládním návrhu (tisk 1727) zákona, kterým se mění a doplňují tiskové zákony. Tisk 2282. PS N.S.R.Č. 1933. www.psp.cz.

Zpráva ústavního výboru o vládním návrhu zákona, jak vyhlášovati zákony a nařízení (tisk 444). Tisk 537. Zasedání N.S.Č. roku 1919. www.psp.cz.

Zpráva výboru pro změnu jednacího řádu o návrzích členů N. S. Dra Otakara Krouského, Františka Buřivala a soudr. (tisk. č. 97) a člena N. S. Rudolfa Bechyně a soudr., (tisk. č. 2505) na změnu jednacího řádu Národního shromáždění a o vlastním návrhu usneseném výborem pro změnu jednacího řádu podle §§ 14 a 17 jednacího řádu, na vydání zákona o jednacím řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Zasedání N.S.Č. r. 1920. Tisk 2750. www.psp.cz.

Zpráva výboru ústavně právního o návrhu poslanců Mašaty, Tomáška, dra Patejdla, dra Noska, Ježka, Hackenberga, dra Hodiny a druhů na změnu a doplnění některých ustanovení zákona ze dne 15. dubna 1920, č. 325 Sb. z. a n., o jednacím řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění RČS. PS N.S.R.Č. 1933. III. volební období. 8. zasedání. Tisk 2271. www.psp.cz.

Zpráva výboru ústavně právního o návrhu poslanců Mašaty, Tomáška, dra Patejdla, dra Noska, Ježka, Hackenberga, dra Hodiny a druhů na změnu některých ustanovení jednacího řádu poslanecké sněmovny ze dne 15. dubna 1920, č. 325 Sb. z. a n. (tisk 2267). PS N.S.R.Č. 1933. III. volební období. 8. zasedání. Tisk 2272. www.psp.cz.

Zpráva výboru ústavně právního o vládním návrhu (tisk 830) zákona o ochraně cti. Tisk 2268. PS N.S.R.Č. 1933. www.psp.cz.

Zpráva výboru ústavně právního o vládním návrhu zákona (tisk 3996), na ochranu republiky. PS N.S.R.Č. 1922. Tisk 4021. www.psp.cz.

Zpráva výboru ústavně právního o vládním návrhu zákona (tisk 3996), na ochranu republiky.

Zpráva výboru ústavně právního o vládním návrhu zákona (tisk 4006), o státním soudě. PS N.S.R.Č. 1922. Tisk 4022. www.psp.cz.

Zpráva výboru ústavně právního o vládním návrhu zákona (tisk 4520) o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrhaní a urážek na cti, spáchaných tiskem. PS N.S.R.Č. 1924. Tisk 4569. www.psp.cz.

Zpráva výboru ústavního o vládním návrhu zákona (tisk 1299), kterým se mění částečně § 3. zákona ze dne 13. března 1919, č. 139 Sb. z. a n., jímž se upravuje vyhlášení zákonů a nařízení. PS N.S.R.Č. 1920. Tisk 1642. www.psp.cz.

Judikatura – Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ve věcech trestních (Vážný, František, ed.)

Kr I 199/1922 ze dne 24. 2. 1923, sb. 1133
Kr II 311/1924 ze dne 4. 1. 1924, sb. č. 1433
Zm I 26/1924 ze dne 18.10 1924, sb. č. 1759
Kr I 753/1923 ze dne 11. 2. 1924, sb. č. 1489
Kr I 311/1923 ze dne 14. 3. 1924, sb. č. 1545
Kr II 454/1923 ze dne 28. 3. 1924, sb. č. 1574
Zm II 64/1924 ze dne 4. 4. 1924, sb. č. 1594
Zm I 66/1924 ze dne 8. 4. 1924, sb. č. 1601
Zm I 148/1924 ze dne 10. 5. 1924, sb. č. 1629
Zm I 172/1924 ze dne 30. 5. 1924, sb. č. 1648
Zm I 439/1924 ze dne 3. 9. 1924, sb. č. 1719
Zm I 439/1924 ze dne 3. 9. 1924, sb. č. 1719
Zm I 406/1924 ze dne 29. 9. 1924, sb. č. 1740
Zm II 257/1924 ze dne 4. 10. 1924, sb. č. 1746
Zm I 498/1924 ze dne 6. 11. 1924, sb. č. 1780
Zm I 384/1924 ze dne 4. 12. 1924, sb. č. 1819
Zm II 473/1924 ze dne 10. 12. 1924, sb. č. 1828
Zm I 753/1924 ze dne 18. 2. 1925, sb. č. 1900
Zm I 799/1924 ze dne 4. 3. 1925, sb. č. 1915
Zm II 592/1924 ze dne 11. 3. 1925, sb. č. 1922
Zm II 465/1925 ze dne 26. 3. 1925, sb. č. 1936
Zm II 25/1925 ze dne 16. 4. 1925, sb. č. 1952
Zm I 58/1925 ze dne 22. 4. 1925, sb. č. 1960
Zm I 378/1925 ze dne 7. 7. 1925, sb. č. 4042
Zm I 426/1925 ze dne 30. 9. 1925, sb. č. 2109
Zm I 364/1925 ze dne 8. 10. 1925, sb. č. 2127
Zm I 362/1925 ze dne 9. 10. 1925, sb. č. 2129
Zm I 326/1925 ze dne 9. 10. 1925, sb. č. 2129
Zm I 160/1925 ze dne 16. 10. 1925, sb. č. 2138
Zm I 588/1925 ze dne 16. 10. 1925, sb. č. 2139
Zm I 596/1925 ze dne 18. 11. 1925, sb. č. 2182
Zm II 384/1925 ze dne 13. 1. 1926, sb. č. 2243
Zm I 622/1925 ze dne 14. 1. 1926, sb. č. 2244
Zm II 34/1926 ze dne 20. 5. 1926, sb. č. 2382

Zm I 232/1926 ze dne 25. 6. 1926, sb. č. 2431
Zm I 160/1925 ze dne 25. 6. 1926, sb. č. 2432
Zm II 140/1926 ze dne 2. 7. 1926, sb. č. 2738
Zm I 106/1926 ze dne 20. 11. 1926, sb. č. 2549
Zm II 210/1926 ze dne 27. 11. 1926, sb. č. 2562
Zm II 88/1926 ze dne 4. 12. 1926, sb. č. 2572
Zm I 280/1926 ze dne 9. 12. 1926, sb. č. 2578
Zm II 261/1926 ze dne 30. 12. 1926, sb. č. 2608
Zm I 236/1926 ze dne 15. 1. 1927, sb. č. 2619
Zm I 720/1926 ze dne 3. 2. 1927, sb. č. 2638
Zm II 148/1926 ze dne 28. 2. 1927, sb. č. 2678
Zm I 670/1925 ze dne 24. 3. 1927, sb. č. 2711
Zm I 667/1926 ze dne 30. 4. 1927, sb. č. 2750
Zm II 200/1927 ze dne 24. 5. 1927, sb. č. 2798
Zm II 256/1927 ze dne 8. 10. 1927, sb. č. 2922
Zm I 200/1927 ze dne 29. 10. 1927, sb. č. 2951
Zm II 84/1927 ze dne 25. 11. 1927, sb. 2982
Zm II 75/1927 ze dne 20. 12. 1927, sb. č. 3016
Zm I 751/1927 ze dne 28. 12. 1927, sb. č. 3025
Zm I 426/1927 ze dne 2. 1. 1928, sb. č. 3031
Zm II 250/1927 ze dne 23. 2. 1928, sb. č. 3098
Zm I 12/1928 ze dne 9. 3. 1928, sb. č. 3110
Zm II 265/1927 ze dne 10. 5. 1928, sb. č. 3174
Zm I 345/1927 ze dne 12. 5. 1928, sb. č. 3177
Zm I 121/1928 ze dne 14. 6. 1928, sb. č. 3207
Zm I 199/1928 ze dne 14. 7. 1928, sb. č. 3226
Zm II 347/1928 ze dne 20. 9. 1928, sb. č. 3262
Zm II 347/1928 ze dne 20. 9. 1928, sb. č. 3262
Zm II 173/1928 ze dne 20. 12. 1928, sb. č. 3354
Zm II 432/1928 ze dne 17. 1. 1929, sb. č. 3374
Zm I 95/1929 ze dne 15. 3. 1929, sb. 3416
Zm II 335/1928 ze dne 26. 4. 1929, sb. č. 3459
Zm I 927/1929 ze dne 3. 5. 1929, sb. č. 3859
Zm I 927/1929 ze dne 3. 5. 1929, sb. č. 3859
Zm I 70/1929 ze dne 8. 5. 1929, sb. č. 3474
Zm I 731/1928 ze dne 15. 5. 1929, sb. č. 3485
Zm I 133/1929 ze dne 4. 6. 1929, sb. č. 3505
Zm I 633/1928 ze dne 6. 6. 1929, sb. č. 3511
Zm I 295/1929 ze dne 8. 6. 1929, sb. č. 3518
Zm I 742/1928 ze dne 8. 7. 1929, sb. č. 3560
Zm II 129/1929 ze dne 13. 7. 1929, sb. č. 3564
Zm I 142/1929 ze dne 5. 9. 1929, sb. č. 3575
Zm II 244/1928 ze dne 27. 9. 1929, sb. č. 3600
Zm I 354/1929 ze dne 19. 10. 1929, sb. č. 3630
Zm II 72/1929 ze dne 31. 10. 1929, sb. č. 3650
Zm I 275/1929 ze dne 9. 11. 1929, sb. č. 3658
Zm II 356/1929 ze dne 2. 12. 1929, sb. č. 4009
Zm II 251/1929 ze dne 9. 1. 1930, sb. č. 3730
Zm II 27/1930 ze dne 1. 4. 1930, sb. č. 3826
Zm I 551/1929 ze dne 11. 4. 1930, sb. 3838

Zm I 945/1929 ze dne 13. 5. 1930, sb. č. 3870
Zm I 250/1930 ze dne 20. 5. 1930, sb. č. 3876
Zm I 706/1929 ze dne 20. 5. 1930, sb. č. 3785
Zm I 635/1929 ze dne 1. 10. 1930, sb. č. 3951
Zm II 95/1930 ze dne 27. 10. 1930, sb. č. 3979
Zm I 292/1930 ze dne 29. 10. 1930, sb. č. 3980
Zm I 662/1929 ze dne 3. 12. 1930, sb. č. 4010
Zm I 406/1930 ze dne 9. 12. 1930, sb. č. 4113
Zm II 62/1930 ze dne 20. 12. 1930, sb. č. 4027
Zm II 216/1930 ze dne 14. 2. 1931, sb. č. 4075
Zm II 121/1930 ze dne 9. 4. 1931, sb. č. 4133
Zm I 293/1930 ze dne 2. 5. 1931, sb. č. 4156
Zm II 126/1930 ze dne 6. 6. 1931, sb. č. 4196
Zm I 248/1930 ze dne 9. 12. 1931, sb. č. 4343
Zm IV 594/1931 ze dne 5. 3. 1932, sb. č. 4383
Zm IV 72/1932 ze dne 7. 9. 1932, sb. č. 4452
Zm II 422/1930 ze dne 23. 9. 1932, sb. č. 4471
Zm I 314/1931 ze dne 8. 10. 1932, sb. 4489
Zm III 142/1932 ze dne 11. 10. 1932, sb. č. 4493
Zm I 797/1931 ze dne 16. 12. 1932, sb. č. 4569
Zm II 401/1931 ze dne 28. 2. 1933, sb. č. 4645
Zm I 307/1931 ze dne 9. 3. 1933, sb. č. 4652
Zm I 147/1932 ze dne 30. 5. 1933, sb. č. 4730
Zm I 931/1936 ze dne 24. 8. 1933, sb. č. 4759
Zm I 64/1932 ze dne 23. 10. 1933, sb. č. 4818
Zm I 288/1932 ze dne 29. 11. 1933, sb. č. 4861
Zm I 350/1932 ze dne 13. 12. 1933, sb. č. 4883
Zm I 383/1933 ze dne 26. 9. 1934, sb. č. 5059
Zm I 761/1934 ze dne 7. 1. 1935
Zm I 1105/1934 ze dne 15. 1. 1935
Zm I 681/1934 ze dne 22. 1. 1935, sb. 5194
Zm I 129/1935 ze dne 18. 6. 1935, sb. č. 5330
Zm II 347/1935 ze dne 19. 6. 1935
Zm I 1094/1935 ze dne 14. 11. 1935
Zm I 1309/1935 ze dne 28. 2. 1936
Zm I 666/1936 ze dne 30. 6. 1936, sb. č. 5652
Zm II 422/1936 ze dne 24. 11. 1936
Zm I 57/1937 ze dne 6. 2. 1937, sb. 5811
Zm I 931/1936 ze dne 9. 3. 1937, sb. č. 5840

Dobový denní tisk

Venkov ze dne 7. března 1923, roč. XVIII., č. 54, s. 1.
Venkov ze dne 9. března 1924, roč. XVIII., č. 56, s. 3.
Lidové noviny ze dne 9. března 1924, roč. 31, č. 121, s. 2.
Venkov ze dne 20. března 1924, roč. XVIII., č. 65.
Lidové noviny ze dne 20. března 1924, roč. 31, č. 141, s. 3.
Rudé právo ze dne 4. dubna 1924, roč. V., č. 81, s. 1.
Rudé právo ze dne 5. dubna 1924, roč. V., č. 82, s. 3.

Večerník Rudého práva ze dne 5. dubna 1924, roč. V., č. 81, s. 1.
Rudé právo ze dne 5. dubna 1924, roč. V., č. 82, s. 3.
Rudé právo ze dne 6. dubna 1924, roč. V., č. 83, s. 1.
Rudé právo ze dne 9. dubna 1924, roč. V., č. 85, s. 2.
Večerník Rudého práva ze dne 10. dubna 1924, roč. V., č. 83, s. 1.
Venkov ze dne 15. dubna 1924, roč. XIX, č. 90, s. 1.
Rudé právo ze dne 16. dubna 1924, roč. V., č. 91, s. 1.
Právo lidu ze dne 16. dubna 1924, roč. XXXIII., č. 91, s. 1.
Rudý večerník ze dne 10. června 1933, roč. 1933, č. 135, s. 1.
Rudé právo ze dne 11. června 1933, roč. 1933, č. 136, s. 2.
Rudý večerník ze dne 12. června 1933, roč. 1933, č. 136, s. 1.
Rudý večerník ze dne 14. června 1933, roč. 1933, č. 138, s. 1.
Rudý večerník ze dne 21. června 1933, roč. 1933, č. 144, s. 1.
Právo lidu ze dne 21. června 1933, roč. XLII, č. 144, s. 3.
Národní listy ze dne 23. června 1933, roč. 73, č. 171, s. 1.
Rudé právo ze dne 14. června 1934, roč. 1934, č. 61, s. 1.
Rudé právo ze dne 17. června 1934, roč. 1934, č. 64, s. 1.
Rudé právo ze dne 19. června 1934, roč. 1934, č. 65, s. 1.
Venkov ze dne 22. června 1934, roč. XXIX, č. 144, s. 2.
Venkov ze dne 29. června 1934, roč. XXIX, č. 150, s. 2.
Lidové noviny ze dne 29. června 1934, roč. 42, č. 323, s. 2.
Národní listy ze dne 29. června 1934, roč. 74, č. 177, s. 1.

Resumé

Disertační práce se zabývá tématem vývoje tiskového práva v první Československé republice, jeho legislativním procesem a odrazem v judikatuře Nejvyššího soudu. Cílem práce bylo předložit především ucelený pohled na vývoj tiskového práva zkoumaného období, analyzovat společné rysy legislativního procesu jednotlivých tiskových předpisů a roli Nejvyššího soudu při interpretaci platného tiskového práva.

Autor ve své práci charakterizuje tři vývojové fáze prvorepublikového tiskového práva. První vývojová fáze je spojena s přijetím zákona č. 442/1919 Sb. z. a n., o objektivních nálezech ve věcech tiskových, který umožnil rušit určitou skupinu objektivních nálezů, a dále se dvěma liberálními komplexními návrhy zákona o tisku – z let 1919 a 1921. Druhá fáze je spojena s přijetím stěžejních předpisů tiskového práva zkoumaného období – tj. zákona na ochranu republiky z roku 1923 a tiskové novely z roku 1924, které ve vztahu k tiskové svobodě působily jednoznačně represivně a odchyľují se od dosavadních liberalizačních tendencí. Oba zmiňované předpisy významně dotvářela judikatura Nejvyššího soudu. Doprovodným předpisem k zákonu na ochranu republiky byl zřízen i Státní soud, specializovaný justiční orgán pro projednávání deliktů podle zákona na ochranu republiky, včetně deliktů tiskových. Zásadní změna, zakotvená v tiskové novele z roku 1924, se pak dotkla věcné příslušnosti soudů k projednání tiskových zločinů a přečinů stanovených novelou. Napříště měly tato trestné činy projednávat tzv. kmetské soudy, v nichž laický prvek tvořil menšinu. Projednávání zákona na ochranu republiky v Národním shromáždění bylo velmi bouřlivé, nejaktivněji vystupovali komunističtí poslanci. Společným znakem obou uvedených zákonů je vysoká rychlost, s jakou oba právní předpisy prošly legislativním procesem.

Třetí vývojová fáze, probíhající v první polovině třicátých let 20. století, je spojena s paralelně projednávanými osnovami velkého tiskového zákona a zákona o ochraně cti (1933). Současně byl poprvé novelizován zákon na ochranu republiky z roku 1923. Z vládního návrhu komplexního tiskového zákona (velký tiskový zákon) zbyl vlivem kulminující hospodářské krize i aktuální politické situace pouze malý tiskový zákon (1933), upravující jen kolportáž, tiskopisy ohrožující mládež, cizozemské tiskopisy a tiskovou opravu. Vládní návrh (velký tiskový zákon) lze hodnotit kladně, i když zná některé instituty mající represivní charakter, např. objektivní řízení či prozatímní zabavení. Schválený malý tiskový zákon však pokrokem není, především v oblasti požadovaného uvolnění kolportáže, tím spíše, pokud společně s ním byla projednávana a schválena zásadní novela zákona na ochranu republiky rozšiřující mj. okruh zločinů a přečinů, pro které bylo možné vyslovit zastavení periodických tiskopisů. Současně projednávaný zákon o ochraně cti znamenal alespoň částečnou liberalizaci přísných právních poměrů ochrany cti nastolených tiskovou novelou z roku 1924, zejména v úpravě důkazu pravděpodobnosti (důkazu omluvitelného omylu), rozsáhlejších možnostech upuštění od potrestání či obligatorním smířcím řízením.

O rok později, v roce 1934, byl novelizován poprvé malý tiskový zákon a podruhé zákon na ochranu republiky. V případě malého tiskového zákona byla zásadně novelizována a tím zvýhodněna úřední oprava týkající se vysokých ústavních činitelů. Vrcholem represivních ustanovení pak bylo vytyčení okruhu subjektů,

jejichž obsah jednání nesměl být tiskem prezentován, obdobné pak platilo o spisech, které byly předmětem jejich jednání. V případě zákona na ochranu republiky došlo k dalšímu rozšíření pravomocí vlády ve vztahu k tisku a k úpravě řízení s tiskopisy, které měly být v krátkém čase opětovně zastavovány.

Legislativní proces tiskových předpisů měl řadu společných znaků - k veškerým legislativním změnám došlo prakticky výlučně z podnětu vládních koalic, bez jakékoli úspěšné ingerence opozičních zákonodárců. Vládní strany o vlastní projednávání osnov na schůzích pléna projevovaly minimální zájem. Senátem pak vládní osnovy procházely ve znění schváleném poslaneckou sněmovnou.

Judikatura Nejvyššího soudu právní normy tiskového práva vykládala značně extenzivně a otvírala mj. širokou možnost stíhání projevů, které by se na první pohled ani závadnými nemusely jevit. Ve vztahu k tiskové novele z roku 1924 pak tato judikatura zejména kladla vysoké nároky na osobu odpovědného redaktora a omezovala jeho možnost exkullovat se ze svých povinností.

Tiskovému právu se tak v době první republiky uvolnění nedostalo – přes původní liberálnější tendence lze vysledovat spíše represivnější charakter.

Summary

Czechoslovak Press Laws in the Legislative Process and the Rulings of the Supreme Court from 1918 until 1938

This dissertation deals with the topic of development of Czechoslovak press law during the First Republic through its legislative process and as a reflection of the rulings of the Supreme Court. The primary goal of the study was to take a comprehensive look at the development of press law during the studied period, and to analyze the common features of the legislative process of the individual press regulations and the role of the Supreme Court in the interpretation of valid press law.

In the study, the author identified three developmental phases of press law during the First Republic. The first development phase is connected with the adopting of Act No. 442/1919 Coll. on Objective Findings in Matters of the Press, which made it possible to forbid discussion of a particular group of objective findings, and also with two liberal, comprehensive bills on the press dated 1919 and 1921. The second phase is associated with the adoption of key pieces of legislation during the studied period – i.e. the Act on Protection of the Republic of 1923 and the press amendment of 1924, that were quite repressive in relation to freedom of the press and were a departure from the former more liberal tendencies. These two laws were further significantly influenced by the rulings of the Supreme Court. A regulation accompanying the Act on Protection of the Republic even established a State Court as a justice authority specialized in deliberating on infractions under the Act on Protection of the Republic, including press infractions. A key change embodied in the press amendment of 1924 concerned the material jurisdiction of the courts for hearings on press-related crimes and infractions established by the amendment. Thenceforth, hearings on these crimes were to be held before so-called senior courts, in which the lay element was minimised. Deliberations on the Act on Protection of the Republic in the National Assembly were very stormy, and the Communist deputies were the most active in speaking out against it. A common feature of both of these acts was the great speed with which the two bills passed through the legislative process.

The third developmental phase, taking place during the first half of the 1930s, is connected with provisions of the large Press Act with parallel deliberations on provisions of the Act on the Protection of Honour (1933). At the same time there was the first amendment of the Act on Protection of the Republic of 1923. From the government bill for comprehensive legislation (the large Press Act), all that was left through the influence of the culminating economic depression and the current political situation was a small Press Act (1933) regulating only colportage, printed matter endangering youth, foreign printed matter, and retractions. The government's bill can be evaluated positively, in spite of certain institutions having a repressive character, such as objective proceedings or temporary confiscation. The act as it was ratified did not, however, represent progress, especially in the area of the desired relaxing of colportage, in particular because a major amendment of the Act on Protection of the Republic was discussed and ratified together with it. Among other things, this expanded the scope of crimes and infractions for which an order could be issued for the suspending of printing of periodicals. The Act on the Protection of Honour, which was deliberated upon

at the same time, meant at least a partial liberalisation of the strict legal provisions protecting honour as established by press amendment of 1924, especially in how it dealt with proof of likelihood (of evidence of an error subject to retraction), with expanded possibilities for dispensing with punishment or with obligatory conciliatory proceedings.

A year later, in 1934, the small Press Act was amended for the first time, and the Act on Protection of the Republic for the second time. In the case of the small Press Act, the amendment was of major importance, with more favourable provisions for official retractions concerning high constitutional officers. The most repressive provisions enumerated subjects, whose actions could not be presented in the press, and the same applied to files that were the subject matter of their actions. In the case of the Act on Protection of the Republic, there was a further expansion of government power in relation to the press and arrangements for proceedings with publications that were to be suspended repeatedly within a short time.

The legislative processes of deliberations on press laws had a number of common features – all legislative changes came about almost exclusively at the instigation of the government coalition without any successful engagement of opposition legislators. At plenary meetings, the government parties then exhibited little interest in their own deliberations over the bills. The government bills then passed through the senate with the same wording ratified by the Chamber of Deputies.

In its rulings, the Supreme Court interpreted the provisions of press law quite extensively and, among other things, opened up a broad range of possibilities for prosecuting speech that might not even seem at first glance to be defective. In relation to the press law amendment of 1924, the court's rulings placed especially great demands on the responsible editor, limiting the possibility of his escaping culpability.

Press law thus was not relaxed during the First Republic; in spite of the originally more liberal tendencies, one can observe its rather more repressive character.